ROMAN

HÜRREM SULTAN'IN GÖLGESİNDEKİ AŞK

MİHRİMAH SULTAN VE MİMAR SİNAN

MİNA OĞUZ

paradoks

HÜRREM'İN GÖLGESİNDE AŞK

MİHRİMAH SULTAN VE MİMAR SİNAN

MİNA OĞUZ

paradoks

paradoks

Roman
Hürrem'in Gölgesinde Aşk Mihrimah Sultan ve Mimar Sinan
Mina Oğuz

© Mina Oğuz, 2012
© Paradoks Kitap, 2012

© Bütün yayın hakları BSR YAYIN GRUBU'na aittir. İzinsiz basılamaz, kopyalanamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Yayın No: 32
ISBN: 978-605-5304-11-9
Sertifika No: 16092

Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Sabri Beşer
Genel Müdür: Yusuf Aydın
Editör: Rifat Özçöllü, Ömer Ayhan
Sayfa Düzeni: Adem Şenel
Kapak Tasarım: Ferhat Çınar
Baskı-Cilt: Ezgi Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti
Sanayi Cad. Altay Sok. No: 10
Bahçelievler/ İstanbul) Tel: 0212 452 23 02

1. Baskı Nisan 2012

"Bu bir BSR YAYIN GRUBU ürünüdür."

BSR YAYIN GRUBU

BSR YAYIN GRUBU
Orta Mahallesi Maltepe Caddesi
Canayakın Sitesi C Blok No:14 Bayrampaşa / İstanbul
Tel: 0 212 528 22 06 – 0 212 528 02 72
Fax: 0 212 528 02 73
info@bsryayingrubu.com.tr / www.bsryayingrubu.com.tr
http://www.facebook.com/ParadoksKitap • http://twitter.com/ParadoksKitap

HÜRREM'İN GÖLGESİNDE AŞK

MİHRİMAH SULTAN VE MİMAR SİNAN

MİNA OĞUZ

paradoks

Kanuni Sultan Süleyman'ın biricik kızı Mihrimah Sultan ile Mimar Sinan arasında, aşka uzanan bir muhabbetin olduğu ilk kez Arthur Stratton tarafından dillendirilmiştir. Ancak yazarın bu aşkı dayandırdığı herhangi bir kaynak yoktur. Nitekim Prof. Dr. İlber Ortaylı'dan, Prof. Gülru Necipoğlu'na, birçok tarihçimiz de belgelere dayandırılamayan bu aşkın hayâl ürünü olduğunu düşünmektedir. Onlara göre; Mimar Sinan'ın Mihrimah Sultan adına imar ettiği camilerde özel hesaplamalar yapmış olması ve camilerin mimarisini Mihrimah Sultan ile ona olan hissiyatını tasvir edecek şekilde tasarlamış bulunması, bu aşkın varlığını kanıtlamaya yetmez. Zira, Mimar Sinan hangi eserinde ince hesaplar yapmamıştır ki!

Tarihçilerimizin böylesi söylemlerine karşılık Prof. Dr. İskender Pala gibi kimi edebiyatçılarımız ise, "Mimar Sinan bir kadına âşık olsaydı bu kişi Mihrimah Sultan olurdu..." demekten kendilerini alamazlar.

Öyle ki Mihrimah Sultan'ın doğum tarihi olan 21 Mart gününün akşamüstü, yerleri dahi Mimar Sinan tarafından seçilerek inşa edilmiş her iki Mihrimah Camii'ni de görebileceğiniz bir

noktadan bakarsanız; ay Üsküdar Mihrimah Camii üzerinden doğarken, güneşin Edirnekapı Mihrimah Camii'nin minareleri arasından garba meylettiğini görürsünüz. Şahit olduğunuz; Mihr ü Mâh'ın, yani Farsçadan çevirisiyle Güneş ve Ay'ın, günbatımında tüm muhteşemliği ve büyüsüyle tezahür edişidir.

Mimar Sinan bu iki abideye nakşettiği hayranlık uyandırıcı hesabıyla sevdiği kadının ismini mi sırlayıp yüceltmiştir, kesin olarak bilemiyoruz... Fakat bu iki nahif insan arasında aşk yaşandıysa ancak Osmanlı medeniyetine yakışır şekilde böyle yaşanmıştır, diyerek romana başlıyoruz.

Mu'ayyen kıssadır sevmek sevilmek mâ-takaddemden

Sevmek, sevilmek eskiden beri bilinen hikâyedir.

Bâkî

Gece bir hayli ilerlemişti... Sönmeye yüz tutan mangala kömür atmaya üşendiğimden, alevlerin kireç duvarlar üzerine düşen gölgeleri de yok olmak üzereydi... Bunun üzerine ısınmak için yün battaniyeyi omuzlarıma almıştım fakat zaman ilerledikçe üşümekten diviti hokkaya batıracak gücüm de kalmamıştı, elim titriyordu artık...

Mürekkebi dökmemeye özen göstererek iskemleden kalktım ve odamın içerisinde ağır adımlarla dolaşmaya başladım. Ahşap zeminin, gecenin sessizliğini bozan gıcırtıları eşliğinde, bir seyyah olarak benim de dâhil olduğum, Garblıların "Muhteşem", tebaasının ise "Kanuni" diyerek yücelttiği Sultan Süleyman'ın İstanbul'unda, yaşadıklarımı düşündüm...

Bu gece bu kadar hatırat yazmak yeterdi... Islak parşömeni kuruması için masanın üzerine dikkatlice bırakmadan evvel son yazdıklarımı ayaküstü tekrar okumadan edemedim:

"Mimar Sinan sözünü bitirdiğinde Benedict'in ve Hekim Arnavut Fikret'in de en az benim kadar pür dikkat sermimarı

dinlediğini fark ettim. O vakit usta mimara Mihrimah Sultan'ı sormak istedim. Fakat nasıl edeceğimi bilemiyordum. Böylesi hassas bir mevzu bir ecnebi seyyah tarafından nasıl dile getirilmeli? Üstelik benim dışımda iki kişi daha var ki Mimar Sinan yeri gelse dahi sırlarını açık edemeyebilir.

Bir müddet maksadıma nasıl ulaşabileceğimi düşündüm. Sonra niyetimi kendime saklamayarak Mimar Sinan'ın Benedict'in bir sualini cevaplıyor olmasından istifade ettim ve Fikret'e isteğimi fısıldadım. Arnavut, Koca Sinan'ın bu hususta açık sözlü olabileceğini sanmıyordu, nitekim ona göre bunu mimardan beklememeliydim de..."

Tahmin edeceğiniz üzere o gün çok istediğim halde Mimar Sinan'a bu sualimi arz edemedim... Fakat günler birbirini kovalarken, Mimar Sinan'ı mütemadiyen türlü inşaatlarını denetlerken ziyaret edip, Britanya'yı da görmüş biri olarak onun merakını tatmin edecek şekilde, yanımda getirdiğim İngiltere ve sömürgeleri ile yeni dünya Amerika'ya ait gravürlerden hediye ederek dostluğunu kazandım. Kimi zaman sabahtan, akşam güneşi guruba erene kadar kendisi ile oradan oraya dolaşıp, su kemerlerinden imaretlere, türlü yapıların inşaatlarında yanında bulunarak güvenine ve yakınlığına mazhar oldum.

Haftalar sonra nihayet yine böyle tamamına erdirdiğimiz bir günün mehtaplı gecesinde, Sarayburnu'nun Üsküdar'daki Mihrimah Camii'ne bakan bir yamacında, ne zamandır sormak istediğim sualimi arz ettim Mimar Sinan'a. O ise bir süre tereddüt ettikten sonra tüm samimiyetiyle anlattı bana mazisindeki Mihrimah Sultan'ı...

Hani bazen derunumuzu parçalayan acılar yaşarız da bu halimizi en yakınımızla, en sevdiğimiz dostlarımızla paylaşamaz fakat uzağımızda olsa da bizi anlayabileceğini sandığımız birine anlatarak garip bir şekilde açılıveririz ya... Sanırım Koca Sinan için ben böyle biriydim. Çünkü bu medeniyetin adabını ve insanlarını iyiden iyiye tanıdığım şu günlerde, onun karakterindeki nahif ve içli bir insanın, bir başkasına Mihrimah'ı anlatabileceğine hiç ihtimal vermiyorum.

Kesinlikle ben onun muhitinin dışında olup yaşamına teğet geçen, fakat aynı zamanda hissiyatını anlayabilecek yegâne kişiydim... Bu nedenle cihanın mahir mimarı, ricamı abes bulmayıp Mihrimah Sultan'la münasebetlerini bana açık etmişti.

O gece sabaha kadar gözümü kırpmadım. Bu iki yalnız insanı 'bir' eden muhabbetleri ve alınyazıları öyle dokundu ki yüreğime, aşkın hakikatte ancak Şark'ta yaşanabildiğine inandım. Fakat aşktan konuşurken, Nakkaş Karamemi'nin dediği üzere; '...Aşkın görüntüsü türlü türlüdür...' düsturundan hareketle söylüyorum.

O gece koca mimar, kendi imarı Mihrimah Camii'ni izleyerek inanılması güç, masalsı aşkını dillendirmişti. Onların aşkı; sevgiden tutkuya, şefkatten fedakârlığa lâtif hislerin sarmalında zengin bir sevdaydı... İşittiklerim ve Mimar Sinan anlatırken halinden ruhuma yansıyıp derunuma işleyen ıstırap, Şark'ta aşkın Garb'a nazaran nasıl da lâtif yaşandığını idrak ettirmişti... Şair Bâkî Efendi'nin, cariye Tûtî'ye sevdası, sevgiliye vuslatın hasretinde, yürek acısı çekerek seneler tüketmesi; Hekim Arnavut Fikret'in aşkla yanıp hiçlikte varlık bularak Yaradan'ının

muhabbetine varmak istemesi de Şark'ın aşkı üzerine edindiğim intibanın hakikiliğini ispatlıyordu.

İhtimal, ileride bu kayıt düştüğüm sözleri okuyacak olanlar da benim gibi, bir Osmanlı hanedan kızı ile İmparatorluğun başmimarı arasında yaşanan zarif aşk karşısında hayranlıklarını gizleyemeyeceklerdir...

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş.
Bâkî

1565

Bendeniz Josef Orient... Aslen Avusturya Almanya'sının Brüx şehrindenim fakat yaklaşık on iki yıldır cihanın en masalsı şehri İstanbul'dayım.

Ah İstanbul...

Otuzlu yaşlarıma merdiven dayadığım miladi 1553 senesiydi. Avusturya'dan İstanbul'a uzanan yolculuğumuzun nihayetinde kalyonumuz Haliç'e demir attığında, çocukluğumdan beri işitip durduğum ve kahramanlarını deliler gibi merak ettiğim Doğu masallarından biri hakikat oldu zannetmiştim. Bakışlarım İstanbul dolu, büyülenmiş gibi güvertenin korkuluklarına tutunup kalmıştım...

Tepeler üzerine kurulmuş cıvıl cıvıl bir şehirdi nazar ettiğim... Taze bahar ikliminden hâsıl muhteşem bir renk cümbüşü ve göz alıcı yeşillik içinde arz-ı endam eden ahşap ve kâgir evleriyle, göklere uzanan beyaz minarelerin gölgesindeki heybetli ve mistik camileriyle, Bizans'tan kalma yapıları ve kuleleriyle öyle işveli bir şehir... Saray yavruları ve konaklarla çevrelenmiş

Boğaziçi, Binbir Gece Masallarındaki nehirler gibi pırıl pırıl. Gümüşi suların eteklerini yaladığı surlarla çevrili, yüksek servilerin arasından seçilen yapıları ve Osmanlı Hünkârının altın yaldızlı sarayı ile "şehirlerin sultanı" karşımdaydı işte!

İlk tecrübelerimin ışığında İstanbul için "şehirlerin sultanı" derdim, lâkin şehri iyiden iyiye tanıyıp Hünkâr Süleyman Han'ın biricik kızı Mihrimah Sultanefendi'nin namını işittiğim vakit, İstanbul'un kadın sultanları andıran zarafette bir kent olduğu kanaatine vardım ve halen bu kanaatimde sabitim.

Ah İstanbul'u ilk gördüğüm anlar... Sanki periler diyarına bakıyordum ve en çılgın, en mistik, en olmaz hayâllerimin bakışlarımda cisimleştiğini hissediyordum. Yeni bir medeniyetle müşerref oluyordum ve takip eden seneler içinde bu medeniyetin insanlarından biri haline gelecektim...

Bu on yılı aşkın süre içinde öyle şeyler yaşadım, öyle hallere tanıklık ettim ki tecrübelerimi paylaşmak maksadıyla artık elime kalemi alma zamanı geldi. Fakat divitimi hokkaya bandırdığım şu an, gördüğüm güzellikler kalemimin ucuna düşünce sönüp gidiyor sanki!

Şahit olduğum olayları, tanıdığım onca aziz şahsiyeti yazıp yazmamakta kararsızım aslında. Yazmayı tasavvur ettiğim şeyler bir bakıma bu insanlara ait sırları ifşa etmek olacak! Öyle ki, tereddüt ettiğimden kalemimin elimde kalakaldığı şu an dahi bu zatların birçoğu hayatta. Ve ben kimseyi gücendirmek niyetinde değilim...

Yazarsam onlara ihanet etmiş gibi vicdan azabı içine düşebilirim fakat bir yandan da başkalarının da bildiklerime, gördüklerime tanıklık etmesini istiyorum. Aşkla, sanatla, estetikle, adaletle, inançla yoğrulmuş bu medeniyeti en az benim kadar

tanımalarını arzu ediyorum... Ayrıca birisi çıkıp bu medeniyetin insanlarının fikriyat ve hissiyatını, nasıl ömür tükettiklerini anlatmazsa bu tarihe ve vakanüvisliğe büyük haksızlık hatta ihanet olmaz mı?

Bilemiyorum...

Seneler boyunca hemhâl olduğum Osmanlı kültürünü, Hünkâr Sultan Süleyman Han'dan, mimariden anlayan biri olarak hayranı olduğum Mimar Sinan'a, güzeller güzeli hüzünlü Sultan Mihrimah'tan beliğ şair Bâkî'ye, Takiyyüddin gibi ilim adamlarından, Ebussuud Efendi gibi gönül erlerine tanış olduğum bunca insanı, birbirlerinin sarmalındaki kaderlerini ve elbette artık can dostum olan Hekim Arnavut Fikret'i gerektiği gibi dillendirebilir miyim?

Tüm cesaretimi topluyorum ve haddim olmayarak, bunca yıldır tanık olduklarımı aşikâr etmek maksadıyla bu zorlu işe kalkışıyorum... Sanırım en iyisi her şeyi en başından anlatmaya başlamak...

Bu şehre ilk gelişim, I. Ferdinand'ın yıllık vergisini Kanuni Sultan Süleyman'a sunmak üzere İstanbul'a gönderilen Ogier Ghiselin de Busbecq'in refakatinde gerçekleşti. Flaman kökenli bu meşhur Avusturyalı diplomat, ziyaretin evvelinde Avusturya elçisi olarak Osmanlı-Avusturya barışını yeniden sağlamak maksadıyla üç kez İstanbul'u ziyaret etmiş ve bu vesileyle Anadolu'nun nice şehirlerini gezmiş, kültürlü, mesleğinde de mahir bir zattı.

Bizim takvimimizle 1553 senesinde dâhil olduğum bu ziyaret de aslında diplomatik nedenlerle tertip edilmişti. Fakat biz Bohemya, Bosna, Sırbistan ve Bulgaristan üzerinden

sürdürdüğümüz zorlu yolculuğun ardından İstanbul'a ayak basıp Çemberlitaş'taki Elçi Han'a yerleştiğimizde Sultan Süleyman'ın Amasya'da olduğunu öğrendik. Bir müddet bu mistik Doğu şehrinin tadına varıp rotamızı Amasya'ya çevirdik. Muhteşem Süleyman, kalabalık heyetimizi orada kabul ettiğinde, yeniden güzergâhımızdaki Anadolu şehirlerini görerek İstanbul'a döndük.

Heyetin liderliğini yapan Busbecq ve adamları vazifelerini tamamlamanın verdiği keyifle Viyana'ya dönerken yanlarında, Anadolu'da ve İstanbul'un lâtif bahçelerinde keşfedip hayran kaldıkları ve Avrupa'nın ilk kez tanıyacağı at kestanesi, leylak fidesi ve lale soğanı gibi nebatı götürdüler... Fakat bendenizi götüremediler...

Zira pek saygı duyduğum Busbecq'in de dile getirdiği gibi, benim nezdimde İstanbul'un benzersiz endamı, bu şehrin tabiat tarafından dünyanın başkenti olarak yaratılmış olduğu intibaını veriyordu. İstanbul'un büyüsüne kendini kaptırdığımdan bu şehirden ayrılmayı hiç ama hiç istemiyordum. Nitekim hislerimi Busbecq'e samimiyetle dillendirdiğimde, elçi halimi anlayışla karşıladı. Hakikaten bu şehrin havasına ve insanlarına tutulmuştum, yoksa Busbecq'den bir süre daha burada ikamet etmeme müsaade verilmesi talebimi krala iletmesini istememin başka bir izahı olamaz... Busbecq'in iltimasıyla sunduğumuz talebime kralım olur verince buradaki görevim daimî sayılabilecek bir vazifeyle uzatıldı.

Osmanlı toprağında geçirdiğimiz iki sene içinde çizdiğim gravürlerle kaleme aldığım notları Avusturya'ya heyet götürecekti ve ben onlar çağırana kadar ya da bir başka vazifeye tayin edilene kadar burada, İstanbul'da kalmaya devam edecektim. Brüx'de zaten sallantıda sürdürdüğüm melankoli dolu yaşamımı

bir süreliğine terk edip bu rüya kentin hazzına varmak iyi gelecekti bana... Fakat niyet ettiğimin aksine bir müddet değil yaklaşık on iki sene bu aziz şehirde kaldım...

Ailem, doğup büyüdüğüm Brüx'ün zenginlerinden sayılabilecek bir aileydi. Fakat yine de orta sınıfın çocuklarının kaçınılmaz kaderi olan yatılı okuldan kurtulmayı başaramamıştım.

Lâkin bu okulda mimariye ve sanata saldığım merak benim bundan sonraki hayatımı külliyen etkileyecekti. Okuldan sonra bir müddet eski eser koleksiyoncusu Britanyalı John Britton'un yanında çırak olarak çalıştım. Senelerim ustamın koleksiyonundaki kimi mimari çizimlerin ve resimlerin kopyalarını çıkartmakla geçti. İlk bakışta angarya gibi görünen bu iş aslında yeteneğimi geliştirmemi sağlamıştı. Nitekim sonrasında kimi mimari yapıların inşası için para karşılığı çizimler yapmaya başladım. Bu işlerden kazandığım parayla Avrupa'nın büyük bir kısmını dolaştım ve birçok kilisenin, katedralin, sarayın gravürlerini yapıp, buralarda gördüklerimi kaleme aldım. Henüz yirmili yaşlarımdayken Brüx ve çevresinde mimar, kent bilimci ve yazar olarak tanınıyordum. Çizimlerimin gerçekliğe uygunluğu herkes tarafından takdir ediliyordu.

Son dönemde gidip göremediği memleketleri gravürler yoluyla tanıma hevesine düşen Avrupa krallarından bazılarına da gravürlerim bir şekilde ulaştırılmıştı. Bu benim için büyük bir talih oldu. Çünkü başta Avusturya kralı olmak üzere birçok asilzade tarafından keselerce altınla iltifata layık bulunduğum gibi yeni siparişler de almıştım.

İşte Busbecq'in Osmanlı'ya yapacağı ziyaret heyetine katılmam tam da böyle bir nedenden ötürüydü. Avusturya Kralı I. Ferdinand'ın büyük ihtimalle hiç göremeyeceği şehir olan

İstanbul'un gravürlerini çıkarmakla memur edilmiştim. Kral, barış dilendiği büyük rakibi; Avrupa'yı ve Asya'yı korkudan titreten, Akdeniz'den Hint denizlerine birçok su yolunu, Pirî, Barbaros Hayreddin ve Oruç Reisleriyle hâkimiyeti altında bulunduran ve dahi asayişi kılıcından ziyade adaletiyle tesis eden Muhteşem Süleyman'ın refah içindeki ülkesini merak ediyordu. Halkın memnuniyet içinde yaşadığı bu cennet medeniyetini tanımak hevesindeydi. Osmanlı toprağını gören, tanıyan elçilerinin, seyyahlarının kendisine anlattıklarını şeklen görmeliydi.

Aslında huzuruna kabul edilmeye layık bulunmadığım kralımın isteği benim için hiç de mühim değildi. Ben senelerdir işittiğim bir masalın kahramanı ya da en azından tanığı olarak Şark'ı tanıma hevesindeydim. Hiç hazzetmediğim diplomatların arasında haftalarca at sırtında yol almak durumunda kalışımın bir diğer nedeni ise burada çizeceğim gravürlerin karşılığında elde edeceğim küçük servetti.

Avusturya'dayken Busbecq'in heyetine katılmamdaki gaye yalnızca Osmanlı toprağını değil, ardından Mısır'ı ve Hindistan'ı da ziyaret etmekti. Hatta bu maksatla yardımı ve dostluğu benim için değerli ve yararlı olabilecek mühim şahıslar tarafından, en az onlar kadar mühim zatlara yazılmış mektuplar ve tavsiyenameler de almıştım. Her şeyi planladığımı zannediyordum ama İstanbul'un tesirinde tasavvurlarımın hiçbirine sadık kalamadım.

İstanbul'daki maceramın ilk ayında peşin yargıları olan ve hizipçi bazı şahısların fikir ve iddialarının beni yanlış istikamete sürüklediğini, kimi zaman onlar gibi düşünmek mecburiyetinde kaldığımı kabul etmek zorundayım. Çünkü bulunduğum heyette Busbecq kadar tarafsız kalmayı tercih etmeyen ve benim

o zamanlar örnek aldığım bir şahıs; Hans Dernschwam da bulunuyordu. Roma-Yunan klasiklerine hâkim, tarih, coğrafya ve arkeoloji bilgisi müthiş, Prag ve Viyana'da Kraliyet Maliyesi'nde vazifeli Dernschwam, o sene altmışlı yaşlarındaydı. Asrın din hatibi Luther gibi saygı duyulan fikirleri vardı.

Nitekim onun en büyük maksadı Avrupa'da "yenilmez" olarak bilinen Türkleri kötüleyerek Hristiyanların cesaretini artırmak ve yeni bir Haçlı zihniyetinin temellerini atarak Türklerin üzerine tekrar sefere çıkmayı sağlamaktı. Bu amacına hizmet etmek adına ne görüp işitiyorsa kendi hükümlerine göre yorumluyor ve kimi zaman hepimizin şahit olduğu basit halleri dahi oldukça çarpıtarak seyir defterine kayıt düşüyordu. Ona göre Türkler barbar ve kötüydü, devşirmeler ise dinlerini terk edip onlara katıldıkları için daha da kötüydü. Nitekim onlara "dönme" diyerek hakaret ediyordu. Gerçi Hans Dernschwam, kendisi gibi katı Protestan olmayan diğer Hristiyan dindaşlarını dahi olabildiğince aşağılayıp, onlara hakaret etmekten geri durmayan bir şahsiyetti...

Osmanlı toprağına ayak bastıktan sonra şahit olduklarımı bir müddet Hans Dernschwam'ın tesiri altında düşündüm ve yorumladım. Mesela onun gibi sarayda tanıştığım Osmanlı ulemasını yeşil sarıklılar olarak nitelendirip bizim ruhban sınıfı gibi aşağıladım. Hatta bunların gravürlerini çizerken bu tesirle gördüklerimi saptırıp gerektiğinde noksanlıklar, gerektiğinde ise ek figürler hayâl ettiğimi itiraf etmeliyim.

Fakat zaman içerisinde şehri yalnız başıma dolaşıp Osmanlı insanları arasından kimilerini ve bu sayede medeniyeti tanımaya başlayınca Hans Dernschwam gibi şahısların beni içine soktukları fikrî esaretin farkına varıp uyandım. Sonrasında ise

kaynağını şahsi kanaatlerimden almayan hiçbir iddiaya ve fikre itimat etmemeye karar verdim.

Beni meraklandıran yahut şaşırtan her bir hali bilhassa kurcalayarak, sorup soruşturarak, nedenlerine vasıl olarak, bahis konusu olan insanlarla vakit geçirerek hakikati keşfetmeye gayret ettim. Aksi halde beni de bir zamanlar etkileri altına alan o sığ tabiatlı, gördüklerini kaleme alırken aslında kişisel menfaatleri için ya da siyasi mülâhazalarına malzeme bulmak gayretinde olan şahıslardan farkım kalmayacaktı.

Şark maceramı planladığımın aksine İstanbul'da ve Anadolu'nun ufak bir parçasında yaşamış olsam da Türklerin âdetlerini, günlük yaşantılarını artık çok iyi biliyorum ve hatta çoğu ahlâki hallerini ben dahi benimsedim diyebilirim.

Osmanlı'nın İstanbul'unda irademin dışında öyle hallere tanık olup, öyle lâtif insanların kaderlerine şahitlik ettim ki; onların beni sürükleyip peşi sıra götüren alınyazılarının sarmalında Eflatun'un dediği gibi ruhum bir kaya parçası olup aşkla, sanatla, adaletle, inançla ve tevekkül gibi bir erdemle kabalıklarından ve fazlalıklarından yontuluverdi...

Bilmem ki Josef Orient'ten geriye ne kaldı?..

Minnet Huda'ya, devlet-i dünya fena bulur
Bâkî kalur sahife-i âlemde adumuz

Dünya devleti geçip gider ve yok olur ama Allah'a binlerce şükürler olsun ki, bizim adımız âlemin sayfasında Bâkî kalır.

Bâkî

1553-....

Ferdinand'ın Kanuni Sultan Süleyman'a yıllık vergisini sunmak üzere İstanbul'a gönderdiği Ogier Ghiselin de Busbecq'in liderliğindeki heyette, diplomatlardan şövalyelere, kâtiplerden ilim ve din adamlarına, tercümanlardan benim gibi kaydedici sanatkârlara kadar pek çok kişi vardı.

Vazife farklılığımıza rağmen, bizim gibi Garblıların Altın Boynuz olarak nitelendirdiği Haliç'e demir atmak üzere, Boğaz'ın pırıltılı sularında ilerlerken, her birimizin menfi ya da müsbet fikriyatı dışında ortak hissiyatımız büyülenmişlik idi.

İstanbul'u ilk kez gördüğüm bu anda, mevsimlerin en güzeli baharı yaşıyor olmamız nedeniyle şehir çiçek mantosuna bürünmüş bir haldeydi. Henüz denizde bir gemide olsak dahi karada tarh edilmiş çiçek bahçelerinden ve tomurcuğa durmuş

meyve ağaçları ile türlü renklere boyanmış erguvanlardan hâsıl olan ıtır ile başım dönmeye başlamıştı sanki!

Dalgaları yararak hızla ilerleyen kalyonumuzun sağ yamacında; servilerin gölgeliklerindeki mezarlarla kol kola, ekseriyeti kireçle boyanmış renk cümbüşü evleriyle, sivri zarif minarelerle süslenmiş Üsküdar görünüyordu. Karşımızda ise; harplerin hatıralarını taşıyan yıkılmaya yüz tutmuş Burgazlı surlarıyla Venedik büyüklüğündeki Pera duruyordu... Birbiri üstüne tırmanan kalabalık evleriyle Galata'yı çevreleyen surların arkasında Cenevizlerin inşa ettiği kurşun kaplı kubbesiyle dimdik bir kule vardı ki sanırım buradan tüm İstanbul ve hatta sair civar yerler görülebilirdi. O vakit bu Garb ülkelerini andıran muhitin İtalyan usulü meyhaneleri ve bezirgânları ile meşhur olduğunu hatırladım... Ve ilk fırsatta burayı keşfetmeye karar verdim.

Kalyonumuzun giderek yanaşmakta olduğu sol yanımızda ise surların ardı sıra, servi ve ulu çınar ağaçlarının arasında altın yaldızlı kubbeleri, fildişi mermer yapılarıyla ihtişamla duran Osmanlı Sultanının sarayı, evvelce gravürlerden gördüğüm üzere tanıdığım, sonradan inşa edilmiş dört minaresiyle Ayasofya ve ta buradan seçilebilen revaklı avluların içinde muhteşem camiler görülüyordu. Bunların arasında cumbaları beyaz örtülerle perdelenmiş, kimi tek, kimi iki katlı taş ve ahşaptan evlerin oluşturduğu, tertemiz fakat daracık sokakların yol yol böldüğü mahalleler seçiliyordu.

Kalyonumuz irili ufaklı gemilerin demir attığı Pera tarafındaki liman yerine Altın Boynuz'a yöneldi. O sıra tüm sahil şeridini saran ve ekseriyetle denize çıkıntı yapılarak inşa edilmiş, her biri ayrı bir estetiğin nişanesini taşıyan birbirinden zarif yalıları ve konakları fark ettim. Gemide bağrışıp çağrışan

tayfanın aksine benim gibi lâl kesilen heyetin diğer üyeleri için de, İstanbul'un arz-ı endam ettiği bu sahne harikulâde bir güzellikteydi sanırım.

Birbiri ardı sıra kalyonların, kadırgaların, küçüklü büyüklü sandalların ve kayıkların yanaştığı Haliç'teki limana sığınırken tepemizde bulutlar oluşturarak uçuşup duran su kuşlarının çokluğunu görünce heyecanlandım.

Pek çoğu sahil evlerinin çatılarında kümelenmiş, bir kısmı da gemilerin üzerinde ahenkle uçuşup duran martılar, yaban ördekleri ve su tavukları; kimseden zarar görmeyecekleri emniyet altına alınmış gibi ehil kuşlar misali sulara bata çıka karınlarını doyuruyorlardı. Haliç'e dönüp arkamızda bıraktığımız Boğaz'ın sularındaki kimi zaman beyaz karınlarını su yüzüne tutarak güneşlenen, kimi zaman suyun içinde yuvarlanarak birbirleriyle oynaşan yunuslar da korkusuz bir cümbüşün içindeydiler. Hadi su kuşlarının tasasız hali hoş görülebilirdi fakat Boğaz'da yunus gibi balıkların varlığı ve onların hallerinden memnun fütursuz vaziyetleri beni şaşkına çevirmişti. O vakit düşündüm de bu hayvanlar ne Britanya sahillerinde ne de Frenk limanlarında insanlara itimat edebilirdi. İtimat etseler dahi bu güvenin boşa çıkması an meselesi olurdu.

Yeniden demir atmak üzere olduğumuz limana dikkatimi verince şaşkınlığım bir kat daha arttı. Limanda gördüğüm insan kalabalığında cihanın her bir yerinden ırkların ve kültürlerin temsilcileri toplanmış gibiydi. Buradaki insan çeşitliliği Nuh Peygamberin gemisinde var mıydı diye sormadan edemedim kendime...

İrili ufaklı bir hayli geminin yanaştığı limandan esip gemimize varan rüzgârın uğultusunda pek çok diyarın dili kulağıma

çalındı. İngiliz gemicilerin bağırışlarına, Rum tayfaların tiz haykırışları, Sicilyalı ve Floransalıların melodramatik nağmelerine Türk leventlerinin tok sesleri karışıyordu. Mahşeri andıran bir kalabalık ve çeşitlilik hâkimdi burada...

Gemimizin yanından sivri burunlu, yaldız süslemeli zarif kayıkların yanı sıra kaba sandallar da geçiyordu. Bu birbirinden farklı kayıklar içinde; kırmızı serpuşlu, boncuk mavisi mintanlar giymiş, bazılarını kalın dudaklı zencilerin oluşturduğu uşakların refakatinde asil hanımlar ya da beyler yolculuk ediyorlardı. Kıyıya yanaşıp halatını limanda bekleyen vazifeliye uzatan bir diğer kayığın içinde, bir grup kadın beyaz muslinden peçeleri, göz ve burunları dışında bütün bedenlerini kapatan uzun cübbevari ipek elbiseleri içinde birbirine sokulmuştu. Bu kadınların telaşsız bir dille konuştukları Türkçe, onların dudakları arasından çıkınca pek ahenkli bir lisan, adeta bir musikî gibi işledi ruhuma...

Küçük beyaz yelkenli bir başka teknede Rumları, bir diğerinde dar giyimlerinden ve fırfırlı gömleklerinden Frenk olduklarını anladığım birkaç beyefendiyi gördüm. Onları görünce geride bıraktığım memleketim aklıma geldi.

İki güçlü kürekçinin çektiği bir başka sandalda ise soylu duruşlarından, ince çehrelerinden ve kendine güvenli hallerinden yine ecnebi olduğunu sandığım bir güruh yolculuk ediyordu. Benim, onların kazınmış kafaları üzerindeki garip kalpaklarına ve zarif kaftanları içine giydikleri pahalı ipekten gömleklerine dikkat kesildiğimi gören, heyetimizin Latince tercümanı Benedict Curipeschitz yanıma yaklaşıp dirseklerini küpeşteye dayarken şunları söyledi:

"Bunlar Ermeni'lerdir azizim... Osmanlı'nın sadık milleti olup, sanat ile zanaatta gayet mahir, ticarette de söz sahibidirler... Bakar mısınız Orient, intizamlı bıyıkları, boyanmış ve itinayla şekillendirilmiş kaşları, taşlı yüzük taktıkları kadınlara yaraşır beyaz ince parmaklarıyla Galata'nın mühim tacirlerinden oldukları nasıl da belli oluyor. Büyük ihtimalle Pera'daki dükkânlarından konaklarına dönüyor olmalılar..."

Benedict'i aç merakımla dinlerken bu adamların gerçekten de övgüye layık zarif parmakları olduğunu fark ettim. Henüz kırklı yaşlarına yeni ulaşmış olduğunu sandığım Benedict geniş kenarlı şapkasının altındaki kumral uzun saçlarının bağını çözüp yeniden düğümlerken çapkınca gülümsedi.

"Size Şark'ın büyüsü İstanbul'u takdim edeyim mösyö... Bununla birlikte şu karşı yakadaki Galata'da ise memleketinizin hazlarını yaşamaya devam edebileceğinizi vaat edebilirim... Yeter ki karaya ayak basalım..."

Kalyonun mürettebatı arasına karışıp heyetimize refakat eden, kirden yoksun ak pak gömleklerine hayran kaldığım leventler, heyet üyelerinin gemiyi terk edişine yardımcı olurken şöyle bir daha baktım şehre.

Akşam olmak üzereydi ve bastıran alacakaranlıkta şehrin az evvelki büyüsü daha da derinleşmişti. Güneşin son kızıl yalımları yerini mavinin tonlarına ve laciverdin karasına bırakırken camilerin minareleri birdenbire aydınlanıverdi. Ardından sokakların kandilleri nizamî bir şekilde tutuşturuldu. Limanda fenerlerin rüzgârla oynaşan ışığında tam bir şenlik havası peyda olmuştu. Bu manzara bir sihir gibi tesir etti ruhuma, sanki tek bir kadeh dahi içmeden sarhoş olmuştum.

Kısa da olsa keyifli bir deniz yolculuğunu beraber tamamladığımız gemi mürettebatıyla birbirimizi selamlayarak ayrıldık. Bize karşı saygıda kusur etmeyen yiğit duruşlu leventlerden tanış olduklarıma veda ederken onlara isimleriyle hitap etmek istedim fakat adlarını doğru dürüst söyleyemeyince neşesi coşkun kahkahalarımızla yetinmek zorunda kaldık. Ardından gelişimizi limanda bekleyen yeniçerilerin maiyetine girip Çemberlitaş'taki Elçi Han'a yollandık.

Oldukça iyi aydınlatılmış sokaklardan kalabalık bir güruh halinde geçerken etrafı meraklı bakışlarla izliyordum. Bir Avrupalı olarak bana fazlasıyla yabancı bu medeniyet ve başkenti keşfetmek için sabırsızlanıyordum. Her hal dikkatimi celb ediyordu. Yeri geldiğinde sorularıma cevap bulmak adına Osmanlı kethüdasıyla hasbihâl ettiğinden pek meşgul olan Busbecq yerine tercümanımız Benedict'e yanaştım.

Benedict seneler evvel yine kralımız Ferdinand'ın vazifelendirdiği bir heyetle İstanbul'a gelmişti. O zaman Sultan Süleyman'dan evvel veziri ve dostu Pargalı İbrahim Paşa tarafından kabul edilmişlerdi ki Benedict şimdi hayatta olmayan bu zatı gemi yolculuğumuz boyunca anlata anlata bitirememişti. İbrahim Paşa'nın bir gecenin sabahında yatağında ölü bulunduğu söylense de, Benedict onun, Süleyman'ın büyük bir tutkuyla bağlı olduğu kadını Hürrem Sultan'ın kışkırtmaları sonucu idam edildiğini iddia ediyordu.

Benedict'in gemide söylediklerini yeniden hafızamda tekrar ederken geçtiğimiz sokak boyunca belirli aralıklarla sıralandığını fark ettiğim hasırdan yapılma küçük kulübelerin ne işe yaradığını merak ettim ve sordum.

"Bunlar mı?" diyerek bir tanesinin ahşabını yumruğuyla tıklattı tercüman. O vakit kulübenin içinden tok bir havlama sesi geldi ve ben gayr-i ihtiyarî bir iki adım gerileyiverdim. Benedict ani feveranıma ince bir gülümsemeyle karşılık verdi:

"Bu kulübeler evsiz köpeklere barınak olsun diye yapılmıştır. Aslında köpekler genellikle çetin kış aylarında buralarda gecelemeyi tercih ederler. Birbirlerine sıkıca sokulup yatarlar..."

Brüx'de sokaklarda yaşayan zavallı fakir insancıklar aklıma geldi ve burada köpeklerin acziyetlerinin dahi düşünülüyor olmasını bir hayli garip bularak dudaklarımı büzüştürdüm. Heyete yetişmek için adımlarımızı hızlandırdığımızda Benedict koluma girerek anlatmaya devam etti:

"Mahalle sakinleri sırayla bu kulübelerin önüne köpekler için aş bırakırlar. Köpekler de yaşadıkları ve beslendikleri mıntıkaları bilir ve burada yaşayanların mal ve canlarını korumayı üzerlerine vazife edinirler. Bu hanelerin mensuplarının haklarına dadananların vay haline... Köpekler tehdit gördükleri adamın ya da hayvanın derhal etrafını sarar ve hırlamalar, gerekirse de ısırarak tehlikeyi bertaraf ederler..."

Benedict'in anlattıkları ancak filozoflarımızın ütopyalara dair hayâl ettikleri tasavvurlarda olabilirdi. Nitekim duyduklarıma inanasım gelmiyordu, o ise hayretimi ziyadesiyle artırmak için sözlerine devam etti:

"Birçok köyde eşeklerin haftada iki gün izinli sayıldığını söylesem kim bilir belki de benim Osmanlı'nın hayvanları dahi kucaklayan iyilik hissiyatını abarttığımı düşüneceksiniz... En iyisi ben anlatmayı bırakayım da zaman içinde siz bu hallere kendiniz tanıklık edin..."

O sırada yürüdüğümüz taşlık yolun üzerindeki ahşap bir konağın avlu kapısı gıcırdayarak açıldı ve bir adam dışarı çıktı. Hiç böylesine heybetli bir adam gördüğümü hatırlamıyorum. Hali vakti yerinde bir zat olduğunu sandığım adam ayaklarına kadar inen kürklü elbisesinin beline pahalı yün bir şal bağlamıştı, ihtişamlı da bir serpuşu vardı. Bizi görünce sanki ezelden tanıdıklarıymışız gibi elini göğsüne koyarak ve başını nezaketle eğerek muhabbetle selam edip yoluna gitti.

Adamın hiç tanımadığı bizleri selamlamasına şaşırmıştım. Ecnebi ve üst düzey bir heyet olduğumuzu anladığından mı böyle yapmıştı? Öyle ya, bir şekilde benim mahiyetini bilmediğim menfaatleri olabilirdi. Bu düşüncelerle Benedict'e bakıp adamın haline anlam veremediğimi ifade etmek için kaşlarımı kaldırdım.

Benedict ince bir tebessümle karşılık verdi.

"Size garip geldi değil mi mösyö. Lâkin Müslümanlar için selam kutsal bir ibadet gibidir. Onlar, Peygamberlerinin 'Gülümseyiniz, müminin mümine gülümsemesi sadakadır...' ve 'Selamı yayınız...' tavsiyesini düstur edinerek, tanısınlar tanımasınlar karşılaştıkları herkese ekseriyetle gülümseyerek selam verirler. Bu sayede gönüllerin birbirine ısınacağını, toplumsal anlamda da barış ve kardeşliğe katkıda bulunacaklarına inanırlar..."

Ben Benedict'in sözlerini muhayyilemde değerlendirirken, tercüman tüylü geniş kenarlı şapkasını alnına doğru eğip aniden düşüncelere daldı. Koluma girmiş kolu dahi her ne düşünüyorsa fikriyatının tesirinde iyice gevşemişti. Ağır adımlarla yürürken eğilip şapkası altından suratını görmeye çalıştım, bu halimi hiç fark etmedi bile, öyle dalmıştı...

Nihayetinde kolunu gövdeme bastırarak canını biraz acıtınca kendine geldi. O vakit bakışlarını yakalayarak tedirgin sordum:

"Ne oldu Benedict, daldın gittin..."

Latince tercümanı hâlâ az evvelki hayâllerinden tam manasıyla sıyrılmadan cevapladı beni.

"Neyi merak ediyorum biliyor musun? Mimar Sinan'la Mihrimah Sultan'ın ahvalini..."

Benedict bu sözlerinin ardından sessiz kalınca merakla sordum:

"Kim bunlar, mühim Osmanlılar mı?"

Benedict tebessüm ederek baktı bana, sonra nazarını karşımızda arz-ı endam eden Altın Boynuz'un muhteşem yakamozlarının müsebbibi dolunaya çevirip anlattı:

"İkisi de mühim Osmanlılardan, lâkin benim nezdimde aralarındaki hissiyat daha mühim... Zira lâtif ve imkânsız görülen bir aşkın taraflarıydı Mihrimah Sultan ile Sinan Usta... Mihrimah Sultan, Osmanlı Sultanı Süleyman Han'ın tek, biricik kızı... Mimar Sinan ise üç kıtaya yayılmış Osmanlı Devleti'nin en mahir mimarı ki senelerdir devletin başmimarlık vazifesini sürdürüyordu. Hatta bu zatın şanı, imardaki dehası, müthiş hesaplamaları Osmanlı'ya komşu memleketlerde de bilinirdi..."

Benedict bakışlarını dolunaydan alıp bana çevirerek devam etti:

"1539'da yine Kralımız Ferdinand'ın bir heyetine dâhil olarak İstanbul'a gelmiştim Josef... O vakit Mihrimah Sultan'ın izdivacı gündemdeydi. Diyarbakır Valisi Rüstem Paşa'nın yanı sıra, sermimarlığı hak etmiş Mimar Sinan da Sultana talip olmuştu... Diyarbakır Valisi yeniçerilikten gelme, zeki, hırslı, iş

bilir ve yakışıklı bir adamdı ve Mihrimah'ın validesi olan, Kanuni Sultan Süleyman'ın kararları üzerinde tesiri büyük Hürrem Hatun'a yakın bir zattı. Mimar Sinan Usta da Yeniçeri Ocağı'ndan gelmeydi, ahali, devletlûlar, sanatkârlar ve bilhassa Hünkâr nezdinde itibarı vardı. Munis, maharetine, dehasına rağmen alçakgönüllü bir sanatkârdı. O sene Mihrimah on yedisinde iken Mimar Sinan kırklarının sonlarındaydı. Gerçi Rüstem Paşa da kırk yaşlarındaydı, Mihrimah'tan hayli büyüktü. Ahali gibi biz ecnebiler de bu aşkın mahiyetine dair pek malûmat sahibi değildik elbette, etrafta türlü türlü rivayetler vardı o kadar...

Fakat Mihrimah, validesi Hürrem Sultan'ın teşviki ve arzusuyla Rüstem Paşa ile evlendirilince, nasıl olduysa oldu, Mimar Sinan bahsi derhal kapatıldı. Sanki sermimar hiç Mihrimah'ı Hünkâr'dan istememiş, hatta aralarında ahalinin kulağına çalınan bir münasebet yaşanmamış gibi hadisenin üstü örtülüverdi. Kaynağı bilinmeyen tembihlerle bir anda dedikodular, söylentiler kesiliverdi... Bununla birlikte ben vazifem bitip Avusturya'ya döndüğümde, İstanbul'a gidip gelen tacir ahbaplara sordurup hadiseyi az çok takip ettim. Mihrimah'ın gönlünü verdiği Mimar Sinan'la münasebeti, hiç olmamış gibi perdelenmişti lâkin sermimarın Mihrimah Sultan'a hâlâ sevdalı olduğundan kendini vazifesine adayıp, gece gündüz bu vuslatsız aşkın ıstırabıyla taşlarla konuşarak onlara şekil verdiğini öğrenmiştim. İşittiklerime göre Mihrimah Sultan'ın gönlü de mimarda kalmış. Münasebetlerinin hakikiliğine inandığım bu iki âşığın ahvaline yüreğim sızlarken bir yandan da şimdiki hallerini merak ediyorum Josef... İlk fırsatta Mirahur Mehmet Çelebi'nin ağzından laf almak lazım..."

En az Benedict kadar meraklanmıştım. Lâkin Sultanın kızı Valiyle evlenmişti işte. Mimar da başka bir aşka yelken açmış olabilirdi, iş bitmişti bence... Peki, neden Benedict bu bitmiş aşk mevzuunda hâlâ merak içindeydi, anlayamıyordum... Çünkü henüz Osmanlı İstanbul'unda yaşanan aşklara ve hatta aşkın burada ne demek olduğuna dair hiçbir fikrim yoktu. Biz Garblıların kabulünde aşk diye tanımladığımız hissiyatın burada aşağılanıp kınandığını, hakiki aşkın ise bu medeniyette zarif ve lâtif bir his olarak ulvîce yaşandığını zamanla öğrenecektim.

Bu masal şehre adım attığım şu kısacık zamanda işittiğim ve karşılaştığım her hal önceki tecrübelerime zıt bir yaşantıya şahit olacağıma işaretti... İstanbul'u ve Osmanlı medeniyetini tanımak ve keşfetmek için sabırsızlanıyordum. O gece Çemberlitaş'taki handa sakız beyazı çarşaflarla kaplanmış tertemiz ve rahat yatağımda günlerin yorgunluğuyla göz kapaklarım ağırlaşıp bedenim uykuya teslim olurken ne kadar da heyecanlıydım...

İstanbul, İslam şehirlerinin merkezi ve tüm cihanı hâkimiyetine alarak titreten Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtıydı. Dünya devletleri için artık feleğin devran merkezi olan şehir aynı zamanda devrin ilim irfan kaynağı, baht ve talihin menbaı; dilek ve arzuların gerçeklik ve nihayet bulduğu, saadet güneşinin doğup intişar ettiği, masalların hakikate dönüştüğü bir yerdi.

İstanbul'a ayak bastığımızın ertesi günü Elçi Han'daki odamın penceresinin kepenkleri arasından sızan güneşin ilk ışıklarıyla uyandığımda şehrin tüm bu meziyetlerine vâkıf değildim elbette.

Aslında itiraf etmeliyim ki kalyonumuzun ön güvertesinde Boğaziçi'ne girdiğimiz ve İstanbul'un Şark'a mahsus ihtişamıyla

arz-ı endam ettiği o an, sanki üzerime bir peri tarafından billûr sihir tozları serpilmişti ve ben hâlâ bu büyünün etkisinde gibiydim.

Uyanır uyanmaz ivedilikle yatağımdan doğrulup yıkandım. O gün saraya kabul edileceğimizi bildiğimden uşağımın akşamdan hazır ettiği tören kıyafetlerimi bir çırpıda üzerime geçirdim. Çizmelerimi aceleden iki ayağım üzerinde sekerek zorlukla giydim ve kendimi odadan dışarı attım. Ahşap tırabzanlı merdiveni inerken bir yandan da gömleğimin odada iliklemeye sabredemediğim düğmelerini kapatıyordum.

Ben aşağıya indiğimde şövalyeler çoktan uyanmışlar, hanın geniş avlusunda sıcak çorbalarını içiyorlardı. Onlara nezaketle reveransta bulunarak selam verirken günün devamında neler yaşayacağımı bilmiyordum elbette.

O gün Osmanlı Devleti'ni idare eden ikinci ve üçüncü adamlarla, yani Devlet-i Âliyye'nin vezirleriyle, devlet erkânıyla müşerref olacaktım. Ve dahi sermimar Mimar Sinan'ı, belâgat sahibi şairlerden Bâkî Efendi'yi, Hayâlî Bey'i, devrin şeyhülislamı Ebussuud Efendi gibi bir gönül erini ve dahi onlar gibi nice meşhur zatı, sanatkârı, daha da mühimi ileride can dostum olacak Hekim Arnavut Fikret'i ilk kez görecektim.

Bu şahıslara dair işiteceklerimle ve sonrasında onların hayatlarıyla bir şekilde kesişen kaderimle, Şark'ın gülü İstanbul'da hayatın bizim Garb'daki hayatımızdan ne kadar da hızlı akıp gittiğini anlayacaktım. Tanık olacaklarım; aşkın, ihtirasın, hırsların, fedakârlığın, teslimiyetin ve diğer her bir insanî hissiyatın burada nasıl da derinden yaşandığını ispatlayacaktı bana... Şark'a dair dinlediğim masal o gün gerçekliğe bürünmeye başlayacaktı...

Dünyaya gözlerini açmış her insanoğlu gibi ben de biraz sonra yaşayacaklarımdan bihaber, masalardan birine geçip, çiroz bir yamak tarafından önüme konan, mis gibi dumanını ciğerlerime derin bir nefesle çektiğim buğday çorbasını kaşıklamaya başladım. O sırada Hans Derschwam yanıma gelip altmış yıllık bedenini karşımdaki iskemleye bıraktı. Gün içinde yaşayacaklarımın heyecanıyla ona tebessüm ederek baktım fakat Derschwam'ın suratından düşen bin parçaydı. Sıhhatinin bozulduğundan endişe edip halinin sebebini sordum. O ise göbeğini cendereye alan ceketinin kopçalarını açarken oflayarak cevapladı.

"Pek iyi uyuyamadım evlat... Bu kadar yolu şu barbarların sultanı Süleyman'ı görmek maksadıyla geldim lâkin adam yeni bir seferin hazırlığı nedeniyle Amasya'daymış. Busbecq biraz dinlendikten sonra Anadolu'ya geçmemiz gerektiğini söylüyor. Süleyman büyük ihtimalle bizi orada kabul edermiş... Türk Sultanının eteğini öpmek için diyar diyar dolaştıracak bizi Busbecq, bu ihtimal canımı sıktı..."

Derschwam, az evvelki çiroz yamağın ona da getirdiği çorbanın üzerine eğilip kokladı ve ardından yüzünü tekrar buruşturdu. O sıra, artık yüz çizgileri keskinleşip iyiden iyiye simasına oturan Derschwam'ı inceledim. Baygın ve kin dolu bakışları, histerik el ve kol hareketleri, sağ yanağında kimi zaman ansızın beliriveren tiki ile bu adam hayattan haz almayı becerememiş zavallı insanlardan biri gibi geldi bana. Roma-Yunan klasiklerine hâkim, tarih, coğrafya ve arkeoloji bilgisi müthiş, Prag ve Viyana'da kral için üstün bir hizmetle görev yapmış olan Derschwam'a karşı büyük bir hürmet besliyordum. Özellikle de bir seyyah olarak Avrupa'yı ince ince gezip dolaşıp, tafsilatlı

notlar almış olması ona hayranlık duymama neden olmuştu. Bu sebeple Türklere ve İslam dinine dair keskin hükümleriyle Hans Derschwam'ın tesirindeydim. Fakat her ne kadar fikriyatta onu kendime örnek alsam da karakter olarak onu pek bir itici buluyordum.

Derschwam şimşir kaşık ile çorbasından alıp ağzına götürünce damağındaki tattan iğrenerek tekrar yüzünü buruşturdu. Boğazını temizledikten sonra anlatmaya başladı:

"Evlat, dün gemideyken küpeşteyi temizleyen bir genç ile Türkler üzerine derin bir sohbete daldık. Türk olmadığını bildiğim ama ne olduğunu da kestiremediğim bu çocuk elindeki zımparayla güvertenin kirini kazırken şöyle bir şey anlattı bana..."

Hans Derschwam çorbasından bir kaşık daha alıp iskemlesinin arkasına yaslanırken ben tabağımın üzerine çöreklenmiş fakat bakışlarımı da merakla karşımdakine dikmiş, karnımı doyuruyordum.

"Buyurun üstat, merak ettim anlatacaklarınızı..."

Derschwam sözüm üzerine, apoletli is rengi ceketinin iç cebinden küçük defterini çıkardı ve rahat görebilmek adına defteri kendisinden olabildiğince uzak tutarak okumaya başladı.

"Türkler uzun elbise giydiklerinden yağmura yakalandıkları vakit üstleri başları çamur olur... Bir keresinde Sadâret kaymakamı olan Koca Mehmet Paşa, böyle üstü başı çamur olan birini yakalar ve hemen karısına yollayıp, kadına kocasının elbisesini her akşam neden temizlemediğini sorar. Kadın ne söylerse söylesin Koca Mehmet Paşa öyle kızar ki çamurlu elbiseleri yıkatıp suyundan çorba yaptırarak kadına içirtir, kocasına da karısını böyle tembel alıştırdığı için bir temiz sopa çektirir..."

Üstat sözlerini bitirdiğinde beni öyle bir gülme aldı ki elimdeki kaşığı düşürdüm. Böyle bir şey olabilir miydi? Doğrusu güverteyi fırçalayan o gencin Derschwam'la dalga geçtiği kanaatine varmıştım ve bu halin komikliği karşısında kendimi tutamamıştım.

Fakat üstat benim bu ahvalimden pek memnun olmadı ve defterini bir hışımla kapatıp o bildik histerik hareketleriyle yeniden ceketinin cebine soktu. Onun çorbasını dahi bitirmeden sinirle ayaklanıp gittiğini görünce fütursuz davranışımdan pişman olup bin defa özür dileyerek Hans Derschwam'ın peşine düştüm.

Bizi Sadrazam Rüstem Paşa'nın sarayına götürmekle vazifelendirilen Mirahur Mehmet Çelebi'nin liderliğinde birçok yeniçeri, atlı ve yaya kapıkulu sabahın erken saatlerinde Elçi Han'a geldi. Kral Ferdinand'ın heyetini oluşturan bizler çoktan temizlenip giyinmiş halde hazır bekliyorduk.

Sandallara kadar şövalyeler atlarıyla, bizler ise yaya olarak gittik. En önde bize yol gösteren, elindeki gümüş asasıyla çavuşbaşını ve saray görevlilerini takip ediyorduk.

Kıyıya vardığımızda sahile sıralanmış halkın meraklı bakışlarıyla karşılaştık. Bizim sıkı paçalı, dar giyimimizi tuhaf bularak izliyorlardı. Özellikle de liderimiz Busbecq'in başına iliştirdiği lüleli perukayı birbirlerine göstermekten kendilerini alamıyorlardı.

İhtişamlı koşumlarıyla olduklarından da asil görünen şövalye atları büyük kayıklarla karşıya geçirilirken, bizler oldukça şairane bir sandal seyahatiyle Üsküdar tarafına geçtik. Bu sandalları; yolcularını güneşten koruyan, rüzgârın etkisiyle inceden

inceye salınan ipek püsküllü tenteneleri, kadife ile döşenmiş oturma yerleri ve sırmalı cepkenler giymiş, adaleleri bir hayli irileşmiş kürekçileriyle bilmem ki nasıl anlatmalı. Sanırım benim gibi heyetin diğer üyeleri de kendilerini Binbir Gece Masallarında gibi hissediyorlardı. Bir an için bu rüya yolculuğun hiç bitmemesini istedim.

Yol boyunca Mirahur Mehmet Çelebi bizlere karşı gereği gibi iltifat ve teveccühte bulunarak karşı kıyıya neşe ve sevinç içinde ulaşmamızı sağladı.

Bizi kıyıda bekleyen çok sayıda Türk süvarisinin oluşturduğu bir diğer tören alayının eşliğinde kısa bir yürüyüşten sonra Sadrazam Rüstem Paşa'nın sarayına vardık. Sultanın sarayı şehrin bu yakasında değildi fakat meydanlarda Hünkâr'ın özel korumaları, azap denilen beyaz sivri külahlı askerler ve börklü neferler, üsküflü yeniçeriler görülüyordu.

Üsküdar'dan, Boğaziçi'ne ve Sultan Süleyman'ın Topkapı Sarayı'na bakan muhteşem manzaralı mekâna vardığımızda derhal avluya alındık. Burada bizi avlunun iki yanına dizilmiş, üzerlerine kadifeler, ipekliler gibi en iyi cins kumaşlardan rengârenk elbiseler giyinmiş vazifeliler karşıladılar. Törelerine göre kafalarını hafifçe eğip sağ ellerini göğüslerine bastırarak bizi selamladılar. Bizler de kendi usulümüzce reveransta bulunduk.

Mirahur Mehmet Çelebi evvela ikindi ezanına kadar huzurda kalabileceğimizi duyurdu. Kraliyet heyetimizin lideri Ogier Ghiselin de Busbecq, sırmalarla süslü elbisesi içinde türlü mücevherler taktığı boynunu tedirgin bir şekilde bir o tarafa bir bu tarafa çevirip dururken Latince tercümanı Benedict Curipeschitz onun kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Şövalyeler ise sarayın avlusundaki kendilerininkinden daha alımlı ve bakımlı cins atlardan

gözlerini alamıyorlardı. Ben ise ilgi alanım olduğu üzere Rüstem Paşa'nın sarayının mimarisine hayran kalmıştım ve tafsilatıyla bu yapıyı incelemekle meşguldüm. Aslında Benedict'in dün bahsini ettiği aşkın taraflarından biri olan Rüstem Paşa'yı çok merak ediyordum, zihnim kendi kendine bu zatın cismine dair tasavvurlar üretip duruyordu...

Heyetimize dâhil olan meşhur ressam Melchior Lorichs de benim gibi mimarinin büyüsüne kaptırmıştı kendini. Bu yetenekli ressam kendi etrafında dönerek yapının her bir ayrıntısını dikkatle incelerken yanlışlıkla bana çarptı. O vakte kadar bir iki kelimenin dışında pek konuşmamış olduğumuz halde hissiyatını biriyle paylaşmak istemiş olsa gerek ki bakışları elimdeki parşömenlerde ne olduğunu araştırırken şöyle söyledi:

"Bu sarayı şimdilerde Sultan Süleyman için Ayasofya ayarında bir cami inşa etmekle vazifelendirilen Sermimar Sinan Efendi yapmış..."

Böylesine zarif hatlara sahip ihtişamlı bir sarayı imar eden sanatkârı merak etmiştim doğrusu.

Bir müddet bekletildikten sonra sarayın üst katına, Sultan Süleyman'ın biricik kızı Mihrimah Sultan ile evli bulunan Sadrazam Rüstem Paşa'nın huzuruna alındık. Paşa kabul salonunda bir kral gibi tüm haşmeti ve kudretiyle tahtında oturuyordu. Zihnimde yarattığım hayâle karşılık gayet yakışıklı, vakur ve zeki bir adamdı Paşa. Mihrimah Sultan'ın bu esmer cengâvere gönlünü kaptırmamış olmasına şaşırmıştım doğrusu...

Rüstem Paşa'nın yanı başında sarayın önemli kişileri olduğunu sandığım zatlar ve çavuşlar duruyordu. Önce sadrazam ardından diğerleri bizi "Hoş geldiniz" diyerek karşıladılar.

Liderimiz Busbecq, Sadrazam Rüstem Paşa'yı selamlarken ve kralımızın iyi temennilerini sunarken ben mekânı inceliyordum. Tüm salon Osmanlı Devleti'nin zenginliğini ispat eder şekilde, altın süs eşyaları, billûr camlardan ve gümüşten yapılma şamdanlarla donatılmıştı. Sedirler üzerinde ve hatta duvarda; sim, ipek ve daha başka değerli sırmalarla işlenmiş seccadeler vardı. Yerler ise İran kilimleri ve Türkmen halılarıyla kaplanmıştı.

Daha selamlama bitmeden hizmetkârlar bizim için güzel iskemleler getirdiler. Paşa her birimizi bu iskemlelere ve sedirlere nezaketle oturttu ve dostça bir sohbetle diplomatik görüşmeye başladı.

Az sonra belleri ipek şallarla bağlı, tuhaf başlıklı, kimisi zenci olan hizmetkârlar yeniden salonu doldurup, Venedik işi cam kadehlerde ya da toprak olduğu anlaşılmayacak kadar estetikle şekil verilmiş bardaklarda içecekler ikram ettiler. Bu içkiler türlü türlüydü ve ben birini bitirdikçe bir başkasını elime alıp yudumluyordum. Tadı, kaynatılmış meyve gibiydi fakat daha şekerliydi, ayrıca her birinin değişik aroma ve kokusu vardı. Bu içeceklere şerbet diyorlardı ki yüce dağlardan alınıp getirilen karların kesilerek bu içeceklerin içine katılması böyle sıcak bir bahar gününde benim için fevkalâde farklı bir tecrübe oldu.

O sıra Sadrazam Rüstem Paşa yanındaki zatları tanıttı heyetimize. Sol tarafında iki şair bulunuyordu; Hayâlî Bey ve Bâkî Efendi...

Sonradan öğrendiğime göre Hayâlî Bey'in, himayesinde bulunduğu Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa'nın katledilmesini müteakip, Rüstem Paşa'nın veziriâzamlığa terfii ile İstanbul'da yaşamı güçleşmişti. Öyle ki saraya ve Sultana yakınlığını çekemeyen rakipleri hiciv ve alaylarının yanı sıra onun için farklı

söylemlerde bulunmuş ve Sultan Süleyman'ın nezdinde itibarını zedelemişlerdi. Büyük şair de bu durumu hazmedemediğinden sancakbeyliği vazifesine talip olmuş ve Hünkârın muvafakatiyle de Edirne Sancakbeyi olarak görevlendirilmişti. Onun bu zamanda İstanbul'da bulunuşu ve bizim kendisiyle müşerref oluşumuz ise tamamen tesadüftü.

Hayâlî Bey'in hal ve tavırlarından, malda şöhrette gözü olmayan ve sade bir yaşantıyı tercih eden halim selim bir zat olduğu kanaatine varmıştım. Fakat hemen yanında duran kısa boylu, karga burunlu, yüzü çiçek bozuğu olan ve daha ilk bakışta gözlerinden zekâsı ve hırsı okunabilen şairin diğerinden ne kadar da farklı bir ruha sahip olduğunu idrak ettim. Bu şair meşhur Bâkî Efendi imiş. Kendisi de bir şair olan ve "Muhibbî" mahlasıyla şiirler kaleme alan Kanuni Sultan Süleyman'ın dikkatini çekmiş ve gün geçtikçe saraya daha bir yakınlaşmış. Çirkin diyebileceğim bu adamın hali kendini beğenmişlikle ve kibirle kuşatılmıştı lâkin ettiği birkaç sözle ve hepimizi güldüren lâtifeleriyle zekâsını ve şiirdeki maharetini derhal açık etti doğrusu.

Rüstem Paşa sağ tarafındaki uzun boylu, geniş omuzlu, heybetli fakat mütevazılığı her halinden belli olan ellili yaşlardaki zatın ismini zikredince tüm dikkatimi bu şahsa verdim. Çünkü aslında altmışlı yaşlarında olduğu halde daha genç görünen bu zat, içinde bulunduğumuz sarayı inşa eden ve Hünkâr'ın biricik kızının aşkına muhatap, meşhur Sermimar Sinan Efendi imiş.

Mimar Sinan'ın takdim edildiği vakit edeple bizleri selamlayarak her birimize bakışlarıyla dokunuşu beni derinden etkiledi... Serpuşu altındaki kestane rengi dalgalı saçları ve yine aynı renkte kısa kesilmiş düzgün sakalıyla sanatkârın ifadesi

pek lâtifti. İnce beyaz yüzünde pırıldayan toprak rengi gözlerinde derin bir hüzne ve kedere şahit oldum. Pek büyük acılar yaşamış gibiydi ve hüznü, çektiği ıstırapların neticesi olarak bakışlarında sabitlenip kalmıştı. Böylesi bir keder ve tevazu sahibinin nasıl olup da ruh halinin aksine muhteşem saraylar, köprüler, imaretler, camiler yapabildiğine şaştım. Doğrusu onun gizemli acısının Mihrimah Sultan olduğunu bilmek mimarın aşkı üzerine beni daha da meraklandırıyordu. Hafızamın bir yerine en kısa sürede bu sanatkâra ait yapıları görmem ve gravürlerini çizmem gerektiğini not ettim.

Rüstem Paşa, Mimar Sinan'ın ardından, diğerleri gibi ayakta durmak yerine kendisine tahsis edilmiş sedef kakmalı, ceviz ağacından bir koltukta oturan, aklara bürünmüş ve hatta saçı ile uzun sakalı da ak pak olan bir zatı takdim etti bizlere. Bakışlarımı o şahsa çevirince teninin şeffaflığı ve baktığı kişinin bedenini geçip ruhuna dokunan nazarı karşısında hayrete düştüm. Bu denli etkili olan bakışları aynı zamanda muhatabına farklı bir huzur hissi de aşılıyordu, öyle uhrevî bir zattı. İster istemez acaba saray büyücüsü ya da müneccimi mi diye düşündüm. Fakat değilmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun şeyhülislamı Mehmet Ebussuud Efendi imiş. Yine de din işleri ile vazifeli olduğunu öğrenmem onun hakkındaki ilk intibaımı doğrulamaktaydı. Kendisiyle bakışlarımız karşılaştığında gözlerimi derhal yere çevirmeden edemediğimi de itiraf etmeliyim.

Liderimiz Busbecq de bizleri Osmanlılara takdim edince uzun siyasi görüşmelere başlandı. Ben bu sohbetlere pek kulak misafiri olmam, genellikle etrafı ve kişileri izlemeyi tercih ederim. Üstad Hans Derschwam ise benim aksime bu siyasi mülâhazalarla yakından ilgileniyor ve duyduklarını defterine

dikkatle not ediyordu. Benedict, diğer tercümanlarla nöbetleşe çalışıyor ve iki heyet arasındaki söz alışverişine aracılık ediyordu.

Bir müddet sonra görüşme nihayet buldu ve bizler salonda bir çırpıda kuruluveren zengin sofralarda ikram edilen kırk çeşit yemeğin tadına bakmaya başladık. Sadrazam Rüstem Paşa'nın geleneklere uygun olarak verdiği bu leziz ziyafeti ömrüm boyunca unutamam sanıyordum. Lâkin daha sonra Sultan Süleyman'ın sofrasında bulunduğumda bu ziyafetin anıları sönükleşiverecekti.

Osmanlı'nın geleneksel toplum kültürünün sarayda, medreselerde ve camilerde şekillendiğini bilirdim. Fakat şu içinde bulunduğumuz kahvehaneler de son birkaç yıl içinde birbiri ardınca türeyiveren sivil kurumlardan biri haline gelmiş meğer...

Sadrazam Damat Rüstem Paşa'nın heyetimizi kabulünden sonra her birimiz İstanbul'un türlü hazlarına varmak adına dağılmıştık. Başta şövalyeler olmak üzere birçoğu Galata'nın İtalyan usulü meşhur meyhanelerinin keyfini sürmek adına Pera tarafına geçerken biz Sarayburnu'na yollanmış ve Osmanlı'nın ilk kahvehanesine gitmek üzere Tahtakale'yi istikamet bellemiştik.

Aslında bizim için yabancı, Osmanlı kültürü için yeni olan bu mekânı görmek isteyen Latince tercümanımız Benedict idi. Benim niyetim ise gravürlerde görüp merak ettiğim Ayasofya'yı ziyaret etmekti fakat Benedict'in ısrarlarına dayanamadım ve onlara katıldım. Ressam Melchior Lorichs, Busbecq'in yakın adamı olduğunu bildiğim Kâtip Lazzlo ve Sadrazam'ı ziyaretimizde refakatimizde bulunan Mirahur Mehmet Çelebi'yle beraber beş kişiydik.

Kâtip Lazzlo tekinsiz, garip bir adamdı. Bunu bedeninin görünümü nedeniyle söylemiyorum. Evet, kırklı yaşlarında bu adamın sırtında iri bir kamburu vardı. Neredeyse iki büklüm dolaştığı için belki, bakışları çirkin bir şekilde meraklıydı. Her daim bulunduğu ortamı bir şeyler arar ya da araştırır gibi nazar ederek didikliyordu. İşin en garip yanı ise kimileri hakkında tafsilatlı bilgi toplamasıydı. İki aylık Macaristan-İstanbul seyahatimiz boyunca bu adamı bir türlü benimseyemediğim gibi onun bulunduğu ortamlarda da her daim tedirgindim. Kimi zaman kurnaz, ekseriyetle insanı kendine acındıran gülümseyişi dahi ikna edemiyordu beni. Vardı bu adamda bir şey ya hayırlısı...

Kalabalık çarşıda dükkânların sıraya dizildiği sokaklardan birindeydi kahvehane. Kadını, erkeği, Müslümanı, gayr-i Müslimiyle kalabalık bir güruhun alışveriş yaptığı çarşıya bakan kahvehane kapısının önü bir tente ile gölgelendirilmişti. Birkaç kişi buraya konmuş sekilerin üzerine ayakkabılarını çıkararak bağdaş kurup oturmuş, küçük fincanlarda bir şeyler içiyorlardı. Biz sokağı ziyadesiyle gürültülü bularak ve sıcaktan kurtulmak maksadıyla içeriye girmeyi tercih ettik.

İçerisi geniş bir salondan müteşekkildi fakat bu salonun kimi yerleri kafesli paravanlarla bölmelere ayrılarak isteyenler için mahremiyet alanları oluşturulmuştu. Girişte sağ tarafta sergenlerin sıralandığı duvarın bitişiğinde bir ocak vardı. Burada semaverde kaynayan çayın dumanı yükselip açık pencerelerden dışarı çıkıyordu. Sıra sıra şerbet fıçıları dizilmişti ki ben artık bunların kimi çeşidinin tatlarını biliyordum. Onların yanında da bakırdan cezveler ve az evvel dışarıdaki adamların önüne konduğu gibi küçük toprak fincanlar duruyordu.

Ocakçı bu minik cezvelerde kara bir içeceği köpürtüp fincanlara boşaltıyor ve yamaklar birbiri ardınca bu fincanları müşterilere servis ediyorlardı.

Biz de çarşıyı görebileceğimiz bir köşeye geçtik ve alçak, ufak bir masanın etrafındaki iskemlelere yerleştik.

Mirahur Mehmet Çelebi evvela hepimiz için birer şerbet istedi ve ardından o kara içeceğin ikramına geçildi.

Üzerinde kalınca bir köpük bulunan içecekler geldiğinde Çelebi höpürdeterek bir yudumda fincanını yarıladı. Biz üçümüz ise onu dikkatle izliyorduk. Yabancısı olduğumuz, rengi nedeniyle pek de iştah açıcı olmayan bu içeceği nasıl yudumlayacağımızı öğrenmeye çalışıyorduk. Meraklı kişiliğiyle tanınan Ressam Melchior Lorichs benden evvel davrandı ve Çelebi'ye bu içeceğin ne olduğunu sordu. Mirahur Mehmet Çelebi bir müddet suskun kalıp bizi daha da meraklandırdıktan sonra akıcı Latincesiyle söyledi:

"Buna kahve diyoruz beyler... Aslında sarayımız bu leziz içkiyi tebaasından daha evvel keşfetmiş olsa da halk için kahve yeni bir içecek sayılır..."

Kahvesinden bir yudum daha alıp devam etti Çelebi:

"Kahve Yemen Valisi Özdemir Paşa sayesinde ünlendi. Paşa, Yemen'de içip lezzetini çok beğendiği kahveyi Hünkârımız Kanuni Sultan Süleyman'a ikram etmiş. Padişahımız da, saray ahalisi de bu ilk defa tattıkları içecekten pek hoşlanmışlar. Böylece saraya giren ve çok beğenilen kahve kısa zamanda saraydan halka da yayıldı. Sonrasında Kahire'den gemilerle çuval çuval kahve İstanbul'a getirilmeye başlandı..."

Çelebi anlatırken, fincanı küçük kulpundan dikkatlice tutup burnuma yaklaştırdım. Nedense her yiyeceği ve içeceği tatmadan evvel muhakkak koklamak gibi bir alışkanlığım vardır.

Fakat ömrümce böyle egzotik bir koku duyduğumu sanmıyorum. Sanki birden hafızam uyanır, dimağım canlanır gibi oldu. Mekândan ve zamandan azad olmuş gibi tekrar ve tekrar içime çektim kara içkinin kokusunu. O sırada Benedict'in kahveyi tatmış olduğunu ve suratını buruşturduğunu gördüm, acı mıydı acaba? Sabırsızlıkla ben de bir yudum aldım... Tercüman haklıydı, kahvenin gayet keskin bir tadı vardı fakat hoşuma gitmişti. Yeniden Mirahur Mehmet Çelebi'nin anlattıklarına kulak verdim:

"Kahve daha ziyade Yemen taraflarında meşhurdur. Din eğitimi alan talebeler ve dervişler geceleri ayakta kalmak, uykuya galebe çalmak maksadıyla kahve kaynatıp içerler ya da kahve çekirdeği çiğnerlermiş..."

Çelebinin söylediklerinde hakikat payı buldum. Gerçekten daha kokusunu aldığımda ruhumun ve zihnimin uyandığını hissetmiştim. O anlatmaya devam etti:

"İstanbul'un ilk kahvehanesi, birkaç yıl evvel Halepli Hakem ve Şamlı Şems isimli iki tüccar tarafından burada Tahtakale'de açıldı. İşte orada ocakta kahveyi bizzat pişiren zat Halepli Hakem Efendi'dir. Bu kahvehanenin müşterilerini sarayın devletlûları, makam ve mevki sahipleri ile özellikle Kalemiye'nin üyeleri oluşturur, sonra sanatkârlar... Buranın müdavimi ilim ve sanat sınıfından eğlence düşkünü, iyi yaşamayı sevenler, gruplar halinde toplanıp kitap ya da görgü kuralları yazıları okurlar... Kaleme aldıkları şiirleri getirip, sanatlarına dair münakaşalar yaparlar... Size şöyle ifade edebilirim ki bu meclislere katılmak, bir anlamda

kabul görmek, bir statüye layık bulunmak anlamına geldiğinden genç ilim ve sanat adamları buralarda meziyetlerini sergiler ve bu meclislere girmek için can atarlar. Şimdilerde sayıları onu geçmeyen kahvehanelerin müdavimleri Arapça, Farsça ve Türkçe bilen, ilmî ya da edebî alanda tanınmış ya da tanınacak seçkin insanlardır. Birer medrese vazifesi yapan bu mekânlarda eğlenceye de yer vardır. Kimi kahvelerde dama, satranç oynanır, bazılarında ise Karagöz ve orta oyunu sergilenir."

Benedict fincanının dibine oturmuş çamurvari kalıntıyı da içmeye çalışırken beceremedi ve öksürük nöbetine girdi. Çelebi'nin bir işaretiyle yamağın getirdiği su sayesinde ancak kendine gelebildi. Çelebi, Benedict'in bu haline tebessüm edip o kısmın içilmese daha iyi olacağını söyledi. Fakat o bize böyle nasihat etmekle birlikte, telve dediği bu çamuru pek bir hazzettiğinden içmeden yapamazmış.

Bu mekân hoşuma gitmişti. Nitekim Çelebi'nin anlattığı üzere yan masalarda oturup bir şeyler okuyan ya da yazan adamların hallerinden onların kültürü engin şahıslar olduğunu anladım. Ben, dizleri üzerine dayadığı kemençeyi inceden inceye sızlatarak hoş bir musikî icra etmeye başlayan sazendeyi incelerken Çelebi anlatmaya devam etti.

Biz büyük bir merakla Çelebi'yi dinlerken, sabah Sadrazam'ın sarayında müşerref olduğumuz şair Bâkî Efendi ve onun bir adım arkasından oldukça yakışıklı, boylu boslu bir delikanlı kahvehaneden içeriye girdi. O vakit kibirle etrafına bakınan Bâkî Efendi ile ona hürmet duyduğu her halinden belli olan civanın nasıl da birbirine tezat yaratılışlarda olduğunu fark ettim.

Onları gören Mirahur Mehmet Çelebi yerinden doğrulup bizden müsaade isteyerek yanlarına gidiyordu ki Kâtip Lazzlo

Çelebi'yi durdurup Bâkî Efendi'nin yanındakinin kim olduğunu sordu. Bu adamın gereksiz ve can sıkıcı sorularından ben utanır olmuştum artık.

Çelebi onu cevaplamaya gerek duymadan memnuniyetsiz bir ifadeyle kalkıp gitti. Üçlü bir süre ayaküstü sohbet ettiler. Bu sohbetleri sırasında Bâkî Efendi zeki ve kibirli bakışlarıyla önce bizleri inceledi ardından kahvehanedekileri bir bir süzdü. Bu kişilerden birkaçı ahbabı olacak ki Mirahur ve yanındaki civandan ayrılıp onların yanına vardı ve hararetli bir tartışmaya dâhil oldu. Çelebi ise yanındaki genç adamla bizim masamıza döndü.

"Bu çelebi Fatih Medresesi'nin en genç müderrisi unvanını hak eden, tababete ziyadesiyle hâkim, mahir bir hekimdir efendiler... Başarılı bir cerrah olduğunu da söylemeden edemeyeceğim doğrusu..."

Benim yaşlarımda olduğunu sandığım genç adam başını eğerek edeplice selamladı bizleri ve kendisine bir iskemle çekerek yanımıza oturdu. O da en az Mirahur Mehmet Çelebi kadar akıcı bir Latinceyle hatırımızı sordu ve İstanbul hakkındaki ilk malûmatımızı öğrenmek istedi.

İlim adamı olduğunu belli eden, beyaz bir dolamanın altından görünen kısa kesilmiş kumral saçları, ince bıyıkları ve ona pek yakışan seyrek kirli sakalıyla bu adamı nedense pek bir yakın hissettim kendime. Zeytin yeşili gözleri muhatabına yumuşacık bakıyordu fakat bu bakışlarda, vazifesini hakikaten mahirane icra ettiğini ispatlayacak şekilde ve gördüğü her hale hâkim olduğu intibaını veren bir tavır da vardı. Geniş omuzları ile dizlerine kadar uzanan kolsuz kaftanının ve keten gömleğinin altından seçilebilen adaleleriyle de gayet güçlüydü.

Endamının düzgünlüğü bana bu adamın Yusuf Peygamberin yeryüzündeki bir başka tezahürü olduğu izlenimini veriyordu.

Osmanlı medeniyetine dair keşfedilecek bir husus da tababete dair liyakatleriydi. Henüz İstanbul'u fethettikleri senelerde, ulemadan Ak Şeyh'in, hastalıkların nedenini gözle görülmeyecek kadar ufak, mikrop dediği varlıklarla açıkladığını duymuştum. Daha o zamanlar şifa ilminde Avrupa'dan üstünlerken kim bilir şimdi nasıl da ilerlemişlerdi. İsminin Arnavut Fikret olduğunu öğrendiğim bu zata şifaya dair bir şeyler soracaktım ki Mirahur Mehmet Çelebi benden evvel davrandı ve başka bir mesele üzerine ona sordu:

"Söylesene Arnavut, Bâkî Efendi neyin peşinde, bir bildiği var gibi..."

Hekim Arnavut Fikret, Çelebi'ye çapkınca gülümsedi.

"Sormayın Çelebim, Efendi'nin derdi büyük, aşk acısı çekmekte..."

Mirahur'un mahrem konular konuşulmaya başlandığı için Türkçe devam edeceğini sanmıştım. Fakat bizlere edepsizlik etmemek için olsa gerek Latince devam ettiler.

"Ne diyorsun Arnavut... Bâkî Efendi aşk acısı mı çekmekte? Bilirim; çirkin yaratılışına nazire yapan beliğ şairin dinde diyanette gözü yoktur, söz söylemedeki engin maharetine rağmen tasavvufa dair tek bir beyit söylemez. O, fani nimetlere düşkündür... Lâkin aşk onun gibi dünya güzelliklerini ve heveslerini övüp yücelten, nitekim de öyle bir yaşantı sürüp giden bir zat için eli kolu bağlayıcı bir hal değil mi?"

Mirahur şaşkınlığını başını sağa sola sallayarak belli edip sözlerine devam etti:

"Bâkî Efendi ha! Onun aşktan anladığı şiirlerindeki gibi bir aşksa merak etme, yakında geçer ıstırabı... Senin gibi görmediği, bilmediği bir hale âşık olacak adam mı o, kendinle mukayese etmiyorsun inşallah..."

İşittiklerim doğru muydu? Hekim Efendi hiç görmediği, bilmediği birine âşıkmış, nasıl olabilirdi ki bu? Bunu bizler ancak delilikle açıklayabilirdik fakat bu adam Bîmaristan gibi şifahanelerde akıl hastalarının gayet muntazam yöntemlerle tedavi edildiği bir medeniyetin hekimiydi. Yanılış anlamıştım sanırım, ya da Mirahur Latince yanlış bir kelime kullanıvermişti. O sırada hekim sözü aldı:

"Yok Çelebim, bildiğiniz gibi değil... Birkaç gün evvel üstat Bâkî Efendi saraya, Şeyhülislam Ebussuud Efendi ile görüşmeye çıkmıştı. İşi bitip saraydan ayrılırken, muhtemelen çarşıya giden dilberleri görmüş. Haremağasından çekindiği için elbette başını yere eğmiş lâkin o sıra nagâh bir rüzgâr en arkada yürümekte olan dilberlerden birinin yaşmağını kaldırmış da efendim Bâkî bu güzelin ay parçası yüzüne nazar etmiş. O gün bu gün, bu cariyenin dudağı üzerinde gördüğü ben için şiirler sıralamakta. Bu kız için cennetten düşmüş bir dilber deyip ağlamakta... Ah, efendinin maskeler takınmış halinin ardında sakladığı ıstırabına şahit olsanız ne hissettiğini ancak o zaman anlarsınız. Hakikaten Tûtî dediği bu cariyenin kızıl dudağından, al yanağından başka andığı bir şey yok artık..."

Mirahur başındaki sarığı düzeltip iki eliyle yüzünü sıvazladı.

"Fesubhanallah, hayretler içine düştüm Fikret'im. Ne demeli onunkisi vuslat imkânı olmayan bir sevda. Sultanın hareminden bir cariyeye gönül kaptırmak ne demek! Hırsı yüzünden bir gün kellesini vereceğini biliyordum da nihayetin

bu kadar yakın olacağını bilmiyordum. Yazık olacak böylesi bir söz sultanına..."

Onlar böyle konuşurken ressam ve Benedict de kendi aralarında bir münakaşaya dalmışlardı fakat ben onlarla konuşuyor gibi görünsem de aslında iki Osmanlı'nın sözlerini dikkatle takip ediyordum. Benim bu anlam veremediğim meraklı halimden habersiz, hekim devam etti sözüne:

"Şeyhülislam Efendimiz Mehmet Ebussuud ile de pek sık görüşür Bâkî Efendi. Lâkin neden bu gönül insanının deryasından bir damla olsun faydalanmaz anlamış değilim. Derdi dini, bir eyalette kadılık vazifesi almak ve nihayetinde de Osmanlı'nın şeyhülislamı olmak... Bu hırsı yüzünden dostunu, düşmanını karıştırır oldu. Oradan oraya laf taşıdığı söyleniyor ve şiirlerinin yerden göğe övüldüğü, iltifatlara lâyık bulunduğu meclislerde dahi aslında pek de sevilmiyor, istenmiyor."

Mirahur Mehmet Çelebi, Arnavut Fikret'in geniş omzunu sıvazlayıp sordu:

"Ya sen Arnavut, ne diye peşindesin Bâkî Efendi'nin? İşine gücüne bak be adam..."

Arnavut Fikret bu haline kendisinin de anlam veremediğini ifade edercesine esefle ve çaresizce başını büktü.

"Enderunluyuz be Çelebi... Şiir bizim ruhumuza Enderun'un nemli duvarlarından sinmiş bir kez. Söylesene Allah aşkına, Hayâlî Bey Edirne'ye gidince, kaldı mı İstanbul'da Bâkî Efendi gibi bir şiir müellifi daha? Bir şiir meclisinden çıkarken yanaştım Bâkî Efendi'ye... Kendimi tanıtıp şiirlerinin beni mest ettiğini söyledim ve övdüm de övdüm onu. Bir gazelimi avucu içine iliştirip okumasını rica ettim. Bilmiyorum okumuş mudur o şiiri, inan hâlâ tek bir lafını etmedi fakat beni de himayesine

aldı işte. Ondan, sözün en lâtif hali şiir üzerine ne çok şey öğreneceğim bilsen... Gerçi kimi zaman katlanamadığım hallerine tanık olduğum vakidir ya, insanız işte. Sanki ben pek mi düzgün bir insanım?"

Mirahur Mehmet Çelebi bu kez iki omzundan kavradı hekimi:

"Niçin kendine haksızlık edersin? Adam gibi adamsın... Sen yine de benim nasihatlerime kulak ver. Su-i zanda bulunmak bize yakışmaz lâkin gözünü açık tut e mi?"

İki Osmanlı birbirlerine sarıldılar ve sonra bizim varlığımızı hatırlayıp sohbetimize dâhil olmak istediler. O vakit Kâtip Lazzlo'nun da en az benim kadar bu iki Osmanlı'yı gizliden gizliye dinlemekte olduğunu anladım. Niye bizimle gelmişti bu adam, huzurumu kaçırıyordu doğrusu...

Ressam Melchior Lorichs ve Tercüman Benedict, Mimar Sinan hakkında konuşuyordu. Mirahur Mehmet Çelebi ile Hekim Arnavut Fikret de sohbete dâhil olmak isteyince Benedict, onunla İstanbul'a geldiğimiz ilk gece konuştuğumuz münasebet üzerine merakla sordu:

"Efendiler; 1539'da bendeniz yine kralımız Ferdinand'ın bir heyetine dâhil olarak İstanbul'a gelmiştim. O vakit Sultan Süleyman Han'ın tek kızı Mihrimah Sultan'ın izdivacı gündemdeydi. Hanım Sultan, validesi Hürrem Hatun'un arzusu ve teşvikiyle Mimar Sinan yerine Rüstem Paşa ile evlendirilmişti... Avusturya'ya döndüğümde Mimar Sinan'ın Mihrimah Sultan'a hâlâ sevdalı olduğunu ve kendini vazifesine adayıp, gece gündüz bu vuslatsız aşkın ıstırabıyla taşlarla konuşarak onlara şekil verdiğini işittim. Rivayete göre Mihrimah Sultan'ın gönlü de mimarda kalmış, öyle mi?"

Mirahur Çelebi ile Arnavut Fikret, ancak ecnebilerin sormaya cesaret edebileceği bu aşikârane sual karşısında şaşkınlıktan birbirlerine bakakaldılar...

Ben ise Benedict'in sayesinde, Mimar Sinan'ın beni derinden etkisi altına alan kederine dair malûmat sahibi olabileceğim ümidiyle Osmanlılara dikkat kesilmiştim. O sıra Mirahur Mehmet Çelebi Benedict'e yanaşarak şöyle söyledi:

"Azizim, bir vakit Koca Sinan'ın, Padişahımızın kızı Mihrimah Sultan'a sevdalandığı doğrudur. Bu sevda devam ediyor mu dersen, âşık öyle kolayca unutuluverecek hislerin muhatabı değildir... Bununla beraber kalpleri evirip çeviren de Allah'tır... Aşk; gizdir, sırdır... Onların arasındaki hissi ifşa edip ulu orta konuşmak bize düşmez..."

Hakikaten Şark'ın incisi İstanbul'da hayat Garb'daki hayattan ne kadar da hızlı akıp gidiyordu. Ve bu yaşamın sarmalında insanların kaderleri nasıl da birbiri içine geçerek karmaşıklaşmıştı. İstanbul'da aşkın, ihtirasın, hırsların, fedakârlığın, teslimiyetin ve diğer her bir insanî hissiyatın derinden yaşandığını öğrenecektim... Nitekim daha ilk gün, senelerce Şark'a dair dinlediğim masallardaki kahramanlar, hayâl olmaktan çıkıp bir bir gerçekliğe bürünmeye başlamamış mıydı?..

Güzeller mihribân olmaz dimek yanlışdur ey Bâkî
Olur vallâhi billâhi hemân yalvarı görsünler

Ey Bâkî! Güzeller acımaz, şefkat göstermez demek yanlıştır;
vallâhi billâhi gösterirler hele biraz yalvarı görsünler.

Bâkî

Günler birbiri ardınca hızla geçip gidiyor. İstanbul'a geleli neredeyse on gün oldu fakat ben halen Ayasofya'yı ve hatta Sultan Süleyman'ın sarayını dahi görmedim. Oradan oraya koşturup duruyorum fakat henüz bu masal kentin ne kadarına vâkıf olabildim bilemiyorum.

Sabahları erkenden kalkıyorum ve Busbecq'i gördükten sonra, ya Tercüman Benedict ya da Hekim Arnavut Fikret'le buluşup İstanbul'un büyüsüne dalıyorum. Bir başıma kaldığım vakitler ise çarşıların, sokakların, kimi ahşap konakların, fildişi mermerlerden yapılma sarayların ve elbette Boğaziçi'nin eşsiz manzaralarını gravürlüyorum. Birçok lâtif şahsı, devletlûyu, Galata müdavimlerini, ecnebi elçileri tanıdım, onlardan çok şey öğrendim.

İtiraf etmem gerekir ki İstanbul'u bilmeden evvel -gerçi henüz tanımış da sayılmam ama- çok farklı beklentiler ve tasavvurlar

içindeydim. Garb'dakilerin ekserisi gibi Şark'a dair mistik, egzotik bir fikriyata sahiptim.

Mesela İstanbul'a gelirken yol boyunca, zarif güzellikleri, ince parmakları, mest edici kokuları ve iç gıcıklayıcı endamlarıyla Şark kadınlarını hayâl etmiştim... Oysa ipeksi tülleri andıran saçları ve esrarlı bakışların kaynağı badem gözleriyle bu kadınlar neredediır henüz anlamış değilim.

Osmanlı'nın Müslüman kadınları kendilerini mahremleri için gizliyorlar, gayr-i Müslimler ise geleneklerine göre serbest olmakla birlikte yine de toplumsal düzene uyum sağlayacak şekilde hareket ediyorlar. Doğrusu İstanbul'da ve Anadolu'da kadın meselesi şu an benim için muallâk, o da keşfedilmeyi bekleyen bir husus. Tafsilatına hâkim olduğum vakit bilahare anlatacağım...

Dediğim gibi İstanbul'a gelirken Hans Dernschwam ve onun gibilerin etkisiyle egzotik beklentiler içindeydim ve hatta diyebilirim ki Türklerin, kafaları hiçbir şeye çalışmayan, kaba saba ve pis insanlar olduğunu düşünürdüm. Onları, tesadüfî birkaç ilmî buluşları ve şiir sanatı dışında her türlü medeniyetten yoksun, sadece savaşçı bir kavim sanıyordum.

Oysa cihan devletleri için artık feleğin devran merkezi olan Osmanlı aynı zamanda ilim ve irfanın kaynağıymış. Sanatın ise, gerek süsleme, gerek mimari, gerek edebî, gerekse de musikî alanlarında zirvedelermiş. Hatta Osmanlılar icra ettikleri sanatı öyle bir ruhla, samimiyetle benimsemişler ki sanat ve zanaat onların tabiatlarının bir parçası olmuş.

Geçen gün Hekim Arnavut Fikret'le müderrisi olduğu Fatih Medresesi'ne gittim. İlk başta, Fatih Sultan Mehmet'in adına yaptırdığı caminin yanında inşa edilmiş bu yapının barındırdığı

hazineden habersizdim. Üzerinde kurşun kaplı kubbelerin sıralandığı dört köşe yapının estetiğe doymuş revaklarından geçip avluya girdiğimizde, medresenin mimarisinden ziyadesiyle etkilenmiş olsam da hâlâ bu binada verilen eğitimin kalitesinden bihaberdim.

Arnavut Fikret medreseyi gezdirerek, ilim ve fenne dair okutulan riyaziye, astronomi, cebir, tıp ve felsefe kitaplarını gösterince ve oradaki henüz çocuk sayılabilecek yaşta olan birkaç talebeyle sohbet edince hayretler içinde kaldım.

Peki ya Enderun?

Şehzadelerin de tedris edildiği Enderun'da adeta yetenek yönetimi diyebileceğimiz bir eğitim sistemi mevcut. Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet ve ilim adamlarının yetiştirildiği bu kuruma talebeler belli kriterlere göre kabul ediliyor. Devlet ve ilim adamlarının yanı sıra mimar, nakkaş, hattat, kâtip, müezzin, şair, âlim ve hatta sazendeler dahi bu mektepte yetişiyormuş.

İşittiğime göre talebeler eğitimleri sırasında zekâ, bilgi, yetenek ve eğilimleri konusunda sürekli sınanıp takip ediliyorlar. Fıtratlarına uygun şekilde başarılı olabilecekleri alanlar belirlenince de buna göre tayin olunan derslerle yetenekleri konusunda geliştiriliyorlar. Hazırlık aşamasını tamamlayan talebelerden iyi ahlâklı, terbiyeli ve derslerinde muvaffak olanlar yüksek sınıflara alınıyor ve eğitimleri daha da sıkılaştırılıyor.

Bu zahmetli tedrisatın sonunda ise devlet kapıları onlara ardına kadar açılıyor, padişahlık dışında her makamı elde edebilme talihine kavuşuyorlarmış.

Bana ilginç gelen, bu seçkin okulda devşirmelere de en az Türkler kadar hak tanınması. Osmanlı, tebaasını Müslim-gayr-i Müslim, Türk-Türk olmayan şeklinde ayrımlara tâbi tutmuyor.

Oduncu çıraklığından sadrazamlığa, berber yamaklığından vezirliğe ulaşan insanlar var bu medeniyette. Birileri bu insanların azmini, yeteneğini, zekâsını keşfetti mi hemen değerlendiriliyorlar, hiçbir maharet zayi edilmiyor. Adilane terfi sistemi sayesinde de devletin ikinci adamlığına kadar yükselebilmek mümkünmüş.

Bu aziz mektep bana ünlü filozof Platon'un ütopyasındaki "İdeal okul"u çağrıştırıyor sanki!

Osmanlı'nın başarılarına şaşmamak lazım. Çünkü onlar, elit kadroları nasıl yetiştireceklerini, gençleri nasıl disipline edeceklerini biliyorlar. Bir yandan onları mükemmel insan haline getirirken, öte yandan kabiliyetlerine göre ödüllendirmeyi ihmal etmiyorlar.

Medreselerden ve Enderun'dan bahsetmeye başlayınca asıl anlatacağım hususu unutuverdim.

Diyeceğim şu ki; o gün Fatih Medresesi'ni ziyaretimden sonra Arnavut Fikret ile birlikte Galata tarafına geçtik. Hekim Efendinin niyeti beni gökbilimiyle uğraşan Takiyüddin El-Râşid adında bir zatla tanıştırmaktı.

Arnavut Fikret aslında benim Hans Dernschwam'ın etkisinde, Türklere ve Osmanlı medeniyetine karşı, aşırı olmasa da önyargılar ve kesin hükümler beslediğimin farkındaydı. Haksız da sayılmazdı, öyle ya; o, Takiyüddin'den şöyle bir bahsedince, ben daha adamı tanımadığım halde onun bir müneccim ya da şarlatan olduğunu düşünüvermiştim. Büyük ihtimal, beni önyargılarımdan azad etmek maksadıyla İstanbul'da gezdirerek rehberlik yapıyordu.

Kolumun altında Fatih Medresesi'ni çizdiğim gravürlerle kömür kalemlerini ve parşömenleri istiflediğim ceylan derisi

çantamı sıkı sıkı tutuyordum. Bindiğimiz kayıkla Galata'ya geçerken az sonra meşhur Mimar Sinan'ın derunî aşkı Mihrimah Sultan'ın hayat hikâyesini dinleyeceğimi bilmiyordum elbette. Yalnızca Takiyüddin gibi bir ilim adamıyla müşerref olacağımı sanıyordum.

Karşı yakaya geçene kadar Arnavut Fikret'le, genellikle Latince, kimi zaman da artık yavaş yavaş öğrenmeye başladığım üzere Türkçe kelimeleri kullanarak sohbet ettik. Aynı yaşlarda olduğumuzu bildiğim bu adamı henüz çok iyi tanımıyordum, yaşamı benim için muallâktı ama sohbetine doyamıyordum doğrusu.

Müderrisliği nedeniyle ekseriyetle medresede oluyordu ya da kimi zaman saraya, kimi zaman ise konaklara giderek hasta bakıyordu. Bazen de Sultan Süleyman'ın süt kardeşi Yahya Efendi dedikleri, din adamı olduğu kadar hekimliği ile de tanınan bir zat ile buluşuyor ve ilaç terkipleri üzerine çalışıyorlardı.

Akşamları ise hayranı olduğu Bâkî Efendisi ile şiir meclislerine gidiyordu. Fikret'in bir şiir meclisine beni de götürme sözü vardı ama sunduğu şart ağırdı; bir an evvel Türkçeyi öğrenmemi istiyordu. Nitekim Osmanlı şiirinin belagatinden lezzet almam için şarttı bu.

Meşgaleleri ne kadar çok olsa da bir şekilde bana zaman ayırıyor ve heyet olarak Amasya yollarına düşmeden evvel biraz olsun İstanbul'u ve halkını bana tanıtmak istiyordu.

Bu isteğinde o kadar azimliydi ki, Takiyüddin'in Pera sırtlarındaki evinin, ahşap kapısının tonozunu hızla kaldırıp vururken öyle sabırsız ve heyecanlıydı.

Sivri sakallı, hafif kambur, kazınmış kafasının üzerinden kayıp duran külahı ile garip bir adam kapıyı açınca Hekim

Fikret'in sabırsızlığının nedenini anladım. Öyle ki adamın arkasından eve hiç benzemeyen şekilde döşenmiş bir mekân görünüyordu. Sanki bir atölyeydi burası ve odaların duvarları yıkılarak genişletilmiş, salon, kurşundan, bakırdan yapılmış birçok koca aletle ve dürbünlerle doldurulmuştu. Burayı garip kılan, yalnızca iki sedir ve birkaç iskemleden ibaret ev eşyasından ziyade ne işe yaradıklarını kestiremediğim aletlerin bulunuşu değildi. Aynı zamanda evin içinde türlü türlü kuşlar uçuşuyor, yerlerde fareye benzer tuhaf yaratıklar ve böcekler dolaşıyordu. Ya evin duvarlarını saran çiçekli çiçeksiz sarmaşıklara, ağaççıklara, saksılarda sıralanmış türlü türlü nebata ne demeli?

Buyur edildiğimiz kapıdan hekimin peşi sıra şaşkın bir vaziyette girdim. Hayretten açık kalan ağzımı, uçuşup duran böceklerden biri girmesin diye endişeyle kapatırken Takiyüddin'in elimi yakalayıp sıktığını fark ettim.

Otuzlu yaşlarındaki bu adam hatırımı sorduktan sonra hayretimi makul karşılayarak beni merakımı gidermem için bir başıma bıraktı ve Hekim Fikret'le sohbete durdu.

Ben etrafı incelerken başıma konup geniş kenarlı şapkamı didikleyen çetin tırnaklı bir kuştan kurtulmaya çabalayınca Takiyüddin içeriye seslendi:

"Hamiyet, kapat artık şu kuşları kafeslerine!"

Takiyüddin'in talimatının ardından işittiğim çığlıkvari bir ıslık sesiyle tüm kanat çırpıcılar, tavana asılıp sarkıtılmış küçüklü büyüklü kafeslerine girdiler. Az sonra da sesin sahibi orta boylu, yüzünü Osmanlı kadınlarının ekserisi gibi saklamayan zarif bir kadın geldi yanımıza. Elindeki bakır tepside ikram ettiği şerbeti yudumlarken bu kadına bakmalı mıydım bakmamalı mı, bilemedim.

Hamiyet Hanım boşalan tepsiyi teknik aletlerin doldurduğu masanın boş bulduğu bir kenarına bırakıp bizim gibi, sedirlerden birine oturdu ve gözlerini bir hekime, bir bana çevirmek suretiyle bizi izlemeye başladı.

Şu birkaç günlük İstanbul tecrübemde ilk kez bir kadını bu kadar net ve yakından görüyordum. Galata'nın gayr-i Müslimleri gibi rahattı genç kadın. Saçlarını kapatmasına karşın yüzünü örtmemesi garipti. Sanırım Takiyyüddin ile aynı yaşlardaydı.

Takiyüddin el-Râşid, ince sivri sakalını sıvazlayarak ve çekik gözlerini arada bir kısarak Arnavut Fikret'e bir şeyler anlatıyordu. Anlaşılan yakaladığı her kişiye Sultanın ilgisine mazhar olan icatlarını, yıldızlara dair izlenimlerini ve en büyük arzusunun bir gün gelip Galata Kulesi'nde gözlemevi kurmak olduğunu dillendiriyordu. Nitekim Türkçe sohbetleri sırasında tanıdık gelen birkaç kelime ile bunu anlayabildim. Benim söylenenlere mana veremeyeceğimi yeni fark eden Fikret, Takiyüddin'in sözlerini tercüme etti:

"Asrımızın en mükemmel gözlem araçlarını tasarladım. Bu aletler; gökcisimlerinin enlem ve boylamlarının bulunmasında, yıldızların meridyen geçişlerini gözlemekte, gökcisimlerinin yükseklik ve azimutlarını bulmakta, güneşin ve ayın çapları ile tutulmalarını hesap etmekte kullanılan aletlerdi. Bu aletler dışında mekanik bir saat de yaptım. Bu saatin en önemli özelliği, dakik olması; dakikayı ve saniyeyi verebilmesiydi..."

"Medresede konuşulurken duymuştum. İcadınız olan bu saat, Garblılardan büyük alâka görmüştü değil mi?" dedi sonra.

Takiyüddin takdir edilme hissiyatının verdiği rahatlıkla oturduğu yerde kıpırdanıp, keyifle arkasına yaslandı.

"Öyle oldu evlat... Dakika taksimatından söz etmem adamları büyüledi, böyle bir şeyi ilk kez duymuş ve böyle bir aleti ilk defa görmüşler. Bu mekanik saatte; akrebin biri saati, diğeri derecelere bölünmüş bir daire üzerinde güneşin saat açısını, yelkovan ise dakikaları işaret etmektedir. Yelkovanın bulunduğu daire 360'a bölündüğünden, her taksimat arası 10 saniyeyi gösterir. Böylece bunun yarısını alarak 5 saniyeye kadar zamanı tayin etmek mümkün olabilmektedir."

İlme ve tekniğe yabancı, daha ziyade sanattan anlayan bir kul olarak Takiyüddin'in lakırdısından pek bir şey anlamamıştım.

Benim anladığım kadarıyla ise Takiyüddin; Uluğ Bey dedikleri bir âlimden esinlenerek yeni cebir yöntemleri geliştiren, açıların ölçülmesinde kirişleri değil, sinüs, kosinüs, tanjant gibi trigonometrik fonksiyonları kullanan bir zattı.

Sadece astronomi değil, matematik, tıp ve optik alanlarında da araştırmalar yapıyordu. Güneş saati ile çeşitli saatler icat etmiş ve suların yukarı çekilebilmesi için düzenekler hazırlamıştı... Takiyüddin, eserlerinde saatlerden bir astronomik araç gibi bahsetmişti. Bu saatlerin en önemli özelliği dakik olarak, dakika ve saniyeyi verebilmesiydi. Avrupa'da da şimdilerde dakika ve saniye bulunan bir saatin yapılmakta olduğunu işitmiştim.

Ondalık kesirlerin Avrupa'da tanınmasından çok daha önce Takiyüddin tarafından kesirler sadece tanıtılmıyor aynı zamanda kullanılıyordu. Bütün bunlara bakarak, Takiyüddin'in dünyada ilkleri gerçekleştiren bilginlerden biri olduğunu açıkça gördüm.

Bu mahir ilim adamı bize daha sonra birçok camın arkalı önlü sıralandığı kimi aletleri gösterdi. İrili ufaklı, kare ya da yuvarlak kestiği bu camlarla optik ilmi üzerine kesin kaideler elde etmeye çalışıyordu. Ona göre görme geometrik bir hadiseydi.

Çünkü yayılan ışık, tepesi kaynakta ve tabanı da gözde bulunan bir koni oluşturmaktaydı. Işık maddesel bir şeydi ve ancak optik incelemeler sırasında geometrik bir nesne olarak kabul edilebilirdi. Işınlar küresel olarak yayılırlar ve bu yayılım da doğrusal çizgiler boyunca olurdu. Renk ışığa bağlıydı ve ancak ışığın kırılması ve yansıması sonucunda varlık buluyordu.

Aslında hâlâ bunlardan bir şey anlamıyorum fakat bir seyyah olarak ilmin meraklıları için kaleme aldığımı itiraf etmeliyim.

Ben daha ziyade Hamiyet Hanım'ın yazıcılığını yaptığı Takiyüddin'in en önemli eseri Sidretü'l-Münteha'daki çizimleri inceliyordum.

Hamiyet Hanım ise elindeki şerbeti yudumlarken Arnavut Fikret'le kocasının sohbetine dâhil olmuştu fakat ara sıra bana cesur bakışlarını dikiyor ve biçimli alt çenesini hafif öne getirerek, garip bir ifadeyle üzerimdeki kıyafetleri inceliyordu.

Az sonra kendini çok fazlaca tutmuş ve bundan usanmış biri gibi ansızın bana dönüp bir çırpıda Macarca söyleyiverdi:

"Ben de Macar asıllıyım Efendi, hemşirenizim yani..."

Bunu öyle bir vatan hasretiyle söylemişti ki, genç kadına kanım ısınıverdi. Hakikaten de güzel yüzünün ince çizgilerinde, örtüsünün altından görünen saçının renginde, teninin hafif buğdaylığında ve tavırlarında Macar toprağının izleri vardı. Onu etkileyeceğini düşünerek ayağa kalkıp geleneksel selamımızla Hamiyet Hanım'ı selamladım. O da bana minnet dolu bir halde karşılık verip sordu:

"Hayırdır, hangi sebeple İstanbul'dasınız?"

Bu sual üzerine Hamiyet Hanım'a, Takiyüddin'e ve Fikret'e neredeyse tüm hikâyemi, ta doğumumdan alarak anlatmaya başladım.

Hikâyemin sonlarına doğru, bir haşerenin bacağımdaki çizmeden yukarı tırmanıp dizlerimin üzerine kurulduğunu görünce iradesizce sıçrayıverdim.

Diğer ikisi benim halime kahkahalarla gülerken Hamiyet Hanım tebessüm ederek yaklaştı ve çocuğuymuş gibi şefkatle haşereyi avucuna alıp bir saksının dibine bıraktı.

Serdar Takiyüddin kazınmış kafasında bir türlü sabit tutamadığı külahını alıp gelişigüzel bir yere fırlatırken, kendi ismindeki "y" harfinden esin bulup vurgu yaparak seslendi zevcesine:

"Hamiyyetim, salma şunları diyorum sana be güzelim..."

Serdar Takiyüddin zevcesine sitem ederken aslında öyle sevgi dolu bir nazar atfediyordu ki, böylesine sevildiği için toprağımın kızı adına ziyadesiyle mutlu oldum. O sıra Fikret bana dönüp şöyle söyledi:

"Hamiyet Hanım aslında Sultan Süleyman'ın tek kızı Mihrimah Sultan'ın cariyesiydi. Henüz üç yaşındayken Mihrimah'a arkadaş olsun diye saraya alınarak, Sultanla birlikte büyütülmüştü. İzdivacının ardından da yine Sultanıyla Topkapı'dan ayrılmıştı.

Takiyüddin, Hamiyet Hanım'ı henüz cariye iken Rüstem Paşa'nın sarayının bahçesinde türlü türlü nebatı ve böceği toplar görüp, bunları tafsilatıyla incelediğini anlayınca hayatının kadınını bulduğuna inanmış. Sonra türlü bahaneler üretip defalarca ziyaret etmiş Hamiyet Hanım'ı. Nihayet bir gün Mihrimah Sultan'ın huzuruna çıkarak cariyesini kendisine zevce olarak vermesini rica etmiş.

Evvela Mihrimah Sultan çocukluğundan beri yanında olan, pek sevdiği cariyesinden ayrılmak istememiş ama cariyesinin de ilme ve fenne olan düşkünlüğünü nazar-ı dikkate alınca bu

kabiliyetini Takiyüddin gibi bir ilim adamının yanında geliştireceğini ve bu izdivaçla mesut olacağını düşünerek razı olmuş."

Takiyüddin, Arnavut Fikret'in bıraktığı yerden sözü alıp anlatmaya devam etti. O anlattıkça Fikret bana tercümanlık yapıyordu.

"Ah Hamiyet, az koşturmadı beni arkasından. Onunla müşerref olduğum ilk günleri düşünüyorum da ne nazlar etti bana. Sanki hem kovalanmak hem de yakalanmak istiyor gibiydi. Her işimi bırakmıştım ve gündüzlerimi onu bir an olsun görebilmek için Rüstem Paşa'nın sarayının etrafında dolanarak geçirir olmuştum. Geceleri ise yıldızları ve zuzeneb adını verdiğim kuyruklu yıldızları izlerken, Hamiyet'le tüketeceğim bir ömrün hayâlini kurardım. Bu hayâlin şevkiyle onun için feda edebileceklerimin hesabını yapar, gerekirse canımı dahi Sadrazama sunacağıma kâni olurdum."

Serdar Takiyüddin'in hislerini gayet açık dile getirmesi üzerine Hamiyet Hanım'ın yanakları mahcubiyetten al al olmuştu. Konuyu değiştirmek için pencere önüne istiflediği el yazmalarından ikisini alıp bana gösterdi.

"Bu kadar nebat çeşidini ve hayvanatı ne yaptığımı merak etmişsinizdir efendim. Anlatayım da belki bizim ismimizi de, âcizane, seyahatnamenize kayıt düşersiniz..."

"Elbette hemşire..." diyerek Hamiyet Hanım'ın oturduğu sedirin yanına yaklaştırdım iskemlemi. Takiyüddin ile Arnavut Fikret ilerideki pencereye döndürülmüş bir gözlem aletinin yanına varıp kendi sohbetlerine dalınca biz de eski cariyeyle muhabbete daldık. Hamiyet Hanım Macar dilinde tüm ilmî heveslerini tane tane anlattı bana:

"Bu kitap, Arap botanik ilminin kurucusu Kürt biyolog El-Dinaverî'nin 896 senesinde yazdığı Kitabü'n Nebat'dır. Kitapta 637 türün tanımı, filizlenmeden ölüme kadar bitki gelişmesi, bu gelişmenin safhaları ve çiçeklerle meyvelerin oluşumu anlatılır. Kitabu's Saydane ise Birûnî'nindir. Bu kitapta da üç bin kadar bitkinin neye yaradığı ve ne için kullanılabileceği yazmaktadır. Benim maksadım ise bu kitaplara ek malûmatlar edinmektir. Ayrıca hayvanların üzerinde otopsiler ve bitkilerin üzerinde deneyler yaparım ki ilme katkım olsun. Ve dahi kimi hastalıkların devasına, bitkiler ve hayvanlardan edindiğim malûmatlarla katkıda bulunayım..."

Hamiyet Hanım böyle anlatmaya başlayıp sözlerine devam ettikçe genç kadının ilim aşkına hayran olmamak elde değildi. Gerçi, sözlerinin hepsini net olarak anladığımı söyleyemem. Özellikle bir kurbağanın karnı açıldığında onun soluk alıp verişi üzerine dillendirdiği ilmî ifadeleri ve besin zinciri ile evrime dair söylemlerini hiç mi hiç tasavvur edemedim. Fakat anlattıklarının heyecanıyla teninin rengi soluklaşıp giden bu güzel kadını dikkatle dinlemeye devam ettim.

Sohbetimiz sırasında bir ara Mihrimah Sultan'ın adı geçti ve o vakit Hamiyet Hanım'ın bakışları derin bir sevginin tezahürüyle aydınlandı. Güzel kadın bir müddet anılara dalmış gibi sessiz kalıp, biçimli çenesini yine yana doğru kaydırınca, bu sevimli haline tebessüm edip sordum:

"Mihrimah Sultan'ın ve validesi Hürrem Sultan'ın ismini öyle çok yerde işittim ki hemşire... Bana biraz bu hatun kişilerden, bilhassa da Mihrimah Sultan'dan bahseder misiniz? Bu Sultanda beni kendisine çeken bir gizem hali var, mahzuru yoksa kendilerini anlatır mısınız? Ayrıca Mihrimah Sultan'ın

Mimar Sinan'la ortak hissiyatı olan bir sevdadan bahsediyorlar. Aslı var mıdır bu halin?"

Son cümlemi işiten Hamiyet Hanım, ince parmağını dudakları üzerine koyup sessiz olmamı telkin etti. Zaten Macarca konuşuyorduk, iki ilim adamının bizi anlamalarına imkân yoktu. Fakat eski cariyenin bu hassasiyeti, sürdüğüm izin isabeti konusunda beni cesaretlendirmiş ve bir o kadar da meraklandırmıştı.

Hamiyet Hanım anlatmaya başlamadan evvel sıkı sıkı tembihte bulundu. Bu duyduklarımı her yerde ulu orta söylemeyecektim ve ancak ülkeme döndüğümde ya da seneler sonra kaleme alabilecektim.

Toprağımızın geleneksel yeminini ederek Macar güzelinin kalbini mutmain edince o bir bir anlatmaya başladı...

Hûb olan elbette kendin gösterür
Güzel olan elbette kendini gösterir.

Bâkî

Eski cariye Hamiyet Hanım'ın anlattıklarına göre Mihrimah Sultan'ın validesi Hürrem Hatun, Süleyman Han'ın delice sevdalandığı, Slav asıllı güzel bir kadındı. Aslında güzel olmaktan öte güler yüzlüydü, manalı bakışları vardı, zekiydi ve insanları nasıl ikna edebileceğini iyi biliyordu. İlk adı Roxelana olan Hürrem Sultan, küçük yaşlarda getirildiği haremin kurallarına ve işleyişine kısa sürede uyum sağlayarak, bunu lehine kullanabilmişti.

Hürrem Sultan, şimdi iktidarda söz sahibiyse ve Kanuni'nin yüreği ile iradesine böylesine hâkim olabiliyorsa, bu muvaffakiyeti; azmiyle, sistemin işleyişini çabucak kavrayışıyla ve öğrenmedeki hızıyla bizzat başarmıştı.

Saraydaki hayatın kati kurallarına derhal vâkıf olup, Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan'ın dizi dibinde munislikle her söyleneni kabul ederek, kendisinden beklenildiği gibi davranmıştı. Böylece sadece Sultan Süleyman'ın hayranlığını kazanmakla kalmamış

aynı zamanda Sultandan sonra sarayda söz sahibi olan ikinci yetkin kişinin yani Hafsa Sultan'ın da gönlünde taht kurmayı başarmıştı.

Sultan Süleyman'ı henüz padişahlığının ilk zamanlarında adeta büyüleyerek, sarayda bir güneş gibi tüm alâkayı üzerine çekmeyi bilmişti. Hürrem Sultan güzel konuştuğu kadar güzel de yazıyordu. Bilhassa Sultan Süleyman için kaleme aldığı şiirleri muhatabını ziyadesiyle etkiliyordu.

Hakikaten Sultan Süleyman cariyesine pek bir düşkündü. Savaş meydanlarından ona birbirinden içli şiirlerle süslediği mektuplar yazıp gönderir ve sarayda olduğu zamanlarda içi içine sığmaz halde Hürrem'ini hep yanı başında isterdi. Sanki Hürrem yanında olduğu zamanlar daha bir gözü pekleşiyor, daha yerinde kararlar verebiliyor ve melekeleri keskinlik kazanıyor gibiydi. İşte Hürrem'i diğer cariyelerden ayıran, sebep olduğu bu hal idi.

Hürrem Hatun, Sultan Süleyman'ın hem cismine hem de ruhuna eşlik ediyordu. Kendisini çok iyi yetiştirdiğinden de siyasi meselelerde dahi Hünkârına akıl verebiliyor, fikirlerini çekinmeden söyleyebiliyordu. Nitekim tüm bu vasıflarıyla Hürrem, Kanuni Sultan Süleyman nezdinde hem danışman, hem sırdaş, hem dert ortağı hem de çılgınca âşık olduğu kadın idi.

Garb'ın "Muhteşem", kendi halkının ise "Kanuni" diyerek yücelttiği Sultan Süleyman esasında Hürrem'inin ziyadesiyle etkisi altında kalan bir hünkârdı. Öyle bir bağlılıktı ki bu, seneler geçmesine rağmen şehzadelerin doğumu ve Mihrimah'ın dünyaya gelişiyle gün geçtikçe derinleşmişti...

Birbirine aşktan ziyade tarifsiz bir tutkuyla bağlı bu iki iktidarın biricik kızları; Mihrimah Sultan'ın beşik alayını

hatırlatmıştı Hamiyet Hanım'a. O zamanlar henüz dört yaşlarında bir çocuktu fakat dimağında Hürrem Sultan'ın bembeyaz boynu üzerindeki sıra sıra incilerle süslenmiş kızıl saçlı başını ve mutluluktan ala durmuş Slav ırkına özgü billûr inceliğindeki yanaklarını çok iyi anımsıyordu.

Beşik alayının tertip edildiği gün halk sabaha kadar eğlenmiş, İstanbul sokakları Padişaha dualarla, tezahüratlarla inletilmişti. Havai fişek gösterileri ile At Meydanı'nda düzenlenen fener alayları şehirde adeta bayram havası yaratmıştı. Hamiyet Hanım o gün sabaha kadar Sarayburnu'nun Mihrimah Sultan için edilen dualarla yankılanışını unutamıyordu.

Ya o devletlûların birbiri ardınca sunduğu hediyeler, elçilerin, sanatkârların göz kamaştıran armağanları, havalara saçılan ve cümle İstanbul fukarasına dağıtılan çil çil altınlar...

Valide Hafsa Sultan, daha doğmadan evvel karar vermişti bebeğin ismine. Şayet bebek kız olursa; oğlu Süleyman'ı ve pek sevdiği Hürrem'i tarif etsin diye; "güneşle ay" manasında 'Mihrümah' diyecekti, nitekim öyle de oldu. Bizzat Sultan Süleyman kızının kulağına bu lâtif ismi fısıldadı: Mihrimah...

Küçük Sultan Mihrimah yürümeye, sarayın ve haremin koridorlarının değerli İran kilimleri üzerinde koşuşturmaya başladığında annesi Hürrem gibi güler yüzlülüğü ve şirinliğiyle neşenin odağı oluvermişti. Hatta Süleyman Han'ın ilk hasekisi Mahidevran'dan olma tahtın vârisi Şehzade Mustafa'dan bile daha çok ilgi görüyordu.

Hürrem Sultan çocuk sahibi olunca saraydan ayrılmayı isteyerek, Süleyman'ın kendisine olan düşkünlüğünün farkına varmasını sağlamıştı. Cariyesine deli gibi meftun olduğunu böylece idrak eden Hünkâr, Osmanlı tarihinde ilk kez bir padişah

olarak cariyesini nikâh ile almak zorunda kalmıştı. Hürrem Hatun, Osmanlı'da kadınlar saltanatını başlatan ilk maruf ve meşhur sultandı.

Mihrimah'ıyla günden güne saraydaki otoritesini güçlendiren Hürrem, bundan sonra birçok şehzade dünyaya getirdi. Tahtın verasetinde kendi şehzadelerine rakip olan, Şehzade Mustafa'nın annesi Mahidevran ile kimi zaman gizli kimi zaman ise aşikâr bir çekişmenin içindeydi. Nihayet, Hafsa Sultan ahrete intikal ettiği vakit, haremin biricik hâkimi olunca Mahidevran'ı ve oğlunu Sultan Süleyman'ın gözünden düşürerek Manisa'ya göndermeyi başardı.

Mihrimah Sultan'a gelince. Sarayın şakıyan küçük dilberi çocukluğundan itibaren annesi Hürrem'in sıkı takibindeydi. Haremin kendine özgü sistematiği içinde işi başından aşkın annesinden pek şefkat gördüğü söylenemezdi. Validesi kızıyla birlikte olduğu nadir anlarda onu yavrusu olarak görmekten ziyade güçlü bir hanedan kızı olarak yetiştirme gayretindeydi.

Annesinin karşısına bir yabancı gibi oturtup soğuk telkinlerde bulunduğu zamanlarda ve onun kuralları dışına çıktığı vakit en acımasız şekilde cezalandırıldığında Mihrimah kendi kendine sormadan edemezdi: Acaba Hürrem Sultan gerçekten de annesi miydi?

Bazen annesini anlamaya çalışırdı. Validesi, her ne kadar bir gün gelip Hafsa Sultan gibi sarayın en güçlü kadını olma arzusundaysa da, aynı zamanda Mahidevran'ın şehzadesi Mustafa'nın geleceğin padişahı olma ihtimaline karşı, kendi oğullarının hayatını korumaya çalışan bir anneydi.

Yavuz Sultan Selim Han ve Hafsa Sultan böyle zor bir halin üstesinden gelmek zorunda kalmamışlardı. Çünkü Allahu

Teâlâ Sultan Selim'in duasını kabul etmiş ve kardeş kavgalarına gerek bırakmayacak şekilde onlara tek erkek evlat vererek Osmanlı tahtını Sultan Süleyman'a nasip etmişti.

Fakat Mahidevran, Hürrem ve Süleyman Han için durum böyle değildi. Tahta bu kadar vâris arasından ancak biri oturacaktı. Ya diğerleri?

Diğer erkek kardeşlerini düşününce Mihrimah'ın içi kan ağlıyordu. Çünkü üvey ağabeyi Şehzade Mustafa dâhil her birini çok seviyordu. Onları bekleyen akıbeti düşündükçe, kendisinin kız olarak dünyaya gelmiş olmasına dahi sevinemiyordu.

Evet, validesi Hürrem Sultan, bu var olma kavgası içindeki sert ve katı tavırlarıyla, kurnazca ve yerinde olan siyasi hamleleriyle bazen ona affedilebilir geliyordu. Fakat emin olamıyordu, sanki annesi evlatlarının yaşam mücadelesinden ziyade onlardan birinin vesilesiyle hanedanda tek söz sahibi olmanın peşinde gibiydi.

Sultan Süleyman'a karşı o kadar hisli, munis, güler yüzlü, şefkatli ve merhametliyken, zevci için öylesine aşk dolu, lâtif şiirler yazabiliyorken neden çocuklarına ve bilhassa da kendisine karşı bu kadar mesafeliydi? Neden bir kez olsun Mihrimah'ı bağrına basmıyor, anne kokusunu dahi hissetmesine izin vermiyordu. Varsa yoksa ciddi nasihatler, azarlamalar, emirler, birbiri ardınca sıralanan riayeti tartışmasız kurallar...

Mihrimah'la validesinin münasebeti böyle özetlenebilirdi işte: Harem tedrisatını en iyi şekilde alması gereken bir küçük hanım sultan ve onun herhangi bir yanlışını kesinlikle cezasız bırakmayan, kızına karşı şefkati belki de acziyet sayan bir anne...

Mihrimah, annesinin erkek kardeşlerine ve onların eğitimine bilhassa dikkat etmesini anlayabiliyordu. Nitekim hanedan

üyesi olarak dünyaya gelen her erkek çocuğu ileride Osmanlı Devleti'nin padişahı olabileceği için ona göre yetiştirilirdi. Fakat kendisi bir kız çocuğuydu, annesi niçin kendisi üzerinde bu kadar duruyordu, anlayamıyordu. Bu yüzden kimi zaman annesinin kendisine karşı nedenini bilemediği bir garezi olduğunu düşünürdü. Günü geldi ve Mihrimah bu halin sebebini çok acı bir şekilde öğrendi...

Hamiyet Hanım bana tüm olup bitenleri, sanki o günleri yeniden yaşıyor gibi ara sıra dalıp giderek ve sonra yeniden bulunduğumuz âna dönüp tekrar konuşmaya başlayarak hoş bir biçimde anlatıyordu. Lâkin sıra Mihrimah'ın koşulduğu sıkı eğitimin altında yatanlara ve annesinin niçin onun saray siyasetine hâkim asil bir kadın olarak yetişmesini istediğine gelince iyice hüzünlendi, hatta ben o vakit ağlayacağını sandım. Mihrimah Sultan'a sırdaşlık etmiş eski cariye, bakışlarını yere dikip sözlerine devam etti.

Bir bahar sabahı Mihrimah hasbahçeye çağrılmıştı. Derhal hazırlanıp -validesi bir hanım sultanın her daim bakımlı olması gerektiğini söylerdi- yanında cariyesi Hamiyet ile hasbahçeye koştu. Validesi Hürrem'in yanında Doğunun ve Batının hükümdarı babasını, cihan-penah Sultan Süleyman Han'ı görünce pek sevindi. Ne zamandır babası seferdeydi. Zaten senenin büyük bir kısmı ya Doğuda ya da Batıda savaş meydanlarında at koşturuyor, şanlı ordusuyla fetih üzerine fethe gidiyordu.

Elbette Mihrimah babasının zaferleriyle gurur duyuyordu. Fakat o, babasının sıradan bir Osmanlı efendisi olmasını ve böylece kendisine daha çok vakit ayırmasını tercih ederdi. Kader değiştirilemeyeceğine göre artık o da Osmanlı halkı gibi sürekli fetih ve zafer haberleri almaya alışmış, imparatorluğun

muvaffakiyetinden ziyade baba sevgisine aç, yolunu gözler durur olmuştu. Zaten anne sevgisinden mahrumdu, bari baba efendisini daha çok görebilseydi.

Sultan Süleyman Han için de kızı pek kıymetliydi. Tek kız çocuğu olmasından mı yoksa tutkuyla âşık olduğu zevcesi, hasekisi, sultanı Hürrem'inin minik bir kopyası olduğundan mı bilemiyordu ama Mihrimah, onun müsamahasız katı kurallarla örülü dünyasına, savaş meydanlarında tanık olduğu acılara ve cihan sultanlığı gibi ağır bir yükü omuzladığı zor yaşantısına iyi geliyordu. Oğullarının taht kavgalarına karşılık böyle bir derdi olmayan bu kız evladın varlığı ona huzur veriyordu.

Keşke adı gibi güneşin parlaklığını ve ayın dingin güzelliğini cisminde ve ruhunda taşıyan Mihrimah'ı ile daha fazla bir araya gelebilseydi. Lâkin Devlet-i Âliyye'nin sorumluluğu, üç kıtaya yayılmış koca bir imparatorluğu adaletle yönetmek tüm zamanını alıyordu. Seferden sefere giderken nadiren görebildiği kızı ise giderek genç kızlığa doğru yol alırken her defasında ruhen ve bedenen daha bir değişmiş, gelişmiş ve farklılaşmış olarak çıkıyordu huzuruna.

Yine aylardan sonra ilk kez görebildiği kızına sevgi ve hasretle nazar etmişti Sultan Süleyman... Babadan ziyade bir cihan sultanının huzuruna kabul edildiği bilinciyle kusursuz bir şekilde iki iktidarı selamlayıp etek öpen Mihrimah'a elini uzattı. Kızı ise amansız bir savaşçı olduğu kadar hisli bir sanatkâr da olan babasının elini tutmaya cesaret edemeden parmağındaki zümrüt saltanat yüzüğünü öptü ve geri çekildi.

Osmanlı Sultanlarının ancak iltifat etmek istediği ve ayrıca hareminden kişilere lâyık bulduğu yüzük öptürme izni yetmiyordu Mihrimah'a. Allah bu kızı sevgi dolu bir ruhla yaratmıştı

fakat en çetin imtihana tâbi tutmak istermiş gibi de sevgiden mahrum kılmıştı sanki!

Oysa çok yakınındaydı annesiyle babası... Elini uzatsa onlara dokunabilir, şefkate aç bedenini annesinin kollarına bırakabilir ya da babasının bir busesine muhatap olabilirdi. Fakat karşısında duran çift, koskoca bir cihan hükümdarından ve bu hükümranlıkta Sultana sözünü geçirebilen güçlü bir kadından hâsıl olunca yapabileceği bir şey yoktu.

Belirli kuralların öngördüğü şekilde başlayan konuşmaları yine belirli bir çerçevede devam etti ve Mihrimah'ın eğitimi, nelerle meşgul olduğu üzerine babasına malûmat verilip sohbet nihayete erdirildi. Zaten Sultan Süleyman bir elçi heyetini kabul edecekti ve Divan'a varmak durumundaydı. Kıymetli kumaşlardan yapılma ihtişamlı kıyafeti, pek düşkünü olduğu ve birçoğunu bizzat kendisinin yaptığı mücevherleriyle, adilane yönetimi kadar endamı da muhteşem olan Süleyman, veziri Pargalı'nın refakatinde kabul salonuna gidince Hürrem ve Mihrimah baş başa kaldılar.

O vakit annesinin işaretiyle babasından kalan boş yere validesinin yanı başına oturdu Mihrimah. Bakışlarını kaldırdığında ise Hürrem Sultan'da hiç tanık olmadığı şekilde sevgiye benzer hislerin yanıp tutuştuğu güzel gözleri gördü. Ansızın içinde bir ürperti duydu ve yüreğinden ılık ılık ruhuna akan hoş bir hissiyat.

Hürrem Sultan kızının kibar ellerini avuçları içine alıp fısıldadı:

"Sen benim kaderdaşımsın Mihrimah..."

Annesinin sözlerine pek mana verememişti küçük Hanım Sultan fakat belki de ilk kez annesiyle böyle diz dize, el ele ve sevgiyle konuşuyorlardı. Hürrem Sultan devam etti sözlerine.

"Hanedan olmak güç bir haldir, lâkin bizlerden başkası bunu anlayamaz kızım... Ah Mihrimah... Seni öyle iyi eğittim ki eminim sen de gün geçtikçe siyasette ve arzu ettiğini elde etmede benim kadar mahir olacaksın. Biliyorum, söylemesen de validenin çoğu halini tasvip etmiyor, içten içe bana gönül koyuyorsun. Fakat genç bir kadın olduğunda beni çok daha iyi anlayacaksın. Ve şimdi bana ne kadar kızıyor olsan da benim gibi davranabilmeyi isteyeceksin, benim kadar güçlü bir kadın olmayı arzu edeceksin..."

Mihrimah annesinin sözlerine tüm mantığıyla karşı çıkıyordu. Fakat belki bu ânın büyüsünü bozmaktan, belki annesinin onu azarlayıp cezalandırmasından korktuğundan belki de karşı çıktığı fakat içten içe kabul ettiği bu sözleri bilmezden gelmeye çalıştığından sesini çıkarmıyordu. Validesi ise kızının ne düşündüğünü umursamadan devam etti:

"Güçlü bir kadın olacaksın... İnan bana... Çünkü yalnızca tedrisatın değil, benim ahvalim de örnek oluyor sana, ister kabul et, istersen etme..."

Hürrem Sultan kızının bakışlarını kendi bakışları içine hapsedip ciddileşti. Sanki hırs ve hükmetme arzusu tüm ruhunu tesiri altına almış gibiydi. Mihrimah'ın minik ellerini avuçları içinde acıtırcasına sıkıp söyledi.

"Hele bir genç kadın ol Mihrimah, daha bir güzelleş ve akıllan bakalım... O vakit benim şehzadelerimden biri hükümdar olduğu gibi, seninle ben el ele vereceğiz ve bize hizmet edecek

münasip bir damat bulup hükümdarımıza vezir edeceğiz. Böylece tüm cihanı biz yöneteceğiz..."

Hürrem Sultan bu sözleri söyleyip, muhatabı kızının ne ahvalde olduğuna dahi dikkat etmeden kalkıp gitti. Mihrimah Sultan ise annesinden şefkat sözleri işiteceğini sanırken, böylesi bir plan için yetiştirildiğini öğrendiğinden perişan bir haldeydi. Hamiyet Hanım, küçük Sultanının yanına varıp buz kesmiş ellerini ve kirece dönmüş yüzünü ovalarken dahi kendine gelememişti. Ve o günden sonra da kendisini bekleyen akıbeti artık biliyor olmanın fenalığıyla günlerce yatağından çıkmadı.

Mihrimah'ın suskun kalıp yemeden içmeden kesildiği o günlerde kimi zaman sayıkladığını duyarmış Cariye Hamiyet. Bu hale sayıklama da denemezmiş, sanki Hanım Sultan kendisiyle konuşuyor gibiymiş:

"Osmanlı sarayında dünyaya gelir de babam Kanuni Sultan Süleyman, annem Hürrem Hatun olursa benim varoluş sebebim de devletin bekasından gayrı olamaz..."

Aslında Mihrimah'ın ne kastettiğini hiç anlayamamış Hamiyet Hanım. Fakat Hanım Sultanın o günden sonraki tavırları, hali ve ahvali değişmeye başlamış.

Validesini ne kadar tasvip etmiyorsa sanki o kadar da etkisine giriyor gibiymiş. Gün geçtikçe haremde annesinin en iyi adamlarından biri gibi davranır olmuş. Sanki validesinin olmadığı zaman ve mekânları onun adına Mihrimah kontrol ediyor gibiymiş.

Validesinin telkinleriyle etkili yönetimin hangi unsurlara dayandığını, zaafların, yanlışların ve göz yummaların nelere mal olduğunu öğreniyor, validesinin izinde saraydaki çarkın nasıl işlediğini keşfederek büyüyormuş.

Cariye Hamiyet birlikte yetiştikleri Mihrimah Sultan'ının karakteriyle tezat olan halini anlayabiliyordu. Benim de kendisi kadar, bu güzel Sultanı hoş görmemi arzu ettiğinden onu savundu.

"Mihrimah ister istemez içine düştüğü saray çarkının işleyişi içerisinde, yüzlerine türlü türlü maskeler takarak menfaatlerini korumaya çalışan insanların arasında zaman içinde bocalamaya başlamıştı..."

Bu sözlerin ardından Hamiyet'in solgun simasına bir canlılık geldi. Mihrimah Sultan'ın mesut olduğu hadiselerin yaşandığını ve eski cariyenin bu tanıklığı dillendireceğini düşünerek dikkat kesildim.

Yaşı büyüdükçe bedeni çocukluktan çıkıp genç kızlığa meylederken giderek güzelleşmiş Mihrimah... Annesinin kızıllığını andıran kahve tonu gür saçları arasındaki ince, hisli yüzü, ak pak gerdanı, boyunun uzunluğu ve duruşunun zarafetiyle haremin en güzel kadınlarından biri olmuş. On altısında bilgili, görgülü bir taze dilber. Lâkin otuzlu yaşlarını süren kadınların olgunluğuna sahipmiş Mihrimah. Sıkı tedrisatından ziyade validesinin baskısı ve üzerine yıkılan sorumluluklar nedeniyle, daha da önemlisi her yalnız ve sevgiye aç insanın makûs kaderi olarak tez zamanda, genç kızlığını yaşayamadan olgunlaşmış bir hanım sultan...

Henüz on altısından gün almamışken tanık olduğu, katlanılması zor birçok acı hadiseye ne demeli?

Evvela Mihrimah Sultan'ın anne sevgisini biraz olsun tatmin edebildiği büyük validesi Hafsa Sultan vefat etmişti.

Mihrimah, yalnız hayır işleriyle değil, iyi kalpliliği ve adilane halleriyle huzur ortamını temin eden bu hassas kadının yasını

tutarken Hürrem Sultan çoktan ipleri eline almış ve Hünkârın hasekisi Mahidevran'ı oğlu Mustafa'nın yanına, Manisa'ya göndermeyi bilmişti. Zira Hürrem Hatun, Muhteşem Süleyman'ın Hafsa Sultan'a gösterdiği saygıya şahit oldukça, onun yerini alacağı günü büyük bir arzuyla bekliyordu ya, nihayet hayâlleri gerçek olacaktı.

Mihrimah Mahidevran'ı severdi fakat annesinin korkusundan belli edemezdi. Onun oğlu Şehzade Mustafa da, yaşları birbirine yakın olduğundan ve çocukluklarını beraberce hasbahçede geçirdiklerinden Mihrimah için ayrıca kıymetliydi.

Sultan Süleyman'ın pek sevdiği annesi Hafsa Sultan'ın ardından, onun hatırasına yaptırmaya başladığı meşhur cami ile bimarhane, imaret ve mektebin inşasına refakat etmek için Manisa'ya giderek saraydan kısa süreliğine de olsa kaçmak istedi Mihrimah. Fakat daha babasına talebini sunamadan annesinin öfkesine maruz kaldı.

Onu yıkan bir diğer hadise ise Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa'nın ölümüydü. Bu katle bir izah bulamıyordu Mihrimah. Nitekim Pargalı çocukluğundan beri babasıyla beraberdi, Hünkârın can dostuydu. Sultan Süleyman'a şehzadeliğinde ve hükümdarlığında yoldaşlık etmiş, savaşlarda atını şahlandırarak askerin en önünde cesaretle harp etmiş, art niyeti hiçbir zaman ispat edilememiş fedakâr bir zattı.

Onun hasodabaşılığı yaptığı zamanlarda, saraydaki dairesinin balkonuna çıkıp kemanını omzuna yaslayarak hüzünlü nağmeler çaldığını hatırlıyordu Mihrimah. Halası Hatice Sultan ile birlikte, Pargalı'nın yumuşak ezgilerini dinlerler ve tatlı Balkan nağmeleriyle günün yorgunluğunu atarlardı. İbrahim Paşa'ya derinden derine sevdalı olan halasının kemanın lâtif sesine eşlik

eden gözyaşlarını görmezden gelirdi küçük Mihrimah. Nitekim ikisinin izdivaç haberini aldığında öyle sevinmişti ki ömrünce bir daha bu kadar sevinebileceğini sanmıyordu. Lâkin Hatice Sultan ile Pargalı İbrahim Paşa'nın saadetleri pek uzun sürmedi.

Türlü söylentiler vardı haremde. Pargalı'nın, elçi kabulünde 'serasker sultan' dedirterek kendini bir hünkârmış gibi takdim ettirdiği iddiasından, daha başka dedikodulara ortalık iyice karışmıştı. Kimileri ise Pargalı'yı zor duruma sokan kişinin Hürrem Hatun olduğunu söylüyordu. Pargalı, Mahidevran Hatun'un şehzadesi Mustafa'yı tahtın vârisi olarak kabul ettiği için Hürrem'in öfkesini üzerine çekmişti. İbrahim Paşa onun hükümranlığına bir engeldi ve ortadan kaldırılmalıydı.

Sultan Süleyman da artık samimi dostundan, çocukluğundan beri yanı başından ayırmadığı İbrahim'inden emin değildi. Hürrem ikazlarında haklıysa vezirine güvenemezdi. Kendi iktidarını aşacak şekilde imparatorluğun gücü ortak kabul edemezdi. Arkadaşı, sırdaşı, ahbabı, can dostunu defalarca kez düşündü. Hükmetme hırsı onu da mı bozmuştu?

Yorgunluktan dolayı Hatice Sultan'la yaşadıkları konağa gitmeyerek saraydaki dairesinde geceyi geçirmeye karar veren Pargalı odasına çekilince tembihli hadım ağalarının arasından sessiz bir gölge girmişti içeri. Kimseler dilsiz celladı görmemişti... Sabah olup gece güne kavuşunca vezirin yatağında ölü bulunduğu ilan edilmişti. O gün cenaze namazı kılınıp Galata mevkiine gömüldü Pargalı...

Sarayda kuralların tabiat kanunu gibi sessiz sedasız işleyişi karşısında İstanbul halkı tepkisiz olsa da vakayı içine sindiremeyen biri vardı: Mihrimah Sultan.

Validesinin bu olayda bir teşviki olup olmadığından emin değildi ve öğrenmeyi de hiç istemiyordu. Pargalı'nın elinde kemanıyla mütebessim yüzü ve zekice parıldayan bakışları bir türlü hayâlinden gitmiyordu. Peki, babası bu hale nasıl razı gelmişti, bir türlü anlayamıyordu.

Dostluk, sevgi, bağlılık, sadakat, yalan mıydı hepsi? Hakikatte böylesi duygular yok muydu? Üstelik Pargalı tüm vaktini ve enerjisini Devlet-i Âliyye'ye adamış, yorgunluktan çoğu kez kendi sarayına gitmek yerine Topkapı'da sabahlayan, çalışkan bir devlet adamıydı. Bir türlü aklı almıyordu Mihrimah'ın. Yoksa insanların bu kadar çabuk değişivermesi bir acı hakikat miydi?

Genç kız mantığıyla; sevmenin, bağlanmanın, sadakatin boş hayâller olduğuna inanır olmuştu fakat bu hissiyatının aksine içten içe sevme ve hatta sevilme arzusuyla dopdoluydu. Aslında böylesi acılara şahit olduktan sonra, sevmek ve sevilmek Mihrimah için hayatını sürdürebilmesi adına ihtiyaç gibiydi ama o farkında değildi.

Pederi Sultan Süleyman Han her biri zaferle nihayetlenen seferlerden sefere koşturuyordu. Validesi Hürrem Sultan'ın ise işi başından aşkındı, üstelik kızına şefkat göstermek aklının ucundan geçmiyor gibiydi. Üvey ağabeyi Mustafa Manisa'ya gönderilmişti, diğer erkek kardeşleri ise tedrisatlarıyla meşgul, hünkâr olma müsabakalarına hazırlanır gibi kendi hallerindeydiler... Mihrimah genç kızlığa adım attığı bu halde kendisiyle bir başına, sevgi ve samimi alâka ihtiyacındaydı...

Tam da bu vakitler, Mihrimah'ın gönül yarasına ve sevgi arayışına muhatap olmaya namzet biri çıktı karşısına: Sermimar Sinan Efendi...

Mihrimah Sultan ile Mimar Sinan arasındaki münasebet öyle bir muhabbetti ki cariyesi Hamiyet Hanım dahi sultanını mimar efendiden kıskanır olmuştu.

Biz iki Macar, bu pek zarif Osmanlı Hanım Sultanına dair sohbete dalınca zamanın nasıl akıp gittiğini fark edememiştik. Meğer Takiyüddin ile Arnavut Fikret biz muhabbet ederken akşam namazına camiye gidip gelmişler ve bizi bıraktıkları aynı vaziyette görünce ne konuştuğumuzu merak etmişler.

Hamiyet Hanım Mihrimah Sultan'a dair maziden bahsettiğimizi söyleyince Arnavut birden telaşlandı. Meğer bu gece Hanım Sultanın zevci Rüstem Paşa'nın sarayında şiir meşki yapılacakmış ve hekim de Bâkî Efendi ile Üsküdar'da buluşup oraya gidecekmiş.

Bunun üzerine derhal ayaklandık fakat ben Hamiyet Hanım'dan ve Takiyüddin'den en kısa zamanda tekrar görüşmek için müsaade istemeyi ihmal etmedim. Öyle ki rivayetin en mühim kısmına gelmiştik ve ben Mihrimah Sultan ile Mimar Sinan arasındaki münasebetin devamını merak etmekteydim. Çünkü o vakitler Hanım Sultan on yedisindeyken, Mimar Sinan kırk dokuz yaşındaydı.

Beyazıd semtinde; el yazmaları, türlü türlü mürekkepler, gül ağacından yapılma fırçalar ile rengârenk toprak boyaların ve kaliteli parşömenlerin satıldığı dükkânların arasında kalmış bir nakışhanedeydim.

Arnavut Fikret burada kendisini beklememi tembih etmişti, buluşup beraberce Şair Bâkî Efendi'nin davetlisi olarak bir yalıda tertip edilen şiir meclisine dâhil olacaktık. Henüz Türkçem Arnavut'un şart koştuğu kadar ilerlemiş sayılmazdı. Lâkin

Bâkî Efendi yakın zamanda bir kadılık vazifesine tayin olunabileceğini söylediğinden, Fikret ne olur ne olmaz diyerek ben Amasya yollarına düşmeden, Bâkî Efendili bir şiir meclisi tecrübe etmemi istiyordu.

Arnavut Fikret'in medresedeki vazifesini tamamlayıp gelmesini beklerken nakışhanede onun çok eski bir dostu olan Nakkaş Karamemi ile derin bir sohbete dalmıştık. Bu adam açık sözlü, lafını kimseden esirgemeyen bir şahsiyetti. Nitekim nakışhaneye destur ederek girip kendimi tanıtmak maksadıyla, adımın ardınca seyyah olduğumu söyleyince, elindeki ceylan derisinden bakışlarını kaldırmadan alay eder gibi fısıldamıştı.

"İstanbul'da seyyahtan bol ne var ki!"

Ardından mavi bilyeleri andıran bakışlarını bana dikip gülümseyince aslında bu adamın art niyetli olmadığına vâkıf oldum ve karşılık vermeye gerek duymadım.

Nitekim Nakkaş Karamemi benim geleceğimi biliyor olmalıydı ki hiç sorgu sual etmeden bana serinlikteki bir sedirde yer gösterdi. Az sonra, elindeki işi bir başka nakkaşa emanet edip yanıma geldi ve oradan buradan bahsettiğimiz tatlı bir sohbete daldık. Bu adamların Latinceyi böylesine kusursuz konuşuyor olmaları garibime gidiyordu doğrusu. Fakat bunun nedenine sonradan vâkıf oldum ki meğer Nakkaş Karamemi de Enderunluymuş.

Muhabbetimizin konusu daha ziyade ortak ahbabımız Hekim Fikret üzerineydi. Nakkaş Karamemi, Arnavut'un en yakın dostu ve sırdaşıydı. Nitekim ondan bahsederken ezelî ve ebedî bir yârenden bahsediyor gibi samimiydi:

"Fikret'le ben aynı mahallede büyüdük, mektepten arkadaşız. Mektepten çıktığımızda senelerce üç kıtaya hâkim Osmanlı'nın

bir ucundan diğer ucuna gezdik, dolaştık. Çok yer görmek, cefa çekmek bizi olgunlaştırınca ve ölene kadar da böyle gitmeyeceğini anladığımızda yeniden İstanbul'a geldik.

O içten içe hekimliğe merak duyduğundan medreseye devam etti, ben ise Fatih Sultan Mehmet'in kurduğu Sahn-ı Seman Medresesi'ne devam ettim. Ayrıca meşhur nakkaş Şahkulu'nun talebesi olmuştum. İcazetimi bir an evvel almak için insan üstü gayretle, gecemi gündüzüme katarak çalışıyordum... Nihayet icazetim elime verildiğinde ise evvela konaklılara sonra saraya hizmette bulundum.

Ne vakittir bu nakışhanede sabahtan akşama kalfa ve çıraklarımla el yazmalarını, fevkalâde hat meşklerini, şiir divanlarını, mesnevîleri; lale, karanfil, menekşe, süsen, gül ve sümbüllerle süslerim. Parşömenlere aşkla resmeder, kâğıtları servi ağacı, iri hançerli, palmet şeklinde yapraklar ve afyon kozalarıyla bezerim.

Ne demişler 'Mücevheratın kıymetinden ancak sarraf anlar...' Nitekim yakın zamanda saray nakışhanesini idare etme vazifesine yönelik başnakkaş olarak tayin edilebilirim. Öyle hayâllerim var ki sanatım üzerine, Sultanım Süleyman Han iltifat ederlerse her birini hakikate çevirebilirim, hayırlısı bakalım..."

Nakkaşın sözü bitince, Karamemi'nin bir vakit Mirahur Mehmet Çelebi'nin dillendirdiği meşhur nakkaş olduğunu anladım. Karşıma çıkan fırsatı değerlendirmek maksadıyla, bir müsait gün bana da sanatına dair bir şeyler öğretip öğretemeyeceğini sordum. En azından birkaç minyatürü ya da hat meşkini Brüx'e götürebilirsem çok iyi olurdu.

Karamemi talebimi kabul etmekle birlikte nakşetmeyi öğrenmenin sandığım kadar kolay olmadığını söyledi. O zamanki

cehaletimle nakkaşın sözünü hafife alıp konuyu değiştirdim ve ona Fikret'i sordum. Fikret evli değildi, çok yakışıklı, heybetli ve bir o kadar da güzel ahlâklı bir civandı, peki niçin evlenmemişti? Aslında öğrenmek istediğim başka bir durumdan dolayı bu suali bahane etmiştim. Veziriâzam Rüstem Paşa'nın sarayına kabulümüzün ardından kahvehaneye gittiğimizde, Mirahur Mehmet Çelebi Fikret'in görmediği birine âşık olduğunu söylemişti, merakımı celbeden bu gizemdi. Yanlış bir şey yapmış olmamak için açıkça soramadığımdan bu yolla sualime cevap bulmayı istemiştim. Benim niyetimden habersiz Karamemi, Fikret'i anlatmaya koyuldu.

"Arnavut Fikret zeki olduğu kadar ağırbaşlı, fakire, yoksula, düşküne karşı merhametlidir. Etrafına duyurmaz ama o köşklerin, kasırların hatta sarayın olduğu kadar, İstanbul'un arka sokaklarının da hekimidir. Yardım isteyen düşkünlerin eli ayağıdır. Ettiği yardımı sırmış gibi gizleyen, dervişvâri bir adamdır Fikret.

Otuzlu yaşlarına geldi, hâlâ bekâr. Evlenmiş olmak için evlenmek ona göre değil. Gönlüne bir ateş düşsün ve o, ateşi tutuşturanla izdivaç etsin, ömrü boyunca onunla yansın, kora dönsün ister. Hakikatte asıl maksadı ise ilâhi aşka ermek ve bu aşkın ateşinde pişmektir... Aksi halde şimdiye çoktan evlenmiş, bir yuva kurmuş, çoluk çocuğa karışmıştı. Bilemezsin Anadolu'da sürttüğümüz o günlerde nice dilberler, ahular peşimize düştü. Nice saraylı, konaklı genç kızların rüyası, hülyası oldu Fikret. Fakat bir kez olsun gerçek aşkı bulma azminden ödün vermedi..."

O vakit kendimi daha fazla tutamadım ve Mirahur Mehmet Çelebi'nin, Fikret için görmediği birine âşık olduğunu

söylediğini anlattım Karamemi'ye. Bu hali malihülya ihtimaline dem vurmamaya gayret göstererek sordum. Fakat nakkaş kafa karışıklığımın nedenini bilirmiş gibi tebessüm etti ve bir beyit söyledi:

'Sanman ki taleb-i devlet ü cih etmeğe geldik
Biz âleme bir yar için ah etmeğe geldik.'

(Dünyaya gelişimiz ne mevki ve makam, ne de mal ve mülk peşinde koşmak için... Biz buraya bir sevgili için ah etmeye geldik, o kadar...)

Benim bir şey anlamadığımı gören nakkaş, anlayabileceğim şekilde izah etmeye çalıştı:

"Bu beyitte adı geçen sevgiliyi belki sen bir kadın sanırsın. Fakat beyitteki o sevgili, bizleri aşkla var eden, yegâne yâran Allahu Teâlâ'dır seyyah... Mirahur'un sözlerinde kastettiği görünmeyen sevgili de yine Cenab-ı Allah'tır... Hekim Fikret'in en büyük arzusu aşka ulaşmak, aşkın alazlarında yanmak ve sahip olduğu ne varsa yakmak, nihayetinde de hakiki sevgiliye ulaşıp orada hiç olmaktır. Lâkin burada yanılmayasın. Sizin aşk dediğiniz ile bizim aşk tasavvurumuz bire bir örtüşmüyor. Bizde aşk gök kubbenin altındaki en gizemli, en lâtif sırlardan biridir. Bir dilbere âşık olursun ama aşk bâki kalır da güzeli unutursun. Surete sığdıramazsın. Bilinemeyendir aşk... Bilindikçe daha da bilinmesi gereken desenleri, nakışları ortaya çıkan... Aşk sizde hazdır fakat bizde gerçek aşk acıdır, hasrettir, hayrettir, gurbettir, gözyaşıdır... Yalnızca bir türlü aşk vardır ama görüntüleri binlerce türlüdür... Fikret'te aşk yeteneği var,

inanıyorum ki onun aşkı daha başka olacak. Ah bir de doğru yerde aramasını bilse... Bâkî Efendi'den öğreneceği aşk ona yolu dolandıracak, oysa Ebussuud Hazretlerinin yolundan gitse kısa yoldan aşk-ı ilâhiye varacak. Ne demeli, belki de onu bekleyen yazgı böyle buyurmakta, kim bilir?"

O esnada nakışhaneye girerken alçak kapıya çarpmamak için bir hayli eğilmek durumunda kalan Hekim Fikret göründü. Onun bize doğru gelişini izlerken, kadınların neden bu adam için kafes artlarında 'ah' edip iç geçirdiklerini anladım, sokaklarda ona hayran kalmalarına hak verdim.

Can dostu Nakkaş Karamemi'nin de söylediği gibi kadınların iltifatlarına sırtını çeviren Fikret, bahsimizden habersiz, yeni malûmu olan bir iki havadisi bize duyurma isteğinin heyecanıyla bir iskemle çekip oturdu.

Söylediklerine göre Karaköy Limanı'nda, Şehzade Mustafa'nın, babası Sultan Süleyman'a karşı ayaklandığı haberleri konuşuluyordu. Yeniçeri Ocağı'nın pek sevdiği ve hürmet gösterdiği Şehzadenin talih-i akıbeti dillerdeydi ve tüm ahali baba oğul arasında çıkarılan bu fitneden ziyadesiyle rahatsızdı.

Nakkaş Karamemi'ye veda ederek ciltevinden çıkıp Fener civarına doğru yürürken akşam olmak üzereydi. İyiden iyiye yaza dönen günlerin sıcağı akşamın melteminde tesirini yitiriyor gibiydi. Tatlı esintinin refakatinde gelip bedenimi ve ruhumu saran deniz kokusunu doya doya ciğerlerime çekerken hekime dönüp sordum.

"Ne olacak şimdi Arnavut? Süleyman gibi bir diktatör oğlunu parçalatır galiba..."

Fikret söylediklerimi garipseyen fakat bir taraftan da bir ecnebi olarak beni hoş gördüğünü ifade eden zeytin yeşili bakışlarını bakışlarıma dikip anlatmaya başladı:

"Osmanlı sultanlarının diktatör olarak nitelendirilmesini doğru bulmuyorum azizim. Söyler misiniz; bizzat hünkârın maiyetinde bulunan yeniçeri ve sipahiler, gerek kanunlar, gerekse gelenekler yoluyla padişahı tahttan indirebiliyorsa diktatörlük bunun neresinde? Sonra kutsal kitabımız Kuran-ı Kerim'in hükümleri hangi dinden olursa olsun zulüm ve istibdada karşı çok kuvvetli bir engeldir. Sultan, gayr-i Müslim ahalinin haklarının ve mallarının da muhafızlığını yapmak zorundadır. Bu durumda keyfî bir istibdat manzarası görme ihtimali yoktur değil mi? Zira tebaasının hayatına, namus ve haysiyetine, malına mülküne hâkim sayılan padişahın iradesi Kuran hükümlerinden, şeriat ulemasının kararlarından yahut Şeyhülislam fetvalarından üstün değildir. Bizim medeniyetimiz ve siyasetimiz 'İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın' öğüdünden ilham alır Josef... Nisa Suresinde 'Şüphesiz Allah, size emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emrediyor...' denir. Bu düstura iman eden Sultan Süleyman, adaletiyle 'Kanuni' unvanına layık bulunmuştur. Bakınız çevrenize; bunca çeşit dine, dile ve kültüre sahip olan İstanbul'da, inançlarını hürce yaşayamadığını iddia eden, geleneklerine devletin müdahale ettiğinden şikayet eden birileriyle karşılaştığınız oldu mu? Emin olun karşılaşmayacaksınız da..."

Fikret sözü bitince yeşil bakışlarından beni azad etti ve yeniden Fener semtinin dar sokakları arasında yürümeye koyulduk. Çift başlı aslan figürlü bayrağın dalgalandığı Venedik

Elçiliğinin önünden geçip, sağlı sollu birbiri ardınca sıralanmış ahşap ve taş evlerin arasındaki sonu görünmeyen sokağa daldık.

O sokaktaki estetiğe doymuş evler, belirli aralıklarla sıralanmış fildişi ya da pembe renkli mermerlerden yapılma billûr çeşmeler, sebiller göz zevkimi ziyadesiyle tatmin ediyordu. Bilhassa her sebil ya da çeşmede kuşların içebilmesi için küçük havuzcukların düşünülmüş olması ve hatta bunlara yapıya daha bir güzellik kazandıracak şekilde form verilmesi, dün akşam Hans Dernschwam'ın kendinden emin bir şekilde söylediği ' Türkler hiçbir işten anlamaz' yargısını çürüten en basit ispatlardan biriydi.

Sanırım Hans Dernschwam, kati hükümlerinin gözlerini kör etmiş olması nedeniyle ne yazık ki Türkleri ve Osmanlı'yı pek tanıyamıyordu. Tamam, kabul ediyorum henüz ben de gereği gibi bu medeniyeti tanımış değildim ama niçin benim karşıma hep lâtif insanlar çıkarken ya da hayretler içinde kalacağım şekilde medenî, ahlâki hadiselere şahitlik ederken Hans Dernschwam her daim olumsuz notlar alabiliyordu? Acaba o ve ben, İstanbul'un iki farklı muhitinde mi kol geziyorduk?

Peki yine dün akşam Dernschwam'ın Müslümanların orucu ve Ramazan Bayramı'nın hikmetine dair anlattıklarına ne demeli?

Onun söylediklerine göre güya Peygamber Muhammed bir gün çok sevdiği eşeğini kaybetmiş ve eşeğini bulana kadar yaklaşık 30 gün bir şey yememiş. Bu Ramazan orucunun izahı... Eşeğini bulduğu gün ise o kadar sevinmiş ki o günü Müslümanlara bayram ilan etmiş ve her sene oruç günlerinin ardından Ramazan Bayramı kutlanır olmuş.

Bu izahat benim için dahi çok saçmaydı. Fakat benim de bir türlü anlayamadığım haller yaşanıyordu bu topraklarda.

Mesela Benedict İstanbul'daki ilk günlerimde kimi köylerde eşeklerin iki gün izinli olduğunu söylemişti. Sonra Osmanlı'ya özgü bir teşkilat olan vakıf müesseseleri hayvanlar için de işletiliyordu. Yani insanlar mallarını-mülklerini hiç tanımadığı diğer insanların hizmetine sunduğu gibi hayvanlara ve dahi bitkilere de tahsis ediyordu. Mantığına akıl erdiremediğim bunun gibi birçok halin benim gibi tüm Avrupalılar nezdinde gayet tuhaf bulunacağını söylemeliyim.

O gün taş yolda yürürken Fikret'ten bu garip hadiselerden bazılarının izahını istedim. Genç hekim hiç üşenmeden ve benim anlayabileceğim şekilde sabırla cevapladı sorularımı. Onu doyumsuz bir merak açlığıyla dinledim... Osmanlı'nın hayvanata ve nebatata saygısının; bunların yaratıcı olan Allah'ı her daim zikrettikleri için, insanlık gibi saygıya layık bulunmasından kaynaklandığını öğrenince, hayatın tümünü şefkatle kucaklayan bu medeniyete hayran kaldım.

Hans Dernschwam sadece Türklere karşı değil, Protestan olmayan Hristiyanlara karşı da aynı önyargı ve nefretle seyahatnamesini kaleme alıyordu. Katolikler ve özellikle Ermeniler yazarın önyargılı anlatımının başkahramanıydılar. O Ermenileri Türklere çok benzemekle suçluyordu.

Hans Dernschwam'ın ilk kez hamamda yıkanışını hatırlıyorum. Alışık olduğu su fıçısında yıkanmak usulünden hayli farklı olan hamam adabını kaleme alırken epeyce zorlanmış, benden bu konuda yardım istemişti. Fakat helvadan hayli övgüyle bahsetmeyi ihmal etmediğini hatırlıyorum, un, şeker ve yağdan yapılan tatlıyı, tavşan kanı demli çayın yanında afiyetle götürmüştü çünkü...

Ben böyle düne dair tasavvurlar içindeyken çoktan şiir meşkinin yapılacağı konağa varmıştık. Arnavut Fikret her zamanki beyefendiliğiyle bana öncelik verip yol gösterdi. Dizlerime kadar bacaklarımı saran Osmanlı işi sahtiyan çizmelerimi zorlukla çıkarıp halayıkların dizildiği sahanlıktan geçerek meclise dâhil oldum.

Daha salona girmeden iki kündekâri kapı arasından bakışlarımı dolduran, kandil ve mumlarla gün gibi aydınlatılmış, zenginliğiyle göz kamaştıran mekânı bilmem ki nasıl anlatmalı? Kimi şair, kimi meddah, kimi nakkaş, birçok sanatçının ve devletlûnun sırayla oturduğu kuş tüyü sırmalı kadife minderler; misafirlerin arkalarına yaslanıp, musikînin eşliğinde hayâle daldıkları telkâri sim iş püsküllü yastıklar... Kandillerin ışığında parıldayan Venedik ve Bohemya işi cam fanuslar, cumbanın açık kapılarından içeriye dolan ay ışığı ile üzeri yakamozlanmış resim gibi Haliç... Ve nihayet tüm bu güzelliklere eşlik eden ve letafetle dolu musikî, kulaktan girip ruhun derinliklerine esen yumuşak nağmeler...

Bir rüyaya düştüğümü sanıyorken, belli etmeden omuzlarımdan itekleyerek beni içeri sokan Fikret'e şimdiden sarhoş olmuş gibi fısıldadım:

"Ne şuh bir meclis... Niçin beni daha evvel getirmedin be hekim? Kastın, garezin mi var bana? Dil bilmesek de bu manzarayı görmek dahi kâfiymiş meğer..."

Hekim Fikret gülümsedi ve beni daha bir kuvvetle itti, zira içine düştüğüm hazdan adalelerime hâkim olamıyordum sanırım... Hayâllerimin Şark'ına dair bir sahneydi bu tanık olduğum...

En beliğ şairlerle beraber oturan ve yakın zamanda onların da önüne geçip şair-i âzam unvanını hak edecek olan Bâkî Efendi'nin yanına vardık. İhtişamlı ve pahalı kıyafetleri arasında saklayamadığı çirkin çengel burnu üzerinden zeki bakışlarla nazar etti bize Bâkî Efendi.

Hakikaten çirkin olan bu adamın belâgatine olan güveni nedeniyle hissettiği gurur ve dik duruş, bir nebze olsun yaratılış kabahatini telafi ediyordu aslında. Belki ruhunu saran hırs olmasa bu kadar çirkin de görünmeyebilirdi. Kim bilir...

Bu konu üzerinde daha fazla düşünmeyi lüzumsuz sayarak kendimi Şark'ın büyülü gecesine bıraktım. Hizmette kusur etmeyen halayıkların ikramda yarıştığı o gece, şiir neymiş bu yaşımda yeniden öğrenip, musikî nasıl ruhu kanatlandırıp uçururmuş iyice belledim.

Gecenin sabaha meyleden sonunda, cömert ev sahibi önünde reveransı abartarak yerlere kadar eğildim ve en içten şükranlarımı sundum. Hakikaten meşkte kadın olmasa dahi böylesine hoş zaman geçirebileceğimi ve eğlenebileceğimi bilmezdim.

Ah bir de meclis sonrası Bâkî Efendi bize takılmasaydı da sahilde bir kayığın yamacına oturup tüm derdini açık etmeseydi... Arnavut'a ve dolayısıyla bana aşk acısından, vuslat arzusundan dem vurmasaydı... Gerçi geceyi Fener meyhanelerinden birinde nihayetlendirmek yerine, Osmanlı'nın en beliğ şairlerinden birinin hissiyatına tanık olmak benim gibi bir seyyah için bulunmaz nimet değil miydi?

Şi'r-i Bâkî'ye nazır olmaz hiç
Fenn-i aşk içre olupdur üstad

Şu Bâkî'nin şiirlerine benzeyen şiir bulunamaz.
Çünkü aşk ilminin üstadı şimdi odur.

Bâkî

Şiir meclisinden ayrılırken bizimle birlikte ayaklanan şair Bâkî Efendi ruhen ve cismen pek fena bir haldeydi...

Meşk müddetince birbiri ardına öyle çok şiir söylemişti ki! Sonra diğer şairleri acımasızca hicvetmekten de geri durmayarak bir hayli homurtuya muhatap olmuştu. Meslektaşlarının kendisini rahatsız eden dik bakışlarına tahammül edebilmek için de ziyadesiyle içeceklere sarılıyordu.

Bâkî Efendi'yle konaktan yeni çıkmıştık ki o daha fazla yürüyemez oldu, eli ayağına dolaşıyordu sanki. Mecburen bu beliğ şairin iki tarafına geçip onu sahilde bir kayığın yanına götürdük ve üçümüz de ince kumların üzerine yığılıp mehtabı izlemeye koyulduk.

Dolunayın ışığındaki deniz yakamozlarının parıltısı, az evvel dâhil olduğumuz mecliste söylenen şiirler kadar tesirliydi ruhum üzerinde. Efkâra gelip Kapalıçarşı'dan yeni edindiğim

gümüş tabakamı çıkarıp bir tutam tütünü sararak Fikret'e uzattım. Ardından bir tane kendime ve bir tane de Bâkî Efendi'ye...

Henüz Osmanlılar da Avrupa'nın mühim bir kısmı gibi tütün nedir bilmiyorlardı. Ben ise Piskopos Romano Pane'nin, Şarlken'e sunduğu ve ondan sonra İspanya'da yetiştirilmeye başlanan bu tütsüvari, insana hoşluk veren bitkiyle bir Avrupa gezim sırasında tanışmıştım. Kısa zamanda tiryakisi olduğum tütünü, Hekim Arnavut Fikret'e ilk kez takdim ederken, şifa verdiğine dair malûmatı da söylemeden edememiştim. Hakikatte şifa mıdır bilmem ama bunalmış ruhlara iyi geldiğini tecrübemle söyleyebilirim...

Fikret daha evvel sayemde birkaç kez içtiği tütünden derin nefesler solurken Şair Efendi keskinliği yüzünden pişman bir halde elindeki tütünü denize fırlattı... Sonra oturduğu yerde dizlerini göğsüne çekip başını yasladı ve derin bir ah etti.

Üstadının bu halini gören Arnavut Fikret'in bir anda tadı kaçıverdi ve şaire çekinerek de olsa derdini sordu. Aslında Mirahur'a dillendirdiği gibi gayet iyi biliyordu şairin aşk acısı çektiğini. Fakat üstadı ıstırabını bir daha anlatsın ve bu sayede rahatlasın istiyordu. Nitekim dileği gerçek oldu ve Bâkî derin bir iç çekerek söyledi:

"Ah Tûtî... İsmi hâlâ kulaklarımda kazılı; Tûtî Hatun... Aklım, fikrim hep o cennet kaçkını huride... Senelerimi onsuz nasıl geçirmişim... Peki ya bundan sonra yalnızca hayâllerimde sahip olabileceğim o dilberden mahrum nasıl ömür tüketeceğim?"

Fikret ağzını açıp üstadını teselli edecek birkaç kelime söylemeye niyet etti lâkin hemen vazgeçti. Çünkü Bâkî Efendi kendi kendine konuşuyor gibiydi. Sanki bizim varlığımızı çoktan unutmuştu...

"Ah Mahmut Abdülbâki Efendi. Sen bir müezzinin oğluydun, bir saracın ufak tefek, çelimsiz çırağı. Sonra babandan gizli mektebe gider gelir oldun da sendeki istidadı gören hocalarının teşvikiyle tedrisatını tamam ettin. Medresedeki hocan Karamanlı Mehmet Efendi için dillendirdiğin şiirin 'Sümbül Kasidesi' ile dikkatleri üzerine çektin. Zâtî Efendi seni derhal himayesine aldı ve sana nasıl şiir söylenemeyeceğini öğretti..."

Daha Bâkî Efendi devam ediyordu ki ben duyduklarımdan emin olamayarak Fikret'e sordum.

"Az evvel Zâtî'nin kendisine nasıl şiir yazılamayacağını öğrettiğini mi söyledi yoksa ben mi yanlış anladım?"

Fikret tütün sarmasından son bir derin nefes daha çekip doğru anladığımı bildirince yeniden Bâkî Efendi'nin sözlerine verdim dikkatimi. O ise bizden bihaber, uzun süre konuşmamışçasına bir sel gibi çağlıyordu;

"Zâtî üstadım benim... Yeni yetme yıllarımda elimde bir şiirimle Zâtî Efendi'nin kitap dükkânına gitmiştim. Bu mülayim ve sakin adama titreyen avucuma sıkıştırdığım şiirimi uzatarak, okumasını dilemiştim. Üstat kâğıttaki sözleri okuyunca, başkalarının şiirini kendi şiirim gibi alıp getirdiğimi düşünerek beni azarlamıştı. Evvela pek bozulmuştum fakat yılmadım ve defalarca şiir götürdüm ona. Nihayet bu şiirleri benim yazdığıma kâni olunca bana hayran kalarak himayesine almıştı.

O meşhur Sümbül Kasidesi'nin sonrasında yazdığım birbirinden şuh şiirler evvela seçkin zümrenin meşk meclislerinde, ardından divan toplantılarında ya da Baykara meclislerinde dillendirilir oldu. Sarayda dahi ismim ve ardınca gazellerimle kasidelerim kulaktan kulağa fısıldanmaya başlamıştı. Şiirle söylenmedikten sonra söz söylemenin manası var mıydı ki! İşte ben

şiiri Fuzuli'den sonra en güzel şekilde söyleyendim. Aslında bana sorsalar bence Fuzuli'ninkilerden kat be kat güzeldir benim beyitlerim... Öyle olmasa şiirlerim meclislerden meyhanelere, saraylardan konaklara, sandalda, at üstünde, sokakta... her yerde söylenir olur muydu? Kasidelerimde ve gazellerimde gösterdiğim hünere şimdiye kadar İstanbul'un meşklerinde hiç rastlanmış mıydı? Elbette hayır... Osmanlı şairleri arasında en iyisiydim ve öyle de kalacağım.

Tamam, itiraf edeyim, şöhretimin dilden dile yayılmasında Padişah Efendimizin bendenize olan iltifatının etkisi elbette var. Ama bir kez olsun saraya kabul edilmek için nasıl da uğraştım didindim. Yine kendi çabamla belâgatimi sergileyebilme talihine erdim.

İşte Fuzuli ile aramızdaki fark bu. Müstesna şiirler söyleyen bu Bağdatlı şairin ün yapmak, meşhur olmak umurunda değil ve hatta şöhretten fersah fersah kaçıyor gibi... Meclislere katılmıyor, kendi başına yaşıyor ve hatta hünkârların himaye tekliflerini reddediyor...

Ben ise emeklerimin ve yeteneğimin zayi olmasına razı değilim. Lütfa ve makama ermek için öyle hırslıyım ki gayretim dahi tek başına beni mesut etmekte. Beğenilmek istiyorum, ihsan, iltifat, övgü, hayranlık peşindeyim ve nihayet âlâ bir vazifeyle yüceltilmeyi umuyorum. Umuyorum derken emin olun bunun için elimden geleni yapıyorum. Mahir şiirlerimle, artık iyiden iyiye genişleyen muhitim arasında menfaatime hizmet edebileceklerin vesilesiyle emelime varmaya gayret ediyorum. Talihe, kadere bırakacak değilim ya ahvalimi. Yoksa beni böyle çirkin yaratıp, güzelliklerden mahrum bırakan, yine elimi boş çevirebilir.

Allah beni böyle çirkin yarattığı için tasavvuf yahut din yoktur benim şiirlerimde. Gerçi aşkın letafetle işlendiği her beyte mutasavvıflar alâka gösterir lâkin ben onlar için yazmış değilim esasında. Benim için aşk zarif bir hissiyat olmakla birlikte daha ziyade tenseldir...

Ebussuud Efendi kimi zaman bana nasihat etmek ister ve kaderimizde ne varsa kabul etmemiz gerektiğine gönderme yaparak yaratılışıma razı gelmemi diler. Allah bana beden güzelliği vermese de çok nadir kişiye nasip olacak şekilde mahir bir belâgatle iltifat etmiştir. Hazrete göre kaç kişi banim kadar zarif söz dizebilir? Ebussuud Hazretleri bana nasihat veredursun, ben onun öğütlerinden ziyade bana olan hayranlığıyla alâkadarım.

Bana göre bir söz; sanatla ve belâgatle söylenip güzelleştirildikten sonra, ister övmüş, isterse sövmüş olsun, ne dediğinin ne önemi var ki! Nitekim hayranlarımın giderek artıyor olması haklılığıma ispat değil midir? Elzem olan mananın derin olması değil sözün üstünlüğüdür. Her kişi anlamalıdır söylenen sözü...

Kaytan bıyıklı sert çehreli neferlerin, at üstünde kolaçan gezdiği çarşılarda dolaşırken, buhur satan dükkânların rayihası, iştah kabartan taze ekmek kokuları arasında, nalbantların, terzilerin, alışveriş edenlerin övgülerine mazhar olmak ne güzeldir. Lâkin benim peşinde olduğum iltifat Sultan Süleyman'ınkiydi. Nitekim uzun uğraşlarım sonucu, Şeyhülislam Ebussuud Hazretlerinin Padişaha yakınlığından istifade ettim ve sarayın bir meşk meclisine kendimi davet ettirmesini bildim.

Sarayın ihtişamlı eyvanlı kapısından içeri girerken kuru bacaklarım titriyor, kimi zaman birbirine dolaşır gibi oluyordu, endişeliydim... Yol gösteren kethüdanın peşi sıra meşk salonuna girdiğimde gözlerim kamaştı. Düşünün ki az evvel terk

ettiğimiz meclisten bin kat muhteşem bir meclis. Cihanın dört bir yanından en müstesna şairler ve devlet ricalinin en başındaki devletlûlar orada. Altın ve incilerle işlenmiş minderler üzerine kurulmuşlar ve daha önce şiirlerimi duymuş olsalar da hiç görmedikleri bendenizi dikkatle izliyorlar. Kimileri kafa kafaya vermiş, beni işaret ederek aralarında bir şeyler konuşuyorlar.

Türlü rayihalarıyla şerbetler, çeşitli meyveler, her nevî tatlı ikram edilirken başında şahî kavuğu, tafta kaftanı ve birbirinden göz alıcı mücevheratıyla Sultan-ı Âlem Penah Süleyman Han şereflendirdi meclisi. Tevazu sahibi olmakla birlikte giyim kuşamına önem veren Sultanımız ateşini yangınların alazlandırdığı bakışlarını tek tek üzerimizde gezdiriyor ve bizleri selamlıyordu. Dostunu, düşmanını bilenlerin emin ifadesini taşıyan bakışlarıyla destur verdi ve sazendeler yeniden musikîlerini icra etmeye durdular.

O vakit, evvelinde teveccühünü kazandığım ve yardımlarına muhtaç olduğumu defalarca dile getirdiğim Ağa beni işaret ederek takdim etmek istedi Hünkâra.

"Sultanım, bu efendi şiirlerini işittiğiniz şair Bâkî kulunuzdur. İzin buyurursanız bir kasidesini ya da methiyesini okumak ister..."

O gece, yeniçerilerin savaş meydanlarında hilal şekilli kılıçlarını kınlarından çektikleri gibi ben de kalemimle harp ettim. Başta Hayâlî Bey olmak üzere diğer beliğ şairleri kelimelerimin ahengiyle mağlup ettim, hasetten dillerini ısırmalarını izledim, dinleyenleri mest ettim.

Mest olanların başında Hünkârımız Sultan Süleyman Han geliyordu. Kendisi de beliğ bir şair olan Muhibbî mahlaslı Efendimiz, davudi sesiyle beni yüceltikten sonra iki kara nokta gibi

bakışlarıyla keskin ve emin nazar etti bana. Sonra hissiyatına kapılıp bakışları titredi ve vezirine hakkımda bir şeyler fısıldadı.

O gece meclisi adab erkân üzere terk ederken kethüdadan aldım haberi. Meğer Sultanımız şiirlerimi pek beğenmiş ve hakkımda tafsilatıyla malûmat edinmek istemiş. Ertesi gün beni yine sarayında görmeyi dilemiş.

Sevinç içinde saraydan evime yollanırken düşünüyordum. Seneler boyu tenhalarda, yalnız, bir başıma, ne bir eş, ne bir yâran; yaşayıp gitmiştim. Hasta yataklarına düştüğüm vakit hatırımı soran ne bir dost, ne de benim için hüzünlenecek başka bir kimsem olmuştu. Fakat işte talih benim de yüzüme gülmek üzereydi, nihayet saraya kabul edilmeyi ve hatta üç kıtanın cihan sultanına kendimi belli etmeyi becerebilmiştim.

Ne olduysa o gecenin ertesi günü oldu, bu günden birkaç hafta evvel... İran Seferi niyetiyle Amasya yollarını tutmak üzere olan Hünkârımızla görüştükten sonra saraydan çıkmış; zihnimde, henüz onun kazanmadığı ama tüm ahali gibi fethedeceğinden emin olduğum zaferine dair bir şiiri tasavvur ediyordum ki o sırada görüverdim cariyesini... Henüz, sabit bir nafakayla yeni tayin olunduğum, Mimar Sinan Efendi'nin inşasını devam ettirdiği Süleymaniye Camii ve Külliyesinin yapımına nezaret etme görevinin mutluluğunu dahi ziyadesiyle tadamamıştım. Nasip de değilmiş...

Ben sarayı terk ederken başlarında harem ağasıyla bir grup dilber gidiyordu peşim sıra. Onlara yol vereyim derken nagâh bir rüzgâr esiverdi de içlerinden birinin tül peçesini düşürüverdi. O an gördüm ceylan yüzlü dilberimi. Gördüğüm güzelliği hayâlimin bir hilesi, fütursuz bir aldatmacası sandım evvela. Ah cennet firarisi huri... Ansızın dimağımı sarıp sarmalayan

bu hal nasıl bir histi bilemedim fakat etkisinden de kendimi azad edemedim.

Ben o kısacık an dilberimin kiraz rengi dudaklarına, ak yüzündeki al yanaklarına bakmaya doyamadan kız ağalarından biri haykırdı güzelime. O vakit aceleyle cariye gül yüzünü kapatırken işittim ismini; Tûtî... Kız ağasının çatlak sesinden duyulsa dahi ne lâtif bir isim; Tûtî...

Tûtî diğer cariyelerle uzaklaşıp giderken aklımı da aldı gitti, cismim ise öylece kalakaldı.

Bir an, kısacık bir an gördüm yüzünü. Fakat o gün bu gündür gece gündüz cariyenin hayâlini kurmaktayım. Devlet vazifesine dair hırsıma ansızın galebe çaldım da şimdi derdim bir kez daha bu dilberi görmek ve dahi nasıl olacağını bilmiyorum ama onunla vuslata ermek. Yalnızlığımı onunla pay edip en beliğ şiirlerimi ilk ona söylemek ve ömrümün kalan kısmını onunla tüketmek...

Fikriyatımı, hissiyatımı ve lisanımı kendine bağlayan dilber! Bir yolunu bulacağım ve muradıma erip, vuslatına varacağım. Ne istedimse oldu şimdiye kadar, bu arzuma da vasıl olacağım. Allah'ım biliyorum şimdiye kadar senden uzak durdum, bir kez olsun senden bir şey istemedim. Beni çirkinlik acziyetiyle yaratan Allah, vuslat nasip eyle. İsmim belâgatimle gök kubbede bâki kalacak ya, Tûtî'yi de bende bâki eyle...

Ah çirkinliğim... Tûtî cennetten düşme bir huri güzeli, ben ise ona inat güzelliğin zerresinden bile nasipsiz. Tamam, şiir söylemede üzerime şair yok fakat rakiplerim dahi bana karşılık veremeyince intikam hislerini eğri burnum üzerine laf ederek tatmin etmiyorlar mı? Bâkî-i Zağ'ım ben, yani karga

Bâkî... O ise Tûtî, rengârenk güzellikteki o en zarif kuş gibi, nahif ve cilvebaz...

Nasıl olacak bilmiyorum. Ne gece ne gündüz dimağımdan uzak tutabiliyorum gül cemalini. Sultanımın daha ziyade sevgisini kazanmalıyım. Belki bir iltifatı sırasında cesarete gelir dilerim de cariyesini bana bağışlar. Ya Hünkârım da bu güzele meftun olur ise? Oy Allah'ım oy... Hürrem Sultanımıza uzun, sıhhatli ömürler ver de ben de dilberime kavuşma hayâlini derunumda yaşatabileyim, bu yolda eğri burunlu kellemi ortaya koyabileyim..."

İstanbul'da her mahallenin düzen ve âdetine göre kendi mabet ve çarşılarının bulunduğunu söyleyebilirim. Zira ahali bir hayli çeşitli olduğundan, her mahallenin dili, örfü ve âdeti de farklıdır. Bu şehirde Hristiyanların ayinlerini özgürce yaptıkları birçok kilise var. Bunların arasında Patrikhane ile Rum, Katolik, Makedon ve Ermeni kiliselerini sayabilirim. Aynı şekilde Yahudilerin de havraları var ki kendi memleketlerindeymiş gibi ibadet ederler, kimseye engel olunmaz.

Devlet-i Âliyye içindeki bu hür ortama karşılık, Osmanlı kimi zaman dış siyaset politikaları gereği farklı mezhepleri destekleyebilmekte. Mesela Sultan Süleyman, Almanya'nın gücünü nasıl Frenklere iktisadî öncelikler vererek dengeliyorsa, Katoliklere karşı da Protestanları destekliyor.

Bunları düşünürken bir yandan Ayasofya'nın gravürünü çiziyorum. Sultanın sarayı Topkapı'nın surlarının eteklerine doğru tırmandım ve buradan gayet ihtişamlı duran eski kilise, yeni caminin siluetini karalamaya başladım. Taş, mermer, somaki, mozaik işçiliği ve büyüklüğü ile hayret verici bir mabet burası...

Eşi bulunmaz bir yapı olduğu için Türkler de camiye çevirdikleri bu eski kiliseye hak ettiği değeri veriyorlar.

İstiyorum ki çizmekte olduğum gravüre, hemen Ayasofya'nın önünde duran San Agustino Sütununu da ekleyeyim. Kâhinlerin yaydığı inanışa göre sütunun üzerinde bulunan Agustino tasviri burada kaldıkça Hristiyanlar Müslümanlara hükmedecekmiş. Bu nedenle Konstantinopolis II. Mehmet tarafından fethedildiğinde heykel, sütun üzerinden kaldırılmış.

Bu sütunun hemen dibinde üç lülesinden küçük bir havuza tatlı su akıtan güzel bir çeşme var. Muhakkak onu da çizmeliyim ve hatta belki de ayrı bir parşömene...

Ben böyle azimle çalışırken, heyetimizin Latince tercümanı Benedict taze çimenler üzerine uzanmış halde çizimlerimi inceliyor. Dudakları arasına iliştirdiği bir anızla oynarken, sanki resimden anlarmış gibi gravürüme bakıp olmuş-olmamış eleştirilerinde bulunuyor. Biliyorum beni sinirlendirmek için yapıyor bunu ama öyle aymaz bir günümdeyim ki!

Az sonra Arnavut ile buluşacağız ve Süleymaniye'nin senelerdir bekletilen, taş üstüne taş konulmayan temeline bakmaya gideceğiz. Ayasofya kadar muhteşem bir mabet olacağı söylenen bu yapının var edilmiş kısımlarını görmek için sabırsızlanıyorum. Mimar Sinan sık sık bu meydana gelir ve Ayasofya'nın kubbesi üzerine teknik çizimler ve hesaplamalar yaparak, günler boyu buralarda çalışır dururmuş. Acaba Süleymaniye Camii için böyle tek bir kubbe mi öngörüyor?

Büyük ihtimalle Mimar Sinan'ın inşa alanında olmayabileceğini söylemişti Fikret. Öyle ki Mimar Sinan kalfalarıyla ve ustalarıyla birkaç yapının inşasını birden yürütüyormuş. Hünkârdan, hanım sultanlara, hasekilerden şehzadelere

ve ayrıca devletlûlara kadar nice taleple karşılaştığından başka çaresi yokmuş. Çizimlerini usta ve kalfalarıyla ya da ekseriyetle kendi başına hallettikten sonra, cami, imaret, külliye, şifahane, köprü ya da çeşme, ne yapılacaksa inşasını başlatır ve daha sonra sık sık kontrollere gelerek pek güvendiği ustalarının nezaretinde bu yapıları nihayete erdirirmiş. Fakat Sultan Süleyman'ın adına yaptırdığı külliye bir ayrı önem arz ediyormuş mimar için. O nedenle inşaatta bizzat kendisi de taş keserek ve taşıyarak, sürekli hesaplamalarını kontrol edip amele gibi toz toprak içinde çalışmaktaymış.

Ben Mimar Sinan'ı bu gün görüp göremeyeceğimi muhayyilemde tartıp dururken Benedict uzandığı çimenler üzerinde doğrulup oturdu ve dudakları arasındaki çöpü tükürüp sordu:

"Josef, Şehzade Mustafa'nın katlinden haberin var mı? Sultan Süleyman oğlunu Konya ili civarında boğdurmuş, diyorlar..."

Bakışlarımı artık hayat bulmaya başlayan gravürümden ayırmadan, ucu körleşen kömür kalemini bırakıp bir diğerini alırken cevapladım.

"Öyle olmuş... Padişah çok zor karar vermiş diyorlar. Gerçi kim onu yargılayabilir, çocuğum yok ama olsaydı ve onun canına kıymak zorunda kalsaydım... Tanrı korusun!"

Benedict iyice uzayan sakalını sıvazlarken devam etti:

"Aslında bundan seneler evvel İstanbul'a geldiğimde sanki Sultan Süleyman vazifesini çok daha rahat, kolaylıkla ifa ediyor gibiydi. Bilmiyorum belki o zaman validesi Hafsa Sultan sağdı. Herkesin, muhteremliğini övdüğü bu asil valide için; Süleyman'ı Süleyman yapan kadındır, derlerdi. Hafsa Sultan tahtın tek vârisi olduğu halde Süleyman'ın şımarmasına asla izin vermemiş; sonra padişahlıktan çok bunaldığı zamanlarda

oğlunun başını dizleri üzerine alarak saçlarını çocuk gibi okşarken, babası Yavuz'un karşılaştığı zorlukları, bunları nasıl aştığını anlatır, kendisinin de kaderini kabul edip vazifesini en âlâ şekilde yerine getirmesini telkin edermiş. Oğlunun iki hasekisi arasında arabulucu ve muvazene görevi görerek haremi sorunsuz ve kusursuz idare edermiş. Şefkatli olduğu kadar çelik gibi de bir iradesi varmış. Nitekim Valide Sultan vefat edince harem karıştı diyorlar. Hürrem Hatun dilediği gibi davranıyormuş... Doğrusu ben ahalinin yalancısıyım..."

Benedict gravürümle uğraşıyor görünsem de onu dikkatle dinlediğimi anlayınca iştahla anlatmaya devam etti.

"Hafsa Sultan gibi bir desteğin yanı sıra Süleyman'ın mükemmel danışmanları ve akıl hocaları vardı. Şeyhülislam Zembilli Ali Cemal Efendi diye bir zat vardı ki bu âlim evinden çıkmadan fetvalarını bir zembile koyup dairesinden aşağı sarkıtarak ilgilisine ulaştırmasıyla bu namı almıştı. İstanbul'a su getirerek halkın ihtiyacını ziyadesiyle gidermekle iftihar eden Sultan Süleyman'a 'Padişahım, Avrupai kanunlar koymakla öyle fena ettin ki, getirttiğin sular kıyamete kadar üzerine aksa temizleyemez' diyecek kadar açık sözlüydü. Sonra Pirî Mehmet Paşa vardı. Emekli olduğunda dahi sarayda tecrübelerinden faydalanılırdı. Bir de Kemal Paşazade vardı ki bu zat ilmiyle bizde dahi çok iyi tanınırdı. Süleyman'ın babası Yavuz, Paşazade'nin atının ayaklarından sıçrayan çamurla lekelenen kaftanını mukaddes bilerek kendi tabutu üzerine örttürmüştü. Belki de bu üç danışmanının ve validesinin yokluğu, ardından can dostu Pargalı'nın ölümü, Sultan Süleyman'ı tutkunu olduğu Hürrem'ine daha da yaklaştırıyor. Sınırların genişlemesiyle devlet işlerinin de güçleşmesi, zirveye ulaşmış bir imparatorluğu idare

etmek ve korumak onu giderek yalnızlaştırdığından hasekisinin telkinlerine bu denli açık..."

Benedict'in sözlerinin ardından tereddüt ederek sordum.

"Ben anlamadım şimdi. Şehzade Mustafa'nın isyan ettiğini ve bu nedenle idam edildiğini sanıyordum... Hürrem Sultan'ın işi miymiş yoksa?"

"Yok birader onu kastetmedim... Şehzade Mustafa'nın tahtı diğer kardeşlerinden evvel sahiplenmek için Safevî Hükümdarı Tahmasb'la gizli ittifak ettiği malûm. Bu mektuplarda Şehzade babasının artık yaşlandığını ve Selim Han'ın yaptığı gibi tahta oturma sırasının kendisine geldiğini yazarmış. Gerçi mektupların sahte olduğunu, Hürrem Sultan'la veziri Rüstem Paşa'nın iş çevirdiğini söyleyenler de var. Hürrem kendi oğullarından birini tahta geçirmek için böyle etti diyorlar ya, bilemiyorum. Neyse... Bu mektupların varlığına Süleyman inanmak istememiş fakat her birinin Mustafa'nın mührüyle mühürlendiğini görünce kabul etmek durumunda kalmış. Ya Şehzadenin kendi adına tuğra çektirmesi... Töreye göre bu sultanlık ilanı demek... Bu hadise tam da Sultan Süleyman'ın, Çaldıran'ın intikamını almak isteyen Safevî Şah'ının üzerine sefere çıktığı vakitler... Sultan günler boyu yaptırdığı tahkikatlar ve ıstırap dolu tasavvurların ardından devletin iç savaşa sürükleneceği endişesinden hareketle evvela Şehzadenin isyanına müdahale etmeye karar vermiş.

Oğlunu Konya'da kurdurttuğu otağına çağırmış. Evladının gözlerine bakamadan hatırını sormuş ve lafı uzatmadan istirahat etmesi için uğurlamış. Şehzade çadırına gittiğinde yedi dilsiz cellat onu beklemekteymiş. Hatta birisi çocukluğundan da tanıyıp bildiği Zal Mahmut. Adamların niyetini anlayan

Mustafa cellatlara kendini teslim etmemiş, mücadele etmiş lâkin nihayetinde boynuna geçirilen kementle, devletin bekası uğruna oracıkta can vermiş."

İçim acımıştı. Gerçi bizde böylesi taht kapışmaları daha entrikalı safhalar izlerdi ya, yine de bir babanın oğlundan olması ne demekti? Ben elimdeki işe ara vermiş, Ayasofya'yı izleyerek düşüncelere dalmışken Benedict devam etti:

"İşin enteresan yanı ne biliyor musun Josef! Mahidevran'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın katlinin ardından daha 21 gün geçmeden bu kez de Hürrem Hatun'un gözbebeği, çok sevdiği ciğerparesi Şehzade Cihangir Halep'te hastalıktan ölmüş... Bu hal kaderin garip bir cilvesi midir acep? Eğer Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinde dedikodularda dillendirildiği gibi Hürrem Sultan'ın parmağı varsa bilmukabele onun da canı yanmış demektir."

Hayretler içerisinde Benedict'in sözünü kestim.

"Bak bunu bilmiyordum, malûmatım yoktu..."

Benedict güneş ışığından rahatsız olup kıstığı gözlerini gözlerime dikip devam etti:

"Şehzade Mustafa hem halk hem de ordu nezdinde çok seviliyordu, bilhassa da Yeniçeriler tarafından. Karakter, cesaret ve cengâverlik bakımından dedesi Yavuz Selim'e benzetiliyordu. Öldürülmesine herkes isyan etti. Şairler dahi bu derin hicran yarası sebebiyle yazdıkları şiirlerinde Padişahı şiddetle eleştirdiler. Özellikle Yahya Bey ile Sami Efendi'nin mersiyeleri pek hiddetliydi. Diyeceğim şu ki azizim, tez zamanda bu katlin yankıları devlet kademesinde değişiklikler gerektirecektir. Eğer bunca senedir diplomatların yanında oradan oraya gezip bir şeyler öğrendiysem şunu söyleyebilirim; Veziriâzam Rüstem

Paşa'nın vazifesinden alınıp katledilmesi her an gerçekleşebilir. Belki Sultan Süleyman çoktan Amasya'dan fermanı yazıp Şeyhülislama danışmak için yola çıkarmıştır, kim bilir?"

Benedict'in kehaneti gerçek olabilir miydi? Ben bunu zihnimde mütalaa ederken omzuma dokunan dost bir elin sıcaklığıyla düşüncelerimden sıyrıldım. Sessiz sedasız yanımıza yaklaşan zat, Hekim Arnavut Fikret'ti. Onun zeytin yeşili sıcak bakışlarına muhatap olmak ruhumu ısıttı.

Derhal parşömenlerimi ve kalemlerimi ceylan derisi çantama istifleyip ayaklandım. Benedict de kurulduğu yerden kalkıp üzerine ceketini giyiyordu. Hep beraber son zamanların en çok konuşulan Süleymaniye Külliyesi'nin inşasına tanıklık etmek için kısa bir süre sonra tüm görkemiyle arz-ı endam edeceği tepeye doğru yürümeye koyulduk.

Hızlı adımlarımızın eşliğinde Fikret beni yarın Sultan Süleyman'ın süt kardeşi Yahya Efendi'nin Beşiktaş sırtlarındaki mütevazı dergâhına götürmeyi düşündüğünü müjdeledi. Bu havadise çok sevinmiştim. Ah, bugün Mimar Sinan'ı da görebilseydim ne hoş olacaktı.

Arnavut bu umudumun boşa çıkabileceği hususunda tekrar uyardı beni. Nitekim İstanbul'a kesintisiz su getirmek niyetiyle oldukça kapsamlı ve meşakkatli bir projeyle meşguldü Mimar Sinan. İşin sonuna gelinmek üzereymiş, sermimar bu nedenle sık sık su yolları inşaatlarını denetlemek üzere şehri kol gezmek durumundaydı.

Süleymaniye Külliyesi'nin inşa alanına varmadan evvel, Mimar Sinan'ın büyük bir tevazuyla 'Çıraklık eserim' dediği Şehzade Camii'ne uğradık önce. Zira Fikret vakti geçmeden namazını kılmak istiyordu.

Sultan Süleyman, pek sevdiği hisli şehzadesi Mehmet vefat ettiği zaman, ömrü boyunca hastalıklarla mücadele eden sevgili oğlu adına, Mimar Sinan'dan bir cami yapmasını arzu etmişti.

Daha camiye girer girmez salgın hastalığa kurban giden Şehzade Mehmet'in acısını yüreğimde hissettim. Mimar Sinan nasıl etmişti bilmiyorum ama daha ilk adımda insanı hüzne gark eden bir hissiyatı vardı bu caminin. Evlat acısının esere dönüşmesini dilemişti ya Sultan, Mimar Sinan bu dileği taşa, mermere kazıyarak duyurmuştu sanki! Şehzade Camii Kanuni ile Hürrem Sultan'ın ortak acısının ebediyete uzanan temsili hükmündeydi. Tüm ruhanî havasıyla cami; bakılsın ve ibret alınsın diyordu ahaliye...

Camiden çıkınca üçümüz de öyle hâmuş kesilip yeniden yürümeye koyulduk. Üsküflü yeniçerilerin ve atlı süvarilerin kol gezdiği Divanyolu'nu yine hiç konuşmadan arşınlayıp, dar sokaklarda sıralanmış cumbalı ahşap evleri geçerek yola devam ettik. Birbirine bitişik nizamlı zarif evlerin arasından adımladığımız sokak birdenbire geniş bir meydana açılınca karşımdaki manzara sebebiyle hayretten donakaldım.

Camisiyle, medreseleriyle, imareti ve çarşısıyla Süleymaniye Külliyesi'nin inşası tüm görkemiyle karşımdaydı. Henüz temeli atılmış ve bu temelin yerleşmesi bekleniyor olsa da hummalı bir çalışma vardı burada. Kim bilir Anadolu'nun nerelerinden ve hatta Balkanlar'dan getirilen taşlar belirli ölçülerle kesilerek istifleniyor, katırların çektiği kağnılarla inşa alanına yıkılan Roma sütunları bu camiye kolon olmak için sırasını bekliyor, diğer tarafta temel üzerinde sürekli ölçümler ve hesaplamalar yapılıyordu.

Balyozlarla kırılan, ince keskilerle biçimlendirilen taşların meydana getirdiği toz bulutunun arkasında kalaslardan geçici olarak yapılma bir hendese masası seçiliyordu. Birkaç cübbeli bu masanın üzerine eğilmiş hararetli hararetli bir şeyler üzerinde tartışmaktaydı. O vakit beyaz toz bulutunun ardında, bu kişilerden gömleğinin kollarını dirseklerine kadar katlamış olanının Sermimar Sinan Usta olduğunu fark ettim. Talihimin yaver gitmesine sevinirken Fikret'e işaret ederek mimarı gösterdim.

Adımlarımızı hızlandırarak bu adamların yanına varmaya gayret ederken Fikret kendi kendine fısıldadı:

"Sultan Süleyman, cihangirliğinde ne kadar muhteşem ise, Mimar Sinan da sanatkârlığında o kadar büyük, o kadar zirvede..."

Fikret'i dinlerken bir taraftan da Mimar Sinan'ı süzüyordum. Serpuşu altındaki kestane rengi dalgalı saçları ve yine aynı renkte kısa kesilmiş düzgün sakalıyla sanatkârın ifadesi onu ilk gördüğüm günkü gibi pek lâtifti. İnce beyaz yüzünde parıldayan toprak rengi gözlerindeki derin hüzün ve keder bakışlarında sabitlenip kalmıştı. Bizim yanlarına geldiğimizi fark edince yine öyle kederle bakmıştı çünkü.

Arnavut'a gösterdiği teveccühten, onunla eskiden beri tanış olduklarını ve birbirlerine hürmet hisleri beslediklerini anladım. Ben ve Benedict de usta mimarı gerektiği gibi selamlayıp hatırını sorduk.

Mimar Sinan da diğer Enderunlular gibi düzgün bir Latince ile hitap etti bize. Aslında Fikret ısrar etmese Türkçeyi öğrenmekten vazgeçecektim. Nasılsa kendilerini tanımayı şiddetle arzu ettiğim zatların ekseriyeti birkaç dil biliyordu.

Mimar Sinan az evvel bir husus üzerine şiddetle münazara ettiği ustalarına son talimatları verip bizi, öğle aşı ikram etmek üzere inşaattan uzaklaştırdı. Tüm usta, kalfa ve amelelerin hep birlikte yemek yedikleri meydana varıp, kazanların önünde onlar gibi sıraya geçmek garibime gitti doğrusu. Koskoca inşaatın başındaki mimar, aşını alabilmek için hiçbir vasfı bulunmayan amelesinin arkasına geçip sıra bekliyordu. Bu hal garip değil midir Tanrı aşkına?

Bir müddet sıra bekledikten sonra soğan çorbası, kuzu etli pilav ve tayından ibaret yemeğimizi alıp, Külliye'nin inşasını rahatlıkla görebileceğimiz bir yere geçtik ve sırtımızı ulu çınarlara yaslayarak çorbamızı kaşıklamaya başladık. Bu sırada Arnavut, ben ve Benedict hakkında Mimar Sinan'a tafsilatlı malûmat veriyordu.

Yarım asırlık bir ömür tüketmiş olan mahir usta, hiç de yaşını göstermiyordu doğrusu. Belki bakışlarına oturan o kederli hali de olmasa daha genç gösterebilirdi. Geniş omuzları, ince fakat heybetli bedeniyle gayet ihtişamlı bir endamı vardı. Vakur ve bir o kadar mütevazı.

Aşımızı bitirdiğimiz vakit Fikret biraz mahcubiyet duyarak Mimar Sinan'a sordu.

"Ustam malûmunuzdur, İstanbul'da niçin hâlâ caminin temeliyle uğraştığınız sorgulanıp duruyor. Senelerdir mimar temelle iktifa etmekte, yoksa vazifesini savsaklar mı oldu, deniyor. Ben bir hikmete binaen böyle davrandığınızı düşünmekteyim. Yoksa külliyenin yapımını geciktirmenizin sebebi İstanbul'un su yollarının inşası mı?"

Mimarın ince hisli simasından şöyle bir esef gölgesi gelip geçerken Fikret sualinin cevabına vâkıf oldu:

"Ahali bundan evvelki mahir işlerimize bakmaz da hep bir şeyler söyler durur... Gerçi bu asılsız lafların kimler tarafından çıkartılıp ahaliye ve saraya kadar duyurulduğunu da iyi bilirim lâkin bu isimlerin hasetlerini yüzlerine vurmak istemem...

Doğru olan şudur ki senelerdir temelin yerleşmesini beklediğimden taşların üst üste dizilmesine müsaade etmedim. Ben caminin mimarisine karar verip ardından statik hesaplarını yaparken, daha ziyade yerin jeolojik durumunu dikkate aldım. Taşlar birbirine kenetlenirken neye itina etmeliyim bunun hesabını yaptım. Elbette gelişigüzel hareket edemezdim, evvela gözlem yapmalıydım. Çünkü niyetim ilk zelzelede caminin ya da külliyenin diğer yapılarının çöküp gitmesine mani olmaktı. Benim dileğim asırlarca ayakta kalacak bir külliye inşa etmek... Bekliyorum, hele bir temel otursun iki aya camiyi bitiririz evvelallah. Binayı sırtına yüklediğiniz zemin onu kabul edecek sağlamlıkta olmalı. Temeli muvazeneli atmalıyız ki takviye sütunları ve sağlam minareleriyle yükü, kemerleri kullanarak dengeli bir şekilde zemine paylaştırabilelim...

Ayasofya'nın halini gördün değil mi Fikret Çelebi... Az kalsın o sırlı kubbe çöküverecekti de Ayasofya'nın tümünü zayi edecekti. Tamiri için ne denli uğraşıp, didindik, sadece kırığın onarılması için günlerce hesap kitap yapmak mecburiyetinde kaldık. Bırakın konuşup dursunlar. Sultan Süleyman Han dahi hesap sorsa cevabımız hazırdır Allah'ın izniyle."

Senelerce Avrupa'nın dört bir yanını gezmek suretiyle mimari planlar çizdiğimden Sinan Usta'nın ne demek istediğini çok iyi anlıyordum. Balkanlar'da ve İstanbul'da onun inşa ettiği birkaç kemeri, kervansarayı, imaretleri ve camileri görmüş biri olarak anlattıklarını dinlemek benim için ne hoş bir tecrübeydi.

İçimden geçenleri dillendirerek Mimar Sinan'ı övgü dolu sözlerimle yücelttim. Onun imar ettiği yapılardan gördüklerime dair beni şaşkına çeviren birkaç dahice ayrıntıyı da arz edip hayranlığımı dile getirdim.

O vakit sermimar, büyük sanatkârlara özgü bir şekilde tevazu gösterip bana şükranlarını sundu:

"Yarım asır içerisinde 400 kadar eser yaptımsa, bunda ustalarımın, kalfalarımın ve hatta işçilerimin hissesi benimki kadar mühimdir Josef... Ben yapılarımın birçoğunda sadece refakat ve kontrol edici olarak vazife ifa ettim, inşaatlara zaman zaman müzaheret ettim. Düşündüm, tasarladım, uygulamaya koydum ve yönettim. Gerisini emrimdeki sayısı yüzleri geçen mimarlar ve ustalar gerçekleştirdiler. Allah hepsinden razı olsun. Sayelerinde başmimar unvanını aldım..."

Ben Osmanlı'nın bu en büyük mimarına, tâbiyetine verdiği kıymetten dolayı bir kez daha hayran kalırken, Fikret lâtife etmek niyetiyle sözü aldı.

"El-fakîr diyerek yapılarını mühürler Sinan Usta... Yoksul manasında... Himmete muhtaç olduğunu, yeteneğinin Allah'ın bir lütfu olduğunu, aksi halde kendisinin bir hiç olduğunu ifade etmek ister. Bu kadar eseri inşa etmiş olmasına rağmen, hiçbir zaman şöhret ve zenginliği ummaz... Hakikaten vazifesi karşılığı edindiği varlığı yönetecek zamanı olmadığından yakında kelimenin hakiki manasıyla fakir kalabilir sermimarımız..."

Mimar Sinan'ın hafifçe tebessüm eden yüzü aniden bulutlanıverdi. Bir müddet suskun kaldıktan sonra bu halini sözleriyle bize açık etti:

"Bilirsin Hekim Efendi... Biz yeniçeri sıfatıyla Moldova Seferinde kılıç kuşanıp, adaleti sağlamak üzere Hünkârımız

Süleyman Han'ın şanlı ordusunda kefere ile mücadele ederken, hanımım hasta yatağında idi. Zaferin sevincini ve Haseki unvanını kazanmanın gururunu zevcem ile paylaşacağım diye haneme vardığımda, onun vefatının acı haberiyle muhatap kılınmıştım. O zamandan beri seneler geçti lâkin bir daha ne izdivaç ettim ne de beni evlendirmeye niyet edenlere müsaade verdim... Şimdilik bir başıma sürmekteyim ömrümü. İnan olsun Sultanımıza ve milletime hizmet etmekten gayrı bir hedefim yok. Beni ben yapan, sanatımda mahir kılan medeniyetimdi ve Sultanımın cömert desteği... Ordumuzun, hem Doğuda, hem de Batıdaki zaferlerinin o muhteşem zevkine ortak oldum. Cenk meydanlarında yeniçeri olarak ok atıp, kılıç kuşandım, tekbirlerle hücuma katıldım... Şimdi ise benden beklenen; medeniyetimizin yüceliğini, imarımızla fethettiğimiz topraklar üzerinde yaşatmak. Biz Osmanlılar geleneğimiz üzere fütuhat insanlarıyız. Fetih gerçekleşti mi de zırhımızı, cenk hırsımızla beraber çıkarır ve yıkılan şehirleri, beldeleri, kaleleri, oraların insanlarının şahit olmadığı şekilde imar ederek ihya ederiz. İşte benim ve benim gibi mimarların vazifesi budur. Fethettiğimiz kıtaları medeniyetimizin nişanesi külliyelerle, imaretlerle, kervansaraylarla, aşevleri ve şifahanelerle, cami ve medreselerle, köprü ve sebillerle imar etmek. Ve bu sayede topraklar gibi gönüllere de taht kurarız...

Lâkin benim başkaca bir vazifem daha vardır ki aslında bu vazifeye kendimi ben tayin etmişim... Hani kefere der ya; 'Ayasofya'nın kubbesinden daha büyük kubbeyi Müslüman mimarlar yapamazlar' diye. Bu lakırdı bana çok dokunur. En büyük muradım günü gelince Ayasofya'nın kubbesinden daha evlâ bir kubbe inşa etmek. Her bir eserimle adım adım bu arzumu

gerçekleştirmeye doğru gidiyorum. Allah'ın izniyle bir gün bu dileğim gerçek olacak..."

Birer ecnebi olarak ben ve Benedict biraz şüpheyle, Arnavut Fikret ise büyük bir inanç ve teslimiyetle dinliyordu Mimar Sinan'ı.

Odun ateşinde demlenmiş çaylarımızı içerken sermimardan hayat hikâyesini dinlemek istedim. Eğer mahzuru yok idiyse bu anlattıklarını kaleme almak istiyordum. Sinan Usta'nın da kanı ısınmıştı bana. O an daha da genç görünen suretiyle caminin inşasına dönerek bakışlarını bilinmezliğe dikip anlatmaya başladı hikâyesini. Taâ en başından...

Mimar Sinan

Yüce Erciyes Dağı evvel zaman içinde yanardağ olarak lav püskürtüp, bu lavlar soğuduğunda, kalıntılar işlenebilir yumuşak kalker taş tabakalarına dönüşmüştü. Çevrenin insanları da bu taşı kendisine ekmek kapısı yapmıştı ve geçimini taş işleyerek sağlıyordu. İşte ben taştan ekmeğini çıkaran böyle bir köyün; Kayseri Ağırnas'ın adamıyım...

Bizim de içlerinde bulunduğumuz bölge insanı yapı işçiliğinde ileri safhadaydı. Çocukluğum, babam ve dedemle birlikte taş yontarak, çevredeki yapıları tamir ederek ya da yeni yapıların inşasında çalışarak geçti. Lâkin ben yalnızca çalışmakla yetinmiyordum. Sabırla ve irademle her karşıma çıkan yeniliği inceden inceye araştırıyordum.

Daha çocukken, köyümüzün yakınlarındaki Selçuklu eserlerini; han, hamam, kervansaray, medrese, türbe, camileri inceleyip yorumluyor ve kendime göre yeni inşa teknikleri geliştiriyordum.

Yavuz Sultan Selim, 1512 yılında tahta çıktığında, Anadolu'dan da Yeniçeri Ocağı'na asker alınmasına karar vermişti ve bütün sancaklara bu yönde talimat çıkarmıştı. Oysa gelenek gereği evvelce devşirme, bilhassa Balkanlar'dan, yani dışarıdan yapılırdı. Talimat, Kayseri'ye ulaşır ulaşmaz bütün

köyler tarandı. Yetişkin, sağlıklı ve kabiliyetli gençler seçilerek İstanbul'a gönderildi. Ben de tespit ve yazım işini üstlenen babam Abdulmennan tarafından listeye alınmış ve yeteneğimle de seçilmiştim.

Aslında yaşım 22 olduğundan devşirme için münasip değildim. Lâkin taş ustalığımdaki maharetim ve bedenimin münasip endamı nedeniyle talihim yaver gitmişti.

Beni bekleyen kaderimden habersizdim. Fakat tüm taşralılar gibi benim nazarımda da payitaht derin bir mana taşıyordu. Yeniçerilik gibi bir şerefe nail olacağım için bahtiyardım.

Diğer taraftan, ailemle ahbaplarıma hasret kalacağımdan ve doğup büyüdüğüm toprağımdan ayrı düşeceğimden içim buruktu. Validem beni uğurlarken son kez kucaklayıp "Allah seni bize ve devletimize bağışlasın" dediğinde "Amin" diyerek atımı mahmuzladım ve bir daha arkama bakmadan, benim gibi seçilenlerin peşi sıra Erciyes'e doğru yol aldım. Yazı kışı karlı doruğuyla Erciyes'ten İstanbul'a yolculuk... Derunumda gurbet ateşi, hayâlimde payitaht İstanbul... Annemin o gün kulağımda çınlayan içli sesi hâlâ zihnimde yankılanıyor...

Kayseri sancağından devşirilen ilk Acemoğullarından olan ben, Yeniçeri Ocağı'na girdikten sonra, derhal Enderun'a gönderildim ve evvela dülgerliği öğrenmeye tayin olundum. Ustaların elinde yetişirken azimle gayret ettim ve nihayet bu sanata vâkıf oldum.

Ne vakit cenklere katılacağım, farklı ülkeler, medeniyetler göreceğim derken henüz devşirileli iki sene olmadan talih yüzüme güldü, Sultan Selim Han'ın ordusunda Acem ve Arap diyarlarını baştan başa gezdim. Çaldıran ve Mercidabık zaferlerine

şahit oldum. Bu arada mimarlığı ve hendeseyi belledim. Gördüğüm her yapıdan, her harabeden ibretle ders aldım.

Bilhassa Fars ve Arap mimari üslûbunu tanımak ufkumu açtı. Fakat ben daha fazla memleket gezip görgümü artırmak istiyordum. Yavuz Selim Han'ın son seferinde Halep, Şam, Kudüs, Kahire gibi büyük şehirlere giderek buradaki bütün eserleri inceden inceye tetkik ettim. İslam hükümranlığının bu topraklara serpiştirdiği abideler bana çok şey öğretti. Kendi üslûbumu oluşturarak kendi estetik ölçülerimi zihnimde geliştirdim.

Merhum Selim Han'ın ardından tahta çıkan Süleyman Han'ın ilk fütuhat hareketi Belgrad üzerine yürümek olmuştu. Belgrad'ın ardından Sultanım Kanuni ile Rodos'a gittim ve buranın fethinde cenk ettim.

Doğu ile Batıyı birlikte müşahede edip, hem eski Türk mimarisini, hem Arap mimarisini, hem de Batı mimarisini tecrübe etmek yeni ilhamlar edinmemi sağlıyordu.

Nihayet Moldova Seferinde rüştümü ispatlama fırsatı buldum. Ağır mühimmatıyla kalabalık Osmanlı ordusu Prut Nehri kıyısına varmıştı. Karşıya geçmeliydik fakat ne bir köprü vardı ne de bir tabii geçit... Mevsim de öyle tersti ki nehrin suyu olduğundan ziyade fazlalaştığı ve kaygan zemin inşayı güçleştirdiğinden köprü de yapılamıyordu. Zar zor yapılanlar ise derhal göçüyordu.

Ordunun bu işle tayin olunan mimar ve ustaları mahcubiyet içindeydi. Sultan Süleyman'ın ise beklemeye tahammülü yoktu. O sıra Sadrazam Ayas Paşa bendenizi tavsiye etmişler Hünkârımıza. Yaparsa Sinan Subaşı yapar demişler. Sultanımın fermanıyla derhal işe koyuldum. Keferelerin atlarının nal sesleri refakatinde on üç gün içinde köprüyü tamam ettim. Evvela

ilk birlik ile kendim de karşıya geçip ardından ordunun bütün mühimmatı ile geçmesini sağladım.

Allah'ın izniyle bu başarımın neticesinde haseki unvanına lâyık bulundum. Macaristan seferinden zaferle, ganimetle ve büyük bir coşkuyla dönüyordum. Sanatımı ispat etmiş olmanın sevinci, zevcemin vefat haberiyle kursağımda kaldı. Sefere giderken hasta idi lâkin fenalaştığından haberim yoktu. Şifasız bir derde düşen hatunum ardında evlat bırakmadan göçüp gitmişti bu fani dünyadan. İstanbul sokakları seferden dönen orduyu eğlenceler ve fener alayları ile karşılarken ben kaybımın acısını yalnızlığımla yaşıyordum.

Zaman içinde zevcemin yası içerimde zayıflarken ismim duyulmaya, namım ahali arasında dillendirilmeye başlamıştı. Bütün bu mevkileri kendi gayretim ve çalışmamla elde etmiştim. Tabii bu arada devlet ricalinin dikkatini de çekmedim değil. Ama, benim kendimi göstermeme gerek kalmadan onlar, "Bunda iş var" diye baktılar bana. Sonunda cennetmekân Lütfi Paşa sadrazam olunca önüm açılmış oldu.

Macaristan Seferinin ardından saraya alınıp özel işlerde istihdam edildim. Vazifem ekseriyetle sarayın onarım ve inşa işleriyle hemhal olmaktı. Vazifem sarayda olunca bu sayede ister istemez bir muhit de edinmiştim. Bu sırada Doğu ve Batı mimarisine dair muhayyilemle Osmanlı'nın mimari üslûbunun ana hatlarını zihnimde hazırlıyordum.

Barbaros Hayreddin Paşa ile sefere çıkıp deniz fütuhatının zevkini tatmıştım, Ebussuud Efendi ile imanın o pırıl pırıl suyundan içip ruhumu yıkamıştım. Artık ellili yaşlarına ulaşmış ve Devlet-i Âliyye'nin kademelerinden geçerek gönlümü, rüyamı insanlarım ve medeniyetime adamış bir sanatkârdım.

Doğu ülkelerinden maada, Bulgaristan, Macaristan, Avusturya, Almanya ve İtalya gibi Batı ülkelerini görüp bunları kıyas edebilen, Rönesans hareketinin getirdiği değişime şahit olan ben, nihayet Lütfi Paşa'nın teklifi ile 'Sermimarân-ı Hassa'lık görevine getirildim.

Artık imparatorluğun üç kıtaya yayılan geniş coğrafyasının topografyası avucumdaydı. Sultanımın güveni ve hazinemizin bereketiyle imparatorluğumuzu baştan başa imar edecektim. Allah'ın bana bahşettiği kabiliyetle, bir Anadolu köyünün ıssızlığından çıkarak, tüm mühim kararları kendi estetik zevkime göre uygulama imkânı bulacağım mimarbaşılığa getirilmiştim.

Her eserimde ayrı bir plan benimsedim, bir yapımı diğerinin tekrarı olarak inşa etmedim. Hiçbir zaman keferenin eserini taklit etmedim. Göreceksiniz Allah ömür verirse camilerimize, Ayasofya'nın sırlı kubbesinin dahi fevkinde bir kubbe inşa edeceğim.

Benim düsturum sadeliktir. Bir yapı dış görünüşte sade fakat iç tezyinatta bir o kadar ihtişamlı olmalıdır, insanın gönül zenginliği gibi... Çünkü bizim eserlerimizin insan ruhunu dinlendiren üslûbu, iç mekânda esas mahiyetini bulur. Zira camiyi seyrettirmeyeceksiniz, aksine ona davet edeceksiniz.

Mimar Sinan sözünü bitirdiğinde Benedict'in ve Hekim Fikret'in de en az benim kadar pürdikkat sermimarı dinlediğini fark ettim. O vakit usta mimara Mihrimah Sultan'ı sormak istedim. Fakat nasıl edeceğimi bilemiyordum. Böylesi hassas bir mevzu bir ecnebi seyyah tarafından nasıl dile getirilmeli? Üstelik benim dışımda iki kişi daha var ki Mimar Sinan yeri gelse dahi sırlarını açık edemeyebilir.

Bir müddet maksadıma nasıl ulaşabileceğimi düşündüm. Sonra niyetimi kendime saklamayarak Mimar Sinan'ın Benedict'in bir sualini cevaplıyor olmasından istifade ettim ve Fikret'e isteğimi fısıldadım. Arnavut Koca Sinan'ın bu hususta açık sözlü olabileceğini sanmıyordu, nitekim ona göre bunu mimardan beklememeliydim de...

Tahmin edeceğiniz üzere o gün çok istediğim halde Mimar Sinan'a bu sualimi arz edemedim... Fakat günler birbirini kovalarken, Mimar Sinan'ı mütemadiyen türlü inşaatlarını denetlerken ziyaret edip, Britanya'yı da görmüş biri olarak onun merakını tatmin edecek şekilde, yanımda getirdiğim İngiltere ve sömürgeleri ile yeni dünya Amerika'ya ait gravürlerden hediye ederek dostluğunu kazandım. Kimi zaman sabahtan, akşam güneşi guruba erene kadar kendisi ile oradan oraya dolaşıp, su kemerlerinden imaretlere, türlü yapıların inşaatlarında yanında bulunarak güvenine ve yakınlığına mazhar oldum.

Nihayet yine böyle beraber tamamına erdirdiğimiz bir günün mehtaplı gecesinde, Sarayburnu'nun Üsküdar'daki Mihrimah Camii'ne bakan bir yamacında, ne zamandır sormak istediğim sualimi arz ettim Mimar Sinan'a. O ise bir süre tereddüt ettikten sonra tüm samimiyetiyle anlattı bana mazisindeki Mihrimah Sultan'ı...

O gece sabaha kadar gözümü kırpmadım. Bu iki yalnız insanı 'bir' eden muhabbetleri ve alınyazıları öyle dokundu ki yüreğime, aşkın hakikatte ancak Şark'ta yaşanabildiğine kalben inandım. Fakat aşk derken, Nakkaş Karamemi'nin dediği üzere; '... Aşkın görüntüsü türlü türlüdür...' düsturundan hareketle söylüyorum.

Mimar Sinan'ın hüzünlü bakışlarının sebebi olan ıstırabına dair tafsilatı, çok daha sonra öğrendiğimi söylemiştim. Fakat yeri geldiği için bu pasajın devamına kaydediyorum...

Mimar Sinan

Mihrimah Sultan Efendi ile münasebetimizi sorarsınız...

Bilmem ki ne demeli, nasıl demeli...

Mihrimah, hanedanın kadın efendilerinden biri olarak koskoca Osmanlı sarayında asaletinin zincirlerinde yalnız... Ben ise üç kıtaya hâkim Osmanlı toprağında, Doğu'dan Batı'ya imarıyla nam salmış fakat rakipleri arasında maharetinin zincirlerinde yapayalnız...

Benim erkenden geldiğim, onunsa geç kaldığı bu dünyada birbirimizin kimsesi olmamıza müsaade edilmediğinden hâlâ ikimiz de öyle yalnızız ki...

Her şeyi en başından anlatayım size. Sultanımla müşerref olduğum ilk günden başlayayım.

İlk kez, Prut Nehri üzerine köprü kondurduğum Macaristan Seferinin ardından sarayda vazifelendirildiğim vakit gördüm Mihrimah Sultanımı...

O vakit sarayın girişinde yer alan, Hint diyarından ve Afrika'dan getirilmiş arslan, fil, zürafa gibi vahşi hayvanların muhafaza edildiği kafeslerin tamiratına nezaret etmekteydim. Kafesleri geçici olarak boşaltmıştık ve arka duvarları mermer

kullanmak suretiyle yeni baştan ve daha estetik bir planla imar etmekteydik.

Nezaretimde yalnızca bir kalfa ve amele vardı ki daha fazlasına zaten ihtiyaç yoktu. Ben de ahvali şöyle bir kontrol edip yeni başladığım bir imaretin inşasına gitmek niyetindeydim. Fakat nedense oyalandım ve bir süre karşımda arz-ı endam eden Boğaz'ın cennetvari manzarasına bıraktım kendimi.

Ben böyle Boğaz'ın mavi dalgalı esintisine kendimi kaptırmış, fikriyattan ziyade türlü hissiyatın tesirinde dalıp gitmişken, işçilerin yaptıkları işi bırakıp selama durduklarını fark ettim. O sıra Veziriâzam Efendimizin ya da Divan ve Mabeyn köşklerinden çıkıp gelen bir devletlûnun huzurunda edepsizlik ettiğimi düşünerek derhal arkama döndüm ve ben de diğerleri gibi selama durdum.

İnşaatın sorumlusu ve oradaki en yüksek rütbeli kişi olarak, gelen Hazrete gerekli izahatı sunmak için başımı kaldırdığımda, yanında kethüdası, iki kız ağası ve cariyeleriyle Mihrimah Sultan'ı gördüm.

Elbette Mihrimah Sultan'ı daha önce tanımıyordum, kethüdası destur isterken adını zikretmişti de bu dilberin Sultanımız Süleyman'ın biriciği Mihrimah olduğunu öyle anlamıştım.

Kalfam ve işçilerim başlarını önlerine eğmiş, bir kez olsun Sultana bakmaya cesaret edemezken, ben ne kadar çabalasam da irademe hükmedemiyor ve Mihrimah Sultan'a nazar etmekten kendimi alıkoyamıyordum.

Aslında aramızda mühim bir mesafe olsa da Hanım Sultanın beni tesiri altına alan tılsımlı bir hali vardı. Sanki bu hal onun ruhundan, hissiyatından kaynak buluyor ve şimdi benim derunuma tesir ediyor gibiydi. Çok gençti, henüz yirmili

yaşlarında vardı ya da yoktu. Taptaze bir genç kız... Önünde hanedanın tüm imkânlarıyla rahat edeceği, her dileğini gerçek kılabileceği mamur, pırıl pırıl bir hayat var... Pederleri Sultan Süleyman'a karşı duyduğum hayranlık, şükran ve derin muhabbetten dolayı bu genç Hanım Sultan adına içten içe dua ettim. Talihinin açık olmasını diledim.

Bakışlarımı Mihrimah Sultan'dan alamazken onun da nazarını benden sakınmaması tuhafıma gitti. İkimizin arasında adaba uymayan bu hali asla yakışıksız bulmamakla birlikte bir mana da veremedim. Hanım Sultan, vazifelileriyle bize doğru ilerlerken hâlâ onu izliyordum.

Sıra sıra incilerle süslenmiş hotozunun altındaki gür saçlarını ve ince beyaz tenini tül bir peçeyle kapatmıştı. Eğreti tutturduğu peçesinin aralığından boynuna düşmüş saç perçemlerinin kızıl kahveliğine şahit oldum. O vakit taze delikanlılar gibi mahcup olup bakışlarımı sahtiyan çizmelerimin parmak ucuna sabitlemeyi başardım.

Bu halim Sultanın garibine gittiği kadar hoşuna da gitmiş olsa gerek, ağır adımlarla yanıma yaklaştı ve tebessümle adımı zikrederek hatırımı sordu:

"Ahvaliniz, nasıldır Sinan Ustamız? İşittiğime göre her ne kadar sarayda vazifelendirilmiş olsanız da İstanbul'un türlü muhitlerini imar etmeye devam etmekteymişsiniz... İtina gösterin sıhhatinize... Bilin ki benim de sizden ricalarım olacak..."

Duruşumu bozmadan Mihrimah Sultan'ın billûr sesinden dökülen sözlerine karşılık verdim.

"Ricanız emirdir ve başım üstünedir Sultanım..."

Mihrimah Sultan bir müddet sessiz kaldı. O vakit beni dikkatle izlediği zannına kapıldım, belki de havada takla atıp

duran güvercinlere dalıp gitmişti bilemiyorum. Az sonra yeniden konuşmaya başladığında güvercinliğin arkasındaki çiçek tarhına doğru yürüyordu. Ben de peşi sıra onu takip etmek durumundaydım.

"Sinan Usta, validem Hürrem Sultan'ın hayratları için gece gündüz azimle çalıştığınızı ve yapı her ne olursa olsun mahirane tamam ettiğinizi bilirim... Benim de validemden ve büyük validem Hafsa Sultan'dan aldığım terbiye gereği kimi niyetlerim var... Size bunu tafsilatıyla anlatmayı diliyorum lâkin bugün değil..."

Mihrimah Sultan'ı, vişneçürüğü rengindeki ipek elbisesinin yere sürünen etekliğini izleyerek dinliyordum.

"Âlâ Sultanım, ne zaman münasip görürseniz o vakit dinlerim sizi..."

Mihrimah Sultan iki ulu çınarın eşiğine geldiğimizde durdu ve bu asırlık ağaçlar arasından görünen Boğaziçi'nin letafetini izlerken söyledi:

"Çok geçe kalmasın Sinan Ağa... Siz de müsait iseniz yarın mabeynimle Üsküdar'a çıkalım... Muhayyilemdeki mabedin mekânı Üsküdar olsun istiyorum..."

"Pek âlâ Sultanım, yarın varıp bakalım..."

Tam sözlerimi bitirmiştim ki Mihrimah Sultan dönüp bana baktı. Bakışlarımız karşılaştığında aramızda ancak üç adımlık mesafe vardı. O vakit Sultanın ipek yüzünü hareleyen tül peçesinin açıkta bıraktığı, güneşin yalımlarında yeşile çalan bu kahverengi gözlerde çok iyi bildiğim hissiyatımın aynısını gördüm; derin bir yalnızlığı... Demek henüz ömrünün baharında olmasına rağmen Hanım Sultan da hanedanın asaletinde ve

itibarında bir başına, kimsesizdi... O kısalardan kısa anda bir şey derunumu parçalayıp yüreğime çöreklendi.

İkimizin kimsesizliğinin bir olduğu o vakit acaba Mihrimah Sultan da benim gibi bir anlığına da olsa yalnızlık hissiyatından azad olmuş muydu? Birbirimizin ruhunda, koca cihanın kalabalığına rağmen bir başınalığımızın acziyetini unutabileceğimizin farkına varmış mıydı?

O günün gecesinde ıssız hanemde ay ışığının raks ettiği duvarlardaki gölgeleri izleyerek şiltemin üzerinde dönüp durdum... Günahımın bedelini ödüyordum sanki! Bakışlarımı kaldırıp, bir Sultan kızının billûr simasına nazar edişimin cezasını çekiyordum. Yalnızlığın esaretindeki yumuşak sesini tekrar ve tekrar işitiyor gibiydim, yüreğim yanıyordu. Şaştığım da buydu ya, yüreğim niçin böyle dağlanıyordu?

Ertesi gün yedi kürekçinin çektiği saltanat kayığıyla Üsküdar'a geçerken Mihrimah Sultan haremağasının ve cariyelerinin arasında şiirlerden çıkmış bir kadın gibi pek zarifti. Kayığın tentenesinin sırma püsküllleri dalgalara revan, salınırken kalın dudaklı siyahî ağa, Mihrimah'ın beni yanına istediğini bildirdi. Derhal cübbemin eteklerini toplayıp gittim ve Sultanımın neredeyse dizi dibine oturdum. Ah bilseydim o kadar yakınına varır mıydım?..

Zarif Sultan ince, kibar parmakları arasında tuttuğu yelpazesini hafif hafif salladıkça mest edici kokusunu soluyordum. Değerli minik taşlarla işli lacivert tül örtüsünün altından beline sarkan, annesinin Slav ırkının tesirindeki kızıl kahvesi saçlarının haresi, birbiri ardınca sorduğu suallerini cevapladığım sohbetimiz sırasında ruhuma işleyen bakışlarının kimi zaman esrarlı, kimi zaman dingin hali beni kendimden geçirmişti.

Bir kadını yalnızca cismiyle değil, gizli veya aşikâr tüm ruh halleriyle, hisleri ve fikriyatıyla sevebileceğimi hiç sanmazdım... Bu hal sevgi miydi yoksa benimkisi gibi bir yalnızlığın sahibiyle bu fani dünyada karşılaşmış olmakla, nihayet beni de birinin anlayabileceği ihtimalinin var olduğuna sevinmek miydi bilemiyordum. Belki de senelerdir üzerimden atamadığım kimsesizliğimden azad olabileceğimin müjdesiydi bu...

Hangisi olursa olsun ya da isterse hepsi birden olsun, bu his derin bir bağlılıktı ve zaman geçtikçe muhayyilemde tutkuyla sarmallaşarak varlığını devam ettirecekti...

O gün saltanat kayığında ve ardından Üsküdar'a ayak bastığımızda Mihrimah Sultan'la uzun uzun sohbet ettik. Yaşına göre hayli olgun bir ruha sahip olan Hanım Sultan kendi adına inşa edilmesini istediği mabedin tüm ayrıntılarını, zihnimde rahatlıkla tasavvur edebileceğim netlikte izah etti bana. O anlatırken kimi hususlara karşı çıktığım ya da öneriler getirdiğim oldu.

Akşamüzeri yeniden saraya dönerken caminin genel hatları ve yeri konusunda uzlaşmaya varmıştık. Arsanın istimlak işleri biter bitmez inşaatına başlamak için sabırsızlanıyordum. Daha şimdiden hayâlimde caminin detaylarını tasavvur etmekteydim. Mihrimah Sultan'ın adını taşıyacak bir camiyi inşa edecek olmak ziyadesiyle heyecanlandırıyordu beni... Hani derler ya bir işi aşkla yapmayagörün diye, hakikaten bu kez daha bir şevkle ve muhabbetle imar edecektim onun mabedini...

Bu lâtif iki günü takip eden günler ve haftalar boyunca bir kez olsun göremedim Mihrimah Sultan'ı... O yapıdan bu yapıya, inşaatları dolaşıp duruyordum, gayet meşguldüm lâkin bunca işin arasında dalıp gidiyor ve kimi zaman hiç ağzıma

koymadığım halde kadehlerce mey tatmış kadar kendimi sarhoş hissediyordum.

Oradan oraya İstanbul şehrinde koşuşturup durduğum günlerin gecesinde hep hayâlimde Mihrimah vardı ve onun benimkine eş yalnızlığı...

Zaman geçtikçe ona karşı olan hislerimin adını koymaya korkar oldum. Kendime dahi itiraf edemediğim bu hisleri telaffuz etmeye de çekiniyordum. Mihrimah Sultan'ı bir dahaki görüşümde, ortak hissiyatımız olan yalnızlığın bizi yakınlaştırmasının yarattığı mesafesizliğin tesirine kapılıp hislerimi açık etmekten korkuyordum.

Oysa yanlış yaptığımı öyle iyi biliyordum ki! Hislerim bende saklı kalmalıydı, sırrım yalnızca bana ait olmalıydı... Bir mucize olsa ve Mihrimah hislerimin, tutkumun samimiyetine derunumdaki yalınlığıyla vâkıf olsa dahi demez miydi: "Siz ellinizde iken ben henüz on yedimdeyim..."

Allah'ım utanıyorum ve korkuyorum... Ne olur al bu aşkı içimden... Yalnızlık ya derdim; yalnızlığımdan, elemden ve kederden sana sığınıyorum Allah'ım...

Lâtif ve kutsi bir his olan aşk, bendeki muhatabı Mihrimah olunca öyle abes duruyor ki! Ne Mihrimah'a ne de bir başkasına itiraf edebilirim, mümkün değil...

Zaten Mihrimah'ın evlenme yaşı gelmiş... Şimdilerde nice vezirler, yüksek rütbeli paşalar, beyler, Hünkârımıza yahut Hürrem Sultan'a yakın olmak için Mihrimah'la izdivaç peşindedir. Kim bilir hangisini menfaatine en yakın görecek de kendine damat edecek Hürrem Hatun...

Evet, sımsıkı saklamalıydım aşkımı... Kendi dilimden dahi gizlemeliydim.

Fakat itiraf etmeliyim ki; canımın içinde bir candı artık Mihrimah... Gündüzleri ismindeki güneş-mihr ve geceleri ise ay-mah ile derunuma dolup beni kuşatan bir güzeldi...

Daha Üsküdar'daki arsanın istimlak işleri bitmeden Sultanımın camisini zihnimde tamam etmiş ve hesaplarını yapmıştım bile... Çizime döktüğüm planı ne vakit görmek isterdi acaba, kendisini de haberdar etmemiştim...

Haftalar sonra saraydaki işliğime şeref verdi Mihrimah Sultan... O yanında ağayla kapıdan girdiği vakit atölyem öyle bir aydınlanıverdi ki! Bu ışık, adındaki güneşin huzmelerinden mi yoksa ayın dolunay halinden mi kaynaklanıyordu bilemiyorum lâkin ruhum nurla doldu. Sevincimi ve heyecanımı belli etmemeye gayret ederek yanına varıp karşıladım.

Mihrimah işliğimi gezerken ve masalar üzerindeki planlara, çizimlere ve ona yabancı olan hendese aletlerine alâka gösterirken pek bir düşünceliydi, mahzun ve üzgündü. Onun bu hali beni de tesiri altına alarak içimi dağlıyordu. Fakat elimden gelen bir şey yoktu, ahvalinin sebebini soramıyordum...

Adına inşa edeceğim caminin taslaklarını görünce, hüzünlü bakışları ışıldadı, kısa süreliğine mutlu oldu. Sonra bana caminin dış mimari çizimlerini işaret edip bu çizimlerde bir gariplik olup olmadığını sordu.

"Caminin genel hatlarıyla dış görünüşü diğer mabetlerden farklı olacak Sultanım. Duvarların estetiği sizin etekliğinizi andıracak ve ben denizi ayaklarınızın altına sereceğim..."

Mihrimah sözlerim üzerine utandığından bakışlarını benden kaçırdı. O vakit peçesini açmış olduğundan ayva tüylü yanaklarına al oturduğunu fark ediverdim. Ne yapıyordum ben,

'Koca Sinan kendine gel...' diyerek nefsimi uyardım. Lâkin Mihrimah öyle güzeldi ki ve bir o kadar da masum...

Bir müddet ikimiz de suskun kaldıktan sonra sanki seneler evvelinden tanış olmuşuz gibi samimi bir muhabbete daldık ve mabedimize dair tafsilatlı sohbet ettik.

Mihrimah Sultan sohbetlerimiz sırasında ekseriyetle güzel gözlerinden beni mahrum bırakır onun yerine ya bir cetvel ya da bir başka hendese aleti tuttuğum ellerime bakardı. Yine böyle yaptığı bir zaman iradesizce "Elleriniz, mimar olup da çoğu zaman inşaatlarında bizzat taş kırarak taşıyan biri için ne kadar da zarif..." deyiverdi. İşte o gün toy bir delikanlı gibi utanma sırası bendeydi...

Mihrimah'ın aramızdaki mesafeyi bu kadar kısa sürede yok sayması hoşuma gidiyordu. Bakışlarından ve sözlerinden bana güvendiğini, beni kendisine yakın bulduğunu anlıyordum. Büyük ihtimalle yanımda olduğu zamanlar o da benim kadar yalnızlığını unutuyor ve benim varlığımda huzur buluyordu. Nitekim bundan sonra sık sık işliğime gelir oldu. Onun gelme ihtimaline karşı İstanbul'un dört bir yanındaki inşaatları denetime de gidemiyordum. Sanki tüm zamanımı onunla geçireceğim o kısa anlara adamıştım...

Muhabbetimiz, sanattaki ortak zevklerimiz ve beğenilerimizle giderek güçlendi. Bazen onun da bana karşı derin hisler beslediğini fark ediyor fakat bu hislerin aramızdaki yaş farkı nedeniyle başka türlü olmasından korkuyordum. Öyle ya Mihrimah'ın babası yaşında sayılırdım... Hanım Sultanın da bana sevdalı olma ihtimalini daha hayâlimde canlanmaya başlarken infaz ediyordum.

Onun nezdinde ister mâşuk olayım, ister bir ağabey, isterse baba sevgisine lâyık bulduğu bir âdem, aslında hepsine razıydım. Öyle ki o benim için tarifsizce mühimdi artık. Nitekim Mihrimah'ı düşünürken, Hazreti Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden kimi beyitleri gece gündüz tekrar eder olmuştum:

"Benim canım senin canın oldu. Senin canın da benimki. Hayret! Bu dünyada iki ayrı bedende bir canı kim görmüştür.

Ben sen oldum, sen de ben oldun. Ben tenim, sen can. Bundan sonra kim ben ayrıyım sen ayrısın diyebilir?

Hem ben benim, hem sen bensin. Hem ben senim hem sen sensin. Seninle öyle bir haldeyim ki anlayamıyorum; ben mi senim? Sen mi bensin?"

Her ne kadar İstanbul'daki inşaatları teftiş etmeden bir şekilde yürütebiliyor isem de o günlerde Bursa'ya varmam gerekti. Bu kısa seyahatimi Mihrimah'a arz edip, bir süre buralarda olamayacağımı söylediğimde ansızın Sultanımın iri ceylan gözleri ıslanıverdi. Onun masumluğuna masumluk katan bu hali yüreğimin telini öyle sızlattı ki canımı orada vereceğim sandım.

Elimi uzatıp al yanaklarından süzülen billûr tanelerini silmek ne haddime! Peki ya neye yormalıyım bu incileri? Ne edeceğimi, nasıl edeceğimi bilemedim.

Zar zor cesaretimi topladığımda sesimin titremesine engel olamayarak sordum:

"Bir hata mı ettim Sultanım?"

Mihrimah gözyaşlarını zarif parmaklarıyla silerken, buğulu gözlerine muhatap kıldı beni.

"Şu sıra gitmeseniz ustam, öyle ters bir zaman ki!"

Ne için ters bir zamandı, anlayamıyordum. Zaten onu böyle hüzünlü gördüğüm için muhayyilem bulanıktı... İçimde onu bir baba, bir ağabey ve en çok da bir sevgili gibi sarıp, başını göğsüme yaslayarak teselli etmek isteği peydahlanmıştı. Bu isteği eyleme geçirmemek için kendimle mücadele ettiğimden sözlerini gerektiği gibi kavrayamıyordum.

Allah'tan o sıra cariyesi koşup geldi ve validesi Hürrem Sultan'ın derhal kendisini istediğini bildirdi de Mihrimah kendine geldi.

O peçesini kapatıp cariyesinin refakatinde mahzun mu mahzun giderken arkasından koştum ve ben gelene kadar okuması için birkaç kitap uzattım. Gözlerimin içine bakarak öyle kederli tebessüm etti ki, onun bu halini hafızama kazıdım ve Bursa'dan gelene kadar hayâlimde taşıdım.

Bursa'da bir an evvel payitahta dönebilmek için çok sıkı çalıştım... Neredeyse bir aylık işi iki haftada hal yoluna sokup yeniden İstanbul'a vardım... O günün ertesi günü Mihrimah gelir diye bekledim ve sonra birkaç gün daha. Sultanım muhakkak döndüğümü öğrenmiş olmalıydı fakat neden işliğe gelmiyordu? Sıhhatinden şüpheye düştüm, endişe içindeydim. En nihayet sabredemeyerek bir cariyesine ulaştım ve ufak bir pusula gönderdim.

Pusulama cevaben Mihrimah değil, Bursa'ya gitmeden evvel ona verdiğim kitaplarım geldi. Kitapların sayfalarına ince zarif parmakları dokunmuştur diye içlerinden birini araladığımda gözyaşlarıyla ıslanmış olduğunu anladığım bir kâğıt düştü dizlerimin üzerine... Mihrimah'ın masum gözyaşlarıyla şereflenmiş kâğıtta yazılı cümleleri okuyunca yüreğim sıkıştı, ne yapacaktım şimdi?

O geceyi uykusuz ve derin ıstıraplar içinde geçirip ertesi gün Sultanımız Süleyman'ı görmek üzere Divan'a vardım. Her şeyi göze almıştım, Balkanlar'a ya da Anadolu'ya sürülmeyi hatta sermimarlıktan azledilmeyi...

Sultan Süleyman Han'ın süt kardeşi Yahya Efendi'yi ziyaret etmek maksadıyla Arnavut Fikret'le beraber Beşiktaş'taki dergâha doğru yürüyorduk. İyiden iyiye ilerlettiğim Türkçemi yol boyunca sınayan Fikret'i bilgimle şaşkınlığa uğratmak hoşuma gidiyordu. Bu gidişle iki gün sonra Amasya'ya doğru yola düştüğümüzde, Anadolu şehir ve kasabalarında lisan problemi yaşamayacaktım. Derdimi gayet güzel anlatabildiğim gibi neredeyse tüm söylenenleri de anlayabiliyordum. Doğrusu lisan öğrenmedeki hızım, heyetimizin lideri Busbecq'in de pek hoşuna gitmişti ve elçi beni takdir etmekten geri durmamıştı.

Nitekim şimdi dergâha doğru yürürken Fikret, Yahya Efendi hakkında Türkçe anlatıyor ve ben de hiçbir bahsi kaçırmamak adına onu dikkatle dinliyordum.

"Sultan Süleyman gibi Yahya Efendi de Trabzon vilayetinde doğmuş. Hafsa Sultan'ın sütü yeterli olmayınca Şehzade için Trabzon kadısı Ömer Efendi'nin zevcesi sütanne olarak tayin olunmuş. Hem kendi yavrusunu hem de Şehzadeyi doyuran Afife Hanım, Süleyman Han'a 'oğulcuğum' dermiş... Oğulcuk büyüyüp vakti zamanı gelince Osmanlı tahtına çıkıp sultan olmuş; Yahya ise, gök bilimi astronomi, cebir, hendese, tababet gibi fen ve din ilimleriyle tedrisat edip Fatih Medresesine müderris olmuş. Lâkin Yahya Efendi'nin gönlü dünyevî makamlardan ziyade uhrevî makamlardaymış. Dünyalığa değer vermeyen Efendi, müderrislikten kazandığı iaşesini biriktirirken

Zembilli Ali Cemali Efendi'nin feyzinden istifade ederek iman hakikatlerinin sırrına ermiş. Nihayetinde senelerce tasarruf ettikleriyle Beşiktaş'ta bir tekke kurup irşada başlamış. Burası balıkçıların ikamet ettiği bir mahalledir. Dolayısıyla dergâhın ziyaretçileri genellikle balıkçılardır. Yahya Efendi öyle hatırşinas, güler yüzlü, alçakgönüllü, kalp kırmaktan korkan ve eli açık bir insandır ki bu dergâha kim gelirse; balıkçı, devletlû, sultan, Ermeni, Rum, çoluk çocuk demeden herkese kucak açar. Bu dergâha gelen aç tok çıkar, dargın gelen barışır, kızgın olan yatışır, hasta olan sıhhat bulur. Anlayacağın şudur ki gönlü daralan, sıhhati bozulan tekkeye koşar. Yahya Efendi yalnızca gönül insanı ve bir din âlimi değildir, aynı zamanda beliğ bir hatip, söz dizen bir şair üstelik de çok iyi bir hekimdir. Matematiği ve gök ilmini de Takiyüddin ile tartışacak kadar iyi bilir..."

Fikret'in sık sık bu dergâha geldiğini ve kimi zamanlar Yahya Efendi ile hekimlik ve ilaç muhteviyatları üzerine çalıştıklarını biliyordum. Fakat dergâhın İstanbul için bu kadar önemli olduğunun farkında değildim.

Zira dergâhın avlusuna geldiğimizde karşılaştığım kalabalık bu hakikati ispatlıyordu. Fikret, aklar giymiş bir dervişe geldiğimizi haber verip Yahya Efendi'ye de bildirmesini rica edince, avluda dut ağacının altındaki sekilerden boş bulduğumuz bir yere oturduk.

Kalabalığın milliyet çeşitliliğini dikkatle izlerken merak ettim ve Fikret'e sordum:

"Söylesene Arnavut! Sultan Süleyman da gelir mi bu dergâha? Süt kardeşiyle hâlâ görüşmekte midir?"

Bir başka dervişin ikram ettiği buz gibi şerbetleri alıp şükranlarımızı sunarken bana döndü Fikret;

"Elbette... Hünkârımızla süt kardeşi Yahya Efendi arasında saray kurallarını tanımayan farklı bir muhabbet vardır... Arada bir Sultana gider Yahya Efendi, bazen de fikri alınmak için saraya çağrılır hatta kimi zaman Hünkârımız bu dergâhta boyun büker, diz kırarlar... Yahya Efendi, Şeyhülislam Ebussuud Efendi gibi Sultanın ruhî dengesini asude kılan sacayaklarından biridir. Kimi zaman lisan-ı haliyle, kimi zaman da sözünü esirgemeden söyleyerek Hünkârımızın işlerine dair tavsiyelerde bulunur, yeri gelirse onu uyarmaktan da geri durmaz... Bu öğütler Sultan Süleyman için pek kıymetlidir..."

Şerbetin serinliğinden terleyen toprak kabımı diğer elime alırken Fikret çoktan kendisininkini içip bitirmişti. O sıra aklına bir şey geldi ve bana döndü:

"Dur sana bir rivayetten bahsedeyim... Lâkin evvela Hızır nedir, kimdir, bilir misin, onu de..."

Hiç tereddüt etmeden cevapladım hekimi:

"Müslüman olmasam da ilâhi dinlerden birine inanmaktayım Arnavut, Hızır kimdir bilirim..."

Fikret af diler gibi elini dizime vurup anlatmaya başladı:

"Yahya Efendi Hızır ile görüşmekte olan bir zattır, aralarında dostluk olduğu dahi söylenebilir. Bunu bilen Sultan Süleyman süt kardeşinden kendisini de Hızır ile görüştürmesini ve sohbetlerine dâhil olabilmeyi ister. Fakat Yahya Efendi her seferinde 'nasip' diyerek cevaplar Sultanı... Günlerden bir gün Süleyman Han'ın tebdil-i kıyafet edip Yahya Efendi ile kayık gezisine çıktıklarında aynı tekneye erkek güzeli, temiz giyimli bir delikanlı da biner. Yahya Efendi ile bu genç derin bir sohbete dalarlar fakat Kanuni kendi halindedir, her ne düşünceler içindeyse o sıra farklı bir zaman ve mekânda dolaşmaktadır. O

sırada bir elini kayıktan sarkıtmış denizin dalgalarıyla oyalanırken birdenbire Hürrem Sultan'ın hediyesi kıymetli yüzüğü derin sular içerisinde kaybolur gider. Ziyadesiyle müteessir olmuştur fakat belli etmek istemez. Nihayet kayık Kuruçeşme iskelesine yaklaştığında sandaldaki delikanlı elini suya sokup çıkarır ve Sultanın yüzüğünü kendisine takdim eder. Hünkâr şaşkınca avucuna konan yüzüğe bakarken delikanlı ortadan kayboluverir. Durumu tam kavrayamayan Sultan Süleyman yüzüğüne kavuştuğu için mutlu, delikanlıya bahşiş veremediği için de hayıflıdır. Fakat Yahya Efendi 'O bizim değer verdiklerimize değer vermez, üzülme...' deyince delikanlının kim olduğuna vâkıf olur. Hünkâr bu kez de Hızır'ı kaçırdığı için dertlenir. Yahya Efendi'nin vaziyete cevabı, Sultan Süleyman'ın Hızır'la görüşmek istediği zamanlardaki cevabının aynısıdır. 'Hayıflanma süt kardeşim; nasip...'"

Fikret'in dillendirdiği rivayet içimi ısıtmıştı. Tebessüm ederek bu gönlü muhabbet dolu arkadaşımı izliyordum ki o yeni bir rivayeti benimle paylaşmak isteyerek sordu:

"Havarilerin ve azizlerinizin kerametvari mucizeleri var biliyorsun değil mi Josef. En azından keramet nedir biliyorsundur..."

"Evet, bilirim..."

"O halde dinle... Müslümanlar gibi gayr-i Müslimler de Yahya Efendi'nin gönül insanı olduğunu bilip ona saygı duyarlar. Bunlardan biri olan Rum balıkçı Apostol, günün birinde denizde iken kuvvetli bir fırtınanın içinde kalmış. Öyle zor bir duruma düşmüş ki eğer bu felaketten sağ kurtulursa kendi kendine Yahya Efendi'nin dergâhına en pahalısından bir fıçı şarap götürmeyi vaat etmiş. Halbuki Müslümanların bilhassa da dervişlerin şarap içmediklerini unutuvermiş o feveranda. Nitekim

fırtınadan sağ salim kurtulunca, hâlâ bu gafletten sıyrılamamış vaziyette dergâha bir fıçı şarabı yüklenip götürmüş. Tam fıçıyı müritlere teslim ederken hatırlamış Müslümanlar nezdinde şarabın haram olduğunu. Bu hareketi iltifat değil düpedüz hakaretmiş. Fıçıda ne olduğunu soran dervişlere bir türlü söyleyememiş ve hemen emanetini alıp gitmeye yeltenmiş lâkin dervişler, içinde ne olduğunu öğrenmeden Rum'u bırakmak istememişler. Bu sırada onların yanına varan Yahya Efendi muzip bir tebessümle Apostol'a 'Hoş geldin âşık' diyerek selam vermiş. Rum, Yahya Efendi'yi görünce daha bir fena olmuş, kendine küfürler etmeye başlamış. Yahya Efendi 'Getirdiğinden ikram et de hararetimizi giderelim' deyince Rum şaşmış kalmış ve sonra 'Olmaz' diyerek karşı durmuş. Fakat Yahya Efendi 'Senin bildiğin gibi değil de benim bildiğim gibidir belki!' dediğinde mecbur kalmış da tıpayı açıp toprak kaba dökmüş sıvıyı. Lâkin dökülen şarap değil de nar suyuymuş, her yeri narın keskin kokusu sarıvermiş. Dervişler ve Yahya Efendi nar şerbetinden doyasıya içerlerken Rum Apostol büyülenmiş gibi kendini Yahya Efendi'nin ayakları dibine atmış ve 'Vallahi senin dinin haktır...' deyip Müslüman olmuş..."

Tam Fikret rivayeti anlatmayı bitirdiğinde az evvelki derviş gelip Yahya Efendi'nin bizi kabul edeceğini bildirdi.

Hikâyenin etkisinde dergâhın serinliğine dalıp Yahya Efendi'nin huzuruna vardım... Yahya Efendi, dervişlerine ve ziyaretçilerine her daim hitap ettiği şekilde 'âşık' diyerek karşıladı bizi... Onu ilk gördüğüm an Fikret'in anlattığı hikâyelerin gerçekliğine dair şüphelerim yok oldu. Zira bu zat daha evvel Rüstem Paşa'nın sarayında tanıdığım Ebussuud Efendi'nin ruhanî havasında, öyle farklı bir adamdı. Bakışlarındaki derinlik ve

bu âlemin, zaman ve mekânın dışında yaşıyormuş gibi duran ahvali bana derinden tesir etti... Ben ne söyleyeceğimi, nasıl davranacağımı bilemezken onun aydınlık simasındaki yumuşak çizgiler ve samimi tebessüm ruhumu dinginleştirdi... Hatır sormaların ardından üçümüz derin bir sohbetin ve muhabbetin içine düştük.

Şark'ın İstanbul'unu tanımlamak için manası derin ve kalabalık kelimelere ihtiyaç var... Lâkin gerektiğinde bu hissiyatı iki kelimeyle de özetleyebilirim: Aşk ve huzur...

Ferman-ı aşka can iledür inkiyadumuz
Hükm-i kazaya zerre kadar yok inadumuz

Aşkın fermanına boyun eğmekliğimiz tâ candan ve yürektendir.
Bu uğurda alın yazımıza karış zerre inadımız ve
karşı koymamız söz konusu değildir.

Bâkî

1554-...

Nihayet Amasya...

İstanbul'dan kalabalık bir heyetle yola çıktığımızda Amasya'ya üç günde varmayı hesap ediyorduk. Lâkin güzergâhımızda bulunan vilayetlerde, köy ve kasabalarda sandığımızdan daha fazla oyalanıp ancak bir hafta sonra Amasya'ya ulaştık. Aslında planımızın değişmesine sebep olan bendeniz, Hans Dernschwam ve Kâtip Lazzlo idik.

Bir türlü varlığını benimseyemediğim Lazzlo'nun niçin ısrar ettiğini bilemiyorum fakat Dernschwam ve ben tuttuğumuz günlükler nedeniyle tafsilatlı kayıtlar yapmak durumundaydık. Çünkü ikimizin de ilk kez gördüğü bu topraklarda, insanların yaşayışı ile tanık olduğumuz hadiseler bizi ziyadesiyle etkilemişti... Taşrada ya da diğer vilayetlerde hayat, İstanbul'dan

daha farklı yaşanıyordu. Osmanlı medeniyetinin letafeti yol boyunca kendini belli etse de Anadolu'nun yerleşim beldelerindeki günlük yaşam kendine özgü ilginçlikler barındırıyordu. Külliyen kendi medeniyetimden farklı olan bu hali keşfetmek benim için büyük bir hazdı.

Konakladığımız kervansaraylarda tanıştığımız ve bizlerin ihtiyaçlarını gidermeye çalışırken hanelerine dahi davet etme nezaketinde bulunan Anadolu insanını nasıl anlatmalı? İffetli, cesur, vakur, hoşgörülü, mütevazı, misafirperver ve mütebessim insanlar olarak...

İlk gördüklerinde evvela üstümüzün başımızın ve tavırlarımızın farklılığı nedeniyle inceden inceye süzüyorlardı bizi. Fakat bunu kaba kaçmayacak şekilde yapıyorlar ve ardından da yakınlaşıp tanış olarak samimi bir muhabbet gösteriyorlardı. Hakikaten bu insanların genel özelliği, hep gülümsemeleri ve tanısalar da tanımasalar da karşılaştıklarına selam vermeleriydi.

Anladığım kadarıyla ve refakatimizde bulunan, Mimar Sinan'ın pek sevdiği çırağı Muhiddin'in izahına göre bu insanlar arasında küskünlüğe ve kırgınlığa nadiren rastlanırdı. Birbirleriyle tartıştıkları vakit hemen araya diğerleri girer ve bu iki kişinin sorununu ortaklaşa çözmeye çalışırlardı. Küsler ise derhal barıştırılır, o vakit barıştırılamazlarsa dahi muhakkak ilk bayramda dargınlıklar giderilirdi. Her kimin küskünü varsa bayramda af dilemek zorundaydı. Biri af diledi mi öbürü zaten kabul etmek durumundaydı aksi halde bayram mübarek, kılınan namazlar kabul olmazdı. Böyle davranmayıp inat edenler ise cemiyet tarafından dışlanırdı.

Dikkatimi çeken bir diğer husus da kadınlara verilen değer. Aslında ben Osmanlı'da erkeklerin kadınlara karşı gösterdiği

hürmeti aşırı bile buluyorum doğrusu. Kadınların erkekler gibi hakları var ve hukukları bizzat devlet tarafından korunuyor.

Olmaz işler yapan, eşkıyalıktan, cinayetten hüküm giyip adi suçları nedeniyle idam edilenlerin ailesi, eşi ve çocukları dahi gayet iyi muamele görüyor buralarda... Ne garip! Oysa bizde böyle suçlarla idam edilenlerin geride kalanlarına bakılmaz ve tüm mal varlığına el konulur, toplum ve devletçe dışlanan karısı da bir şekilde cezalandırılmış olur.

Nemelazımcılık yok Osmanlı insanında... Toplumun bozulmaması için herkes üzerine düşeni en iyi şekilde yapmaya gayret ediyor. Müslüman ya da gayr-i Müslim olsun hepsi aynı zihniyete sahip... Kendi inançları ve örfleri ile özgürce yaşasalar da toplumun huzurunu devam ettirmek için ortak paydada davranıyorlar.

Ayrıca Türk halkı çok temiz, taşrada bile böyle bu... Çünkü dinleri temiz olmayı emrediyor.

Şöyle özetleyebilirim ki; halkın hal ve tavırlarında asalet, tatlı bir sükûnet ve nezaket var... Tebessüm etmek bizim insanımıza da bu kadar yakışır mı, bilemiyorum... Konuştukları Türkçe ise yöreden yöreye az çok farklılıklar göstermekle beraber gayet hoş ve ahenkli. Yalnız kimisi benim konuştuğum Türkçeye gülmeden edemiyor. Gerçi ben bile Türkçe konuşurken nasıl komik olduğumun farkındayım...

Türklerin dilinde bizde çok yaygın olduğu üzere küfür kelimeleri yok. Çünkü öfke ve intikam hisleri onların arasında pek yok, olsa bile anlattığım üzere bastırmaya çalışıyorlar... Sanırım bu kötü hissiyat bilhassa kumar ve içki ile kışkırtıldığından bizde ziyadesiyle fazla... Osmanlılar öfkelendikleri vakit 'Ya sabır' diyorlar, haksızlığa uğradıklarını düşündükleri vakit

ise muhatapları, davranışını tekrar değerlendirsin diye Allah'ı vekil tutuyorlar. Kendilerini 'Hoş gör ya Hu!' veya 'Bu da geçer ya Hu!' diyerek teselli etmesini biliyorlar...

Şu hadiseyi de anlatmadan edemeyeceğim doğrusu; Amasya'ya yakın beldelerden biri olan Çankırı'ya vardığımızda heyetimiz kervansaraya yerleşirken ben yanıma Mimar Sinan'ın çırağı Muhiddin'i alıp sokakları keşfe çıkmıştım.

Selçuklulardan kalma şirin bir türbenin gravürünü çizmek maksadıyla bir kiraz ağacının gövdesine yaslanarak bağdaş kurduğumda Kâtip Lazzlo yanımıza vardı. Bozkırın sıcağından bunalmış bu adamı her ne kadar sevmesem de gölgeye otursun diye yanımda yer açarak müsaade verdim.

Muhiddin benim gravürünü çizdiğim türbenin mimarisini incelemekle ve benden ödünç aldığı parşömene notlar düşmekle meşguldü. Mimar Sinan'ın bu genci benim refakatime verip Amasya'ya göndermesinin nedeni, güzergâh boyunca Türk-İslam yapılarını inceleyerek kendini geliştirmesini sağlamaktı.

Henüz yirmilerindeki bu genç çocuk Mimar Sinan'ın memleketi Kayseri'dendi. Sinan gibi geniş omuzluydu ve onun gibi uzun, ince, yakışıklı bir endamı vardı. Külahının altından görünen hafif kıvırcık saçları, kısa seyrek sakalı ve pırıl pırıl bakan gözleriyle Muhiddin, kimi zaman bir çocuğu kimi zaman ise yetişkin bir adamı andırırdı. Ona bakarken; yüreğinin yumuşaklığı, fikriyatının temizliği ve efendiliğiyle bir zamanlar Koca Sinan'ın da bu delikanlı gibi hayat dolu olduğunu tasavvur ediyordum. Hakikaten Muhiddin benim nezdimde Mimar Sinan'ın gençlik haliydi, belki de ilk devşirildiği vakitlerdeki hali...

Bu çocuğa karşı öyle bir muhabbet besliyordum ki sevineceğini bildiğim bir armağan vermek istediğimden, haberi olmadan kömür kalemiyle resmini çizmeye başlamıştım. O böyle karşıma geçtiği zamanlar parşömenlerin arasından yarım kalan çizimi çıkarır ve ona belli etmeden tamama erdirmeye çalışırdım... Nitekim portrenin bitmesine az kalmıştı, sanırım birkaç güne kadar hediyemi takdim ederdim. Gerçi endişelerim vardı, acaba minyatür sanatıyla resmeden bir medeniyetin mensubu, Batı tarzı böyle bir resmi beğenir mi, emin değildim. Benim elimden gelen de buydu, ne yapayım!

Muhiddin'e kaçamak bakışlarla nazar edip resim üzerinde çalışırken Lazzlo da beni izliyor ve arada Mimar Sinan ve Takiyüddin hakkında sorular sorup malûmat edinmek istiyordu. Onun, aramızda muhabbet tesis etmek maksadıyla konuşacak laf olsun diye böyle davrandığını düşünüyordum lâkin sorularının tafsilatlı olması, gereksizliği ve kimi zaman takdirimi kazanacakmış gibi Osmanlı insanları hakkında çirkin sözler sarf etmesi canımı sıkmaya başlamıştı. Bu hoş olmayan sözleri sarf ederken unuttuğu bir şey vardı ki ben Hans Dernschwam değildim... Hakikaten bu adam lüzumsuz biriydi, Busbecq gibi bir asil, böylesi bir asalağı neden yanında tutuyordu, bilmiyordum.

Tadım kaçtığından kâğıtlarımı toparlayıp oturduğum yerden kalktım. Benim ayaklandığımı gören Muhiddin işini bırakıp derhal yanıma geldi ve çantamı taşımak için elimden aldı. O sıra Kâtip Lazzlo neye hınçlanmıştı bilmiyorum, okkalıca tükürdü taş döşeli sokağa...

Bunu gören Muhiddin tam bir şey söyleyecekti ki yutkunarak kendini tutu. Fakat az sonra dayanamayıp Lazzlo'yu bir daha böyle sokağa tükürmemesi için uyardı. Çünkü Osmanlı

insanı sokağa tükürmeyi, kirletmeyi kul hakkı sayıyordu. Yani diğer insanların sıhhatine ya da en azından göz zevkine zarar vereceğini düşünerek böylesi davranışların topluma karşı haksızlık olacağını düşünüyordu. Hayvanlara ve bitkilere dahi merhamet gösteren bir medeniyetin insanından başka türlüsü beklenemez gerçi...

Lazzlo kendisine göre gayet genç yaştaki bir Osmanlı delikanlısından laf işittiği için pek bozulmuştu. Onun haline içten içe gülerken Muhiddin'e göz kırptım. O ise sık kirpikleri arasından ne lâtif, ne masum bakıyordu...

Yıllar sonra Comte de Marsigıl'in, tükürmediği için Osmanlı insanını eleştirdiği söylevine çok gülecektim. O, Osmanlı medeniyetinden bihaber olan vatandaşlarına şöyle diyecekti:

"Türkler hiçbir zaman yere tükürmezler. Daima yutkunurlar. Bunun için de saçlarında sakallarında bir hararet olur ve zamanla saçları, kaşları, sakalları dökülür gider..."

Güzergâhımız boyunca Osmanlı medeniyetini daha ziyade tanırken aklımda hep bir düşünce vardı; aşk... Mimar Sinan'ın Mihrimah'a karşı duyduğu, yalnızlığın gölgesindeki, merhamet ve şefkatten örülmüş aşkı... Bâkî'nin saray cariyesi Tûtî'ye anlardan kısa bir an görmekle tutuluşu, ardından sık sık İstanbul'u kuşatan yangınlardan daha fena bir yürek yangını içine yuvarlanışı... Hekim Arnavut Fikret'in dünya güzellerinden yüz çevirip yegâne Sevgiliye ulaşma yolunda arzuladığı aşk... Ebussuud ve Yahya Efendilerin ilâhi aşkları... Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Hatun'a tutkuyla bağlandığı aşkı...

Ya Anadolu'daki aşk... Buralarda şahit olduğum aşk da diğerlerinin harmanlamasıydı fakat baskın nitelikleri sahiplenme ve fedakârlıktı...

Şark'ın aşk kavramını Garb'ınkiyle mukayese edince içimde âşık olmaya karşı derin bir istek duymaya başlamıştım. Ben de Şark'ın lâtif aşklarından birini tadabilir miydim? Gerçi buralarda aşk yaşamak bazı meziyetleri taşımayı gerektiriyor gibiydi. Bu meziyetler bende var mıydı bilmiyorum ama aşk da öyle isteyince bulunabilecek bir şey değildi... Şartları zorlasam ve âşık olsam... Öyle arzuluyordum ki Şark'a has aşk hissini yaşamayı...

Kafam karmakarışık vardık Amasya'ya, bu güzel serhat şehrine... Bir nehir tarafından ikiye bölünmüş vilayette birkaç gün geçirdikten sonra nihayet Sultan Süleyman'ın huzuruna kabul edildik.

Heyetimizin ileri gelenleri çıkmıştı huzura. Ben de bir sanatkâr olarak es geçilmemiştim ve bizzat Hünkârın kethüdası tarafından içeri alınmıştım. Lâkin sıfatım heyetin kabul edilen diğer asillerine göre zayıf olduğundan en arkalardaydım.

Sultan Süleyman'ı önümde sıralanan asillerin arasından görebilmek için fırsat kollarken, o henüz yeni tahta çıktığında Venedik elçisi Bartelemeo Contari'nin kendisi hakkında kaleme aldıklarını düşünüyordum. Şöyle diyordu Contari:

"O yirmi beş yaşında, uzun fakat sırım gibi ve kibar görünüşlü. Boynu ince çok uzun, yüzü ince, burnu kartal gagası gibi kıvrık. Gölge gibi bıyık ve küçük sakalı var. Bunlara rağmen hoş çehreli. Derisi solgunluğa meyilli. Çalışmaya düşkün, bilgili, mahir bir efendi olacağı söylenir. Bütün insanlar onun hükümdarlığında iyilik umut ediyor."

Hakikaten 10. Osmanlı Sultanı olması sebebiyle "Saibü'l Aşereri'l Kâmilet" denilen Sultan Süleyman Han tahta çıktığında büyük bir sorumluluğun altındaydı. Babası Yavuz Sultan Selim cengâver, hırslı bir sultan olarak Osmanlı'nın topraklarını

bir hayli genişletmiş ve halifeliği dahi Devlet-i Âliyye'ye kazandırarak birçok muvaffakiyetler elde etmişti. Süleyman Han, babasından yadigâr toprakları koruyarak, buralarda asayişle refahı sağlamak zorunda olduğu gibi daha ileriye de giderek rüştünü ispatlamak zorundaydı.

Nitekim sefer üstüne sefere çıkıp, at üzerinde yaklaşık yedi buçuk sene geçirerek; 1521'de Belgrad'ı, 1522'de Rodos'u, 1526'da Mohaç'ı, 1534'de Bağdat ve Tebriz'i, 1538'de Boğdan'ın tamamını ve Preveze'yi, 1541'de Macaristan'ın tamamını, 1543'te Estergon'u, 1551'de Trablusgarb'ı ve 1553'de Safevî topraklarının bir kısmını ele geçirdi. İlk seferleri ve fetihleri dedesi Fatih Sultan Mehmet'in ve babası Yavuz Sultan Selim'in alamadığı ya da zorluğundan dolayı kuşatmayı ertelediği kaleler, adalar ve ülkeler üzerineydi. Her bir zaferi başta İstanbul'da ve sonra diğer Osmanlı eyaletlerinde ayrı bir destan olarak dilden dile anlatılıyordu.

İşte benim de dâhil olduğum heyetimiz nihayet bu cihan hükümdarının huzurundaydı... Tahtında, yanında vezirleri ve neferleriyle gayet ihtişamla oturan Kanuni Sultan Süleyman atlas kaftanı, kürklü yakalığı, kıymetli taşlarla işli gömleği, görkemli kavuğu ve mücevheratıyla kendisine bakanları derhal kudretiyle büyülüyor ve insanın kendine olan güvenini alaşağı ediyordu. Doğrusu liderimiz Busbecq'in yerinde olmayı hiç istemezdim. Zira Osmanlı Hünkârının azametinin bu denli muhteşem olduğunu bilmiyordum. Söylenenlerin ötesindeydi sergilediği haşmet.

Busbecq, Kralımız I. Ferdinand'ın iyi dileklerini, hediyeleri ile vergisini takdim ederken, Sultan Süleyman ona öyle derin ve kudretli bakışlarla nazar ediyordu ki! Her birimiz bu kudretin

tesirinde ezildiğimizi hissediyorduk... Nasıl hâsıl olduğunu bilemediğimiz bir acziyetin altında kalmıştık sanki!

Kanuni Sultan Süleyman, şahsiyet olarak beliğ şiirler dillendiren ince ruhlu, duygulu bir insan olmakla birlikte, padişah olarak kararlı ve sert bir mizaca sahipti. Bakışlarında kendini gösteren zekâsını ve karar vermedeki azametini, kıldan ince kılıçtan keskin adaletiyle birleştirmişti. Şefkat, merhamet gibi hissiyatını mizacındaki diğer hasletlerle birleştirerek bunları yerinde kullanabilme melekesiyle kendini mükemmelleştirmesini bilmişti. Bu nedenle cihanın en büyük hükümdarıydı, otoritesi tartışılmazdı ve sözü Şark'tan Garb'a her devlet üzerinde tesirliydi.

Amasya'da bir süre daha kalıp, Sultan Süleyman'ın ordusu İran üzerine varmak için hazırlanırken biz de yeniden İstanbul'a doğru yola düştük.

O sıra Sultan Süleyman'ın ordusuyla üzerine yürüdüğünü öğrenen Safevî Şahı Tahmasb, Amasya'ya elçi göndererek mektupla barış istedi. Şah, bu mektubunda Osmanlılara karşı dostluğunu belirttikten ve Bağdat'ı Osmanlılara bıraktığını bildirdikten sonra, Azerbaycan hacılarının, İslam'ın kutsal yerlerini ziyaret etmelerine izin verilmesini diliyordu. Aslında savaşlardan hiç hazzetmeyen, mücahitlerinin zafer için de olsa kırılışını görmeye dayanamayan Süleyman Han, Tahmasb'ın teklifini kabul etti ve Azerbaycan'ın İran'a bırakıldığını, istenilen iznin de verildiğini bildirdi. Bu antlaşmaya göre Tebriz Azerbaycan'a, Bağdat ve Gürcistan'ın bir bölümü ise Osmanlılara bırakıldı. Böylece sonuçlanmış olan İran Savaşları, Osmanlı Devleti'ne Anadolu'nun savunulması bakımından önemli olan Doğu

Anadolu'yu kazandırmış ve Hint ticaret yolunun geçtiği Irak arazisinin ele geçirilmesini sağlamış oldu.

Az evvel Sultan Süleyman'ın neferlerinin kırılışını görmeye dayanamadığını söylemiştim ya bunun hakkında duyduğum bir rivayeti yeri gelmişken anlatayım...

Hakikaten canlarını Devlet-i Âliyye ile Sultanı için hiçe sayan ve şehadeti şeref bilip cenklerde tüm güçleriyle ve sadakatle harp eden yiğitlerine pek düşkünmüş Süleyman Han. Yeniçeri, azap, solak, başıbozuk demeden hiçbirini ayırmaz ve hepsini evladı ya da kardeşi gibi bilip, cenklerde otağı yerine onların arasında oturmayı ve uyumayı tercih edermiş. Nitekim Venedik körfezinde bir karakol hükmünde olan ve devletin asayişi için sakıncaları bulunan Korfu Adasını kuşattıkları vakit bir top mermisi askerin içine düştüğünde dört gazi vefat etmiş. Senelerce süren sıkı eğitimin ardından birbirinden iyi silahşor olan neferlerini kaybettiğini duyan Süleyman Han gazaba gelmiş ve "Bir mücahit kulumu böyle bin kaleye vermem!" diyerek kuşatmayı kaldırmış...

Yiğit olduğu kadar merhametli de olan Sultan Süleyman bu nedenle İran tehlikesini sulhle nihayete bağlayıp ordusunu zayi etmek istememişti.

Lâkin oğlu Şehzade Mustafa'nın katlini bir türlü içine sindiremiyordu. Yüreğinin sızısını dindiremediğinden lüzumu olmadığı halde kışı Halep'te geçirdi. İstanbul'a dönüp kimsenin yüzünü görmek ve saray hükümlerinin işleyişine tanık olmak istemiyordu. O sıra Hürrem Hatun'la mektuplaşmaya devam ediyorlardı ki bu mektuplar sayesinde Rüstem Paşa yalnızca makamını kaybetmiş olmakla kalıp canını kurtarabildi.

Kış sonunda Kanuni Sultan Süleyman yeniden yola revan olup, Bağdat, Tebriz, Ahlat, Antakya üzerinden İstanbul'a döndü. Bu kez şanlı ordunun seferden dönüşü ihtişamlı şenliklerle kutlanmadı, karşılama gayet sönük geçti.

Sonradan öğrenecektim ki; Süleyman Han'ın kederi yalnızca Şehzade Mustafa isyanından ve diğer şehzadesi Cihangir'in kaybından değildi. İspanyol denizcilerini korkudan titreten, Portekiz Kralı'nın uykularını kaçıran, tüm diğer Avrupa devletlerini telaşa iten Pirî Reis'in kaybı da ziyadesiyle üzmüştü Sultan Süleyman'ı.

Seferden dönerken donanmayı Basra'da bıraktığı için kusurlu sayılıp Mısır'da hapse atılan Pirî Reis hakkında, Mısır Beylerbeyi Mehmet Paşa olumsuz rapor verince 80 yaşındaki tecrübeli ve cengâver denizci idam edilmişti. Osmanlı donanmasının mühim savaşçılarından birinin katli Sultan Süleyman'ı bir hayli sarsmıştı. Denizler fatihi, cevval Pirî Reis'in kendisine itham edilenleri nasıl yapmış olabileceğini anlayamıyor ve bu hali bir türlü kabullenemiyordu. Ganimet tamahkârlığı, hırslar, dedikodular... Fitneyi daha doğarken, çıkış mahallinde yok etmek gerekiyordu... Bu kabullenememe hali en nihayetinde Sultanı o kadar hiddetlendirmişti ki, Pirî Reis'in mahirane haritalarını gözü görmesin diye inşası bitmek üzere olan Süleymaniye Kütüphanesine göndertmişti.

Bize gelince; heyetin lideri Busbecq bir an evvel Avrupa'ya dönme isteğindeydi. Zira bir zamanlar bizim ihlâl ettiğimiz barış, senelerdir süren girişimlerin ardından, Kanuni Sultan Süleyman ikna edilerek yeniden tesis edilmişti. Bu nedenle Busbecq bir an önce yurda dönerek, muvaffakiyetini Kralımız Ferdinand'a sunmak suretiyle taltif edilmek arzusundaydı.

Heyet üyeleri, Sultan Süleyman'ın cömert iltifatlarıyla edindikleri hediyelerini eşek ve katırlara yüklemiş halde yol alırken nihayet evlerine dönecekleri için mutluydu. Lâkin ben onlardan farklı olarak bu medeniyetle ve insanlarıyla gönül bağı kurduğumu hissediyordum. Yüreğimi sızlatan ayrılık acısı nedeniyle pek huzurlu olduğum söylenemezdi.

Dönüş yolunda aynı istikameti kullanarak Çorum, Ankara, Porsuk Çayı boyunca İznik üzerinden İzmit ve Gebze hattıyla İstanbul'a döndük... Yol boyunca Hans Dernschwam 'Bu Türkler hiçbir şeyden anlamaz...' yargısını ispat etme gayretine devam ederken ben kendimce düşünüp duruyordum.

Nihayet İstanbul surlarına yaklaştığımızda Busbecq'e yanaştım ve buradaki görevimi bir şekilde uzatıp uzatamayacağımıza dair görüşlerine başvururken, eğer böyle bir ihtimal varsa nüfuzunu benim tayinim için kullanmasını rica ettim.

Busbecq'in bizzat kralımıza yazdığı talepnamenin cevabı, heyet üyeleri son kez İstanbul bezirgânlarını dolaşıp alışverişlerini tamamlarken geldi. Kralımız talepname ile iletilen gravürlerimi ziyadesiyle beğenerek sanatımı takdir etmişlerdi. Birkaç sene daha İstanbul'da kalarak gravürler çizmemi ve ayrıca bana verilecek diğer vazifeleri hakkıyla yerine getirmemi emrediyorlardı. Lâkin yanıma bir kişiyi daha tayin etmişlerdi ki bu adam, 'Koklamak istemediğin ot burnunun dibinde biter' misali Kâtip Lazzlo idi. Bu herifin vazifesinin ne olacağını sorduğumda Busbecq bir şeyler geveledi lâkin ehemmiyetli bulmadığım için aldırmadım. Eğer her daim bu adamın benim refakatimde gidip geleceğini bilseydim daha o gün itiraz ve hatta isyan ederdim...

İstanbul'a döndüğümde ilk işim Mimar Sinan'ı ziyaret etmek oldu. Çırağı Muhiddin'e hediye ettiğim portresi, bu delikanlıyı pek mutlu etmiş ve ayrıca Batı resmi üzerine merak salmıştı ki ustasından ara sıra benim yanımda gravür ve Batı resmini öğrenmek için iznini almamı istemişti. Ben de bir an evvel Muhiddin'e dair müsaade almak maksadıyla Sinan Usta'yı nerede bulabileceğimi iyi bildiğim için doğruca Süleymaniye Camii'nin inşaatına gitmiştim.

Doğrusu onu yeniden gördüğümde bu güzel ruhu nasıl da benimsediğimi ve ona karşı samimiyetle hayranlık duyduğumu fark ettim. Nitekim Sinan Usta da inşaatın toz bulutu arasından beni görüp, geniş kenarlı şapkamdan tanıyınca derhal yanıma vardı ve bendenizi muhabbetle karşıladı. Çırağı Muhiddin'e olan desteğimden ve onu gereği gibi himaye etmemden dolayı teşekkür etti. Ardından biz Anadolu'dayken inşa etmeye başladığı cami duvarlarını gösterip ileriye dair tasavvurlarını açık etti. Ben de ona bir müddet daha İstanbul'da kalacağımı ve caminin bitmiş halini görebileceğim için ne kadar talihli olduğumu söyleyince Mimar Sinan'ın hüzünlü yüzü güldü.

İnşaat sahasında tamam ettiğimiz o günün akşamı bekçiler dışında kimseler kalmayınca Mimar Sinan ile caminin henüz yükselmeye başlayan geniş taş duvarlarından birine yaslanıp güneşin batışını izledik... O sıra mimarın akşam güneşinin kızıllığıyla hislerinin kabarmasından istifade ederek ve kalenderliğine sığınarak utanmazlık edip Mihrimah Sultan'a dair anlattıklarının devamını rica ettim.

Hani bazen derunumuzu parçalayan acılar yaşarız da bu halimizi en yakınımızla, en sevdiğimiz dostlarımızla paylaşamaz fakat uzağımızda olsa da bizi anlayabileceğini sandığımız birine

anlatarak garip bir şekilde açılıveririz ya... Sanırım Koca Sinan için ben böyle biriydim. Çünkü bu medeniyetin adabını ve insanlarını iyiden iyiye tanıdığım şu günlerde, onun seciyesindeki naif ve içli bir insanın, bir başkasına rahatlıkla Mihrimah'ı anlatabileceğine hiç ihtimal vermiyorum.

Kesinlikle ben onun muhitinin dışında olup hayatına teğet geçen fakat aynı zamanda hissiyatını anlayabilecek yegâne kişiydim... Bu nedenle cihanın mahir mimarı, ricamı abes bulmayıp Mihrimah Sultan'la münasebetlerini anlatmaya devam etti.

O hazin geçmişine dair söylerken ve ben mimarın acısını yüreğimin derinlerinde samimiyetle hissederken, umutlarım devreye girdi de kendimce olmazları olduruverdim.

Amasya'dan bizim heyetle beraber yola çıkan ve elbette bizden çok evvel saraya varan ulağın taşıdığı ferman, Sadrazam Rüstem Paşa'nın görevden azledilmesine dairdi ve hatta Hürrem'in Sultan'ı ikna çabalarına rağmen Paşanın idamı üzerine de ikinci bir ferman bekleniyordu. Elbette Sadrazam, Şehzade Mustafa'nın katlinde masumsa onun akıbetine üzülürdüm. Fakat Mihrimah Sultan dul kalırsa diyordum acaba Mimar Sinan ile vuslatlarına dair ihtimal doğar mı, Türklerin deyimiyle felek tersine döner mi?

Mimar Sinan

Bursa'dan döndüğüm vakit Mihrimah'ın iade ettiği kitaplarım arasında bulduğum pusulada yazanları okuduktan sonra her şeyi göze almıştım, Balkanlar'a, Anadolu'ya sürülmeyi ya da sermimarlıktan azledilmeyi...

Sultan Süleyman'ın huzurundan çıktığımda başım dönüyordu. Ne payitahttan ne de bir başka kimseden şimdiye kadar tek bir isteğim olmuşken bugün Osmanlı Sultanının kızına talip olacaktım. Bu mahcubiyetin derunumdaki tesiri bilinç kaybıysa yine talihliydim.

Sultan Süleyman'ın eteğini öptüğümde, kalkmam için müsaade beklerken Hünkârımız omzuma dokunup sordu:

"Hayırdır Sinan Efendi, nedir bu halin! Sermimarımı böyle bedbaht eden ahval ne ola?"

Büyük ihtimalle Hünkârım halime bakarak imarların inşasında bir sorun olduğunu sanmıştı, yüreğimi dağlayan derdimi nasıl dillendirecektim şimdi! Fakat başka çarem var mıydı?

Diz kırdığım huzurdan doğrulup, Sultanıma bakmaya cesaret edemeden ellerimi edeple bağladım ve halimi arz ettim.

"Kudretli Hanım... Siz Cihan Sultanından bir talebim var ki; nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum... Evvela cesaretimi bağışlamanızı dilerim, ihtimal, haddimi kat be kat aşacağım..."

Sultan Süleyman tahtında huzursuzca kıpırdandı. Nitekim imarlarda dahi bir sorun çıksa kendisine müşkili bildirmeden hal yoluna koymasını bilirdim. Daha evvelce Sultanımdan ne kendim ne de başkası için bir şey istediğim vaki idi. Dolayısıyla Hünkârım halime mana verememişti.

"De bakalım sermimarım, sabırsızlandırma..."

Talebime Hünkârımın nasıl bir tepki vereceğini bilmek adına ona bakmak mecburiyetindeydim. Tüm cesaretimi toplayarak nazarımı yerden kaldırıp Sultanıma çevirdim. Zeki ve celalli bakışlarına muhatapken zihnimde Mihrimah Sultan beliriverince bu kısa ânın alınyazımıza tesirine vâkıf olarak, mimarlıktaki şanımdan ve Sultan nezdindeki itibarımdan kuvvet bularak söyledim.

"Âlicenab Sultanım, İslam memleketlerinin halifesi kudretli Hünkârım, biricik kızınız Mihrimah Sultan Efendi'ye Diyarbakır Valisi Rüstem Paşa'nın talip olduğunu işittim... Sermimar kulunuz da haddi olmayarak Mihrimah Sultanımıza taliptir Hünkârım... Bu söz bilmez fütursuz sanatkârınızı affetmenizi ve arzımı münasip görmenizi dilerim..."

Sözüm bitince ortalığı öyle bir sessizlik kapladı ki ben dâhil huzurdaki neferler bile nefes almıyor gibiydi... Sözümü etmiştim ya cesaretim ve takatim tükenmişti. Arzım üzerine Sultan Süleyman'ın simasındaki ifadeyi dahi hatırlamıyorum, bakışlarımı mahcubiyetle yeniden yere çevirmişim...

Kısa bir sessizlikten sonra Hünkârımız tereddüt eden merhametli bir ses tonuyla cevapladı beni. O sıra parmağındaki zümrüt yüzüklerden birini sıkıntıyla çevirip durduğu dikkatimden kaçmadı.

"Talebini tahlil edip, bir müddet düşüneceğim Sinan Efendi... Şimdi müsaade senindir..."

Huzurdan çıktığımda öyle tükenmiştim ki kethüdanın şaşkın bakışları altında sofada bir yer bulup oturdum. Kollarımı dizlerime dayayıp başımı ellerim arasına alarak bir süre halimi düşündüm.

Sultan Süleyman'ın nezdinde itibarım olduğundan, Padişah Efendimiz benim bu arzımı âlicenablık göstererek dinlemiş ve düşüneceğini vaat etmişti. Peki, kararı ne olacaktı, mühim olan buydu, hatta hayatî olan...

Mihrimah Sultan'ın izdivacına talip olmaya nasıl cesaret etmiştim bilemiyordum. Lâkin Hanım Sultanımın benden isteği bu değil miydi? Üstelik Mihrimah'ın yazdığına göre validesi Hürrem Hatun, kızı için çoktandır Diyarbakır Valisi Rüstem Paşa'yı münasip bulmaktaydı. Bu adam da benim gibi Mihrimah'tan oldukça büyüktü. Rüstem'in yaşının büyük olması benim şansımı artırıyor fakat Hürrem Sultan'ın onu münasip bulması bahtımı karartıyordu.

Benim şakayığım olman ihtimali ne kadardı Mihrimah? Şakayık gelincik çiçeğidir, senin gibi nazlıdır ya... Hani şakayığı dalından kopardın mı tez zamanda sararıp solar, en ufak hoyrat muameleden yara alır da kan kırmızısı yaprakları birbiri ardınca düşer ya... Sen benim nezdimde öyle masum ve kırılgansın işte. Ah şakayığım seni bunca hoyrat elin arasından nasıl çekip alabilirim?

Meğer iki haftalığına Bursa'ya vardığımda neler neler olmuş... Aslında Rüstem Paşa'yı çoktandır izletmekteymiş Hürrem Sultan. Ne yediğine ne içtiğine kadar sorar soruştururmuş. Nihai kararını verdiğinde durumu Hünkârımıza açması

ve damat adayını kabul ettirmesi pek zor olmamış. Nitekim Hürrem Hatun istekleri hususunda Hünkârımızı ikna etmedeki maharetiyle meşhurdur. Rüstem'i saray entrikalarından uzak kalabilmiş temiz bir isim olarak salık vererek Hünkârın muvafakatını almış.

Rüstem Paşa'nın saraya damat olma ihtimali ağızdan ağza dolaşmaya başlayınca rakipleri boş durmamış. Paşanın, Diyarbakır vilayetinde sık rastlandığı üzere cüzzamlı olduğu havadisi ortaya atılmış. Bunun üzerine bir tabip görevlendirilerek Diyarbakır'a gönderilmiş.

Kara haber tez gelir derler ya... Birkaç hafta geçmeden hekim, Rüstem Paşa'nın giysilerinde bulduğu bir bitle geri dönmüş. Bitin bulunması demek Paşanın cüzzamlı olmadığına ispattı. Nitekim bit cüzzamlının bedeninde yaşamazdı.

O günden sonra kahvehanelerden meyhanelere, asker ocaklarından meşk meclislerine, hangi şairin söylediği belli olmayan bir beyit dillendirilir oldu:

'Olucak bir kişinin bahtı kavî talihi yâr

Kehlesi [biti] dahi mahallinde onun işe yarar...'

Bu beyit benim kaderimin izahında da pek yerinde edilmiş bir sözdü. Öyle ya, eğer bir kişinin bahtı açık, talihi yaver giderse adamın biti bile yeri gelir işine yarardı. Benim gibi bahtsızsa da isterse imparatorluğun en mahir mimarı olsun yapıp edebileceği hiçbir şey yoktu. İzdivacı söz konusu olan Hanım Sultan dahi tercihini benden yana yapmış olsun, hüküm değiştirilemezdi...

Hünkârımın beni huzuruna çağırıp, Devlet-i Âliyye'nin ve Mihrimah Sultan'ın akıbeti için hayırlısının Rüstem Paşa ile izdivacı olduğunu yumuşak bir dille izah etmesinden sonra

yıkılmıştım. Sultan Süleyman bu kararını beni incitmemeye çalışarak dillendirmiş bir taraftan da onun gibi kudretli bir padişahtan beklenmeyecek şekilde gönlümü almaya çalışarak iltifat etmişti lâkin hiçbir hal ıstırabıma, yıkılmışlığıma teselli olamazdı. Mihrimah'ı ebediyen kaybetmiştim...

Tez zamanda Mihrimah ve Rüstem Paşa debdebeli bir düğün merasimiyle izdivaç eylediler. Düğün alayının göz kamaştırıcılığını, kırmızılı sarılı urbalarıyla yeniçerilerin, atlı kapıkullarının nezaretinde yol alan devasa gelin nakılıyla, beyaz cins atların çektiği tüllerle süslenmiş gümüş arabayı nasıl unutabilirim ve Mihrimah'ımın gelinden ziyade ölüyü andıran o ifadesini...

Aynı zamanda Şehzadelerin de sünnet düğünü olan bu merasimde sabahlara kadar İstanbul'u dolanan fener alayları, birbiri ardında patlatılan havai fişekler, saray mutfağından halka dağıtılan tatlılar, şerbetler, meydanları dolduran halkın sevinç naraları, canbaz, ateşbaz ve hokkabazların gösterileri zihnime öyle bir kazındı ki!

Mihrimah'ın izdivacına sarayın devletlûlarından biri olarak mecburen iştirak etmek zorunda olmak benim için katlanılması ne güç bir ıstıraptı. Sanki senelerdir gövdelerini keskimle biçtiğim taşların, kayaların altında kalmıştım, ruhum, bedenim ve nefsimle öyle eziliyordum.

Zavallı ben ve zavallı Mihrimah'ım... Güneşim ve ayım... Günün aydınlığıyla ayın güzelliğini gönlümde nura çeviren Sultanım... Rüstem Paşa ile izdivaç etmek mecburiyetinde kaldın ve benim elimden hiçbir şey gelmedi... Mutsuzluğunu ve yeniden içine düştüğün yalnızlığı örtmek için kendini kimi zaman validen gibi siyasete, kimi zaman ise cami, sebil, imaret

gibi hayır işlerine adadın ve artık insanlar senin güldüğünü çok nadir görür oldular...

Ben ise o mesut günlerimizde planladığımızın aksine senin adına inşa ettiğim camiyi kasvete bürüdüm. Üsküdar kıyılarının pırıltılı maviliğinden ya da günün ışığından mahrum kıldım. Bizden esirgenen aydınlığı ben de insanlardan esirgedim. Yalnızca çiniler... bir onların zarafeti tarif edebilir senin kuğu asaletindeki endamını ve yüreğinin güzelliğini... Ayaklarının altına denizi sunmak ister gibi mabedinin eteklerini bıraktım sahile... Caminin iç mekânının kasvetine karşılık avlusunu güneşin aydınlığına ve denizin mavi manzarasına boğdum. İstedim ki benim için vuslatın bu dünyada değil ancak öbür dünyada gerçekleşeceğinin nişanesi olsun.

Artık senin için de diğerlerinin nezdinde olduğum gibi sadece mahir bir mimarım... Sen dilersin ben inşa ederim, hepsi bu...

Ah ıstırab-ı aşk... Taşlarla konuşur, mermerlerle kalaslarla söyleşir oldum, balyozu kaldırıp sallarken öfkemi kustum, türbeler yaparken içlerine girip ebedî uykuya yatmak istedim, sebillerimin zarafetinde Mihrimah'ımı hayâlledim... Balkanlar'dan Hicaz'a koşturdum durdum.

İmar ettiğim Bimaristanlarda akıl hastalarının tedavisi için icra edilen musikî, aslında bana yar olmayan sevgiliye yakılan bir ağıttı... Nasıl etseydim de gönlümün tahtından Hanım Sultanımı indirseydim... Buna imkân var mıydı? Yorgundum, çok bezgin...

Artık cihanı saran şanıma ve namıma rağmen öyle garibim, yine yapayalnız... Rüyamı ve gönlümü; milletime, insanıma ve medeniyetime adadım, gayrısı yok... Nitekim bir nehir üzerine inşa ettiğim köprüye şöyle mühür vurdum: *'El-fakîrü'l*

hakir, Ser Mimarân-ı Hassa...' Yani; saray mimarlarının lideri, değersiz ve muhtaç kul...

Rüstem Paşa'yla izdivaçlarının ardından Mimar Sinan'ın ahvaline mukabil Mihrimah Sultan da azap içindeydi... Takiyüddin'in refikası Hamiyet Hanım'ı ziyaretimi tekrarladığımda eski cariyesi, şahit olduğu bu hali tafsilatıyla anlatmıştı...

Mihrimah Sultan

Mimar Sinan Ağa Bursa'dan döndüğü vakit ona gönderdiğim pusulada beni Hünkârımızdan istemesini dilemiştim... Gerçi daha sonraları, beni babamdan istemesi herkesten gizlenecekti, kimselere açık edilmeyecekti. İhtimal, pederim Süleyman Han, mimara ziyadesiyle itibar ettiği için onun onurunu zayi etmemek niyetiyle böyle bir tedbir almış olacaktı.

Nasıl cesaret edip de Koca Sinan'dan böyle bir talepte bulunduğumu anlayamıyorum lâkin mimarı tanıma talihine erdikten sonra yeniden yalnızlığın ve kimsesizliğin içine yuvarlanmak istemiyordum.

Mimar Sinan, benim bu dileğimi çocuksu bulmayıp Devlet-i Âliyye'de edindiği konumu ve itibarını hiçe sayarak ertesi gün Hünkâr babamın huzuruna çıkınca anladım ki Koca Sinan da beni yanında istemektedir, o da bana, benim ona olduğum kadar düşkündür. Oysa kimi zaman, beni bir kadın olarak görmediğini, kızı gibi sevdiğini sanırdım... Onun toprak rengi, munis bakışlarında tanık olduğum bu hissiyat beni hem mutlu ederdi hem de endişelendirirdi. Çünkü sevgiye, şefkate o kadar açtım ki onu her türlü seviyordum ve beni her türlü sevmesini istiyordum.

Mimar Sinan'ın varlığı ruhumu her yönden kuşatmışken ne yazık ki artık nezdimde bir yabancı olmak zorunda. Ondan bahsederken kullarımdan mahir bir mimar demeliyim... Lâkin elimde değil; bir kere onun suretinde karar kılmış muhayyilem...

O benim her şeyimdi. Senelerin yalnızlığının ardından, müzmin kimsesizliğime ilaçtı. Sevgisine aç olduğum babamdı, şefkatine muhtaç olduğum annemdi, şehzade illerinde büyüyüp taht kavgasına düşerek varlığımı unutan ağabeylerimdi, bir hanedan kızı olarak hiç muhatap olmadığım arkadaşımdı ve en mühimi kendi irademle seçtiğim sevdiğimdi, derunumdaki sır olan ateş-i aşkın müsebbibi...

Derin bir hasretin, hicranın tesirindeyim. Utanıyorum kendimden; iffetli bir kadın, hele ki hanedan ise, bir yabancıyı özler mi?

Rüstem Paşa'yı her görüşümde 'Niçin o değil!' diye isyan ediyorum içten içe... Istırabım ve özlemim dağlar kadar... Her günümün tadı aynı acılıkta... Vakti dolan bir canım var sadece... Böyle ömür geçer mi? Bilmem ki nasıl kabullenmeli bu alınyazısını!

Nasıl mı kabullenmeli; yeniden sultanlığı oynayarak elbette. Tekrar hüzün ve yalnızlıkla arkadaş olarak. Sarayın ve hanedanlığın debdebesine, ihtişamına ve sözde masal gibi hayatına dalıp giderek. Mutsuz ve mecburi hayatıma kaldığım yerden devam etmeye gayret ederek...

Sultan doğduysak mutluluk bizim hakkımız değil midir? Evvela hakkımız olmadığını zannederdim. Fakat Sinan Usta'yı tanıyınca, görkemli cisminin, uzun endamının arkasında sakladığı ince ruhunu bilince, onun bütünlüğünde senelerimin yalnızlığını bertaraf edince, mesut olacağım vaktin nihayet geldiğini

sanmıştım. Lâkin saadet, kapımın eşiğinde durup bir süre beni izledi ve sonra geldiği gibi bilinmezliğe dönüp sır oldu.

Rüstem Paşa ile ömür süreceğimiz saraya gideceğim düğün günü validem Hürrem Hatun daireme geldi. Olması gerektiğine inandığı üzere yine gayet resmîydi. Zamana meydan okuyan billûr tenini süsleyen zümrüt yeşili gözlerinde her zamanki donuklukla beni tepeden tırnağa süzdü. Bari o gün biraz olsun samimi olsaydı, sıcak bir iki laf etseydi. Fakat ona göre acımasız saray kuralları buna izin vermezdi, değil mi?

"Mihrimah artık yalnızca bir padişah kızı değilsin. Aynı zamanda bir vezir hanımısın... Kubbealtı Vezirinin hanımı olarak elde edeceğin kudretin farkında ol ve bu fırsatı iyi değerlendirmesini bil... Beni utandırma..."

Validemin hal ve hareketlerini, siyasete temayülünü, her hali menfaat bahsinde değerlendirmesini hiçbir zaman tasvip etmemiştim. Fakat tabiatın değişmez bir kuralı addettiğim hükmü üzerine, her ne kadar validemi onaylamasam da zaman geçtikçe onun gibi davranmaktan, kimi zaman onun hırslarının benzerlerinin kölesi olmaktan kendimi kurtaramadım. Belki bu halim kaderin bana lâyık gördüğü akıbetime bir tepkiydi. Şuursuzca intikamımı aldığımı sanıyordum belki de!

İzdivacımın iyi bir tarafı varsa o da artık saraydan ve dolayısıyla validemin baskısından uzaklaşmış olmamdı. Rüstem Paşa hanedan damatlığının ve vezirliğin omuzlarına yüklediği sorumluluklar nedeniyle, Sultan Babama karşı mahcup olmamak için gece gündüz çalışıyordu. Onun işinin başından aşkın olması benimle muhataplığını asgariye indiriyordu. Ben ise vezir zevcesi olarak eskisine göre daha hareketli bir yaşam sürmeye başlamıştım. Kabuller, ricalar, iştirak etmek durumunda

olduğum ya da benim tertip etmek mecburiyetinde kaldığım meclisler...

Zamanımın dolu dolu, meşguliyetlerle geçiyor olmasının, yalnızlığıma faydası olmasa da Mimar Sinan'ı daha az düşünmemi sağlıyordu. Bu da yaralarıma iyi geliyordu... Fakat yine de bir şeyleri bahane ederek ara sıra da olsa onu görmeden edemiyordum. Rüstem'in hoşuna gitmeyeceğini bildiğim için her seferinde türlü sebepler bulmam gerekiyordu ve her daim başkalarının da olduğu kalabalıklarda görüşmek ve konuşmak zorundaydık.

Sinan Usta, aramızda hiç muhabbet olmamış gibi mesafeli davranıyordu bana. Aslında olması gereken de buydu fakat bir kez olsun o çok sevdiğim yumuşak bakışlarına beni muhatap kılmadığı zamanlar ansızın sinirleniveriyordum. O vakitlerin ardından sanki valideme dönüşüyor ve onun gibi hırslanıp iktidar istiyordum...

Validemle eskisine nazaran daha sık görüşüyorduk fakat artık onun varlığından öyle rahatsız olmuyordum. Çünkü bu görüşmelerimiz iki iş kadınının müttefikliği üzerineydi. Validem, benim sayemde daha çok bilgiye sahip oluyor, ben de onun sayesinde sarayın görünen yüzünün arkasında neler olup bittiğini öğreniyordum. Bu münasebetimiz sırasında validemden çok şey öğrendim. Eğer devlet çarkının işleyişine hâkim olabilirsem ve bir yerlerinden tutunabilirsem ileride onun kadar kuvvetli, dirayetli ve söz sahibi olabilirdim.

Giderek validem Hürrem gibi düşünür ve davranır olmuştum. Şehzade kardeşlerimden hangisinin tahta geçmesi gerektiği üzerine benim de planlarım vardı artık. İnceden inceye siyasete giriyordum. Hanedanlığım ve Rüstem'in nüfuzuyla gayet

de güçlüydüm. Tayinlerden yazışmalara benim de reyim geçer akçe olmaya başlamıştı.

Bazen hırsıma galebe gelip şöyle bir ahvalime bakınca bu halimden utandığım da oluyordu... Hani neredeydi Sinan Usta'nın masum Hanım Sultanı? Ben miydim validemin tutkularından necismiş gibi kaçan? Böyle hissedip nedamet getirdiğim zamanlar kendimi hayır işlerine veriyordum. Ya bizzat kendim hayratlar yaptırıyor ya da bakıma muhtaç olanların onarılmasına refakat ediyordum. Ve bu sayede Mimar Sinan'ı görebiliyordum...

Rüstem Paşa yeniçeri kökenli olduğundan disiplinli ve çalışkan bir adamdı. Bu vazifeşinas adam validemin has adamıydı, kimi zaman da kölesi... Babam Süleyman Han, Rüstem'in pratik zekâsıyla sorunları derhal çözüyor olmasından, orduya çekidüzen verip elçilere hadlerini bildirmesinden ve tüm diğer üstün hizmetlerinden memnundu, annem ise siyasi desteğinden...

Rüstem Paşa annemin kalesi hükmündeydi, neyi nasıl dilerse öyle olmasını Rüstem sağlıyordu. Bu ikisinin güçlerini birleştiriyor olması hem menfaatime uygun düşüyor hem de beni endişelendiriyordu... Validem, Mahidevran'ı evvelden Manisa'ya sürmesini bilmişti, şimdi ise onun oğlu, benim üvey kardeşim Şehzade Mustafa'nın kendi hükümranlığına engel olmasından endişe ediyordu.

Nihayet bu endişesi de bertaraf edildi ve Şehzademiz, Hünkârımız Babama isyan ettiği ve onu tahttan indirmeye azmettiği gerekçesiyle katledildi.

Payitahtın validemin oğullarından birine yar olacağı kesinleşmişti lâkin o, bir an önce babamın biricik annesi Hafsa Sultan kadar güçlü olmayı o kadar istiyordu ki bazen tez zamanda babamın tahttan olmasını ve kendi oğullarından birini tahta

geçirmeyi istediğini sanıyordum... Hürrem Hatun'un babamı nasıl bir tutkuyla sevdiğini bildiğimden bu zannımdan utanıyordum fakat validemin hali, beni bu derece işkillendirecek kadar dehşetliydi işte.

Şimdi Venedik işi boy aynasının önüne geçmiş, hotozumu çıkarıp saçlarımı firketelerden azad ederken siyasetten öte Mimar Sinan'ı düşünüyorum... Onun munis ve yumuşak tabiatını, heybetli bedeninin mütevazı duruşunu hayâllemek ruhuma dinginlik veriyor. Çok özlüyorum çok... Eğer Rüstem'le değil de onunla izdivaç etseydim kim bilir hayatım nasıl da farklı olurdu. Böyle kendimden utanmazdım ve belki de mimarın beni tanıdığı vakitten daha ziyade masumlaşarak, sanatla örülü lâtif bir yaşam sürerdim...

Benim bir kızım oldu; Ayşe Hümaşah... Lâkin sermimar hâlâ bir başına yaşamakta... Acaba yalnızlıkta karar kılmasının sebebi ben miyim? Hâlâ bana tutkun olabilir mi Mimar Sinan? İzdivacımın ardından inşasına başladığı Üsküdar'daki camiyi, beraber tasavvur ettiğimiz gibi inşa etmekle birlikte kasvetli bir havaya büründürmesi o vakitler bana olan hissiyatının değişmediğinin ispatıydı... Ya şimdi? Mecnunlar gibi Balkanlar'dan Halep'e imar peşinde koşup hayatını taşla, kerpiçle, kalasla ve hesaplarla tüketiyor olması beni sevmeye devam ettiğine bir işaret olabilir mi? Bilemiyorum fakat hâlâ onun sevgisine muhtacım, o sevgi hangi şekilde olursa olsun...

İşte seneler birbirini kovalayıp gidiverdi; neredeyse 1553'ün sonlarına vardık ve ben bu yıl iki kardeşimi birden kaybettim.

Validemden gizli, üvey ağabeyim Mustafa'ya üzülürken, daha onun idamının ardından 21 gün geçmeden kardeşim Cihangir'in ani vefatına yas tutar oldum. Acaba sırada zevcim Rüstem Paşa'nın arkasından ağlamak mı var? Zira Şehzade

Mustafa'nın katli asker ocaklarında, bilhassa da yeniçeriler arasında tepkiye, huzursuzluğa neden oldu. Asker gibi devletlûların bir kısmı ve hatta sanatkârlar dahi şehzade katlinin hesabını Rüstem'e kesmek istiyorlar. Hakikatte validemi suçluyorlar lâkin hiçbirinin bunu dillendirmeye cesareti yok. O sebeple büyük ihtimalle Rüstem Paşa vazifesinden ve ihtimal, canından olacak...

Gerçi validem şimdiden böyle bir ihtimale karşı Rüstem'i kurtarmak için planlarını hazır etti... Bize de; "Gönlünüzü ferah tutun... Olsa olsa görevinden olursun fakat bir süre sonra seni yeniden iktidar ederim, emin ol..." diyerek teselli verdi. Sanki Rüstem'e ne olacağı çok umurumda... Kalbim habisliklerle kararmaya yüz tuttu ve benim kimseye acıyacak halim yok!

Hürrem Hatun, kızı Mihrimah Sultan'ın zevcini yani pek kıymetli damadı Rüstem Paşa'nın kellesini kurtarmayı bilmişti. Şehzade Mustafa hadisesinin halk ve asker nezdinde ortaya çıkardığı huzursuzluğun bedelini yalnızca makamından olarak ödemişti Sadrazam Rüstem Paşa. Sultan Süleyman, Paşanın yerine, yeniçerinin gözünde hayli değeri olan Ahmed Paşa'yı tayin etmişti.

Kanuni Sultan Süleyman Nahcivan Seferinden bir hayli geç dönmüştü İstanbul'a. Halk tarafından da her zamanki coşkuyla karşılanmamıştı. Öyle ya Cihan Padişahının gönlü gibi tebaasının yüreği de Şehzade Mustafa ile Şehzade Cihangir'in kaybıyla dağlanmıştı.

Lâkin haftalar birbirini kovaladıkça iktidar oyunlarının acımasızlığının kabulü ve üç kıtaya yayılmış bir imparatorluğu idare etmenin zorluğu ilk acıların sızısını azalttı. Osmanlı; Hünkârıyla ve tebaasıyla kadere rıza gösterip, ıstıraplarını, kayıplarını yüreğinin derinlerine gömmesini bilmişti.

Nitekim hayat devam ediyordu. Fransızların yardım isteği neticesinde İtalya üzerine yeni bir sefere çıkılmıştı. Birçok şehir arka arkaya fethedilse de Andrea Doria komutasındaki donanmanın kaçış halinde olması seferin yarıda bırakılmasına neden olmuştu. Öte yandan Rumeli'de patlak veren büyük bir isyanı bastırmak gerekmişti. Kendisini Kanuni'nin büyük oğlu olarak tanıtan "Düzmece Mustafa" denilen isyancıbaşı yakalanarak idam edilmişti.

Denizlerden ve sınır boylarından ardı ardına fetih haberleri gelirken İstanbul'da hayat eskisinden farklı değildi. Halk için şanlı Osmanlı ordusunun muzafferliğini ispatladığı galibiyetler, yine sabahlara kadar süren fener alaylı, havai fişekli gösterilerle kutlanıyor olsa da artık eski fevkalâdeliğini kaybedip sıradanlaşmaya yüz tutmuştu. Demek ki zaferleri bile zamanla tabii karşılamaya alışıyordu insan! Ahalinin yaşamı refah içinde devam ediyordu.

Benim de dâhil bulunduğum Avusturya elçi heyeti, nihayet barış antlaşması yapabilmenin rahatlığıyla ülkemize döndü. Ben ve Kâtip Lazzlo ise bir süre daha İstanbul'da görevlendirildiğimizden kalmıştık.

Günlerimi, İstanbul'a ayak bastığımdan bu yana, yaklaşık iki senedir tanış olduğum insanlar arasında gidip gelerek, onların refakatinde bu medeniyeti daha iyi tanımaya gayret ederek tüketiyordum. Bolca gravür çiziyor ve mütemadiyen bunları Kralımız Ferdinand'a gönderiyordum. Ayrıca Lazzlo ile diplomatik bazı görevlere koşuluyor ya da İstanbul'a bir iş için tayin edilen vazifelilere rehberlik etme görevlerini yerine getiriyorduk.

Hekim Arnavut Fikret medresedeki işine devam ediyordu, fakat saraya daha sık gider gelir olmuştu. Ya hasta bakımı ya da Şeyhülislam Ebussuud Efendi ile görüşmek için oradaydı.

Onun nezdinde Ebussuud Efendi İslam tarihinin en kıymetli fıkıh âlimiydi. Bu nedenle Fikret, Şeyhülislam Efendiyi kendisine mürşit edinmek arzusundaydı.

Şair Bâkî Efendi ise Sultan Süleyman Han'ın Nahcivan Seferinin ardından öyle bir kaside yazmıştı ki! Övgü nasıl yapılır bu şiirle öğrendiğimi söyleyebilirim. Şiirin zarafetinden Sultan Süleyman da ziyadesiyle etkilendiğinden Bâkî iltifat üzerine iltifat gördüğü gibi, şanı daha bir hızlı yayılmaya başladı. Lâkin üstadı Kınalızade Şemseddin, Halep kadılığına tayin olunduğundan Bâkî Efendi de birkaç seneliğine Halep'e varmaya karar verdi. Aslında tam sarayda tanınmaya başlamışken onun Halep'e gidişine anlam vermek güç. Zira burada kalıp eğri burnunu soktuğu işlere devam ederek çevresini Sultanın himmetiyle genişletmesi onun menfaatleri için daha münasip. Fikret beliğ şairin bu halini saray güzeli Tûtî'ye olan hissiyatına yoruyorum. Bâkî, Hünkârın hareminden bir kıza meftun olmuşken, aşkının vuslat hali güç demekti ki, hayırlı olan bu sevdanın yangını üzerine toprak atıp söndürmekti. Halep'in sarı sıcak kumlarından daha ziyade ne söndürebilir Bâkî'nin aşk yangınını?

Mimar Sinan'a gelince; Koca Sinan tüm gününü ve gecesini Süleymaniye Külliyesi'nin inşaatında geçiriyordu. Caminin, medresenin, dükkânların, hamamın ve diğer külliye müştemilâtının ayrıntıları ile uğraşmak onu çok yoruyordu. Binlerce amele ve zanaatkârın harıl harıl çalışmasına rağmen, Sinan'ın bu külliyeyi bitiremeyeceğine, böyle büyük bir kubbeyi hiçbir yapının taşıyamayacağına ve hazine kaynaklarının müsrifçe kullanıldığına dair dedikodular almış başını yürümüştü. Bu dedikoduların güçlenmesi, Mimar Sinan'ın caminin temelini senelerce bekletmesinden kaynaklanıyordu. İzahı

makul de olsa bunu, kendisini kıskananların önünü açtığı dedikoduculara kabul ettirmek öyle kolay değildi.

Nitekim uzun ve meşakkatli çabalar sonucunda İstanbul'un her bir çeşmesine su getirmeye muvaffak oluşu takdirle ve hayır dualarıyla karşılandığı gibi kimi çevrelerde hazımsızlık da yaratmıştı. Lâkin Mimar Sinan kulağını tüm bu söylentilere ve hasetçilerin fitnelerine tıkamış işinin başındaydı. Aşkla ve senelerin tecrübesiyle imar ediyordu külliyesini.

Bâkî Efendi de Halep'e gitmek için hazırlık yapmakla birlikte Süleymaniye Külliyesi'nin inşasında nezaret emini olarak vazifesine şimdilik devam ettiğinden, Mimar Sinan'ı ziyarete geldiğimde sıklıkla onun da hatırını soruyordum. Bir keresinde Bâkî Efendi ile külliyenin inşasını izlerken Mimar Sinan'ı toz toprak içerisinde iki büklüm taş kesip kalfalarına emirler yağdırırken görmüştük. Üzerine çöreklenmiş toprağı, harcı, saçına sakalına örtü olmuş mermer tozunu silkmeye gerek duymaksızın gayrete gelmişti Sinan... O vakit Bâkî Efendi büyülenmiş gözlerle Koca Sinan'ı izlerken bana şöyle demişti:

"Bu mahirliğinden sual olunamayacak sanatkâr aşkla yapıyor işini. Sanki benim derunumu dağlayan Tûtî'ye duyduğum aşkın muhatabı, Mimar Sinan'da, taşlar, sütunlar, mermer kayalar! Bakar mısın azizim? Şu taşlara nasıl bir aşkla bakıyor, dokunup el sürüyor... Bazen taşlarla konuştuğundan dahi şüphe ediyorum, belki de haklıyım ve Sinan dertleşiyor bile onlarla... Hakkakların taş kırarken çıkardıkları sesleri nağmeymiş gibi cezbeyle dinliyor... Parmakları bu taşlar arasında eziliyor, yara içinde kalıyor ama hiç şikâyet etmiyor, tek bir kez ah demiyor. Sanki avucundan akan kan, kırmızı güller dermiş gibi mutluluk veriyor ona... Ben nasıl kelimeleri tek tek diziyorsam, o da taşları öyle maharetle diziyor. Zira onun her bir imar-ı abidesi

bana en lâtif gazelleri, kasideleri ve mesnevîleri hatırlatır. Kimi zaman ise tanbur ve kemençenin ahenginde meşk edilmiş bir musikî nağmesi gibi hislendirir. İnan olsun ki bu cami onun en müstesna imarlarından biri. Değil mi ki temelini Ebussuud Efendi atmış, Sinan da öyle sanatkârane döşüyor beyit gibi mermer sütunları işte..."

Bâkî Efendi haklıydı; Mimar Sinan, taşa aşkını vuran deha bir sanatkârdı. Ve onun aşkının müsebbibini en iyi bilen bendim.

Mimar Sinan'ı işi başında izlediğim böyle zamanlarda kendi kendime düşünürdüm. Acaba Rüstem Paşa'nın azledilmesinin ardından, Mihrimah Sultan'la vuslat yolunda umutlanmış mıydı?

Tanrı'dan diliyorum ki umutlanmamış olsun. Zira ben sukut-ı hayâle uğradım... Çünkü nasıl olduysa oldu ve Veziriâzam Kara Ahmed Paşa idam edilip yeniden Rüstem Paşa Veziriâzamlık makamına getirildi. Artık Rüstem Paşa ile Hürrem Hatun'un müttefikliği eskisinden de güçlüydü. Mihrimah Sultan'ın da bu ikiliye destek olduğu söylense de tam bir malûmatım yoktu. Bildiğim şuydu ki Rüstem Paşa, imparatorlukta Padişahtan sonra en zengin ve varlıklı kişi konumuna yükselmişti.

Rüstem Paşa'nın talihinin aksine benimkisi pek yolunda değil bu günlerde. Geçen gün birkaç nefer tarafından konakladığım handan alınıp karakola götürüldüm. Heybetli oldukları kadar bakışları da insanın her bir fikrini okurmuş gibi keskin hafiyelerin karşısında nasıl ter döktüğümü anlatamam. Meğer geçen hafta kimliği meçhul kişiler gizlice Takiyüddin'in Galata'daki evine girmişler ve gökcisimlerinin ekliptiğe göre enlem ve boylamlarının bulunmasına yarayan Zâtü'l-Halâk ile Hamiyet Hanım'ın pek değer verdiği Kitabü'n Nebat'ı çalmışlar. Bu bahtsız olay tam da benim kendilerini Lazzlo ile ziyaret ettiğim günün gecesine denk geliyordu. Hafiyeler bu nedenle beni

ve Kâtibi derdest ederek sorgulamak maksadıyla karakola götürmüşlerdi. Bu sorgulamada tanıklığımıza mı başvurulmuştu yoksa bizzat hırsızlıkla mı itham edilmiştik anlamadım ama nihayetinde nemli zindanda parmaklıklar ardında koca bir gün geçirip salıverildik.

Nezaretten çıkar çıkmaz soluğu Galata'da Takiyüddin'in hanesinde aldım. Hamiyet Hanım pek değer verdiği kitabının kaybı nedeniyle iki gözü iki çeşme ağlayıp duruyordu, Takiyüddin ise keçi sakalını sıvazlayıp dururken öyle düşünceliydi. Kim, niçin yapardı böyle bir şey, anlayamıyorlardı. İşin tuhafı çalınanlar para da etmezdi, kıymetini ancak âlimlerin anlayabileceği bir kitap ve Takiyüddin'den başka kimsenin henüz bilgisinde olmayan bir icat... Para etmeyecek ama ehli için de akçeyle karşılığı verilemeyecek kıymetler... Varlığım onları teselli etmiyordu belki ama elimden de bir şey gelmiyordu.

İstanbul'da namaz vakitlerinde dükkânlar açık bırakılıp gidilir, evlerin kapısı basit düzeneklerle kapatılır fakat buna rağmen senede dört hırsızlık vakasına dahi rastlanmazdı. Gerçi Galata gibi ahalisi gayr-i Müslim veya muhtelif olan mahallelerde bu vakalar biraz daha sık oluyordu ama yine de kayda düşürülmeyecek kadar az...

Öfke halleri pek olmayan, hırslarını dizginleyebilen, azla yetinebilen, rekabeti aşırıya kaçırmayan, huzuru gözetip hoşgörülü olan bu insanlar arasında hırsızlık, soygun, cinayet gibi suçlara nadiren rastlanırken bu hadise garipti doğrusu... Zaten Osmanlı öyle engin bir refahın içindeydi ki İstanbul'da Müslümanlar şart ibadetlerinden olan zekâtı verecek fakir bulmakta zorlanıyorlardı. Hırsızlığın önü tabii yollarla kesilirken bu işte bir bit yeniği sezdim. Durumu Kâtip Lazzlo ile de istişare ettik lâkin bir anlam veremedik...

Dil derdini gamunla dil-efgâr olan bilür
Bîmâr hâlini yine bîmâr olan bilür

Gönül derdini gamınla gönlü kırık olan bilir.
Hasta hâlini yine hasta olan bilir.
Bâkî

1556-...

Sene 1556 olmuştu.

Bâkî Efendi geçen sene Kınalızade Şemseddin üstadı ile Halep'e gitmiş, Tûtî'nin aşkından azad olmak, çöllerde sevdasını unutmak maksadıyla kaçmıştı. Bilmem ki kendisine rakip gördüğü beliğ şair Fuzuli'nin vefat ettiğini öğrendiğinde üzülmüş müydü yoksa bahtiyar mı olmuştu?

Aynı sene Takiyüddin Kahire'ye giderken Hamiyet Hanım bir süreliğine İstanbul'da kalmıştı. Ne Takiyüddin ne de Hamiyet Hanım bu ani gidiş kararının sebebinden bir kere bahsetti ama ihtimal, bir gönül kırgınlığı ya da umduğunu bulamama durumu onu Mısır'a göndermişti. Galata Kulesi'nde ya da Tophane'de kurmayı düşündüğü gözlemevini hayata geçirememenin burukluğuyla buradaki müderrislik vazifesini bırakıp Kahire'ye gitmiş olabilir. Bu hırslı ilim adamının pek düşkünü

olduğu Macar soydaşımı İstanbul'da bırakarak gidişiyle mahzundum, lâkin beni asıl kederlendiren Mimar Sinan'ın ahvaliydi.

Zira Rüstem Paşa yeniden Veziriâzam olarak, otoritesini eskisinden daha fazla güçlendirmesini bilmişti. Kayınvalidesi Hürrem Sultan'ın himayesinde saltanatta kuvvetle söz sahibiydi. Zenginliği ise öyle boyutlara varmıştı ki sanırım şimdiye kadar olduğu gibi belki bundan sonra da Osmanlı tarihinde padişahlardan sonra en zengin şahıs olarak anılacaktı.

Sultan Süleyman Han, seferlere ara vermekle birlikte Osmanlı Devleti zirveyi tutmuşken bu konumu korumak niyetiyle dış siyasetle hemhal oluyordu. Diğer Garb devletlerine nispet, aciz durumdaki Frenklere kimi imtiyazlar tanıyarak ikramda bulunuyordu. Aslında niyeti, Avrupa İmparatorluğu hülyaları kuran Alman İmparatoru Şarlken'e karşı Fransa'yı tutarak siyasette muvazeneyi sağlamaktı. Ayrıca Hristiyanlar arasındaki dinî ve siyasi ihtilafları kullanarak, Katoliklere karşı Protestanları desteklemek suretiyle, dâhiyane bir dış siyaset takip ediyordu.

Mihrimah Sultan ise validesi ve zevci Sadrazamın arasında kalmış, kimi zaman onlar gibi devleti idareye heves ediyor, kimi zaman da kızının tedrisatı ve hayır işleriyle meşgul olarak hayat sürüyordu.

Şehzade Mustafa'nın vefatının akabinde Rüstem Paşa vazifesinden azledilince, idamı üzerinde öyle kuvvetle durulmuştu ki ben de o sıra Mimar Sinan ve Mihrimah Sultan'ın hazin aşkının akıbeti hususunda umutlanmıştım. Belki diyordum, Şehzadeyi yağlı ipe götüren mektupların sahihliği kanıtlanamaz da bu düzmecenin altından Veziriâzam Rüstem Paşa çıkar... Paşa'nın cezası gecikmeyeceğinden Mihrimah Sultan izdivaçtan azad olur da Mimar Sinan'la vuslata erme ihtimalleri doğar.

Ne gariptir ki Rüstem Paşa'nın yeniden tayininin ardından Mimar Sinan ivedi bir kararla Mahmut kızı Mihrî Hatun'la evlendi... Bu ani izdivaç beni öyle şaşırttı ki! Evvela Sinan Usta'nın Mihrimah Sultan'ı hâlâ pek çok sevdiğini biliyordum. Onun taşla, toprakla harçla halleşmesi, imarların inşasındaki azmi, aşkı, konuşmasından duruşuna, günlük yaşayışındaki her türlü ahvali Hanım Sultana muhabbetinin ispatıydı. Mihrimah Sultan da Hamiyet Hanım'dan malûmum olduğu üzere dipsiz bir sükûnetin içerisindeydi... Onun bu haline anlam veremeyen Rüstem Paşa belki de Mihrimah'ın hâmuşluğunun sebebinin vuslatsız bir sevdanın neticesi olduğunu fark ediyordu. Zira güzel zevcesini öyle kıskanıyordu ki Mihrimah Sultan'ın yine çok hasta olduğu bir zaman, ancak çaresizliğe kesin kanaat getirince sarayın İtalyan hekimini çağırtmıştı. Mecbur kalmasa hekimin dahi zevcesinin yanına yaklaşmasına müsaade etmiyordu. Özellikle son günlerde iyiden iyiye kıskançlığının gün yüzüne çıktığı söyleniyordu.

İlk zevcesinin vefatının ardından senelerce evlenmeyen sermimarın, hâlâ sürüp giden bir sevdanın yangınındayken aniden izdivaç kararı alması enteresandı. Ayrıca zevce olarak kendisine uygun gördüğü hanımın isminin Mihrî olması da bir o kadar ilginç tesadüftü. Mimar Sinan'ın muhite duyurmadan, mütevazı bir nikâhla izdivacı üzerine evvela Hanım Sultana olan muhabbetinin bittiğinden şüphelenmiştim elbette. Lâkin Mimar Sinan, daha nikâhının kıyıldığı günün ertesi, iyiden iyiye yükselmekte olan Süleymaniye Camii'nin henüz konulmamış kubbesi altında dertleştiğimiz vakit açık etmişti sırrını.

Meğer Mihrimah Sultan son zamanlarda öyle tarifsiz bir kedere gark olmuş ki; Sinan Usta, hayratların imarı hususunda

nadiren Mihrimah'ın huzuruna çıktığı vakitler onun bu halinin vahametinden emin olup kendini suçlamış. Zira Mihrimah Sultan'ın, görüşemeseler dahi, her daim kendisi hakkında düzenli malûmat istediğini ve halini gizliden gizliye yakinen takip ettiğini biliyormuş. Bunu söyledikten sonra şöyle devam etmişti Sinan Usta:

"Şu caminin inşaatı zaman aldığı için ahaliden ve hasımlardan, inşaatın bilgim dâhilinde kasıtla geciktirildiğini iddia edenler vardı ya Josef. Aleyhimde böyle ileri geri konuşanlar ayrıca 'İşi tavsatıyor, günlerini boşa geçiriyor, sevdadan delirdi...' diyorlardı. Elbette bu sözler Mihrimah'ın kulağına da gidiyordu. Ve o beni böylesine dertlendiren sevdanın kendisine olan muhabbetimden kaynaklandığını biliyor olmaydı. Öyle ki yalnızlığımızı birbirimizin ruhunda yok edip, iki ayrı bedende bir can olmuşken ansızın ayrı düşürülmüştük. Mihrimah için dertlenmeyecektim, onun sevdasıyla perişan olmayacaktım da ne için böyle bedbaht düşecektim?.. Sevdamın mı yoksa şefkatimin mi baskın geldiğini anlayamadığım o güzel Sultanıma belki de benim bu dillere düşen mutsuzluğum tesir etmişti de onun masum yüreği kederle kaplanmıştı."

Koca Sinan dört duvarla çevrili inşaatın açık kubbesinden yıldızların parıldadığı bulutsuz geceye hüzün taşan gözleriyle nazar ederek ah etmişti.

"Onun saadeti için, beni unutup masalsı yaşamına dönmesi için ne yapabilirdim? Evvela hiçbir şey diyordum... Fakat sonra düşündüm de; belki de evlenip yeniden yuva kurarsam, uzaktan uzağa da olsa benimle alâkadar olmayı bırakırdı; kendi yaşamıyla ilgilenir, meşguliyetleri arasında beni unutur giderdi. Bir hanedan olarak, hak ettiği mutluluğun tadına varırdı...

Öte yandan Sultanımın muhabbetinden olmayı, onun sevgisi olmadan ömrüme devam etmeyi tasavvur bile edemiyordum. Aşka dair söylenmemiş sözler, birbirine dokunmayan bakışlar olmadan dahi aramızdaki muhabbetin varlığını bilmek benim yegâne güç kaynağımdı aslında. Lâkin Mihrimah'ın halini işitmek ve görmek derunumu öyle dağlıyordu ki onun için yapabileceğim fedakârlık ancak buydu... Bir taraftan zevce edineceğim Mihrî Hatun için de endişeleniyordum. Ciğerlerime çektiğim her nefes Mihrimah ile doluyken o kadına yazık değil miydi? Hissiyatımın ve fikriyatımın sultanı Mihrimah'a iyilik edeyim derken, bir ümitle yuva kuran o zavallıyı bedbaht edeceğimden korkuyordum. Fakat birkaç gün düşündükten sonra nihai kararımı verdim. Damadı olmamı dünyada her şeyden çok arzulayan Mahmut Efendi'nin kızıyla izdivaç edecektim ve kendimi Mihrimah için taahhüt altına soktuğumdan, zevcem olacak kadını mesut etmek için de elimden geleni yapacaktım..."

Yüce Tanrı'm! Aşk neydi? Otuz yıl yeryüzünde dolaştıktan sonra aşkın ne olduğunu Şark'ın İstanbul'unda öğreniyordum. Aşk fedakârlık mıydı?

Tecrübelerim şunu gösteriyor ki Osmanlı'yı da içine alan İslam medeniyetini tarif eden ikinci bir isim ararsam, 'aşk medeniyeti' demem mümkündür. Hakikaten hiçbir medeniyette aşk bu denli lâtif bulunmamış ve türlü halleriyle yaşanmamıştır.

Boşa konuşmuyorum; o günlerde dâhil olduğum, aşkın münazara edildiği mecliste işittiklerim üzerine böyle iddialıyım...

Bu meclis, ünü İstanbul'da gittikçe yayılan Tahtakale'deki kahvehanede tertip edilmişti. Ilık bir Haziran gecesiydi... Yatsı namazını müteakip kahvehanede toplanmıştık ve artık

tenhalaşmaya başlayan sokakta sıralı dükkânlar bir bir kapatılırken biz şiirler söyleyerek, musikî ile coşmuştuk.

Gecenin geç vakitlerine kadar şairinden devletlûsuna, âliminden din adamına mühim zatların dâhil olduğu mecliste asıl bahis türlü halleriyle aşktı ki o gece işittiklerim beni şaşkına çevirmekle birlikte, daha önce söylediğim gibi Osmanli'yı 'aşk medeniyeti' diye nitelendirmeme sebep olmuştu.

Bu meclise dâhil olan Mimar Sinan Ağa ekseriyetle suskun kalıp söze nadiren karışmıştı. Vakit ilerledikçe bahsin tesiriyle iyiden iyiye simasında sabitlenen yüz çizgileri sanki ince bir kederin gölgesinde şekillenmeye durmuştu. Sohbet rivayet olunan aşk hikâyeleri ve hayret uyandıran kıssalar anlatılarak devam ederken, sermimar müsaade isteyip meclisten ayrılmıştı...

Belki sıradan bir insan için derdini dillendirmek ya da birilerinin kendisindeki illet üzerine konuştuğuna şahit olmak, onun elemini azaltabilir. Lâkin Mimar Sinan öyle mi? O, kimseye belli etmez de yüreğinde ve ruhunda, küçük dünyasında yaşar aşkını... Ahali ve hatta dostları, onun Mihrimah'a olan sevdasını seneler evvel olup bitmiş bir heves, talep ya da arzu olarak görse de, sanırım, bir ben biliyorum meşakkatinin ilk günkü gibi devam ettiğini ve aşkının artarak var olduğunu. Bir ecnebi olarak, mimarın aşkına en ziyade malûm olmak ne garip!

O gece geç vakitte kahvehaneden ayrılırken hepimizin damağında sohbetin lezzeti vardı... Diğerlerinden ayrılıp Arnavut'la baş başa taş yolları adımlamaya başladığımız vakit zihnimde az evvel dinlediğim hikâyeler dolanıyordu. Özellikle bir tanesi dimağımda capcanlıydı...

Asmai'dendi bu rivayet: Asmai çölde kemikleri incelmiş, bedeni çok zayıflamış ve derisi buruşmuş perişan bir adam görmüş. Şaşkınlık içinde ona halinin sebebini sormuş. Zavallı adam ise "Eğer bilmek istiyorsan beni şu çadırın kapısına kadar taşı!" demiş. Asmai söyleneni yapınca adam içli bir şiir okumuş ve bunun üzerine çadırdan ay misali bir kız çıkmış. Kız adamı görünce yaklaşıp nefesini ona vermiş ve ardından birbirlerinin boynuna sarılmışlar. Bu hal uzamaya başlayınca Asmai insanların onları görmesinden endişe ederek elbisesini üzerlerine örtmüş. Fakat daha da uzayınca ikisini ayırmak istemiş ki bu sırada ikisinin de öldüğünü anlamış...

Asmai'den bir diğer rivayet de Şark'ın aşk kavramının letafetini ne güzel anlatıyordu. Bu rivayette şiir bilgini Asmai, Basra çarşısında bir kadına aşkı nelerden ibaret saydığını sorar. Kadın bilgeyi şöyle cevaplar:

"Sarılma, bağrına basma, dokunma ve konuşma... Peki ey bilgin, sizde aşk nasıl bir şey?" Asmai şöyle der:

"Sarılma, okşama, öpme ve benzerleriyle ilerleme!"

"Peki cinsel münasebet de var mı?"

Asmai onaylayınca kadın şaşırır:

"Yaa! Bu senin söylediğini yapanlar âşık falan değil, düpedüz çocuk isteyen birileri..."

Aşkın kimi zaman kişiyi üzse de daha ziyade haz veren bir şey olduğunu sanırdım. Aslında Garb'da aşk bu denli lâtif bir his de sayılmazdı, zira şehvetle eşdeğer görülürdü ki İstanbul'da aşk bu tanımlamadan fersah fersah uzak. Aşk Garb'da nasıl da hoyratça kullanılan bir kelime! Bizim lügatimizdeki aşk yapmak, yeni bir aşk aramak gibi cümlecikler nasıl da bayağı ve ahlâksızca duruyor. Oysa burada aşk ne kadar asil bir kavram...

Şu kıssada olduğu gibi aşk, bakmakla işitmekle güzelleşen, sohbetle zenginleşen fakat dokunmakla bozulan, daha doğrusu kıymeti azalan bir hal. Hatta kimileri vuslatı aşkı alçaltan, sevgiliyi açık etmeyi ise onu ayaklar altına alan bir durum olarak görüyorlar. Bunlar, aşkın gerdeklenmesinin onun sonu olacağına inanıyorlar.

Bu bahiste daha fazla söz söylemek istemiyorum. Belki orada ya da burada aşkla tanış olmuş olsaydım konuşacak daha çok sözüm olurdu...

Ben böyle düşüncelerle sessiz sedasız yol alırken, Arnavut koluma girip etrafına şöyle bir bakarak söyledi:

"Şu kandillerle aydınlatılmış güzelliğe bak Josef! Topkapı Sarayı'nın üzerine doğmaya meyleden güneşin yalımlarında gecenin koynundan sıyrılan lacivert deniz dahi yer yer kızılın renklerine bürünmüş. Ahşap ve kâgir evlerin arasında uzun minareleriyle Mimar Sinan'ın camileri göğe yükseliyor. Öte yanda Galata Kulesi de bir başka heybetle arz-ı endam ediyor. Seher vaktinin meltemiyle ağır ağır havalanan yelkenler gemilerini limanlara götürüyor. Ya benim sığındığım liman?

Benim limanım şu fani dünyada değil... Huzurumu daim eden, beni azgın fırtınalı nefsimden, vesvese ve şer fısıldayan Şeytandan korunağına alan limanım, beni yoktan var eden Rabbim... Şu karşımda arz-ı endam eden, bizim nazarımız için yaratılmış gibi... Kâinat ne kadar da güzel, kusursuz düzeniyle göz alıcı... Aslında ne kadar güzel derken ne kadar güzel yapılmış demek istiyorum. Kalbimin batınına O'nunkinden başka muhabbetin girmesine meydan vermek istemiyorum.

O'nun yarattığı her varlığı seviyorum ben... Şu tepemde uçuşan kuşları, ağaçları, toprağı delip goncaya duran çiçekleri,

denizi, taşı, toprağı, hayvanatı ve elbette kadınıyla erkeğiyle insanları... Âdemlerin dilinden dökülen beliğ sözleri, sanatkârların elinden çıkan, Musavvir isminin aksi nakışların zarifliğini, musikîyi seviyorum... Derunumda öyle bir muhabbet var ki tüm âlemi kucaklamaya yetecek gibi... Bu sebepten yalnızca bir kişiye âşık olabileceğimi sanmıyorum. Tek bir yaratılmışa tüm muhabbetimi sunamam. Benim muhabbetim bunca yaratılmışı var eden o Tek olana... Şu güzelliğin O'ndan var olduğunu, bizim de içinde bulunduğumuz âlemleri aşkla yarattığını bilmek insanın muhabbetini mecazlardan ilâhiye bağlamıyor mu?

Fanilere muhabbet kişiye azap, elem ve hasretten başka bir şey vaat etmiyor, haz ve mutluluk anları öyle kısa. Oysa yegâne mahbubu sevmek fanilerin dostluğundan daha yakın bir yâre muhatap kılıyor insanı... Aşk ücret ister, mukabele talep eder ya; Yaradan'a aşkın ücreti ağlamalar da, kulu O'na, O'nu kula daha da yakınlaştıracak kadar ulvî. Azap yerine huzur veriyor insana... Kimi zaman İbrahim Peygamber gibi düşünüyor ve iman ediyorum: Batanları sevmiyorum, istemiyorum. Tüm yaratılmışları Yaradan'ın eseri olduğu için ziyadesiyle seviyor, takdir ediyorum... Geçici suretlerden ve kendimden geçmek üzereyim sanki! Faniden bâkiye yürüyor gibiyim... Gerçek sevgili yalnız O..."

Can dostumun aşkına, muhabbetine hayran kalmamak elde değildi. Onun dudakları arasından dökülen sözcüklerle ruhum iyiden iyiye sükûna ermişti, garip bir dinginliğin kolları arasındaydım.

Vakit huzur dolu evimize gidip kuş tüyü yorganların altında dinlenme vaktiydi. Fikret'in uyuyacağını sanmıyordum. Zira neredeyse sabah ezanları okunmak üzereydi. Müezzinin

Müslümanları namaza, felaha-kurtuluşa çağıracağı minareler sırayla aydınlatılmaya başlanmıştı bile.

Artık hanlarda kalmıyordum, böylece Lazzlo'dan da kurtulmuştum. O hâlâ Çemberlitaş'taki Elçi Han'da ikamete devam ederken ben Eyüp civarında kâgir, iki katlı, cumbası oyalı, zarif perdelerle süslü bir evde yaşıyordum. Bu ev can dostum Hekim Arnavut Fikret'le dadısına aitti ve bu lâtif insanlar evlerini benimle paylaşmaktan memnuniyet duyuyorlardı.

Fikret'in dadısı altmışlı yaşlarının sonunda etine dolgun, mini mini bir hanımdı. Al yazmasının çevrelediği yanakları öyle sağlıklı ve pembemsiydi ki onun anaç haline ve güleç yüzüne ayrıca sevimlilik katmaktaydı. Büyük ihtimalle çoktan kalkmıştı ve namaza hazırlık yapıyordu.

Fikret, geçen sene altı aylığına Hürrem Sultan'ın Mimar Sinan'a inşa ettirdiği Haseki Hastanesi'nde devamlı vazifeye atanınca, bana dadısıyla kalmamı teklif etmişti. Ben ise zaten bir Osmanlı evinin yaşamını ziyadesiyle merak ettiğimden teklifini derhal kabul etmiştim. Fikret'in, cami, medrese, imaret, sıbyan mektebi ve darüşşifadan müteşekkil külliyeye geçici olarak taşındığı vakitten beri, bu evde yaşıyordum.

Arnavut diğer birçok hekim gibi dükkân açarak çalışmayı tercih etmeyen bir tabipti. Ekseriyetle tedrisatını tamamlayan hekimler, usta çırak ilişkisi kapsamında bir dükkânda vazife alırlar ve burada mesleklerini icra ederken maharetlerini ispatlarlardı. Usta hekimlerinden icazet aldıktan sonra da kendi dükkânlarını açarlardı. Hekimlik hizmeti veren bu dükkânlar; cerrah dükkânı, çıkıkçı dükkânı, fıtıkçı kârhanesi gibi isimlerle işletiliyordu. Fakat dediğim gibi bu yol Fikret'in üslûbu değildi. Onun hedefi müderrislikte yerini sağlamlaştırırken, tababete

dair ilmini ilerletmek ve bilhassa ilaç muhtevası üzerinde çalışmalarda bulunmaktı. Zaten konaklara ve saraya sık sık giderek ziyadesiyle hasta baktığı oluyordu.

Haseki Darüşşifası'ndaki geceli gündüzlü vazifesi ise; imarı birkaç sene evvel bitmesine rağmen hekim ve hasta bakan vazifelilerin yeni tayin edilmiş olmasındandı. Arnavut burada görevlendirilenleri tasnifleyerek işlerin sıhhatle devamını temin edecekti. Hastanenin işleyişi bir düzene girdiğinde eski vazifesinin başına dönecekti.

O dönene kadar dadı kalfa ile yaşamaya iyiden iyiye alışmıştım. Senelerdir hasretini çektiğim yuva bu haneymiş gibi halimden memnun, mesuttum. Mütemadiyen Kralıma çizdiğim gravürleri gönderirken, Kâtip Lazzlo ile Osmanlı Devleti ve Avusturya Krallığı arasındaki yazışmaları da takip ediyordum. Ayrıca İstanbul'a gelip giden sefirlerden, ensesi kalın tacirlere kadar birçok mühim zata rehberlik yaptım. Bunun dışında vazifelendirildiğim ufak tefek işler de oluyordu elbet ama zamanımın büyük çoğunluğu benim tasarrufumdaydı, istediğim gibi değerlendirebiliyordum...

En büyük arzum İstanbul'daki vazifemi olabildiğince uzatmak ve buradaki nezih yaşamıma devam etmekti. Avusturya bir densizlik edecek de Sultan Süleyman'ı kızdıracak diye ödüm kopuyordu doğrusu.

Arnavut aylar sonra Haseki Külliyesi'nden döndüğü gün beni Osmanlı kıyafetleri giyer halde ve dadı kalfanın evlatlığı hükmünde görünce halime pek gülmekle birlikte sevinmişti de. O gece sabaha kadar uyumamıştık. Bana aylardır yaşadıklarını bir bir anlatmaya hiç yüksünmemişti, elbette ben de onu büyük bir merakla dinlemiştim... Sabaha doğru o usanmadan

anlatırken göz kapaklarım uykuya yenildiğinde ise son işittiklerim şunlardı:

"Yıllardan sonra Hünkârımızın huzuruna çıkmak ne demektir bilemezsin Josef... Vezirlerle beraber huzura alınmıştım. Sultan Süleyman Han tırabzanlı tahtında vakurla oturuyordu. Üzerinde yeşil renkte bir elbise vardı ve pek sevdiği mücevherleriyle nasıl ihtişamlıydı. Pir-i Nurani olmuştu, siması parıldıyordu. Eğilip hürmetle eteklerinden öptüğümde vücudunun da bir hayli incelmiş olduğunu, cismine ince bir hüznün yerleştiğini hissettim. Kapıcıbaşı selamımı yüksek sesiyle cevap vererek aldığında Hünkârım vazifemi hakkıyla ifa etmemden dolayı beni tebrik etti ve genç yaşıma rağmen üstlendiğim vazifelerden dolayı iltifatlarda bulundu..."

Bu gecenin ardından birkaç hafta geçmişti ki benim gibi tüm İstanbul'un sabırsızlıkla beklediği gün gelip çattı; nihayet Süleymaniye Camii ibadete açılıyordu.

O günün sabahında tüm İstanbul ahalisi gibi erkenden kalktık. Dadı kalfa çoktan sabah çorbamızı pişirmiş, Kastamonu işi yaygı üzerine kahvaltımızı hazır etmişti. Bu tatlı ihtiyar hanımla birlikte neşeyle karnımızı doyurup yola düştük. Eyüp sırtlarından, sivri minareleriyle göğe uzanan caminin inşa edildiği tepeye çıkarken manzara olağanüstüydü. Tepeye çıkan tüm sokaklar ve meydanlar, kadınlardan, çocuklardan, ihtiyarlardan gençlerden müteşekkil insan kalabalığıyla dolmuştu. Hepimizin istikameti aynıydı; Süleymaniye Külliyesi...

Yokuşu çıkarken yanımıza yumuşak yüzlü bir efendi yaklaştı. Fikret kendisini bana takdim edince hatırladım bu zat-ı muhteremi. Yahya Efendi'nin dervişlerindendi. Nitekim az sonra

uzaktan da olsa sevenlerinin refakatinde yayan yol alan Padişahın süt kardeşi, gönül ehli Yahya Efendi'yi de gördük.

Bizimle yürüyen derviş efendi; Mehmet Çelebi'ydi. Ehl-i ilimden olan bu zat, piri Yahya Efendi gibi terk-i dünyaydı. O da kimsesizlere yemek çıkaran, devlet adamlarına nazı geçtiği için, zorda bulunan ya da hakkını arayan iş güç sahiplerine şefaat eden ve iltimasta bulunan biriydi. Bu muhteremle daha evvel birkaç kez konuşmuş olmakla birlikte sormadan edemedim:

"Çelebim, Yahya Efendi Sultana Şehzade Mustafa'nın katlinden dolayı gücenmişti ve araları açılmıştı. Yahya Efendi'nin Sultana ağır sözler söylediğini işitmiştik... Ne oldu; iki kardeş arasındaki dargınlık nihayet mi buldu da Efendi Hazretleri Sultan Süleyman'ın cami açılışına iştirak ediyor?"

Mehmet Çelebi tebessüm edip cevapladı beni:

"Azizim Yahya Efendi Hazretleri ile Sultanımız arasındaki münasebet tevatür dışı bir muhabbete dayanır. Bir Hak ereni olarak Yahya Efendi'nin yanlış yaptığı vakitler Sultanımızı ikaz etmesi ve ona gönül koyması gayet normal. Hünkârımız bu hallerden gocunmak ne kelime, bilakis süt kardeşinin kendisine yol göstermesinden memnun olur. Yine de dediğiniz bahiste Yahya Efendi ile Hünkârımız hakikaten muhabbetlerine biraz mesafe koymuş idiler. Lâkin Ayasofya ile yarışan bu muhteşem mabet tüm Müslümanların ve İstanbullunun mabedi. Ebussuud Hazretlerinin temelini attığı, mimarbaşının itinayla imar ettiği, ince hesaplar yapıp şevkle inşa ettiği bu caminin açılışında kim olmak istemez?.."

Sabahın ilk ışıklarıyla çıkıyorduk ya yokuşu, bu parlak güneş huzmelerinin altında sanki Süleymaniye tüm ihtişamıyla

parıldıyor gibiydi... Yoksa kulaktan kulağa dolanan hikâye hakikat miydi?

Anlatılan şu ki; Sinan Usta'nın temellerinin yerleşmesi için inşaatı beklettiği yıllarda, Osmanlı ile rekabet içinde olan Safevî Şahı Tahmasb, bu hali fırsat bilerek Sultan Süleyman'ı utandırmak ve aşağılamak istemiş. Bu maksatla hazinenin parasızlığından inşaat tamamlanamıyormuş manasına gelmesi için, camiye yardım olsun diye bir sandık dolusu mücevher göndermiş. Rivayete göre bu hale çok sinirlenen Sultan Süleyman, Mimar Sinan'a sitemle bir an evvel gereğinin yapılmasını buyurmuş ve Koca Sinan da bu eşsiz hazineyi Safevî elçisinin gözleri önünde havanda dövdürüp toz haline getirerek Süleymaniye'nin inşaat harcına katıvermiş... Dediğim gibi belki de rivayetin aslı vardı ki sabahın ilk ışıklarıyla cami böyle pırıl pırıldı.

Rivayet hakikat olmasa bile Süleymaniye'nin ihtişamını kim inkâr edebilir? Sadece Boğaziçi girişinden bakıldığında dahi, caminin eşsiz silueti insanı büyülemeye yeter.

Nihayet tepeye çıkıp külliyeye geldiğimizde meydanı doldurmuş halkın coşkusu had safhadaydı. Sultan Süleyman Han az sonra burada olacağından solaklar, yeniçeriler ve asayişten sorumlu nice nefer iştiyak halindeydi.

Peki ya ben! Bendeniz şaşkınlık içindeydim. Zira daha iki ay evvel Sultan Süleyman Han'ın caminin inşasını teftiş için geldiği o gün buradaydım. Bu kadar kısa bir zamanda nasıl olup da caminin tamam edildiğini anlayamıyordum.

Sermimarın görünmez hasımları ahali arasında fitne sözleri yayarak onu karaladığı gibi Sultanı da Başmimarı aleyhinde kışkırtma gayretindeydiler. Hünkârın teftişe geldiği o gün Sultan Süleyman, Mimar Sinan'ı bir çocuk gibi azarlamıştı ki bu

hal beni yaralamışken kim bilir Sinan gibi nahif ruha sahip bir sanatkârı nasıl da üzmüştü. Sultan mimarını azarlamakla kalmamış bir an evvel bitirmezse cezalandıracağını da söylemişti.

Mimar Sinan bu tehdide karşı edeple bağladığı ellerinden bakışlarını kaldırmadan "İki ayın sonunda bitirmiş olacağım inşallah Sultanım..." diyerek karşılık vermişti. Sultan Süleyman yanındaki mabeynine şöyle bir bakış atıp şaşkınca gülmüş ve "Bu adama cünun geldi..." diyerek mimarın sözünü duymazdan gelmişti. Aslında Başmimarını ziyadesiyle takdir ettiği ve onu böylesi imkânsız bir yükümlülük altında bırakmak istemediği için duymazlıktan gelmişti ama Mimar Sinan bakışlarını kaldırıp Sultana cesaretle nazar ederken iddiasını yenilemişti:

"Şanlı adınızla şereflenecek camiyi iki ay sonra ibadete açabiliriz Sultanım!"

Sinan Usta lafını ikileyince benden günah gitti diye düşündüğünü sandığım Sultan Süleyman, artık akların düşmeye başladığı temiz sakalını sıvazlarken mırıldanmıştı:

"İki ay içinde bitmezse seninle söyleşiriz..."

O gün Sultan Süleyman inşaattan ayrılırken, ben de şöyle bir dönüp arkama bakmıştım. Bu inşaatın iki aya bitmesi imkânsızın da ötesiydi. Hissiyatımı, pek hürmet ettiğim sermimara belli etmek istemesem de, endişelerin tesirinde iki aydır ben de buraya hiç uğramadım. Gecesini gündüzünü külliyenin inşaatında geçiren Mimar Sinan ile o vakitten beri görüşmemiştik. İstesem de onu, binlerce amele, kalfa, usta, hamal ve köle arasında bulabileceğimi sanmıyordum. Zira kesme taşlar ve mermer kolonlar taşıyan yüzlerce yük hayvanının çektiği kağnıların da katıldığı hareketliliğin karmaşası, yeryüzünde nadiren şahit olunabilecek bir şantiye hükmündeydi.

Oysa az evvel ahalinin övgüleri, tezahüratı eşliğinde meydana gelip beyaz kısrağından inerek kendisini caminin kapısında bekleyen Mimar Sinan'ın yanına varan Sultan Süleyman Han, o günkü azametli azarının üstüne tövbe etmiş gibiydi.

Halkı selamlayıp tebaasının gönlünü fetheden kısa bir konuşmadan sonra Mimar Sinan Usta'ya dönerek lütuf ve keremini ahaliye bir kez daha ispat edercesine kendisine takdim edilen caminin anahtarını Koca Sinan'a uzattı.

Sermimarın o an Sultanın bakışlarına minnetle ve şükranla karşılık verdiğini hatırlıyorum. Mimar, derununda sabitlenen o hüzün yarası dahi kapanıyormuş gibi mutluydu. İlk kez onun hüzünlü ince simasını bu kadar mesut görüyordum. Ayların yorgunluğundan hâsıl incelmiş vücuduna, uykusuzluktan gözlerinin altında beliriveren morluklara rağmen saadet onu dirileştirmiş, vakarını kuvvetlendirmişti. Padişahın hak bilir ince davranışından, halkın coşkusundan ve ihtişamdan ziyadesiyle memnundu, etkilenmişti. Belki de Sultan Süleyman'ın bakışlarında yakaladığı memnuniyet hissi ile taltif edilmekti onu böyle onurlandıran... Şundan eminim ki mimarın en saadetli anlarından biriydi o an. Nitekim biz sevenleri de sermimarımızın hissiyatını samimiyetle paylaştığımızdan çocuklar gibi şendik.

Koca Sinan edeple "Ya Fettah!" deyip kapıyı açarken ahalinin coşkusu bir kat daha yükseldi. Dualaların ardından camiye girildi ki; içeride devletlûların, dışarıda binlerce kişilik ahalinin hayranlık nida ve sadâları, Süleymaniye'den yükselerek Sarayburnu'nu inletti.

Ecnebi ülke sefirlerinin ve seyyahların da pek bir beğendiği bu mabedi bilmem nasıl anlatmalı?

Mimariden anlayan ve Avrupa'da birçok ünlü yapının çizimlerini yapmış, yeni inşa edilecekler için fikir vermiş bir kişi olarak diyebilirim ki Süleymaniye Camii asırlara vurulan muhteşem bir mühürdür. Onun senelerce bekletilen temeli, çağlara atılmış bir temeldir. Estetiği, ihtişamı, güzellik ve akustiğiyle böyle bir mimari görmediğimi itiraf etmeliyim. Mimar Sinan'a, caminin inşasında ispat ettiği dehasından yola çıkarak, Koca Sinan denilirken inanın abartı yok. Tarihte onun kadar bu unvanı hak eden biri var mıdır, bilmiyorum.

Evvela cami, inşa edildiği yer açısından fevkalâdeydi. Dış görünüşü son derece sade mabet, bir o kadar zarif hatlarıyla İstanbul'un büyüsünü artıran bir siluetti.

Aşk ve şiir medeniyeti İstanbul'da söz dizmek marifetlerin en güzeliyken, Mimar Sinan taş üstüne taş dizerek şiir gibi bir mabet inşa etmişti. Mermerin, taşın sanatla, sanatın hayatla buluştuğu güzide bir mekândı burası.

Külliyeyi oluşturan ilim akademisi dört medrese, bir mektep, tıbbiye, aşevi, talebeler için hastane, hamam ve bir de akıl hastanesinin arasında cami, dört minaresi ve muhteşem kubbesiyle göğe uzanan haşmetteydi. Dört minaresi Kanuni'nin İstanbul'un fethinin ardından dördüncü hükümdar olduğunu, minarelerinin şerefelerinin toplam sayısı ise Osmanlının onuncu padişahı olmasını temsil ediyordu.

Mimar Sinan'ın bunu nasıl yaptığını bir türlü anlayamıyorum. Nasıl oluyor da bir yapı sade olduğu kadar muhteşem de olabilir? Bu etkiyi nasıl yaratıyor? Peki, camiye her bakanda uyanan ebediyet hissine ne demeli?

Revaklardaki direkler üzerinde kendini gösteren matematiksel hesaplamalara şaşarken, duvarlardaki girintili çıkıntılı

işlemeler bakanı kendisine hayran bırakıyordu. Kündekâri kapıların zarafeti, pencerelerin duvarlarla uyumu... Ya duvarlardaki renk cümbüşüne karşılık kubbelerin sadeliğini nasıl anlamlandırmalı? Bakışı rahatsız etmeyip aksine ferahlatan, haz uyandıran bu zıtlığı Sinan Usta'nın ruh haline verdim ben. Sanki zarif, rengârenk nakışlarla imkânsız aşkı Mihrimah'ı, sade, ıssız kubbelerle de kendisini anlatmıştı mimar... Mihrimah'ın adındaki güneş ve ay gibi birbirine uzak iki sevgiliyi bu zıtlıkta ebedîleştirmiş gibiydi. Güzel Mihrimah Sultan'dan mahrum mimarın ruhu böylesine boştu işte, renksiz, anlamsız bir hiçlik içinde.

Kaderi bu muydu Mimar Sinan'ın?.. Kimselere itiraf edemediği, sürüp giden aşkını mabetlerde, imarlarında saklıyor, aslında kendince bu yolla dillendiriyordu... Aşkının derin ilhamıyla insanı kendine hayran eden nice inşalar yapmaktı onun kaderi... Aşkı abideleştirmek ve ebedîleştirmekti alınyazısı...

İşte ben bu düşüncelerle camiyi görüp, sırası gelen içeri girsin, diye dışarı çıktığımda bakışlarımla Mimar Sinan'ı aramaya koyuldum. Zira ben de övgülerimi ve beğenimi Koca Sinan'a sunmak istiyordum.

Camiyi görünce ziyadesiyle sermimarın işinden memnun kalan Sultan Süleyman Han az evvel saraya dönmüştü. Hünkârı uğurlayan Mimar Sinan'ı avlunun çıkışında bulacağımı ümit ederek o tarafa yönelmiştim ki adımımı atamadan caminin merdivenleri başında kalakaldım.

Bu yükseklikten rahatça avlunun arkasını görebiliyordum ve Mimar Sinan kalabalığın ortasında tam karşımdaydı. Dört asil atın çektiği ihtişamlı bir arabanın yanında duruyordu. Arabanın gümüş olmasından ve zarafetinden bunun bir hanım

sultan arabası olduğunu anlamıştım. Arabanın diğer yanında bulunan hadımağalar ve hanım sultanlara tahsis edilen özel giyimli neferlerden dolayı da bu kanaatimde emin olmuştum...

Hürrem Sultan'ın merasime iştirak ettiğini işitmiştim lâkin Mihrimah Sultan'ın burada olabileceğine ihtimal vermemiştim. Meğer bu mabeyn arabası Mihrimah Sultan'a aitmiş. Zira süslü arabanın ufak penceresinden gördüğüm güzel yüz genç bir kadını işaret ediyordu. Ondan öte Mimar Sinan'ın ahvali, muhatabının Mihrimah Sultan olduğunu ziyadesiyle ele veriyordu.

Ne tuhaf! Mimar Sinan'a hürmet ettiğim, imrendiğim kadar onun için üzülüyorum... Yeteneği, ahlâkı, görgüsü ve kültürüyle böyle ulu bir zatın saadetten mahrum oluşu içimi yakıyor. Mihrimah Sultan'ın ahvaline pek hâkim değilim ama şu peçenin ardından görebildiğim billûr sima ve safiyet, merhamet dolu bakışlar, Mimar Sinan'ın sevdiği kadının kendisi gibi lâtif bir karakter olduğunu ispat ediyor...

Aynı mabeyn arabasında Mihrimah Sultan'ın yanında tanıdık bir simayı seçmiştim. Bu hanım, Mihrimah'ın eski cariyelerinden Takiyüddin'in zevcesi soydaşım Hamiyet idi. İlim adamının gidişinin ardından Hamiyet Hanım zamanının bir kısmını Sultanla geçirir olmuş meğer.

O günün ardından görüştüğümüzde Hamiyet Hanım Mihrimah'ın artık iyiden iyiye içine kapanmasından dert yanarak, Sultanı adına endişelenmeye başladığını söylemişti. Mihrimah Sultan derin bir yalnızlığın içine düşmüştü ki bu halin sebeplerini tafsilatıyla anlatmıştı, onun yegâne dert ortağı Hamiyet...

Mihrimah Sultan

Süleymaniye Külliyesi'nin açılacağı merasime validem Hürrem Sultan'ın refakatinde iştirak ettim. Doğrusu, temelin beklenildiği senelerde mütemadiyen inşaatı görmüş olsam da külliyenin duvarları çıkılmış halini hiç yakından görmemiştim. En son neredeyse bir yıl evvel gelip bakmıştım şantiyeye.

Şu an karşımda dikilen mabedin ululuğu ve ihtişamı, Üsküdar'daki sarayımın pencerelerinden gördüğüm siluetten belliydi. Hakikaten muhteşem bir mabet inşa etmişti Mimar Sinan'ım.

Hâlâ benim diyerek bahsediyorum ondan. Oysa seneler evvelin ihtimaliydi birbirimizin olmak, fakat olamadık işte... Yalnızca birkaç ay sürdü mutluluğumuz. Muhabbetimiz birkaç aya sığdı... Öncesi ve sonrası ise benim için hep hüzün, yalnızlık...

Biliyorum onun için de öyledir bu, hissiyatımız aynıdır... Duruşu, sözleri, hali, tavrı bu zannımı ispat ediyor. Yalnızca senede birkaç kez görme talihine ererim Sinan Usta'yı ve o vakitler nadiren birbirine dokunan bakışlarımızda anlarım onun devam eden muhabbetini. Nitekim onun hakkında aldığım havadisler de bu hali doğrulamakta. Ona yakın olamasam da ne yaptığını, nerede olduğunu bilmek, ahvaline dair malûmat edinmek beni mesut eder. Şu zavallı yaşamımı güzelleştirir.

Gerçi Sinan Usta'nın ani bir kararla izdivaç edişi havadisini aldığım günü hiç unutamam. Cariyem bu havadisi mırıldanarak dillendirdiğinde kan vücudumdan çekilmiş de oracığa düşmüşüm. Sonrası ise humma nöbetleriyle sarsıldığım çileli bir hastalık hali...

Diğerleri gibi perişanlığımın sebebine vâkıf olamayan Rüstem Paşa, nöbetlerim boyunca, gece gündüz başımda beklemiş... Hâlâ emin değilim ya, inşallah sayıklamamışımdır sermimarın lâtif ismini... Lâkin.Rüstem bir şeylerden şüphelenmiş olacak, giderek fenalaşmama, ateşten kavrulmama rağmen, kendi hekimimiz dışında kimseyi çağırmamış... Hatta validem Hürrem Hatun'dan dahi hastalığımı gizlemiş. Ancak bir gece yine şuurumu kaybedip de baygınlık halim ziyadesiyle uzayınca, cariyeler çığlık çığlığa koşuşmaya başlamış. O zaman Paşa insafa gelmiş. Saraya derhal kayık çıkarıp İspanyol hekimi getirtmiş.

Bu hali duyanlar, Rüstem'in kıskançlığına yorsa da ben ateş nöbetlerinde bir şeyler sayıkladığımdan endişe ediyorum. Kaygım kendim için değil, Mimar Sinan'a bir şeyler olacağından ya da hanedanıma halel getireceğimden korkarım. Allah'ım uzak tut, Sen esirge... Rüstem Paşa'nın öfkesini Sinan'ın üzerine çekme... Devletimizin bekası ve pederimle validemin arzusu nedeniyle fani ömrümün mutluluğunu hanedanlığım için feda ederek Rüstem Paşa'yı eş olarak kabul etmişken, Sen beni böyle bir ihtimalden koru. Babamın zaferlerine, adil idaresine, Osmanlı'yı cihan devleti yapan azametine halel getiremem, ecdadımın şerefine gölge düşüremem...

Sermimarın izdivaç haberini aldıktan sonra düştüğüm hastalık halinden günler sonra kurtulduğumda ruhsuz bir kadındım ben. Nekahet dönemini yatağımdan çıkmadan öyle perişan

ve bedbaht geçirdim... Mimarın beni sevmekten vazgeçtiğini düşünmek yüreğimi nasıl acıtıyordu! Oysa ne ahmaklık... Osmanlı Devleti'nin başmimarı, namı cihana yayılmış mahir bir sanatkâr ebediyen kendisini evli bir sultanın aşkına sadık geçiremezdi ya! Zaten onca yılı bekâr tüketmişti usta...

Sonra aramızdaki yaş farkı aklıma geliyordu, belki de mimar beni bir çocuk olarak görmüş ve yalnızlığıma acıyarak merhametle sevmişti. Belki de tâ o ilk zamanlardan beri manasız hülyalar içinde olan bendim. İlk eşinin yası ve hatırı nedeniyle onca yıl bekâr kalmış olamaz mıydı?

Ey Allah'ım... Peki ya beni pederim Hünkârımızdan istemiş olması... Beni bir çocuk olarak görüyorsa neden zevce olarak istesin, üstelik de tüm itibarını ve hak ederek geldiği konumu, unvanını tehlikeye atarak...

İşte böyle hafakanlar içinde bu evliliğin sırrına ermek için günlerce düşündüm durdum... En nihayetinde zihnimde bir ihtimal daha belirdi ama elbette emin olamazdım.

Belki de Mimar Sinan bana olan şefkatinden, onu unutup hayatıma devam etmemi ve mutlu olmamı istiyordu. Zira İstanbul'da dolanıp duran sözler, benim sebepsiz mutsuzluğum üzerineydi. Ahali hayratlarımın fazlalığını dahi bir an evvel bu dünyadan göçüp, öbür dünyadaki huzur mekânıma kavuşma isteğime yoruyordu. Aslında zevcim Rüstem Paşa ve validem Hürrem Hatun dışında tüm İstanbul mutsuzluğuma şahitti... Sanırım bendeniz sultanlarını belki hayırlarım, belki de ahvalimin bahtsızlığı nedeniyle yahut Rüstem Paşa ve Hürrem Hatun'u tasvip etmediklerinden ve beni onların arasında kalmış bir masum olarak gördüklerinden seviyorlardı.

Eğer Sinan Usta da ahalinin ekseriyeti gibi görüp düşünüyorsa mutsuzluğumun, yalnızlığımın nedeninin ondan ayrı kalışım olduğunu tahmin ediyor olmalıydı. Bu nedenle aramızdaki mesafeyi daha da açıp, imkânsızlıkları çoğaltarak son ümitlerimi de yok etmek istiyor olabilirdi...

Ümit... Bizim için ümit yoktu ki! Onun izdivacını öğrendiğimdeki hafakanlarım ve hastalığımın nedeni; artık onun sevgisinden yoksun oluşum ihtimaliydi. Yoksa bizim için ümit zaten yoktu. Zira biz bunca zaman içinde uzaktan uzağa sevmeyi, birbirimizin varlığını hissetmekle mutlu olmayı öğrenmiştik. Bizim muhabbetimiz artık o kısacık anlardaydı. Bir hayratın inşası üzerine konuşmak, rastlaştığımız zamanlarda hatır sormak ve edepsizlik ya da yanlış yapma korkusu içindeki kaçamak tereddütlü bakışlardaydı sevdamız.

Ah Koca Sinan! Beni aşkından azad etmeye çalışırken tam tersine kendine daha da bağladın. Eğer bu düşündüğüm ihtimal gerçekse eskisinden daha çok sevdalıyım size. Beni bu kadar düşündüğünüze göre hâlâ pek çok seviyor olduğunuzu ispat ettiniz çünkü...

Nitekim artık eminim. Süleymaniye'nin açıldığı o gün gözlerinde şefkat ve sevgisini gördüm...

Caminin açılışını müteakip Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin kıldırdığı namazın ardından Hünkârımız Süleyman Han, devletlûlarla saraya yollandığında validem Hürrem Hatun da peşi sıra gitmişti. Ben ise arabacıya validemin mabeynini takip için emir vermiş olsam da umutsuz halde sermimarı bir kez daha görür müyüm, diye kalabalığa bakınıyordum.

Az evvel pederim ona caminin anahtarını uzatarak iltifat ettiğinde nasıl mesuttu, bir yandan da bunu düşünüyor ve Koca

Sinan'ımla gurur duyuyordum. O vakit ansızın arabamın penceresine uzun bir gölgenin karaltısı düştü ki yüreğim daraldı. Derunumun daralması boşuna değilmiş, zira hüznü gölgesinde tezahür eden bu muhterem mimarbaşıymış.

O vakit heyecanıma galebe çalmaya gayret ederken arabamın kapısını açtım ve kendisini karşıladım. Sinan Ağa da benim kadar tedirgin olduğundan evvela yüzüme bakma cesareti gösterse de derhal munis bakışlarını kaçırıp sahtiyan çizmelerinde sabitledi ve titreyen sesiyle hatırımı sordu.

Onu cevaplarken kendime rağmen bir müddet simasının ince çizgilerinden bakışlarımı alamadım, meğer ne çok özlemişim... Giderek yaşlanıyordu Koca Sinan, sanırım şu sıra ellili yaşlarının sonlarına varmıştı. Fakat hâlâ onu ilk gördüğüm zamanlardaki gibi etkiliyordu beni. Bilhassa simasının huzur veren sükûn hali...

Mimarı cevaplayınca mukabelede bulunup ben de kendisinin hatırını sordum. O vakit kederle sarmalanmış bakışlarını bahşetti bana:

"Şükürler olsun Sultanım... Yüce Allah mahcup etmedi beni Âlicenab Efendimize..."

Şimdi ne söylemeliydim, bilemedim. 'Sizi özledim...' demekten korkuyordum sanki, mecburiyetten sustum. O vakit zihnimde şu karşımda duran sevdiğim adama kadınlık eden Mihrî Hatun geldi. Kimdi bilmiyordum, güzel miydi haberim yoktu ama o kadını çok kıskandım! Hangi kadın, bu nahif sanatkârın zevcesi olmak istemezdi ki! Mihrî Hatun'un mimarımın kıymetini bilmesini, onu mesut etmesini tüm kalbimle diledim.

Acı, ıstırap, elem... Rüstem Paşa ile izdivaç ettiğim on sekiz yıldan beri hâlâ aynı şiddette yaşadığım keder... Onu tanıdığımda on yedisinde bir genç kızdım. Şimdi ise otuz beşinde olgun bir kadın. Fakat hâlâ o ilk günkü gibi mimarın sevgisine, şefkatine, alâkasına muhtacım.

Utanıyorum Allah'ım, ama Sen kalplerde olan gizli ve açık her hali bilensin... Bu denli bir yalnızlığın, perişanlığın içinde olsam da hep Senin istediğin gibi yaşamaya gayret ettim, iffetli ve asil bir kadınım ben...

Kimi zaman aynada kendime bakarken o bana bakıyormuş gibi hissediyorum. Onun suretinde karar kılmış hayâllerim, ne yapayım? Sonra öyle utanıyor ve tövbe ediyorum ki! Yüreğimizden söküp atamadıklarımızdan da mesul müyüz? Biliyorum bir yabancıyı özlemek yanlış fakat hakikatte zevcim Rüstem Paşa bana Sinan'dan daha yabancı değil mi?..

Hasretimi; onun imar ettiği külliyeleri dolaşarak, onun dokunduğunu sandığım fildişi mermer sütunlara el sürerek, ince hesap ve estetik şaheseri camilerinde diz kırıp gözyaşları içerisinde iki büklüm dua ederek gidermeye çalışıyorum. Kimi zaman arabacıya emir verip onun çalıştığını sandığım şantiyelerin önünden geçiyorum. Sanki karşılaşsam hatırını sormaktan başka ne diyebilirim? Aramızda ne kaldı ki eskiye dair. Şu sıralar mimardan istediğim bir hayrat inşası da yok ki! Fakat yine de onu bir an olsun görmeyi yürekten diliyorum, çok istiyorum. Belki kısacık bir an bakışlarımız birbirine değer ve onun toprak rengi gözlerinde huzuru tatma talihine ererim, diyorum. Bizi aşktan yaratan Allah'ım, affedersin beni değil mi?

Sizi tanıdığım çok kötü oldu. Hayatım zindan, ömrüm sürgün oldu. Oysa vuslatımız gerçek olsaydı bu hayat benim için

yeryüzünde bir cennete dönüşecekti. Yoksa cennet, ölümden sonrası için vaat edildiğinden mi sizden mahrum kılındım?

Şu yeryüzünde sabrı, derunundaki fırtınalara rağmen sükût edebilmeyi benden iyi bilen var mıdır acaba? Dualarımda 'Allah'ım al artık bu aşkı içimden...' diyorum, türlü meşguliyetler icat edip bu muhabbeti yüreğimden sökmeye gayret ediyorum. Lâkin ne siyasetle meşgul olmak, ne kızımın tedrisatıyla hemhal olmak ne de hayratların inşasını takip etmek beni bu histen alıkoyuyor. Çaresizim, mimarı tanımadan evvelki yalnızlığımdan bin kata daha yalnızım. Zira onu tanıdım bildim ya, yalnızlığıma, derunumdaki sevgi yoksunluğuna ancak onun muhabbetinin, alâkasının merhem olacağını bildim ya, bunu bile bile şifamdan uzak durmak mecburiyeti, daha bir bahtsız kılıyor beni...

Ne yaparsa yapsın Koca Sinan'ın da hâlâ beni sevdiğini, biricik sultanına tutkun olduğuna eminim. O, ayrılığımızın acısını imarlarında teselli bularak azaltabiliyor. Şevkle, hırsla birbiri ardına İstanbul'dan Edirne'ye, Balkanlar'dan Hicaz'a muhteşem eserlerini dikiyor. Her bir inşasını bana olan aşkıyla yapıyor ki teselli buluyor...

Ya ben? Ne aşkımı eski cariyem Hamiyet dışında birilerine anlatabiliyorum, ne de âdem eline geçer diye yazabiliyorum... Öyle, yüreğimde tutuyorum... Fakat artık aşk ateşim öyle bir kora döndü ki dağladı da dağladı kalbimi... Hem aşkımın vuslatsızlığının acısını hem de senelerdir çektiğim ıstırabın vebalini hırsa meyledip siyasette gidermeye çalışıyorum. İltimaslara aracı oluyor, güçlü olduğumu hissettiren övgülere, taleplere, ricalara kulak veriyorum. Kardeşlerim dahi saltanat çekişmesinde benim reyime önem veriyor. Ben de aşktaki acziyetimin, mahrum

kılınmışlığımın intikamını taraf tutarak gideriyor ve vebali birilerine yükleyerek kaderimin acısını çıkarıyorum... Anlıyorum ki validemi bu hale getiren de yüreğinin acıları.

Ah validem! Yaşım ilerledikçe ve hanedan olmanın güçlüğünü olgun bir kadının gözünden farklı bir nazarla görmeye başladıkça onu daha iyi anlıyorum.

Zavallı validem! Genç kızlığının evvelinde hareme getirilmiş annem... Pederim, tahta geçeceği vakit Manisa'dan hasekisi Mahidevran ile İstanbul'a geldiğinde tanımış onu... Kızıl saçlarını, menekşe gözlerini, güler yüzünü gördüğü an vurulmuş sevdasına ve zamanla onu tanıdıkça, zekâsını keşfettikçe aşkı tutkuya dönüşmüş... Keşke validem Hürrem, babamın onu sevdiği kadar sevmeseydi Hünkârını diyorum bazen. Zira annemin böylesine hırslanışının bir sebebinin de kıskançlık olduğunu düşünür oldum. Mimar Sinan'ın izdivacından sonra kendi hislerime bakarak böyle bir sebep sonuç münasebetine ulaştım...

Validem, Süleyman Han'ın kendisine tutkuyla meftun olduğunu biliyordu fakat pederimin ilk kadını ve şehzade anası Mahidevran ile rekabet halindeydi. Kendisinden sonra da Süleyman Han'ın başka bir kadını daha olsun istemiyordu, bunun için güzel ve alımlı cariyeleri uzat tutmak adına elinden geleni de yapıyordu...

Bir erkeği başka kadınlarla paylaşmak her kadına göre değil ki valideme göre hiç değil... Aslında hangi kadın bunu kabullenir bilemiyorum.

Nâdân komaz ki merdüm-i dânâ huzûr ede
Câhil komaz ki, âlim kişi rahat ede.
Bâkî

1561

Seneler ne çabuk geçiyor... Sanki Garb'a nazaran Şark'ta hayat daha bir hızlı akıp gidiyor. Zira ben İstanbul'a geleli sekiz sene olmuş bile...

Burada hakikaten hadiseler sürekli birbirini takip ediyor. Ve ben dingin yaşamımla tüm bunlara şahitlik ediyorum.

Osmanlı Devleti, Sultan Süleyman'ın hepsi zaferle neticelenen seferlerinin ardından, mahir bir dış siyaset sayesinde cihan imparatorluğu unvanını korumakta. Süleymaniye Külliyesi'nin açıldığı 1557 senesinden bu yana Mayorka ve Avlonya Seferleri ile Sar Çukuru Savaşı'ndan başka harp edilmedi. 1560'da ise Osmanlı donanması Cerbe Deniz Muharebesi'yle tarihteki en şanlı zaferlerinden birini kazandı. Turgut Reis ve Piyale Paşa komutasında Osmanlı donanması ile Andrea Doria komutasındaki çoğunluğunu Haçlı askerlerinin oluşturduğu İspanyol donanması arasında yapılan savaşın neticesinde Haçlı

donanmasının yarısı batırıldı ve Osmanlı, Akdeniz'e tamamen hâkim oldu. Hatta Akdeniz için Garblılar Türk gölü dediler.

Reisliğe yükselmiş yiğit leventlerden Oğuz Bey'le deniz savaşları üzerine konuşmalarımızı hatırlıyorum. Bu uzun boylu, senelerin denizciliğiyle kollarındaki ve bacaklarındaki adaleleri gelişmiş, endamı yakışıklı levent, Osmanlı donanması ve denizciliği hakkında çok şey anlatmıştı bana. Onun sözlerinin birçoğunu kayda geçtim fakat Avusturya'ya gönderip göndermeme konusunda tereddüde düştüm. Sanki böylesi malûmatı kraliyetimle paylaşırsam burada ekmeğini yediğim insanlara nankörlük edeceğimi sanıyorum. Böylesi ince düşünmeye başladım ya galiba bu medeniyetin insanlarından huy kapıyorum.

Oğuz Bey, Haliç'e demir atmış bir kalyonun küpeştesinde sohbet ettiğimiz bir gün, Sultan Süleyman'ın denizcilerinden meşhur Barbaros Hayreddin Paşa'dan bahsetmişti. Bu genç adamın hangi sözünün lâtife hangisinin gerçek olduğunu hemen kestiremediğim için dikkatle dinlemiştim de o nedenle tafsilatına kadar hatırlıyorum.

Barbaros Hayreddin Paşa ünlü Preveze Deniz Savaşı'nda; İspanya, Portekiz, Malta, Ceneviz ve Papalık gemilerinin oluşturduğu, Osmanlı donanmasından kat be kat güçlü ve sayıca fazla Haçlı donanmasına karşı bir an gelmiş çok zor duruma düşmüş. Osmanlılar harp ederken karada olduğu gibi denizde de hilal taktiğini uyguladığından rüzgâr öyle ters esiyormuş ki bir türlü istediği pozisyonu alamamış. Zaten kendisinden güçlü olan donanma karşısında aciz olan Barbaros Hayreddin Paşa leventlerine emredip kâğıtlara Kur'an'dan ayetler yazdırmış. Sonra bu sayfaları deniz üzerine serpiştirip neferleriyle duaya durmuş. Nitekim az sonra rüzgâr hafifleyip yön değiştirivermiş. Barbaros

da sağ kanadına Turgut Reis, sol yanına Salih Reis komutasındaki gemileri alıp hilal şeklinde Haçlıları sararak onları büyük bir bozguna uğratmaya muvaffak olmuş.

Oğuz Bey'in anlattığına göre, Barbaros Hayreddin Paşa'nın gerçek adı Hızır Reis imiş ve aslında Osmanlı'ya Kaptan-ı Derya olmadan evvel, kardeşi Baba Oruç ile Akdeniz'de korsanlık eden bir kaçakmış. Bu adamın gayr-i meşru da olsa üstün başarılar elde ettiğini duyan Kanuni, onu İstanbul'a çağırarak Kaptan-ı Deryalık teklif etmiş ve Hızır Reis de kabul etmiş.

Turgut Reis ve Piyale Paşa da Barbaros Hayreddin Paşa gibi güçlü, kuvvetli, zeki denizcilerdi. Sultan Süleyman, Hint Denizine kadar sefere çıkan denizci paşalarına öyle güveniyordu ki, onlarla sefere çıkmak yerine kudretini dış siyasete yönlendirmekte mahzur görmemişti.

Bu yıllarda tam da huzur ortamı doğdu derken kader ağlarını ördü ve birbiri ardınca hiç beklenmeyen olaylar vuku buldu. Evvela Hürrem Sultan'ın oğulları Beyazıd ve Selim arasında fitne doğdu. Zamanla da iki kardeş arasındaki rekabet giderek kızıştı. Bu gergin ortamdan Kanuni Sultan Süleyman'dan ziyade Hürrem Sultan etkilendi.

Aslında, Mahidevran'ın şehzadesi Mustafa ortadan kaldırıldığı için kendi oğullarından biri hükümdar olacaktı ve Hürrem Sultan da senelerdir istediği üzere Valide Sultan makamına yükselecekti. Fakat oğulları arasındaki rekabet yüreğini acıtıyordu, nitekim biri tahta oturacaksa diğeri hayatından olacaktı.

Gün geliyor Şehzadesi Selim'in, etrafındaki kadınlar tarafından zehirleneceğinden korkuyor, gün geliyor Beyazıd'ın babasına baş kaldırıp isyan etmesinden ürküyordu. İki kardeşin araları gittikçe açıldığı gibi, tam babalarına liyakatlerini gösterip

destek olacakları vakit onu üzüyor, kederlendiriyor ve endişelendiriyorlardı.

Hürrem Sultan evlatları arasındaki bu çekişmeye daha fazla dayanamadı, hangisinin tarafını tutacağını bilmiyordu, nitekim o da bir anneydi. Gitgide uykusuzluk çekmeye, vücudu halsiz düşmeye başladı. Peş peşe hastalıklar nedeniyle ateşle yandığı yatağından çıkamaz oldu. Hastalığına kulunç ve sıtma teşhisinin konulmasının ardından birkaç gün geçmeden, tutkuyla sevdiği eşi Sultan Süleyman'ın kollarında hayata veda etti.

Çok arzuladığı halde oğullarından birinin tahta geçtiğini görememişti. Avrupa'dan Asya'ya üç kıtaya ve denizlere hükmeden Osmanlı'nın valide sultanı olamamıştı. Fakat o, bu unvanı alamasa dahi kudretli bir kadındı. Zira yarım asırlık ömründe Padişaha öyle tesir etmişti ki adının tarihe geçeceğine eminim. Birçok işin hal ve faslı Hürrem'in elinde idi. Selim, Beyazıd, Mehmet, Cihangir ve Mihrimah Sultan'ı dünyaya getirmişti. İstanbul'dan Anadolu şehirlerine ve Harem'den Balkanlar'a birçok hayrat ve teberruları vardı. Hz. Peygamberinin "Her kim Kudüs'te bir dirhem sadaka verirse cehennem ateşinde yanmaktan kurtulur. Her kim orada birine somun ekmek verirse yeryüzünün ağırlığınca altın vermiş gibi olur..." müjdesine nail olabilmek için Kudüs'te bir imaret bile yaptırmıştı...

Ahali bu güçlü kadından çekiniyor ve aslında bir manada da onu seviyordu. Günahı kendi boynuna ya, içinde bulunduğu hali, konumunu düşününce insan ona hak vermeden, işlerini mazur görmeden de edemiyor doğrusu.

Hürrem'in vefatıyla asıl yıkılan Sultan Süleyman Han oldu. Bu kadını çıldırasıya seven Sultanın yüreği bu ölüm ile parçalandı. Onu Muhibbî namında şair eden ve devrin beliğ

şairlerinden Zâtî'yi dahi geçip gazel üstadı yapan, bu kadının aşkıyla verdiği ilham değil miydi?

Hürrem Sultan'ın vefatı devletlûsundan şairine herkesi endişeye düşürmüştü. Zira Hürrem Sultan tüm dengelerin kurucusu ve idare edicisi hükmündeydi. Haremden başlayarak Divana kadar hesaplar yeniden yapılacaktı ki Rüstem Paşa Hürrem Hatun'un kudretinden yoksun halde bu siyasette yegâne güç olamıyordu. Belki sadrazam eşinin bir nevi zorlamasıyla yahut ruhi hafakanlarını giderecek gerçek bir meşguliyet olarak gördüğünden, belki Hürrem Hatun'un ardından babasının nezdinde doğan boşluğu annesi gibi zeki çözümleriyle telafi etmek için, belki de senelerce annesinin telkinleriyle yetiştirilip doldurulduğu için, Mihrimah Sultan validesinden el almış gibi siyasete soyundu. Hatta şehzadeler arasındaki husumet ziyadesiyle aşikâr olup ok yaydan çıktığından Hanım Sultan, kardeşleri arasında açık bir tercih yapmak durumuna düşmüştü. Mihrimah Sultan, sahip olduğu kudreti nasıl kullanacağını gayet iyi biliyor gibiydi. Kimi zaman saltanatı omuzlarında ağır bir yük olarak görse de validesi kadar kolay karar verebiliyordu ve bu kararlarını sorgulamalarına izin vermeksizin uygulatmaya muktedirdi. Kardeşleri arasından Selim'in tarafını seçmişti, sanki validesinin vasiyetini gerçekleştirmek istermiş gibi...

Aldığı kararlarla, babası Sultan Süleyman Han nezdinde Hürrem Hatun kadar olmasa da etkiliydi. Hünkâr, vezirlerinin ve devletlûların fikirleri kadar değer veriyordu Mihrimah'ın yargılarına. Fakat Hünkâr, devletin idaresinin yanında zamanını şiir ve musikî meclislerinde, cirit müsabakalarında, av tertiplerinde geçirir olmuştu. Onun bu hali Mihrimah Sultan'ın yalnızlığına benzer bir yalnızlığın teselli çabalarının tezahürüydü.

Bu yıllarda tahtın yeni vârisi Şehzade Selim'le rekabete giren Şehzade Beyazıd, ağabeyine tehdit ve hakaret dolu mektuplar yazmaya başlamıştı. Kanuni, oğullarının bu haline son vermek niyetiyle Beyazıd'ı sancağından uzaklaştırmak istedi. Payitahta uzak bir vilayete gönderilmek istenmesini hazmedemeyen Beyazıd, babasının emrine karşı geldi ve gitmedi. Kanuni emrine uyulmamasını hazmedemezdi, bunu bir başkaldırı olarak telakki ediyordu. Sağlığında iken taht kavgasına girilmesi onu çok kızdırmıştı. Babası Yavuz Selim'in dedesi Beyazıd'ı tahttan indirmesini hatırlıyor ve bu halin başına gelmesi ihtimalinden hicap duyuyordu. Nihayetinde Şehzadesi Selim'e destek olarak bir kısım askerini vazifelendirdi ve ordu isyanı bastırmak üzere Beyazıd'ın üzerine yürüdü.

Konya meydanında ağabeyine yenilen Beyazıd, taht ümitleri hiç olunca önce Amasya'ya, ordunun kendisini takip ettiğini anlayınca da Kağızman'a çekildi. Oradan da İran'a geçerek Şah Tahmasb'ın himayesine sığındı. Aslında pişman olmuştu ve babasına birbiri ardına af dileyen mektuplar gönderiyordu. Babasının gönlüne hitap edecek şekilde manzum yazdığı bir mektubunda şöyle diyordu:

"Ey seraser âleme Sultan Süleyman'ım baba
Tende canım canımın içinde cananım baba
Bayezid'ine kıyar mısın benum canım baba?
Bigünahım Hak bilür devletlû sultanım baba."

Bir baba olmakla birlikte daha hayattayken tahtına göz dikilerek kendisine saygısızlık edilmesiyle celallenen Kanuni, oğlunun isyanını hazmedemiyordu. Bilhassa da şehzadesinin

Osmanlı'nın ezelî düşmanı Safevî'lere sığınarak onlara koz vermesini kabullenemiyor, hakaret addediyordu. Beyazıd'ın mektubuna bu fikriyatına gölge eden babalık hissiyatıyla şöyle cevap vermişti:

"Ey demadem mazhar-ı tuğyan u isyanım oğul
Takmıyan boynuna hergiz tavk-ı fermanım oğul
Ben kıyar mıydım sana ey Bayezid Han'ım oğul?
'Bigünahım' deme bari tevbe kıl canım oğul."

Sultan Süleyman için yaşamının hicranı evlat acılarıydı zannımca. Mehmet ve Cihangir Şehzadeler ile Mihrimah gibi bir kızını da daha küçücükken hastalık sebebiyle kaybetmek, Mustafa'yı hakikiliği kati olmayan gizemli isyan mektupları sebebiyle idam ettirmek onun yüreğini dağlıyor olmalıydı. Tüm bunların ardından Beyazıd'ın isyanı Hünkârı, dostu İbrahim'in, değerli vezir ve devlet adamları ile biricik aşkı Hürrem'inin kaybından sonra iyice yalnızlığa itmişti.

Beyazıd'ı elinde tutan Safevî Şahı eline koz geçmekle birlikte, bir süre sonra Osmanlı şehzadelerinden birini tutmakla zor duruma düştüğünü anlamakta gecikmedi. Nitekim Sultan Süleyman'ın teklifini kabul ederek 500 bin altın karşılığında Beyazıd'ı ve dört oğlunu Osmanlı cellatlarına teslim etti. Beyazıd ve oğullarının cenazeleri Bursa'da toprağa verilirken Şehzade Selim tahtın yegâne vârisiydi artık.

Hal böyleyken bu sene bir ölüm vakası daha oldu payitahtı derinden etkileyen... Mihrimah Sultan'ın zevci Sadrazam Rüstem Paşa üç gün yatak deyip ertesinde ahirete intikal etti. Osmanlı Devleti idaresinden parlak bir yıldız daha kaydı gitti

böylece. Zira Rüstem Paşa, vazifesini yaparken her yol mübah diyenlerden miydi bilemem ama Sadrazamlığı hakkıyla ifa etmesini bilmişti. Elbette Hürrem Sultan'ın ve ardından Mihrimah Sultan'ın hanedan kudretleriyle müttefikliği, onun işlerini gerektiği gibi hal yoluna koymasında etkendi. Fakat hırsı, zekâsı ve becerisini kimse inkâr etmemeli. O Yeniçeri Ocağı'nda aldığı disiplin ve Devlet-i Âliyye'ye sadakatiyle mühim işler başarmış, Osmanlı Devleti'nin onurunu yüceltmesini bilmişti.

İdaredeki başarısının yanı sıra pek hayırsever bir zat olarak, kimi zaman zevcesi Mihrimah'ın gönüllü takip ettiği hayır işleriyle Mimar Sinan'a camiler, imaretler, sebiller yaptırmıştı... Nedense ahali bu veziriâzamı vefatının ardından çok çabuk unuttu. Belki bunun sebebi yerine tayin edilen Semiz Ali Paşa'nın da Rüstem Paşa kadar vazifesinde mahir oluşundan, onu aratmamasındandı. Unutulmayacak olan, Diyarbakır Valisi iken üzerinde bit bulunduğu için cüzzamlı olmadığına hükmedilerek Kanuni'nin biricik kızıyla evlenme bahtiyarlığına vasıl oluşuydu.

Aynı yıl bizi sevindiren bir hadise oldu ki bu, şair Bâkî Efendi'nin Halep'ten dönüşü idi. Her ne kadar kibirli ve hırslı da olsa, belagatinden mi yoksa başka bir sebepten midir bilmem bu karga burunlu çirkin adamı seviyorduk. Doğrusu Halep'te olduğu yıllarda onun yerini hiçbir şair dolduramamıştı. Nitekim Sultan Süleyman Han da böyle düşünüyor olsa gerek Halep'ten döner dönmez, Bâkî Efendi sarayda aranan isimlerden biri oldu. Elbette bu ziyade itibarın sebeplerinden biri de Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin şairi himaye etmesiydi. Zira Bâkî Efendi Halep'ten dönerken Şeyhülislamın Konya vilayetindeki oğlunu ziyaret ederek onun gönlünü fethetmiş ve oğlundan

getirdiği tavsiyenameyle de evladına pek düşkün Şeyhülislam Hazretlerinin muhabbetini kazanmıştı.

Ebussuud Efendi'nin Bâkî Efendi'yi, Hünkârın artık sıkça tertip ettiği şiir meclislerine yeniden kazandırmasının ardından, Bâkî tahmin edeceğinin ötesinde iltifata mazhar olmuştu. Zira beliğ şiirleriyle, yalnızlığın gölgesinde ve artık saçı ile sakalına iyiden iyiye aklar düşerek beli yaşlılıktan bükülmeye başlayan kudretli cihan sultanının yüreğine dokunmasını bilmişti. Hatta kimi zaman meşk meclisi dağılsa dahi Bâkî Efendi Süleyman Han'ın huzurunda kalıyor ve karşılıklı şiir söyleyerek geceyi sabah ediyorlardı.

Bâkî Efendi Sultan'ın alâkasından ve iltifatından da, yeni tayin edildiği vazifenin itibarından ve getirisinden de pek memnundu. Lâkin seneler evvel hayâllemeye cesaret edemeyeceği nimetlere kavuşmuş olması dahi onu gerektiği gibi mesut edemiyordu. Bunun iki sebebi vardı ki biri hırslı kişiliğinden kaynaklandığı üzere hep daha fazlasını istemesi, diğeri ise Sultan'ın cariyesi Tûtî dilberinin derununda açtığı o kapanmayan yara idi. Hakikaten Bâkî Efendi, Halep'te tükettiği senelere rağmen Tûtî'yi unutamamıştı.

Öyle şaşıyorum ki bu hale... Osmanlı'da şimdiye kadar tanıdığım zatlar hep aşkın peşindeler. Aşkı senelerce bekliyor ya da arıyorlar. Ansızın buldukları vakit de o sevgilide sabit kalıp kendilerini paralıyorlar. Bir daha gözleri başkasını görmüyor, yaşayan bir ölüye dönüyorlar. Ne kadar şaşsam da onların bu haline hayran olmamak elde değil doğrusu. Zira hissiyatlarını tüm saflığıyla doludizgin ve sadakatle yaşıyorlar. Kendilerine belli etmesem de onların aşkında sevgili olmak da âşık olmak da güzel...

Bilmem ki ben de gün gelir bu medeniyetin aşkını tatma bahtına erer miyim? Bu satırları kaleme aldığım Üsküdar sırtlarında etrafımda salınan ata binmiş güzellerden birine gönül verebilir miyim?

Hakikaten burada kadınlar atlara ne kadar düşkünler, onları dizginleyişleri de pek mahirane doğrusu. Uzun elbiselerinin atların eyerinden kıvrım kıvrım süzülüşü, rüzgârda kısraklarını koştururken uçuşan sırmalı rengârenk örtüleri ve bellerine inen örgülü saçlarıyla pek lâtifler...

Mimar Sinan mı?

Mimar Sinan Rüstem Paşa'nın ahirete intikal ettiği gün, Mihrî Hatun'un doğurduğu ikinci kızını kucağına aldı.

Ya Mihrimah!

Artık bu güzel Sultanın kaderi iyiden iyiye yüreğimi acıtıyor... Hele Hamiyet Hanım'ın dilinden onun ince hislerini öğrenip, ahvaline şahit olurken gözlerimin buğulanmasına engel olamıyorum.

Mihrimah Sultan

Kevcim Rüstem Paşa yok artık!

Nihayet hanedanın yasalarından azad oldum, siyasetin mecburi kıldığı izdivaç hükümsüz... Hürriyetime yeniden vasılım!..

Semiz Ali Paşa da kimmiş? Pederim Sultan Süleyman Han'ın, validemin ardından yeni danışmanı, dert ortağı, sözüne tesir edeni benim... Rüstem Paşa validemin ona sağladığı iktidarla birlikte ahirete göç etti ki onların sağlamlaştırdığı, sözün senet hükmüne geçtiği makamda artık ben varım...

Hünkârımız sözlerime kulak kesilir, hükümlerime değer verir, ondan gayrı devletlûlar benim iki dudağım arasından çıkacak olana bakar, gayrısıyla amel etmeye cesaret edemezler... Bu halimle tıpkı validem Hürrem Hatun gibiyim. Hani kızları annelerini kimi zaman tasvip etmese de yaşları ilerledikçe tıpkı onlar gibi davranmaktan, amel etmekten kendilerini alamazlar ya! Hani onları kınadıkları hallerde buluverirler ya kendilerini ansızın, zannımca benim durumum da budur...

Bilirim; babamdan sonra tahtın vârisi kardeşim Şehzade Selim'in hasekisi Nurbanu gizliden gizliye sesini yükseltmektedir, etrafında devletlûlardan bir çevre oluşturmaktadır... Lâkin Padişah-cenabları babamın sıhhati ve kudreti çok şükür ki hâlâ

yerinde... Dolayısıyla babamdan sonra gizli ikinci iktidar yalnızca benim...

Böylesine güçlüyken her arzu ettiğimi yapabilirim, istediğimi vezir, dilediğimi rezil ederim... Peki, hakikaten öyle mi? Her istediğimi almaya bu kadar muktedir miyim? Mesela seneler evvel ayrı konulduğum, koparıldığım mimarıma varabilir miyim?

Öfke, sitem, yalnızlık, keder, ıstırap ve elem içinde yıllarımı, gençliğimi, ömrümü tükettim, hiç ettim... Hiddetime gerçek bir muhatap bulamadım... Kime kızsaydım? Babama mı, valideme mi, yoksa kendime mi? Peki kime isyan etseydim? Hanım sultanlara siyaseten nikâh ettiren hanedanlığa mı, tercihlerimi hiçe sayan, hissiyatımı varlığına ve akıbetine feda ettiğim Devlet-i Âliyye'ye mi?

Tüm öfkemi siyasetteki hasımlarımdan aldım, kimi zaman da içime kapanıp hâmuş kesilerek, dünyaya küserek kendimden... Hasretimi, özlemlerimi, aşkımı hırs ettim, validemin bir başka suretine, kopyasına dönüşüverdim...

Yine de emin olamıyorum. Hakikaten her istediğimi almaya bu kadar muktedir miyim? Bu kadar güçlüyken ve artık hürken mimarıma varabilmenin bir yolu var mıdır?

Pederime danışsam ne der, bilmiyorum ama onu ikna etmenin bir yolunu bulurum elbet... Mimarbaşına talepname mi göndersem ya da huzuruma çağırıp görüşsem ya da bir imarının inşasında yanına varıp mı söylesem? 'Artık vuslatımıza imkân var Koca Sinan' desem...

İmkân var mı gerçekten? Elbette var... Ben olmasını irade buyuracağım da olmayacak ha! Hanedanın muaşereti gereği

boşar zevcesini ve Sultanı Mihrimah ile izdivaç eder... Hiçbir mâni yok ki!

Hakikaten öyle mi?

Ya Mihrî Hatun ve iki kızı? Mimar Sinan'ın kanatları altındaki bu masumlar ne olacak? Sinan'ımın lâtif ruhuyla imar ettiği o yuva ne kadar da huzurludur kim bilir? Hakkım var mı bu saadeti bozmaya? O kadını ve yavrularını Sinan'dan mahrum bırakmaya... Nasıl öderim bir yuvayı bozmanın vebalini? Nasıl katlanırım onların bedbahtlığına?

Mimar Sinan hâlâ bana meftun olsa dahi bunu yapmaya hakkım var mı? Belki o da vuslatı benim kadar arzuluyordur fakat ne onun gibi lâtif, sanatkâr ruha sahip, hak bilir, içli bir insan bunu yapabilir, ne de onun sevgisine lâyık bulduğu ben... O benim masumluğumu, kendisininkininki gibi yalnızlığımı, letafetimi sevdi... Ve ben hırsıma ve iktidarla meşgul olmama rağmen, aslında hâlâ onun sevdiği masum genç kızım... Belki onun zarif aşkı benim külliyen değişmemi ve güzel hasletlerimi kaybetmememi sağladı; bilemiyorum ama hakikatte hâlâ onun sevgisine mazhar olan on yedi yaşındaki Mihrimah'ım ben...

Hal böyle olunca da ne kadar güçlü olursam olayım elimden bir şey gelmiyor... Kudretim bu bahiste hükümsüz kalıyor...

Kimi zaman içimden bir ses 'Mutluluk sizin de hakkınız, senelere meydan okuyan bir aşka meftunsunuz,' diyor... Fakat aynı anda hakikatle yüzleşiyorum... Derunumdan kopup gelen diğer bir ses ruhuma fısıldıyor; 'Ya ailesi, ya o masumlar Mihrimah!' diyor... 'Bir sultan dahi olsan hakkın var mı onları Sinan'ın imar ettiği huzur ve sevgi ortamından mahrum etmeye? Kula kıyıyorsan Allah'tan da mı korkmuyorsun?' diyor... 'Yıkılmış bir yuvanın üzerine ne sen ne da Sinan mesut

olabilirsiniz. Bu kez de ayrılık yerine vicdan azabı çekersiniz, aşkınızın vebali birlikteliğinize kara bir gölge olur...' diyor...

İşte o vakit nefesim kesiliveriyor. Allah'ım, merhametine sığınıyorum... Ne olur, ahaliye sultan, sana kullardan bir kul olan Mihrimah'ına doğru yolu göster ve onu kadere dostlukta, kazaya rızada daim kıl...

Açıldı dâğlar sînemde çâk itdüm girîbânum
Muhabbet gülşeninde açılan gülnârı görsünler

Göğsümde yaralar açıldı, yakamı parçaladım;
Sevginin gül bahçesinde açılan nar çiçeğini görsünler.

Bâkî

Tatlı meltemlerin estiği bir bahar günü Sultan Süleyman Han, devletlûları, itibar ettiği şairleri, ailesi ve hareminden cariyeleri ile Boğaz'a açılarak erguvan mevsiminin seyri hoş lâtifliğinin tadına varmayı dilemişti... Kısa bir Boğaziçi gezisinden sonra Hünkâr biricik kızının Üsküdar'daki sarayına varacaktı. Zira Mihrimah Sultan ne vakittir sarayına kapanmış, kimselerle görüşmez olmuştu. Onun bu hali pederini ziyadesiyle endişelendirip üzüyordu...

Bâkî Efendi de bu maiyete dâhildi ki artık Hünkârla aralarında diğer şairlerin kıskandığı bir ünsiyet, yakınlık vuku bulmuştu. Öyle ki, Sultan şiirlerini kimi zaman hasbahçede seyran ederken Bâkî'ye okuyor, mümkünü yoksa vazifegâhına gönderiyor, hatta bazı şiirlerine nazire yazmasını istiyordu.

Bâkî'nin beliğ şiirlerine ise iltifatla karşılık veriyor, bazen sözle bazen de hediyeler lütfederek çirkin şairi yüceltiyordu... Bâkî Efendi de Sultana karşı öyle muhabbet ve hürmet doluydu

ki onun bu hali biz tanışlarını şaşkına çeviriyordu. Zira Bâkî Efendi menfaatini her şeyin üzerinde tutan, dünya nimetlerine meftun bir zat iken, sadakat ve bağlılık hisleri, muhatabı Osmanlı Sultanı dahi olsa, onun karakterinde abes duruyordu...

Fırsatını bulduğu her vakit Sultan Süleyman'ın, cihana diz kırdırıp boyun büktürdüğü gibi lisana da hükmettiğini dillendiriyordu... Oysa Bâkî Efendi kendisinden başka hiçbir söz dizeni beğenmezdi. Bu zat sultan bile olsa baş başa kaldığımız vakitler aksini söyleyerek, gerçek yargısını muhakkak belli ederdi. Bunu yapmadığına göre hakikaten Süleyman Han'a hürmet duyuyor, hayranlık besliyor olmalıydı...

Ünü iyiden iyiye yayılmıştı, şiir meclislerinde olmasa da ahali arasında Sultanü'ş Şuara, yani şairlerin sultanı olarak anılıyordu ki şiir meclislerinde de bu unvanı kazanması pek yakındı... Bâkî Efendi namının duyulmasıyla daha bir kibirlenmişti. Sultanın huzurunda halim selim olsa da bizlerin arasında karga burnu havada dolaşıyordu. Sultanın bir mecliste kendisi için "Saltanatımda beni mesut eden birkaç şeyden biri de Şair Abdülbâki gibi bir söz üstadına iltifat edişimdir..." deyişini her daim anlatmadan duramıyordu.

Muhatap kılındığı ihsanlardan cesaret aldığından, Sultan Süleyman Han'a, Tûtî'den bahsetmek için müsait bir vakti kolluyordu. Lâkin bu kararından pek de emin değildi. Hükümdarın sevgisini ve iltifatını kaybedebileceği gibi bu hal vaki olursa ahali ve şairler arasındaki itibarından da olurdu. Daha fenası saraydan bir hatunu zevce edinmek için istemek, her ne kadar Sultanın iltifatına mazhar da olsa kendisi konumundaki bir kişi için hayli güç, riskli bir işti. Nihayetinde kelleden olmak da gayet mümkün idi...

Bu bahsi zihninde tartışıp durduğu gibi sıklıkla bizlere de açılıyor ve fikrimizi soruyordu. Soruyordu fakat biz ona akıl verirken o bizi hiç işitmiyor, muhayyilesi Tûtî'nin peçesini açan o zalim rüzgârın estiği âna takılıp, mekândan ve zamandan azad olup gidiyordu.

Kendine geldiğinde ise ya yumruğunu bağrına vurarak ya da dizlerini döverek çocuklar gibi ah ediyordu... "Muradıma eremeyeceğim, Tûtî'ye varamadan bu dünyadan göçüp gideceğim..." diyerek ağlıyordu. Ardından kaftanının eteklerini toplayıp giderken dilberinin kara benini, kiraz dudaklarını, pamuk tenini şiir edip söze diziyor, 'Yüreğime sapladığı hançeri çıkarmaya bir o muktedir...' diyerek, sayıklıyordu...

Zavallı Bâkî Efendi Süleyman Han'ın sevgili kullarından biri olarak o bahar günü de oradaydı işte. Hünkâr her gittiği yere onu da götürür olmuştu, ki yakınında dursun diye Muradiye Medresesi'nin müderrisliğine atamamış mıydı?

Bütün ihtişamı ile Süleyman Han sandal-ı hümayuna binerken solaklar, yeniçeriler ve inzibatlar kuş uçurtmuyordu etrafta. Zira şair, sanatkâr, devletlû ve harem halkından kimilerinin yanı sıra kalabalık bir ahali de merasimi izlemekteydi.

Hünkârın peşi sıra veziri ve devlet erkânı da bindi kayığa. Sıra harem halkındaydı ki o sıra halayıklar ve cariyeler arasında Tûtî'yi görüverdi Bâkî Efendi...

Görüvermiş ya dilberini, yer denizin huş dalgaları gibi sallanır, gök ortadan ikiye yarılır gibi olmuş. Ne yapacağını, nasıl davranacağını bilememiş Bâkî Efendi. Bir an takati bile kesilmiş ki arkasındaki yiğit yeniçeriler tutmasa ayakta duramayacakmış.

O vakit kayığa binme sırasında Tûtî'nin arkalarda kaldığını görünce, dilberinin Hünkârının kadını olmadığını ve dahi

Tûtî'yi belki de hiç görmediğini ihtimal sayarak sevinmiş. Fakirin neşesine benzer bahtiyarlığı ona cesaret vermiş ve Tûtî'yi senelerden sonra bir kez daha yakından görebilmenin hazzına varmak, bu fırsatı iç etmemek için aklını başına toplayarak yaklaşmış. İşte ne olduysa o sırada olmuş...

Bir feveranla zihni bulanan Bâkî Efendi bir bakmış ki Tûtî kollarının arasında, ok kirpiklerinin gölgesinde kendisine bakmakta... O vakit tek hatırladığı, sandalın kıyısına yanaştığında, kayığa binmek için adımını atan Tûtî'nin düşeyazdığını fark edip onu tutmak için kollarını uzattığıymış...

Fani ömrünün son ânıymış gibi, yapıp ettikleri muhayyilesinden sırayla geçerken Tûtî'yî bırakıp boyun bükerek el bağlamış Bâkî Efendi... Bir saraylı kadına, Sultanın hareminden bir cariyeye dokunmak ne demek! Bir kul endişesinde, hükmü kesin olan fermanının bildirilmesini beklemekteymiş... Bir yandan da bu anlık vuslattan öyle mesut olmuş ki ölüm vız gelir diyerek şükretmekteymiş... Cariye Tûtî ise başına gelen bu hale isyan etse de hicapla Bâkî'nin yanında kalakalmış.

Bâkî Efendi, Tûtî'yi tutarak kendi canından öte böyle bir güzelliğin akıbeti için endişeleniyormuş. "Kıyamam cennet kaçkını hurime lâkin keşke dokunmasaydım da taş zemin acıtsaydı canını. Şimdi ne olacak ahvali?" diyerek kendine lanetler edip durmaktaymış.

Bu edebe aykırı hal üzerine ahaliden erkâna, meydanı dolduran kalabalık sus pus kesilip Bâkî Efendi ile Tûtî'yi gözlerken, Süleyman Han kayıktan dönüp yanlarına varmış. Tek kelamdan yoksun o kısa ama kabahatlilere upuzun gelen an, celalli bakışlarıyla pek sevdiği şairiyle cariyesine bakıp Şeyhülislamını çağırmış.

Ahalinin acı bakışları altında hükümlerinin ferman edilmesini lâl olup bekleyen kara kuru Bâkî Efendi ile güzel Tûtî, Ebussuud Efendi'nin Sultanın kulağına fısıldamasından sonra Hünkârın hissiz bakışlarına muhatap kalmışlar.

Bâkî Efendi kendisine doğru esen rüzgârın getirdiği Tûtî'nin kokusunu 'artık aldığım sayılı nefeslerden biri' diye ciğerlerine çekerken Sultan Süleyman'ın tebessüm ettiğini fark etmiş. Hünkâr şefkatli bakışlarına eşlik eden davudi sesiyle ilan etmiş:

"Şahit olun! Cariyemiz Tûtî Hatun'u Bâkî kulumuza vermişiz... Mübarek ve hayırlı biline..."

O günden beri Bâkî Efendi, 'Velinimetim Süleyman Han bana bir inci bağışladı...' dedi durdu. Her ne kadar şairler vuslatsız aşklarıyla, sevgiliden uzak kalışlarıyla övünüp, aşktaki derecelerini buna göre tayin etseler de, Bâkî Efendi vuslata erdiği için aşk bahsinde, aşağı derecelere düştüğünü söyleyip onu rencide edenlere karşı öyle duyarsızdı. Zira senelerdir hasretini çektiği, ne zamanın ne de mesafelerin hayâlinden atmaya güç yetirebildiği Tûtî'sine kavuşmaktan ziyadesiyle bahtiyardı... Kim ne demiş, namına gölge mi düşmüş, umurunda değildi...

O Tûtî'nin isminin, ismiyle anılmasından mesuttu. Bir saray güzelini hanesinde kadın etmekle bahtiyardı. En güzel şiirlerini, dilberini kandilin solgun ışıklarında izlerken yazıyordu. Allah vergisi belagatiyle dizdiği sözleri ilk ona okuyor, onun için gazeller söylüyordu...

Lâkin bir vakit Tûtî'yle unuttuğu hırsları zaman içinde yeniden dimağını sardı... 'Ne istediysem oldu âlemde...' diyerek makam peşine düştü. Eski Bâkî geri döndü, bu kez gözü şeyhülislamlığa varan yücelere dikilmişti...

Peki ya Tûtî? Bâkî Efendi'yi hanesinde ziyaret ettiğimiz gün görmüştüm Tûtî'yi; Fikret'le ben geldim diye bahçede uzandığı sekiden kalkıp haremine giderken. Avlu kapısının tokmağı erkek ziyaretçi niyetine çaldığı için derhal feracesini üzerine almış olmalı Tûtî. Zira aceleyle sarınırken neredeyse yüzünü dahi kapatmıştı. İyice örtünmüştü fakat gördüğüm gözler onun güzelliğini idrak etmeme yetti. Zaten giysisi altında kendini belli eden düzgün vücudu ile uzun endamı ve hareketlerinin zarifliği, güzellik değil de nedir? Bir kere güzel ve zeki kadınların yurdudur harem, elbet Tûtî de güzeldi...

O gün Tûtî, konağın haremine kündekâri bir kapıdan kuğu gibi süzülerek girerken arkasından bakakaldım. Şimdiye kadar hep Bâkî Efendi'nin tutkuyla âşık olduğu bu güzele kavuşmasını dilemiştik. Lâkin Tûtî ne isterdi acaba? Bâkî'nin kollarına düşüşü onun nezdinde talih miydi? Yoksa taşa düşmeyi hatta orada can vermeyi mi daha çok isterdi kim bilir? Zira Tûtî bir huri kadar güzel, Bakî Efendi ise karga burunlu, eğri vücutlu kuru bir adam. Gerçi sözü güzel bir adam, namı şanı olan, Sultana yakın bir şair.

Belki de Tûtî, haremdeki çoğu cariye gibi, gün olur da Sultan Süleyman'ın karşısına çıkarım ve gönlü bana düşer hayâllerindeydi. Belki o da Hürrem Hatun'un ardında Hünkârın yüreğinde kanamaya başlayan yaraya merhem olmak, derunundaki boşluğu doldurup teselli sunmak için yarışıyordu kim bilir? O da gözde, ikbal, haseki olmak istiyor olabilirdi... Belki de hayâllerinde Enderunlular, devletlûlar vardı. Öyle ya, haremin cariyeleri onları mutlu edecek, kutlu evlilikler yapıyorlardı. Tûtî de, haremde iyi eğitim almış güzel bir kadın olarak bizim

Hekim Arnavut gibi yakışıklı, zeki, vazifesinde mahir medreselilerle izdivaç etmeye lâyık değil miydi?

Yanımda oturmuş Bâkî Efendi'yle sohbet etmekte olan can dostuma şöyle bir nazar ettim. Hakikaten yiğitti, civandı, ahlâkı zaten cisminden güzeldi... Acaba şu karşımızdaki ahşap konağın kafesli pencerelerinden, Tûtî de Fikret'i benim nazarımla izliyor olabilir miydi? 'Bu yiğit gibi bir nasibim olmalıydı, ne talihsizmişim, yazıklar olsun Bâkî'nin kolları arasına düştüğüm o güne...' diyor muydu acaba?

O vakit Bâkî Efendi'nin ikram etme niyetiyle uzattığı yeni mahsul üzümlerden bir salkım alırken sıyrıldım bu vesveselerden. Sonra da kendimden utandım... Tüm kalbimle Tûtî gibi bir dünya güzelinin de zevci Bâkî Efendi kadar halinden memnun olmasını diledim... Öyle ya belki de Tûtî için mühim olan cismin görünüşü değil de belâgatti ya da o, -şu an Bâkî Efendi'nin beğendiğim bir ahlâki meziyeti aklıma gelmese de- şairde hoş bir haslet bulmuş ve onunla iktifa eder olmuştu...

Kader... alınyazısı... talih... Bazen düşünüyorum da kader bahsinde aslında irademize bırakılan ne kadar az şey var. Yaşamımızdaki hadiselerin ekseriyeti çoktan belli olmuş. Bize yalnızca hadise vuku bulurken anlık kararlar bırakılmış, ondan daha çok da sabretmemiz, şükretmemiz gibi tepkilerimiz değerlendirmeye alınmış... Belki de böyle değildir, bilemiyorum. En iyisi yarın bu bahsi Yahya Efendi Hazretlerinin dergâhına gittiğimde sormak. Pazar günü de Patrikhaneye danışırım...

Kader... Aşk...

Kapunda hâsıl itdi bu devâsuz derdi hep gönlüm
Ne derde mübtelâ oldı dil-i bîmârı görsünler

Gönlüm bu devasız derdi hep senin kapında kazandı;
hasta gönlün nasıl bir onulmaz derde tutulduğunu görsünler.

Bâkî

1564

Bu sene Osmanlı sanatkârlarından bir hazine daha vefat etti: Matrakçı Nasuh... Sanatla olduğu kadar ilimle de haşır neşir bu zatla Mimar Sinan'ın şimdilerde imar etmekte olduğu Edirnekapı'daki Mihrimah Camii'nin inşaatında müşerref olmuştum fakat daha sonra kendisiyle görüşüp zenginliğinden istifade etme bahtına erememiştim...

Matrakçı Nasuh'un ardından Mimar Sinan'la onu yâd ettiğimiz bir vakit, Koca Sinan'ın Matrakçı'nın ardından Fatiha okuyup ellerini yüzüne sürmesinden sonra sordum: İzdivacı, Mihrimah Sultan'a duyduğu sevdanın elemini, azabını dindirmeye çare olmuş muydu?

Aslında başka bir suale kendimce cevap arıyordum: Aşkın ıstırabını dindirmeye çare neydi?

Mimar Sinan

Yalnızım, yapayalnızım Mihrimah!

Ne başını almış gitmiş şanım, şöhretim, ne bu ünden hâsıl etrafımı saran kalabalıklar yalnızlığımı gidermeye, beni mesut etmeye kâfi geliyor. Halbuki Sultan Süleyman Han Efendimizin iltifatını, takdirini kazanmış olan ben, sevginin, hürmetin hakikisiyle muhatap iken neden bu haldeyim?

Sebeplerim, yalnızlığıma olan sitem, zinhar Yaradan'a isyan değil, biline... Fakat mana veremiyorum... Zevcem güzel, ahlâkı düzgün bir hatun. Hürmette kusur etmiyor, her halimle alâkadar olmak için elinden geleni yapıyor. Rabbim bize iki güzel kız çocuğu ve yenice bir oğlan nasip etti ki onlara da tüm şefkatiyle muamele ediyor.

Dostlarım, ahbaplarım, Divan-ı Devlet adamları hakezâ öyle. Hepsi bana itibar edip, hürmet gösteriyor, sözüme fikrime değer veriyor. Kalfalarım ve ustalarım ise bana hayranlar... Ne yaparlarsa yapsınlar, ne kadar çalışıp kafa yorarlarsa yorsunlar onların ulaşamayacakları yeteneğe ve dehaya sahip bir mimar olarak görüyorlar beni... Ya zenginliğim... Hepsine çok şükür...

Anlayacağın şu fani dünyada sevgi, alâka, hürmet, hayranlık gibi bir âdemin hasretliğini çektiği tüm güzel hislerle çevriliyim.

Fakat neden hâlâ yapayalnız, kimsesizim? Bazen şükürsüz kullardan mıyım diye korkuyorum ama değilim...

Bu zor sualin sebebi senden mahrum oluşum belki de!

Peki, ey benim güzel Sultanım, sana hâlâ âşık mıyım yoksa aşkın hallerinin başka bir boyutuna mı geçtim?

Bazen size olan hislerimi tetkik etmeye çalışıyorum. Muhabbetinizin beni ilk günkü gibi sarıp sarmaladığını, hâlâ fikriyatımın hükmedicisi, yüreğimin yegâne sahibi olduğunuzu biliyorum, eminim. Hâlâ derunum sizin hayâlinizle süslü... Lâkin düşünüyorum da; aşk ücret istiyor, mukabele istiyor aksi halde ceremesi ağır, vebali var. Onun istediği ücret vuslat, ilgi alâka, birleşme... Aksi halde ceremesi ağlama, acı, keder, elem ve ıstırap... Fakat benim hissim aşkın bu boyutlarını çoktan aştı. Evladım olduğunda anladım ki; kişi evladını karşılıksız, derin bir muhabbetle seviyor, hani şefkat diyoruz ya buna. Ben sizi aşkın şefkat boyutunda seviyorum daha ziyade... Zira şefkat, aşk ve muhabbetten çok keskin, parlak, nezih ve ulvî bir his... Şefkat halis, mukabele istemiyor, safi ve ivazsız.

Zorluklar içinde aşka talip olmak çok daha zor... Ben aşkınıza talip oldum fakat alınyazımızda yokmuş, ne yapalım, elden bir şey gelmedi... Nitekim ayrılığın ıstırabıyla harp eden derunum artık sizi sarıp sarmalayıp daha nezih bir makama yükseltti... Sonsuz şefkatimdesiniz siz benim...

Hz. Peygamber Efendimizin şefaatini umarak Mekke'ye su taşıyacak yollar, kanallar inşa ettirdiniz bize. Kutlu Hicaz, vesile oldunuz da suya doydu... Ardından, bu mimar kulunuzdan yeni bir cami inşa etmemi istediniz ve yer seçiminden imarına, dehama güvendiğinizi arz ettiniz... Öyle minnettarım ki size... Zira aşk sırrım sakladıkça içimde büyüdü, büyüdükçe

saklamak daha da zorlaştı. Şimdi siz bana derunumdaki bu aşkı yansıtmam için fırsat sundunuz da gönlümün acısını azaltmama çare yolu buldunuz.

Ey benim senelerdir hasretini çektiğim güzel Sultanım... Sizin adınızı taşıyacak öyle bir mabet inşa ediyorum ki dilerim başta Yaradan, ardından siz razı olursunuz ve ahali bahtiyar, bu fakir mimara da duacı olur... Bana verdiğiniz ilhamla nasıl da alımlı, zarif bir cami olacak bu mabet, bakmasını bilen gözlere nasıl da sizi anlatacak.

İnşallah yakın zamanda caminin inşası nihayet bulacak. Geçen sene İstanbul'u alıp götüren o dehşetli sel felaketi olmasaydı şimdiye çoktan bitmişti aslında. Nasipten öte ne var bu dünyada... Bunu en iyi ben bilirim...

Zarif Sultanım! Kalfalar, ustalar ve ameleler var güçleriyle çalışırken o tozun toprağın içerisinde inşaatın karşısına geçip adınız gibi lâtif olacak bu camiyi göreceğiniz günü hayâl ediyorum bazen... Beğenecek misiniz bilmem ki!

Evvela avlusundan şöyle bir endamına bakacaksınız. İstanbul'un dışında Edirnekapı'da ıssız bir yer seçtim ki bu caminin yalnızlığında benim giderek büyüyen yalnızlığımı dillendirdiğimi anlayacaksınız... Caminin küçüklüğünü ise cisminize benzer bulacaksınız, kibar ve nahif... Fakat sade ve asil güzelliği sizin güzelliğinizi temsil edecek.

Şimdiye kadar hiçbir mimar bu ölçülerde, bu kalınlıkta bir kubbeye bu kadar çok pencere sığdırmayı başaramadı. Fakat ben bunu 161 pencereyle sizin için tasavvur edip yaptım. Zira caminin içine minik ayağınızı attığınızda öyle berrak, ferah ve aydınlık bir haleti ruhiyeyle sarmalanacaksınız ki gül yüzünüzde gamzelerinizin eşliğinde tebessümler beliriverecek...

Günün her vaktinde mabet, aydınlık olacak, ışık huzmelerinin raks ettiği enfes bir manzarayla süslenecek. Bu süs camiye kadınsı bir eda verip adınızı ebediyen hatırlatacak...

Ufak adımlarla caminin orta boşluğuna gelip etrafınızda dönerek duvarları ve kubbeyi izleyeceksiniz. Ben ise 161 pencereden süzülen ışık huzmelerinde sizi izleyeceğim...

Bilmem ki kubbeyi taşıyan kemerlerin aralarında sizin uzun saçlarınızı tasvir ettiğimi anlayacak mısınız? Nitekim minare kenarlarını dahi validenizin kızıllığıyla renk alan kestane rengi saçlarınızla sardım...

Mabedin niçin tek minareli olduğunu kalabalık içinde sormayın bana. İnsanlar yamacımızda değilken sual edin de ben de tek minarenin hikmetini hakikatle anlatabileyim... Doğrudur, saltanat ailesinden gelen hanım sultanların yaptırdığı mabetler iki minareli olur fakat ben Edirnekapı Mihrimah Camii'ni tek minareli inşa ettim. Daha sizinle müşerref olduğum sene on yedinizdeyken, Kehle-i İkbal Rüstem Paşa ile izdivaç ettiniz. O vakitten beri siz de ben de karşılaşmamızın evvelinden daha da yalnızız. İstedim ki bu tek minare bizim yalnızlıkta bir oluşumuzu simgelesin, sizi ve ben fakiri yalnızlıkta vuslata ermişler, diye temsil etsin...

Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'nin loşluğun simgelediği karamsarlığına rağmen Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii, aşkımızı ahrette yaşayacağımızın ümidiyle, olgun bir aşkın tezahürü ve apaydınlık..!

Aşk insana neler ilham ediyor!

Tutdı cihânı pertev-i hüsnün güneş gibi
Doldı sadâ-yı aşkun ile kâh-ı kün fekân

Güzelliğinin ışığı güneş gibi dünyayı tuttu.
Kün fekân sarayı (dünya), aşkının yankısı ile doldu.
Bâkî

1565

İstanbul'da on iki sene tükettim... Ömrümün en güzel, en manalı senelerini burada geçirdim diyebilirim... Nice güzel insanlar tanıyıp, merhamet, hoşgörü, aşk gibi lâtif hislerin hakiki manada nasıl yaşandığına tanıklık ettim... Ve bir iki gün sonra Tanrı'nın bana da tatma şansı verdiği aşkın peşinden Venedik'e gidiyordum.

Aşkımın müsebbibi ise Malena, Galata'ya cam işleri getirip götüren Venedikli bir tacirin güzel kızı... Babası birkaç ay evvel İstanbul'a mal getirdiğinde onu da bu güzel şehri görsün diye yanında getirmiş... Bilmem ki iyi mi yapmış!

Limanda gördüğüm gün vuruldum Malena'ya, Tanrı'ya şükür ki sevdam karşılıksız kalmadı... Babası kızıyla olabilmem için, şart koştuğundan Venedik'e gidiyordum. Ne Macaristan'ı ne de Avusturya'yı yurt edindiğim için, İstanbul'dan ayrılmak

da benim için mümkündü. Elbette dostlarımı özleyecektim fakat sık sık Malena'nın babasıyla İstanbul'a gelecektim... Buradan tamamen ayrılmış değildim. Hakikaten ben insanların birçoğunun aksine niçin doğduğum yeri dahi yurt edinemiyordum... Bu halimle tam bir seyyahtım işte.

Ferdinand'ın ardından yeni Avusturya kralı beni unutmuş gibiydi. Zira Sultan Süleyman Han ile güttükleri siyasete ihanet ettiler ve savaş kapıdaydı, telaşları başlarından aşkındı... Nitekim Kanuni Sultan Süleyman yaşı ilerlemesine rağmen sefer hazırlıklarına başlamıştı bile. Söylenenlere göre Hünkâr babası ve dedeleri gibi yatakta değil seferde atının üstünde ölmeyi dilemekteydi. Aynı kişiler Zigetvar'a olacağı söylenen bu seferden Muhteşem Sultan Süleyman'ın sağ dönemeyebileceğini de dillendiriyorlardı.

Şöyle bir ahvale bakıyordum da hakikaten yeni bir hayata yelken açma zamanı gelmişti... Vakit gitme vaktiydi...

Tüm bunları düşünürken Cenevizlerin inşa ettiği Galata Kulesi'ne çıkmış İstanbul'u izliyordum. Maksadım bu büyülü şehri son bir kez görmek değildi. Zira kesinlikle tekrar gelecektim. Maksadım Mimar Sinan'la vedalaşmaktı. Aslında burada vedalaşmak bana da garip gelmişti ama sermimar böyle istediği için vardır bir hikmeti deyip kabul etmiştim.

Çok bekletmeden Mimar Sinan geldi. Hüzünlü simasına pek bir yakışan ince bir tebessümle nazar ediyordu bana. Evvela şuradan buradan söyleştik sonra benim yapıp edeceklerimden konuştuk... Birbirine muhabbet duyan insanların vedalaşması böyle zordu işte!

Bu bahar gününün kızıl akşamında yan yana durmuş mehtabı izlerken ikimiz de suskun kaldık. O vakit Mimar Sinan'ın

titrediğini fark ettim. Toprak rengi bakışlarıyla karşılaştığımda göz pınarından sakalına bir damla yaşın süzüldüğünü görünce şaşırdım. Yüce mimarın bu haline sebep neydi? Mahir sanatkârın bakışlarını takip edince sermimar gibi tepeden tırnağa ürperdim... Tanrı'm bu bir sihirdi!

Mihrimah Sultan'ın doğum günü olan o gün, senenin yalnızca bu vaktine mazhar olacak şekilde; Edirnekapı Mihrimah Camii'nin tek minaresinin arkasından güneş batarken, Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Camii'nin iki minaresi arasından ay doğuyordu...

Koca Sinan'ın nasıl bir matematik zekâsı, nasıl bir dehası vardı... Bu mimarın aşkı nasıl bir aşktı böyle! Sinan'ın, aşkının muhatabının ismini -'Mihr ü Mah'ı yani 'güneş ve ay'ı- onun için imar ettiği iki mabetle sonsuzlukta buluşturması neyle izah edilmeliydi? Kendisi gibi nazenin bir ruha yaraşan, senelerdir sürüp gelen samimi olduğu kadar engin bir aşkla!..

Aşk; Mimar Sinan'ın ince bir hesapla Üsküdar ve Edirnekapı'da imar ettiği iki mabedin üzerinde yükselen ay ve güneşten ismini alan Mihrimah'a, asırlar geçse de hükmü dilden dile söylenecek olan hissiyatı idi.

Bâkî kalan şu âlemde bir hoş sadâ idi...

HÜRREM SULTAN'IN GÖLGESİNDEKİ AŞK

MİHRİMAH SULTAN VE MİMAR SİNAN

MİNA OĞUZ

Mimar Sinan'ın güneşle aya emanet ettiği sır…

Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan bir kızı dünyaya gelir. Muhteşem padişah kızının adını kendi koyar: Mihrimah. Güzel sultan, büyüdüğünde iki talibi olur: Biri Diyarbakır Valisi Rüstem Paşa, diğeri sarayın sermimarı Mimar Sinan...

Grand Türk ve Bellini romanından tanıdığımız Minâ Oğuz bu sefer, büyük aşkı Mimar Sinan ile annesi Hürrem Sultan arasında kalan Mihrimah Sultan'ın kaderine şahit kılıyor okuyucuyu.

…Koca Sinan'ın nasıl bir matematik zekâsı, nasıl bir dehası vardı… Bu mimarın aşkı nasıl bir aşktı böyle! Sinan'ın, aşkının muhatabının ismini -'Mihr ü Mah'ı yani 'güneş ve ay'ı- onun için imar ettiği iki mabetle sonsuzlukta buluşturması neyle izah edilmeliydi? Kendisi gibi nazenin bir ruha yaraşan, senelerdir sürüp gelen, samimi olduğu kadar engin bir aşkla!..

Minâ Oğuz, Hürrem'in Gölgesinde Aşk: Mihrimah Sultan & Mimar Sinan'da Mihrimah Sultan ile Mimar Sinan aşkını anlatırken dönemin İstanbul'unu ve büyük şair Bâkî'nin saray cariyesi Tûtî'ye olan sevdasını da şiir tadında ve akıcı bir dille ortaya koyuyor.

…Aşk; Mimar Sinan'ın, ince bir hesapla Üsküdar ve Edirnekapı'da imar ettiği iki mabedin üzerinde yükselen ay ve güneşten ismini alan Mihrimah'a, asırlar geçse de hükmü dilden dile söylenecek olan hissiyatı idi...

BSR YAYIN GRUBU

9 786055 304119 14.00 ₺

www.bsryayingrubu.com.tr
www.paradokskitap.com.tr
http://www.facebook.com/ParadoksKitap
http://twitter.com/ParadoksKitap